

**ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ**

**Регіональна доповідь про стан
навколишнього природного середовища
Кіровоградської області
у 2022 році**

2023 рік

ЗМІСТ

**Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища
Кіровоградської області у 2022 році**

	Вступне слово	7
1	Загальні відомості	8
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості території	8
1.2	Соціальний та економічний розвиток території	9
2	Атмосферне повітря	20
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	20
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	21
2.1.2	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	23
2.2	Транскордонне забруднення атмосферного повітря	28
2.3	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	30
2.4	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	32
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	33
2.6	Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря	34
3	Зміна клімату	41
3.1	Тенденції зміни клімату	41
3.2	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату	42
3.3	Політика та заходи у сфері охорони озонового шару	43
4	Водні ресурси	45
4.1	Водні ресурси та їх використання	45
4.1.1	Загальна характеристика	45
4.1.2	Водокористування та водовідведення	47
4.2	Забруднення поверхневих вод	49
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	49
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	51
4.2.3	Транскордонне забруднення поверхневих вод	52
4.3	Стан поверхневих вод	52
4.3.1	Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	52
4.3.2	Хімічний стан масивів поверхневих вод	52
4.3.3	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	59
4.3.4	Радіаційний стан поверхневих вод	65
4.4	Екологічний стан Азовського та Чорного морів	65
4.5	Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	66

5	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	69
5.1	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	69
5.1.1	Загальна характеристика	69
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	71
5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	72
5.1.4	Формування національної екомережі	74
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	75
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	76
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	76
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	77
5.2.3	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	81
5.2.4	Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	92
5.2.5	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	93
5.2.6	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці	96
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	97
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	97
5.3.2	Стан і ведення мисливського господарства	98
5.3.3	Стан і ведення рибного господарства	100
5.3.4	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	101
5.3.5	Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	106
5.3.6	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці	107
5.4	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	108
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області	108
5.4.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	111
5.4.3	Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	111
5.4.4	Формування Смарагдової мережі	112
5.5	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	113
5.6	Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	115

6	Земельні ресурси і ґрунти	116
6.1	Структура та стан земель	116
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	116
6.1.2	Стан ґрунтів	118
6.1.3	Деградація земель	120
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	122
6.3	Державна політика та заходи у сфері охорони земель	122
6.3.1	Практичні заходи	122
6.3.2	Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво	123
7	Надра	124
7.1	Мінерально-сировинна база	124
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	124
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	126
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	127
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	128
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	131
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	133
7.5	Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	137
8	Відходи	138
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	138
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	141
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	147
8.4	Державна політика та заходи у сфері поведження з відходами	147
9	Екологічна безпека	153
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	153
9.2	Об'єкти підвищеної небезпеки	154
9.3	Радіаційна безпека	155
9.3.1	Стан радіоактивного забруднення області	168
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	170
9.4	Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	172
9.4.1	Шкода, завдана земельним ресурсам	173
9.4.2	Втрати надр	173
9.4.3	Збитки, завдані водним ресурсам	173
9.4.4	Шкода, завдана атмосферному повітрю	174
9.4.5	Втрати лісового фонду	174
9.4.6	Збитки, завдані природно-заповідному фонду	175
9.5	Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки	175
10	Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище	177
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	177

10.2	Вплив на навколишнє середовище	180
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	180
10.2.2	Металургійна промисловість	183
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість	185
10.2.4	Харчова промисловість	186
10.3	Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	186
11	Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище	188
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	188
11.2	Вплив на навколишнє середовище	188
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	188
11.2.2	Використання пестицидів	189
11.2.3	Зрошення та осушення земель	191
11.2.4	Тенденції в тваринництві	193
11.3	Органічне сільське господарство	195
11.4	Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства	197
12	Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище	198
12.1	Структура виробництва та використання енергії	198
12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	199
12.3	Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище	201
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	202
12.5	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	203
13	Транспорт та його вплив на навколишнє природне середовище	205
13.1	Транспортна мережа області	205
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	206
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	207
13.2	Вплив транспорту на навколишнє середовище	208
13.3	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	209
14	Стале споживання та виробництво	211
14.1	Тенденції та характеристика споживання	211
14.2	Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	212
15	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	214
15.1	Національна та регіональна екологічна політика	214
15.2	Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	214
15.3	Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища	215

15.4	Виконання державних цільових екологічних програм	219
15.5	Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	220
15.6	Оцінка впливу на довкілля	224
15.7	Економічні засади природокористування	225
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	225
15.7.2	Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища	227
15.8	Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	229
15.9	Державне регулювання природокористування	230
15.10	Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища	231
15.11	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища	232
15.12	Екологічна освіта та інформування	242
15.13	Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища	258
	Висновки	259

ВСТУПНЕ СЛОВО

Стан навколишнього природного середовища сьогодні є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, що прямо чи опосередковано стосується кожної людини. Екологічна інформація у сучасному світі стала предметом особливої уваги органів влади, політичних кіл, громадських організацій, засобів масової інформації, особливо під час дії воєнного стану в країні.

Від початку повномасштабного вторгнення російські військові вчинили безліч злочинів на території України, зокрема й екологічних. Як наслідок – зменшення та погіршення стану природних екосистем, хімічне та промислове забруднення, замінування територій, нищівна шкода для біорізноманіття.

Війна значно ускладнила екологічні проблеми, що існували в Україні і до її початку. Втрата та руйнування інфраструктури, втрата кадрів та обмежена можливість працювати, призупинення заходів контролю на період воєнного стану негативно вплинули на можливість повноцінно реалізувати державне управління у галузі охорони довкілля.

І це лише частина наслідків варварського вторгнення росії, які були завдані навколишньому природному середовищу. Бо зруйновані міста треба буде відновлювати ресурсами, здобутими з надр нашої землі.

У Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2022 році проаналізовано стан основних природних ресурсів: повітря, води, ґрунтів, лісів, надр. Проаналізовано вплив галузей промисловості на стан навколишнього природного середовища. Висвітлено інформацію щодо шкоди природним ресурсам внаслідок збройної агресії проти України.

Окреслено основні напрямки державної політики в екологічній сфері та заходи їх реалізації в області, проаналізовано превентивні заходи, здійснені правоохоронними та контролюючими органами. Визначено головні проблеми в галузі захисту довкілля та шляхи їх розв'язання.

Доповідь сприятиме підвищенню екологічної свідомості громадян, зможе привести до того, що громадяни стануть активними учасниками екологічних ініціатив, відповідальними за збереження довкілля не лише на рівні цінностей, а й реальних практик.

Видання може використовуватися для підготовки уроків екології та природознавства. Розраховане на студентів природничо-географічних та екологічних факультетів, учнівську молодь та усі зацікавлені верстви населення.

1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території

Кіровоградщина розташована у центральній частині України. Переважна більшість площі області знаходиться в межах Правобережної України і лише територія біля селища Власівка Олександрійського району розташована на лівому березі Дніпра. За характером поверхні область неоднорідна, адже частина її площі – 46,7 тис.га (1,9 % площі області) знаходиться в межах акваторій Кременчуцького та Кам'янського водосховищ. Область має чітко виражену субширотну орієнтованість своєї території, що є її специфічною особливістю серед областей України. Центральна вісь, яка простягається на 335 км, відхиляється в західній частині області на південь (до 20 км) і в східній - на північ (понад 40 км). Межує Кіровоградська область на півночі з Черкаською, на північному сході з Полтавською, на сході та південному сході з Дніпропетровською, на півдні з Миколаївською та Одеською, на заході з Вінницькою областями.

Область займає перше місце в Україні за запасами і видобутком бурого вугілля. Є також значні поклади горючих сланців, торфу, залізної руди, нікелю, графіту, високоякісних гранітів, гнейсів, амфіболітів, будівельного каменю, вогнетривкої та червоно-бурої глини тощо. Кіровоградщина представлена понад 390 родовищами корисних копалин, частина з яких розробляє: буре вугілля, залізну та нікелеву руди, уран. Багато різноманітних будівельних матеріалів: гранітів, габро, лабрадориту, кварциту, мергелю, різних глин, каоліну, пісковиків і скляних пісків. Виявлено родовища платини, алмазів, міді, хрому, вольфраму. Є джерела мінеральних вод.

Рельєф території рівнинний на Придніпровській низовині і хвилястий на Придніпровській височині. Поверхня – підвищена пологохвиляста лесова рівнина, розділена долинами річок, ярами та балками. Найбільше розділена північно-східна частина області, що прилягає до Дніпра та Тясмину.

Кіровоградська область лежить у лісостеповій і степовій зонах. В лісостеповій частині області переважають чорноземи типові середньо- і малогумусні, чорноземи опідзолені (95 % площі), ясно-сірі та сірі лісові ґрунти; у степовій - чорноземи звичайні середньо- і малогумусні (95 % площі). У долинах річок - чорноземно-лучні і лучно-болотні ґрунти. Ліси та лісонасадження становлять 6,8 % території (дуб, ясен, берест, клен, липа, граб). На вододілах у лісостепу (70 % його розорано) є кілька великих лісових масивів (Чорний ліс), а у степовій частині області - невеликі байрачні ліси, степові чагарники (глід, терен, жостір тощо) і типчакowo-ковилове різнотрав'я.

Клімат області помірно-континентальний, з добре вираженими порами року. Зима м'яка, з частими відлигами, а літо спекотне. Середня температура липня 21 – 22 °С, січня 2 – 5 °С. Оподи випадають найчастіше влітку і восени у вигляді дощів, їх середньорічна кількість становить від 450 до 520 мм. Північно-західна лісостепова частина області знаходиться під більшим впливом вологих повітряних мас з атлантичного океану.

На південну та східну степову частину області західні повітряні потоки також впливають, але ця територія зазнає більшого впливу континентальних повітряних мас, що надходять з Арктики та Азії. Через це клімат північно-західної частини області є дещо м'якшим, ніж південно-східної. Північно-західна та північна частини області належать до недостатньо вологої, теплої, а південна і східна - до посушливої, дуже теплої агрокліматичної зони.

На території області налічується 1599 річок, які належать до басейнів Дніпра та Південного Бугу, їхня загальна довжина складає 7233,6 км.

В свою чергу басейн р. Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

Річка Дніпро в межах області має довжину 68 км, або 6% від усієї її протяжності в межах України. До басейну річки Дніпро відноситься 35% території області.

Річка Південний Буг в межах області має протяжність 84 км, або 10% від її загальної довжини, басейн річки на території області складає 65%.

Серед несприятливих кліматичних явищ - посухи, суховії, пилові бурі, град, зливи; серед природних процесів: ерозія, обвали, зсуви. Найбільша еродованість земель (понад 50 %) у прилеглий до Дніпра смузі. Спостерігаються абразія берегів водосховищ, по заплавах річок заболочування та засолювання.

На території області збудовано 58 протиерозійних ставків та водорегулюючі вали.

1.2 Соціальний та економічний розвиток території

Дата утворення _____	10 січня 1939 року.
Територія, км ² _____	24588,0 (4,1% від території України).
Кількість адміністративно-територіальних одиниць _____	1029
Кількість міст _____	12*
Кількість селищ _____	27*
Кількість сільських населених пунктів _____	990*
Чисельність населення, тис. осіб _____	903,712
з них:	
міське _____	575,858
сільське _____	327,854
Щільність населення, тис. осіб на 1 км ² _____	-

* За даними офіційного WEB-сайту Верховної Ради України (станом на 01.01.2022 року)

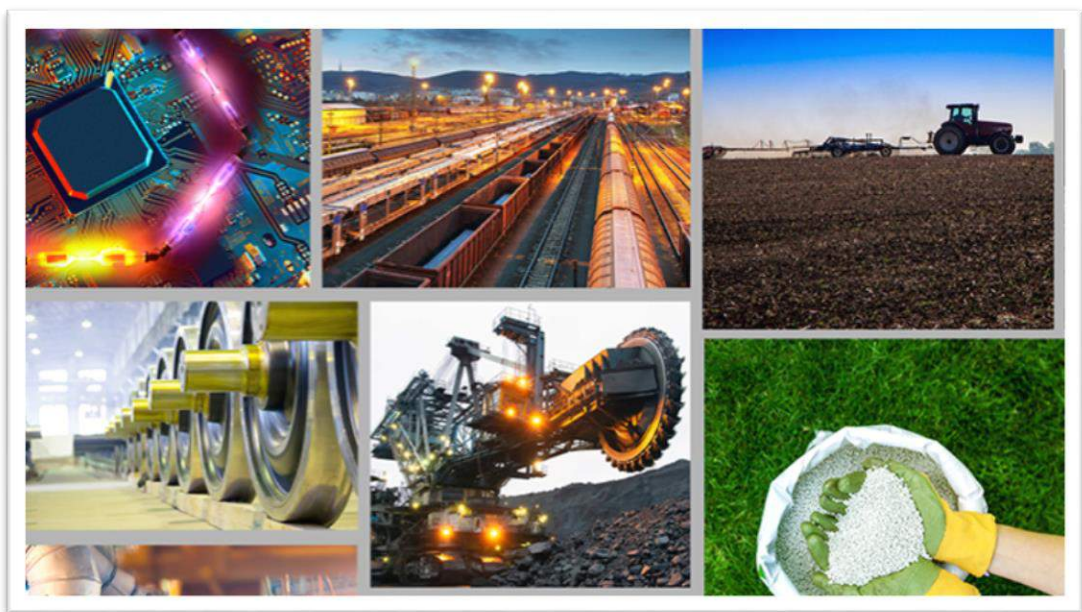
*Чисельність населення Кіровоградської області
станом на 01 січня 2022 року, **

Таблиця 1.2.1

Назва одиниці адміністративно-територіального устрою	Чисельність наявного населення, тис. осіб		
	усього	міське	сільське
1	2	3	4
Міські територіальні громади			
Благовіщенська міська ТГ	21,052	5,825	15,227
Гайворонська міська ТГ	24,286	14,010	10,276
Бобринецька міська ТГ	11,158	10,396	0,762
Долинська міська ТГ	26,087	19,316	6,771
Знам'янська міська ТГ	27,602	26,231	1,371
Кропивницька міська ТГ	228,007	228,007	0
Маловисківська міська ТГ	14,828	9,960	4,868
Новомиргородська міська ТГ	26,239	13,145	13,094
Новоукраїнська міська ТГ	19,429	16,080	3,349
Помічнянська міська ТГ	9,738	8,608	1,130
Олександрійська міська ТГ	85,307	80,692	4,615
Світловодська міська ТГ	53,582	50,388	3,194
Усього	547,315	482,658	64,657
Сільські територіальні громади			
Надлацька сільська ТГ	4,142	0	4,142
Перегонівська сільська ТГ	4,404	0	4,404
Підвисоцька сільська ТГ	6,330	0	6,330
Аджамська сільська ТГ	5,851	0	5,851
Великосеверинівська сільська ТГ	6,045	0	6,045
Гурівська сільська ТГ	5,471	0	5,471
Дмитрівська сільська ТГ	6,316	0	6,316
Катеринівська сільська ТГ	5,481	0	5,481
Кетрисанівська сільська ТГ	12,689	0	12,689
Первозванівська сільська ТГ	8,398	0	8,398
Соколівська сільська ТГ	9,946	0	9,946
Суботцівська сільська ТГ	11,568	0	11,568
Ганнівська сільська ТГ	3,473	0	3,473
Глодоська сільська ТГ	4,057	0	4,057
Злинська сільська ТГ	5,603	0	5,603
Мар'янівська сільська ТГ	5,051	0	5,051
Піщанобрідська сільська ТГ	5,868	0	5,868
Рівнянська сільська ТГ	10,033	0	10,033
Тишківська сільська ТГ	3,736	0	3,736
Великоандрусівська сільська ТГ	7,670	0	7,670
Попельнастівська сільська ТГ	8,234	0	8,234
Усього	140,366	0	140,366
Селищні територіальні громади			
Вільшанська селищна ТГ	10,957	4,526	6,431
Голованіська селищна ТГ	15,897	5,646	10,251
Заваллівська селищна ТГ	10,738	5,988	4,750
Новоархангельська селищна ТГ	12,161	5,882	6,279
Побузька селищна ТГ	8,836	5,694	3,142

1	2	3	4
Компаніївська селищна ТГ	14,237	4,323	9,914
Новгородківська селищна ТГ	14,256	5,425	8,831
Олександрівська селищна ТГ	24,709	10,230	14,479
Устинівська селищна ТГ	11,764	3,233	8,531
Добровеличківська селищна ТГ	13,173	5,358	7,815
Смолінська селищна ТГ	14,614	9,243	5,371
Новопразька селищна ТГ	8,669	6,266	2,403
Онуфріївська селищна ТГ	16,626	8,166	8,460
Пантаївська селищна ТГ	5,060	2,536	2,524
Петрівська селищна ТГ	22,134	7,639	14,495
Приютівська селищна ТГ	12,200	3,045	9,155
Усього	216,031	93,200	122,831

*- Враховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, оприлюднення статистичного збірника буде здійснено після завершення встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» терміну для подання статистичної та фінансової звітності. Чисельність населення Кіровоградської області (за оцінкою), станом на 01.01.2022 року, за наявними даними головного управління статистики у Кіровоградській області.

У 2022 році на економічну ситуацію в області мало вплив повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Наслідками воєнних дій в області стало припинення стабільної діяльності багатьох підприємств, порушення логістичних ланцюжків, втрата постачальників та ринків збуту продукції, відсутність сировини для реалізації продукції, відтік працездатного населення з ринку праці, в тому числі до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, за кордон тощо. Військові дії негативно вплинули на умови життєдіяльності та добробут населення України, зокрема і області.

Пріоритетними напрямками у роботі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у 2022 році були підтримка армії і територіальної оборони, цивільний захист населення, відновлення економічної активності, наповнення бюджетів, адаптування бізнесу та населення до нових умов життєдіяльності, забезпечення соціальної підтримки учасників бойових дій, найбільш вразливих категорій населення, внутрішньо переміщених осіб.

Промисловість

За результатами моніторингу стану роботи суб'єктів господарської діяльності підприємств, на даний час у промисловості із 499 суб'єктів господарювання у галузі промисловості, основного кола, що охоплює звітування, працює 443 підприємства (88,8 % від їх загальної кількості). Всього, з початку дії воєнного стану, в області відновило свою роботу 94 промислових підприємства.

Обласною військовою адміністрацією забезпечено сприяння у релокації на територію Кіровоградщини підприємств, які знаходяться у зоні активних бойових дій, окупованих територій. У результаті проведеної роботи здійснили релокацію своїх виробничих потужностей на територію області 49 суб'єктів господарювання, з них: 22 – у галузі промисловості, 1 – сільського господарства, 14 – торгівлі, 3 – транспорту, 5 – у сфері діяльності ресторанів та постачання готових страв, 4 – інші. Релокованими підприємствами працевлаштовано 103 особи, у тому числі 20 внутрішньо переміщених осіб.

Індекс промислової продукції в області за 2022 рік склав 76 % порівняно з 2021 роком (2021 рік – 81,7 %).

На основі поданої звітності (неповне коло підприємств) зменшення обсягу промислової продукції у 2022 році відбулося через зменшення виробництва у:

добувній промисловості і розробленні кар'єрів - на 60,6 %;

переробній промисловості – на 17,9 %, у тому числі:

у харчовій промисловості – на 7,4 %; текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри та інших матеріалів – на 26 %; виготовленні виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності – на 21,2 %; виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 23,9 %; виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 54,1 %; металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 39 %; машинобудуванні – на 41,4 %;

постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 8,3 %.

Разом з тим, підприємствами області у 2022 році реалізовано промислової продукції на суму 47,1 млрд. грн (2021 рік - 46,7 млрд. грн).

Агропромисловий комплекс

Індекс сільськогосподарського виробництва за 2022 рік склав 86,5 % до відповідного періоду 2021 року (2021 рік – 146,3 %) за рахунок зменшення обсягів виробництва продукції у галузі рослинництва на 14,9 %, у галузі тваринництва на 0,4 %.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств склав 32,1 млрд. грн, у т.ч.: у рослинництві – 28,5 млрд. грн, тваринництві – 3,6 млрд. грн.

Аграріями області, в загальному обсязі, зібрано 4,4 млн тонн зернових і зернобобових культур (разом з кукурудзою). За даними в усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2023 року налічувалось: великої рогатої худоби – 69,7 тис. голів, в т.ч. корів – 41,2 тис. голів, свиней – 190,9 тис. голів, овець і кіз – 27,1 тис. голів, птиці – 4130 тис. голів. За 2022 рік вироблено: м'яса – 67,4 тис. тонн, молока – 273,8 тис. тонн, яєць – 457,4 млн шт.

Для забезпечення стабільної ситуації у галузі сільського господарства здійснювалося сприяння суб'єктам господарювання в отриманні державної допомоги. У 2022 році допомогу отримали 2,7 тис. суб'єктів господарювання області на загальну суму 171,3 млн грн, а саме:

за напрямом «субсидія на одиницю (1 га) оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення» – 2437 аграріїв області отримали 162,7 млн грн;

за напрямом «дотація на велику рогату худобу (корови) усіх напрямів продуктивності» – 269 аграріїв отримали 8,6 млн грн.

Будівництво

Будівництво є однією з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання. Саме будівельна галузь створює велику кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох інших галузей народного господарства. Стимулювання будівництва сприяє розвитку економіки області.

Обсяг виробництва будівельної продукції у 2022 році склав 744,3 млн грн, що на 54,3 % менше порівняно із 2021 роком (за 2021 рік – на 21,5 %).

Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у 2022 році (нове житлове будівництво) склав 34,3 тис. кв. м. та зменшився на 38,4 % порівняно з 2021 роком (2021 рік – зменшення на 4,8 %).

Загалом, протягом 2022 року прийнято в експлуатацію 287 квартир (з них 222 квартири – у міській місцевості, 65 – у сільській місцевості) проти 521 квартири у 2021 році.

За рахунок коштів обласного бюджету у 2022 році здійснювалася реалізація заходів обласних програм, спрямованих на поліпшення житлових умов населення області, зокрема:

у рамках програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» надано один кредит для придбання житла на суму 300 тис. грн;

у рамках обласної програми забезпечення молоді житлом на 2018 - 2022 роки надано 1 кредит молодій сім'ї на придбання житла на суму 517 тис. грн.

Крім того, у рамках бюджетної програми за рахунок коштів державного бюджету відшкодовано часткову компенсацію кредитів комерційних банків 18 молодим сім'ям на суму 168,5 тис. грн.

Зовнішньоекономічна діяльність

У 2022 році зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 137 країн світу. Зовнішньоторговельний оборот товарами області склав 1122,8 млн дол. США, у тому числі: експорт – 873,4 млн дол. США; імпорт – 249,4 млн дол. США. Позитивне сальдо складає 624 млн дол. США.

Обсяг експорту області склав 873,4 млн дол. США, що на 14,5 % менше порівняно із 2021 роком (у 2021 році – збільшення на 11,9 %).

Основу товарної структури експорту склали продукти рослинного походження; жири та олії рослинного або тваринного походження; готові харчові продукти; машини, обладнання та механізми; недорогоцінні метали та вироби з них.

Найбільші експортні поставки здійснювалися до Китаю – 13 % загального обсягу експорту, Польщі – 12,6 %, Румунії – 8,7 %, Іспанії – 6,4 %, Туреччини – 5,4 %, Італії – 3,7 %.

Обсяг експорту товарів до країн ЄС у 2022 року збільшився порівняно з 2021 роком в 2,6 рази і становив 429,2 млн дол. США (49,1 % загального експорту в області).

Обсяг імпорту області склав 249,4 млн дол. США, що на 14,7 % менше порівняно із 2021 роком.

Житлово-комунальне господарство

Водопостачання населених пунктів Кіровоградської області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів.

У 2022 році у Кіровоградській області доступ до централізованого водопостачання мали 81,9 % міського населення, в селищах міського типу – 73,6 %, у сільській місцевості цей показник склав 54,3 %.

Централізованими системами водовідведення забезпечено 76,4 % міського населення області, у селищах міського типу – 57,6 %, у сільських населених пунктах – 6 %.

Діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення здійснюють 94 суб'єкти господарювання різних форм власності області. Основним джерелом водопостачання 4 міст обласного значення та прилеглих населених пунктів є водогін «Дніпро-Кіровоград», який є одним із 10 найдовших в Україні. Його протяжність становить 120 км.

Станом на 01 січня 2023 року протяжність:

комунальних водопровідних мереж складає 3,7 тис. км, з яких 1,8 тис. км, або 48 %, знаходиться в аварійному стані та є застарілими;

комунальних каналізаційних мереж – 1,1 тис. км, з яких в аварійному та застарілому стані – 0,6 тис. км, або 57 %.

Втрати води у водопровідних мережах підприємств водопровідно-каналізаційного господарства області до поданої води в мережі збільшилися з 37,9 % у 2021 році до 43,9 % у 2022 році.

У 2022 році виконувалися заходи із технічного переоснащення житлово-комунального господарства, впровадження енергоефективних заходів і технологій, поліпшення якості надання послуг споживачам.

ОКВП «Дніпро-Кіровоград» здійснювалася співпраця зі Світовим банком у рамках «Другого проєкту розвитку міської інфраструктури». З початку 2022 року проведено оплату на загальну суму 139,5 млн грн по 5-ти проєктах, а саме: «Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ «Дніпро-Кіровоград»; «Реконструкція водопровідних насосних станцій»; «Реконструкція каналізаційних насосних станцій»; «Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кропивницького»; «Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Здійснено ремонт та реконструкцію 8,2 км водопровідних мереж, 10,8 км каналізаційних мереж, ремонт 14 об'єктів водопровідного, 6 об'єктів каналізаційного господарства, 4-х водонапірних башт, замінено 11 од. насосного обладнання ОКВП «Дніпро-Кіровоград». Роботи проводилися на водопровідно-каналізаційних об'єктах у містах Кропивницький, Знам'янка, Світловодськ, Благовіщенське.

Створено 534 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, на утриманні яких перебуває 604 житлових будинків.

Для проходження сталого опалювального сезону 2022/2023 роках в умовах воєнного стану у місті Кропивницькому та області встановлено котли та інше додаткове обладнання на альтернативних видах палива, зокрема у КНП «Міський пологовий будинок з функціями перинатального центру II рівня» Кропивницької міської ради», КНП «Центральна міська лікарня» Кропивницької міської ради», КНП «Міська лікарня швидкої медичної допомоги» Кропивницької міської ради» та ін.

Впроваджено роздільне збирання побутового сміття, яким у 2022 році було охоплено до 35 % населення. Об'єм відібраних при цьому ресурсоцінних компонентів становив до 14 % загального об'єму сміття.

Для забезпечення роздільного збирання використовувалися 1203 спеціалізованих контейнерів у 25 населених пунктах.

Спеціалізованими підприємствами для надання послуг вивезення твердих побутових відходів використовувалося 80 сміттєвозів, з них 66 – комунальної власності та 14 – приватних.

У 2022 році обсяг відходів, направлених на сортувальні лінії склав 72,6 тис. тонн, обсяг відсортованих відходів – 6,3 тис. тонн або 8,6 %.

Дорожно - транспортний комплекс

У 2022 році протяжність мережі автомобільних доріг загального користування Кіровоградської області з твердим покриттям складала 6,3 тис. км (98 % від загальної довжини доріг), із них:

державного значення – 2 тис. км доріг загального користування державного значення, у тому числі: міжнародних – 413,9 км, національних – 355,5 км, регіональних – 65,2 км, територіальних – 1222,2 км;

місцевого значення – 4,3 тис. км, з них: обласних – 1,6 тис. км, районних – 2,7 тис. км.

В області налічується 530 мостів для проходження пішоходів та руху автотранспорту загальною довжиною 11,5 тис. п. м.

У 2022 році у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану роботи з будівництва, реконструкції, капітального та поточного ремонтів, на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення області, призупинені. Було проведено тільки роботи з експлуатаційного утримання.

Підрядними організаціями на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення виконано роботи з експлуатаційного утримання на загальну суму 591 млн грн.

Також проводились заходи, пов'язані із забезпеченням дорожнього руху та його безпеки, а саме: відновлення земляного полотна, планування узбіч, профілювання щебеневого покриття, очищення водовідвідних лотків, каналів, труб, засипання промоїн, демонтаж та встановлення дорожніх знаків, щитків, вирівнювання опор, заміна секцій та ремонт бар'єрного огороження, фарбування технічних засобів дорожнього руху та інше.

Маршрутна мережа області станом на 01 січня 2023 року складається із 292 автобусних маршрутів загального користування (у 2021 році - 396 автобусних маршрутів), з них: міських – 83, міжміських внутрішньообласних – 105 маршрутів, у тому числі приміських – 104. В області проведено організацію та оптимізацію маршрутної мережі міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування відповідно до адміністративно-територіального устрою.

Перевезення пасажирів здійснюють 86 автоперевізників.

Приділена увага адаптації послуг транспорту до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями.

В області працює 143 автобуси, які пристосовані для перевезення людей з обмеженими фізичними можливостями, з них: 9 – на міжміських автобусних маршрутах; 42 – на приміських автобусних маршрутах (Кропивницький район – 35, Олександрійський район – 5, Голованівський район – 2); 92 – на міських автобусних маршрутах, а саме: місто Кропивницький – 76, місто Олександрія – 15, місто Світловодськ – 1.

Станом на 01 січня 2023 року рівень охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів становить 93 % (на рівні 2021 року).

В області експлуатаційна довжина залізниці загального користування – 892,9 км, з них – 622 км електрифіковано. Загальна довжина залізничних ліній по області орієнтовно складає 4 % від загальної довжини залізничних колій в Україні. Налічується 147 залізничних станцій.

Доходи населення, соціальні стандарти та гарантії

За оперативно-розрахунковими даними розмір середньомісячної заробітної плати за 2022 рік склав 11480 грн, що на 2,7 % більше порівняно з 2021 роком (11180 грн).

Пільги у 2022 році нараховано на суму 262,7 млн грн, з них на тверде паливо 19,6 млн грн, (в тому числі спрямовано на виплату готівки 177,7 млн грн, у грошовій безготівковій формі 85 млн грн).

Житлову субсидію у 2022 році нараховано на суму 742,8 млн грн, з них на тверде паливо 65,4 млн грн.

Станом на 01 січня 2023 року допомогу нараховано та виплачено 56,4 тис. сімей (14 % сімей області) на суму 1743,2 млн грн Заборгованість з виплати державної допомоги відсутня.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» станом на 01 січня 2023 року органами соціального захисту населення області встановлено відповідні статуси 2093 особам з числа Захисників України.

У 2022 році відповідно до Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2016 року № 336 (зі змінами), відповідну грошову компенсацію в розмірі 8,1 млн грн виплачено 15 особам., в тому числі 3 внутрішньо переміщеним особам на суму 1,7 млн грн.

Щорічну разову грошову допомогу до 05 травня у 2022 році через органи соціального захисту населення області виплачено 9,4 тис. особам на загальну суму 14,0 млн грн.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 року № 719 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей» (зі змінами) на даний час відповідну грошову компенсацію призначено/перераховано 26 особам на загальну суму 42,8 млн грн, з них: 20 особам з інвалідністю внаслідок війни II групи, з числа учасників АТО/ООС та 6 членам сімей загиблих учасників АТО/ООС.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 року № 280 «Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України», на даний час грошову компенсацію за належні жилі приміщення призначено/перераховано 15 внутрішньо переміщеним особам, з числа учасників АТО/ООС, на загальну суму 24,0 млн грн.

Відповідно до постанови Кабінету міністрів України від 28 березня 2018 року № 214 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їх сімей», відповідну грошову компенсацію призначено 3 особам на загальну суму 4,0 млн грн.

В області забезпечено реалізацію обласної комплексної програми соціальної підтримки учасників АТО/ООС, членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) учасників АТО/ООС, постраждалих учасників Революції гідності, учасників-добровольців, які брали участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету на сході України та увічнення пам'яті загиблих (померлих) ветеранів у Кіровоградській області на 2021 - 2025 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 19 лютого 2021 року

№ 56. Для реалізації Програми у 2022 році в обласному бюджеті були передбачені видатки у сумі 42112,9 тис. грн.

У 2022 році за рахунок коштів обласного бюджету надано допомогу на загальну суму 38076,9 тис. грн (залишок невикористаних коштів - 4036,0 тис. грн).

В області забезпечено облік внутрішньо переміщених осіб, видачу довідок та внесення до єдиної Web-орієнтованої інформаційної технології формування сегменту «Облік ВПО».

Станом на 01 січня 2023 року в області обліковувалися 95522 внутрішньо переміщені особи, у тому числі 6826 осіб, які перемістились до 24 лютого 2022 року.

Загалом, протягом 24 лютого - 31 грудня 2022 року на територію області прибуло 172596 внутрішньо переміщених осіб з інших областей, у тому числі 46870 дітей.

Розміщення внутрішньо переміщених осіб в області здійснювалося в приватних домоволодіннях, об'єктах державної, приватної власності, комунальної власності територіальних громад, у тому числі будівлях закладів освіти, не задіяних в освітньому процесі, медицини, культури, територіальних центрах з надання соціальних послуг.

Станом на 01 січня 2023 року в області були наявні 209 об'єктів комунальної власності з загальною можливістю розміщення 8789 внутрішньо переміщених осіб. Серед них станом на 01 січня 2023 року зайнятими були 3295 місць, вільними – 5494 місця.

У 2022 році допомогу на проживання надано близько 65 тис. осіб на суму 1591,5 млн грн, яку виплачено у повному обсязі.

В області створено мережу спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, а саме:

21 мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства. Відповідно до потреб мобільні бригади надають соціально-психологічну допомогу постраждалим особам, зокрема соціальні послуги з консультування, кризового та екстреного втручання або соціальної профілактики;

3 спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Кропивницькому центрі соціальних служб, Глодоській сільській раді та Олександрійській міській раді.

Крім цього, в області функціонують:

Кіровоградський обласний центр соціально-психологічної допомоги, який надає соціальні послуги особам, які внаслідок стихійного лиха, збройних конфліктів, домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, торгівлі людьми або реальної загрози їх вчинення тощо перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати;

комунальний заклад «Кіровоградський обласний соціальний центр матері та дитини» Кіровоградської обласної ради для тимчасового проживання жінок

на сьомому-дев'ятому місяці вагітності та матерів з дітьми віком від народження до 18 місяців, які опинилися в складних життєвих обставинах, що перешкоджають виконанню материнського обов'язку;

комунальний заклад «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей» Кіровоградської обласної ради для захисту та реабілітації дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Зкладами з надання соціальних послуг постійно забезпечується інформування осіб, постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, про їх права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися.

Демографія*

Офіційна статистична інформація щодо демографічної ситуації в області за 2022 рік відсутня.

За наявними статистичними даними демографічна ситуація в області має негативні тенденції. Протягом 2021 року чисельність населення зменшилась на 16,4 тис. осіб і станом на 01 січня 2022 року становила 903,7 тис. осіб.

Зменшення населення відбулося за рахунок природного скорочення (перевищення числа померлих над живонародженими) – на 13,5 тис. осіб (народилось 5,5 тис. осіб, померло 19 тис. осіб) та міграційного скорочення – на 2,9 тис. осіб.

**Довідково: відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», органами державної статистики призупинено оприлюднення статистичної інформації, на період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його завершення. Тому офіційна статистична інформація щодо доходів та зайнятості населення, демографічної ситуації в області за 2022 рік відсутня.*

Враховуючи зазначене, обласна військова адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2022 рік у розділ 1.2 «Соціальний та економічний розвиток території».

2 АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Сучасний розвиток суспільства характеризується великою чисельністю населення, а отже і зростанням економічних та енергетичних потреб. Потужні викиди промислових шкідливих речовин в атмосферу, вихлопних газів автомобілів, застосування фреонів у побуті спричиняють виникнення парникового ефекту на планеті, та зміну клімату в цілому.

Охорона атмосферного повітря – це система заходів, спрямованих на запобігання забрудненню атмосферного повітря вище допустимих норм у процесі господарської діяльності та на відновлення і збереження його якості.

Сталий розвиток країни передбачає регулювання усіх сфер діяльності таким чином, аби економічний розвиток сприяв соціальному благополуччю населення, але при цьому не завдавалася шкода довкіллю у таких масштабах, які б створювали загрозу існуванню майбутніх поколінь та обмежували їх доступ до природних ресурсів.

Одним із основних пріоритетів у галузі охорони атмосферного повітря в Україні є впровадження стандартів ЄС до застарілої нормативно-правової бази України у сфері якості атмосферного повітря. Основою охорони атмосферного повітря є постійний моніторинг його якості, який не тільки дозволяє попередити про наявність перевищення допустимих рівнів забруднення, але й у довгостроковій перспективі аналізувати ефективність та досягнення імплементованих заходів щодо покращення якості атмосферного повітря.

Кабінетом Міністрів України було затверджено Порядок здійснення моніторингу за вмістом миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю та поліциклічних ароматичних вуглеводнів в атмосферному повітрі та Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Ці Порядки визначають механізм організації та здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, що є складовою частиною державної системи моніторингу навколишнього природного середовища. Їх здійснюють за

показниками якості атмосферного повітря та атмосферних опадів з урахуванням Директив Європейського парламенту та Ради (ЄС). Це особливо важливо для мережі моніторингу якості атмосферного повітря, яка була розроблена кілька десятиліть тому і потребує термінового удосконалення. Саме з цією метою нормативні документи України розробляються відповідно до вимог ЄС, а модернізація мережі моніторингу з урахуванням нових стандартів є одним із важливих напрямів Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – з іншої.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Кіровоградська область має потужно розвинений промисловий потенціал, що зумовлює значне техногенне навантаження на навколишнє середовище.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, у 2022 році у повітряний басейн області надійшло від стаціонарних джерел викидів підприємств та організацій 8,4 тис. т забруднюючих речовин, що на 2,7 тис. т менше, ніж у 2021 році (Діаграма 2.1.1.1).

Для забезпечення стабільності екологічної ситуації та зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в області вживається низка відповідних заходів, зокрема контролюється питання недопущення здійснення викидів забруднюючих речовин в повітря без відповідних дозволів, проводиться постійний моніторинг екологічного стану регіону.

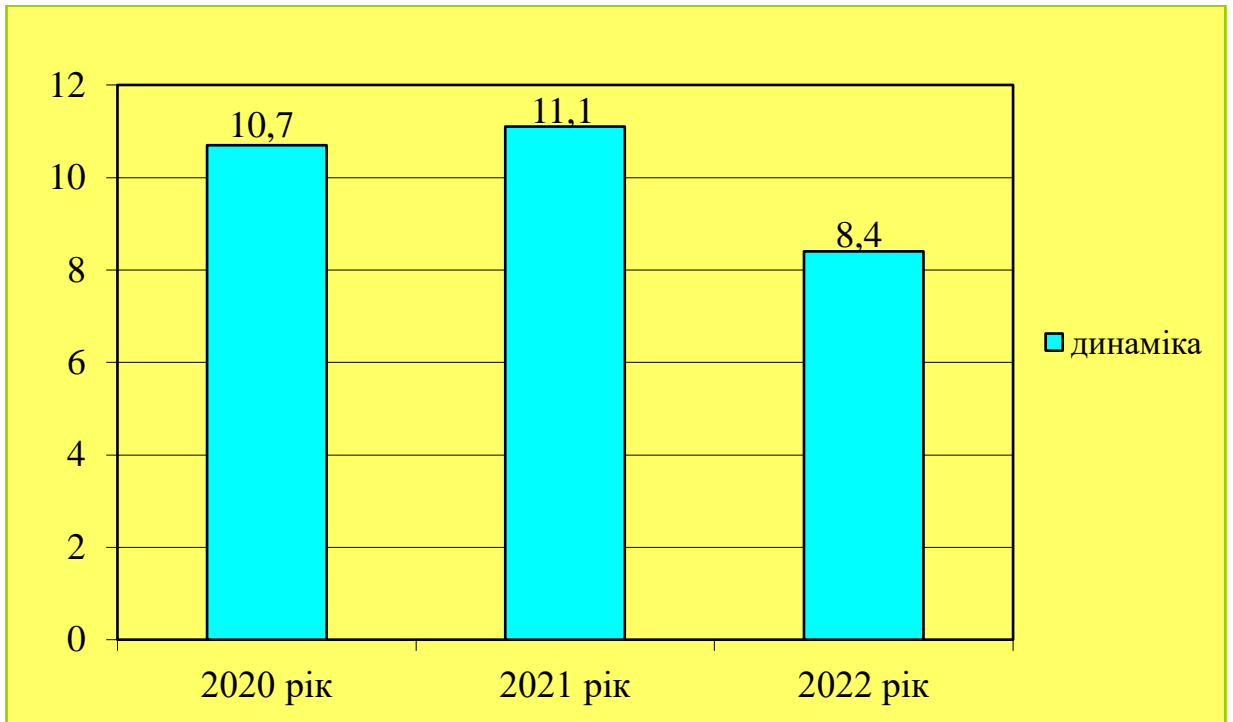
Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2022 рік та два попередніх

Таблиця 2.1.1.1

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	219	196	159
другої групи	40	40	26
третьої групи	219	196	133
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	10,7	11,1	8,4
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одиницю площі, кг	434,7	451,1	*
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	11,5	12,2	*

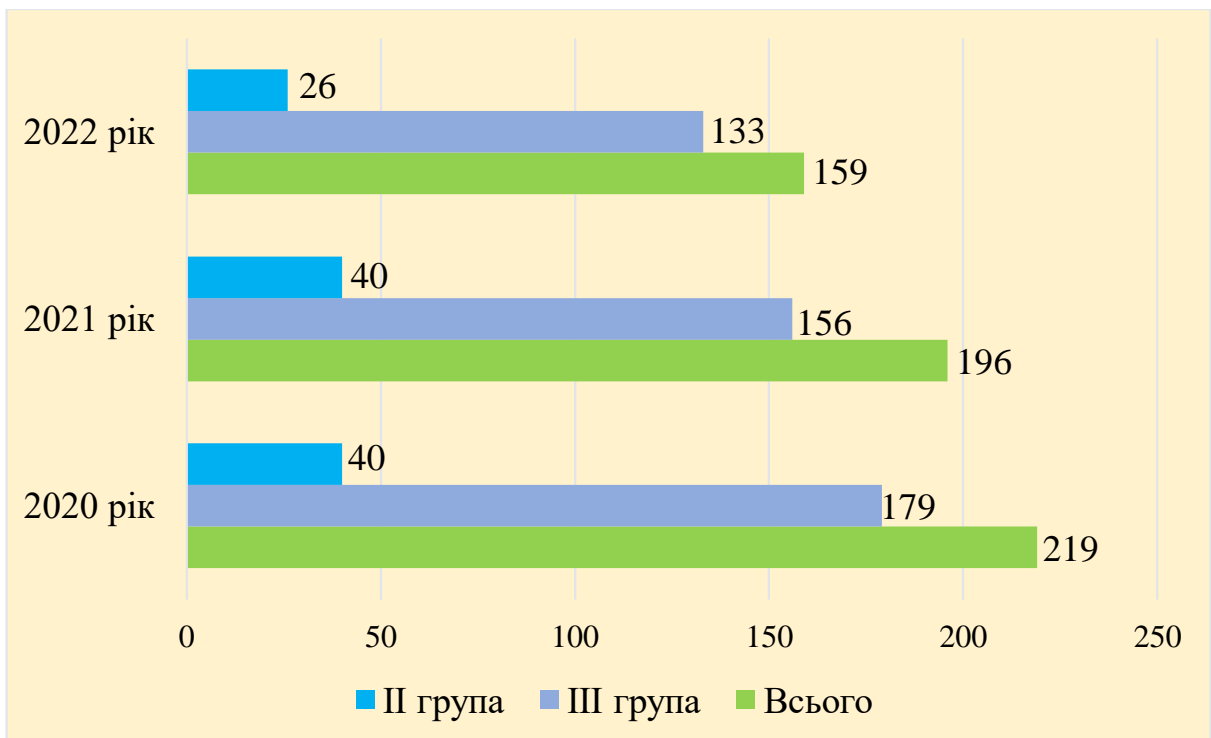
* Головним управлінням статистики у Кіровоградській області триває опрацювання даних державного статистичного спостереження «Викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря».

*Викиди забруднюючих речовин та парникових газів
від стаціонарних джерел, тис. тонн*

Діаграма 2.1.1.1

*Кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих
речовин в атмосферне повітря по роках, од.*

Діаграма 2.1.1.2

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в т. ч. щільність та на душу населення, в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис.т

Таблиця 2.1.1.2

	Всього, т	У % до 2021 року	Збільшення/ зменшення
			(-) проти 2020
1	2	3	4
Кіровоградська область	8412,730	75,8	-2678,836
райони			
Голованівський	2306,638	58,8	-1615,163
Кропивницький	2953,538	79,8	-747,562
у тому числі			
м. Знам'янка	94,450	124,3	18,441
м. Кропивницький			
Подільський район	449,379	94,4	-26,636
Фортечний район	1103,622	76,1	-347,340
Новоукраїнський	804,461	83,1	-163,361
Олександрійський	2348,093	93,9	-152,750
у тому числі			
м. Олександрія	267,237	117,0	38,784
м. Світловодськ	46,577	64,4	-25,803

2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства, що здійснюють виробництво чавуну, сталі та феросплавів (2023,954 т); виробництво олії та тваринних жирів (1204,563 т); виробництво цукру (1140,373 т). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.2.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.1.2.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		т	У % до 2021 року
1	2	3	4
	Усього	8412,730	75,8
1	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	734,811	106,7
2	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів бульбоплодів	0,214	17,7
3	Розведення великої рогатої худоби молочних порід	81,086	380,9
4	Розведення свиней	849,944	77,3
5	Розведення інших тварин	0,038	*

1	2	3	4
6	Змішане сільське господарство	10,545	*
7	Післяурожайна діяльність	6,423	*
8	Добування залізних руд	656,847	88,4
9	Добування уранових і торієвих руд	33,868	18,5
10	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю	28,517	61,2
11	Добування піску, гравію, глини і каоліну	88,349	20,7
12	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	2,761	51,3
13	Виробництво м'ясних продуктів	19,180	79,5
14	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	2,871	180,3
15	Виробництво олії та тваринних жирів	1204,563	93,1
16	Виробництво маргарину і подібних харчових жирів	53,637	92,9
17	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	9,498	54,5
18	Виробництво морозива	13,493	93,7
19	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	18,704	*
20	Виробництва хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	4,934	*
21	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	0,932	*
22	Виробництво цукру	1140,373	132,8
23	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	25,074	89,4
24	Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв	0,646	15,6
25	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки	30,964	*
26	Виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону	7,180	30,1
27	Виробництво інших виробів з паперу та картону	0,005	55,6
28	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин	0,154	66,4
29	Виробництво пластмас у первинних формах	1,751	*

1	2	3	4
30	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик	67,508	69,9
31	Виробництво цегли, черепиці та інших будівельних виробів із випаленої глини	321,869	100,0
32	Виготовлення виробів із бетону для будівництва	0,715	16,7
33	Виробництво абразивних виробів	4,737	27,1
34	Виробництво неметалевих мінеральних виробів	0,880	50,1
34	Виробництво чавуну, сталі та феросплавів	2023,954	*
35	Лиття чавуну	12,886	84,6
36	Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	8,479	579,6
37	Кування, пресування, штампування, профілювання; порошкова металургія	0,285	*
38	Виробництво сталевих бочок і подібних контейнерів	10,411	17,3
39	Виробництво електророзподільної та контрольної апаратури	11,663	86,3
40	Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування	41,366	62,5
41	Виробництво інших pomp і компресорів	2,521	68,0
42	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	10,711	64,2
43	Виробництво меблів для офісів і підприємств торгівлі	11,610	568,3
44	Виробництво матраців	95,084	151,3
45	Виробництво електроенергії	1,513	75,7
46	Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	2,716	100,0
47	Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	272,242	80,0
48	Забір, очищення та постачання води	0,293	8,6
49	Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	2,701	1,5
50	Оптова торгівля іншими проміжними продуктами	7,657	100,0
51	Роздрібна торгівля пальним	16,6	128,8
52	Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах	0,160	164,9

1	2	3	4
53	Вантажний залізничний транспорт	62,591	99,9
54	Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	0,005	15,2
55	Вантажний автомобільний транспорт	0,209	100,0
56	Складське господарство	128,713	74,2
57	Допоміжне обслуговування наземного транспорту	42,951	50,6
58	Інші види грошового посередництва	4,923	79,5
59	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	10,362	1918,9
60	Інша професійна, наукова та технічна діяльність	1,832	47,0
61	Ветеринарна діяльність	0,405	113,1
62	Державне управління загального характеру	5,751	39,0
63	Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування	19,100	101,3
64	Регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності	9,816	84,3
65	Діяльність у сфері оборони	3,117	72,2
66	Діяльність у сфері охорони громадського порядку та безпеки	10,947	75,5
67	Діяльність пожежних служб	0,155	100,0
68	Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування	0,482	162,8
69	Загальна середня освіта	33,582	36,4
70	Професійно-технічна освіта	8,162	100,0
71	Фахова передвища освіта	4,045	76,9
72	Діяльність лікарняних закладів	79,184	104,0
73	Загальна медична практика	7,907	72,9
74	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	12,934	95,4
75	Надання послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів	8,035	144,6
76	Надання інших послуг догляду із забезпеченням проживання	1,599	8,3

* У зв'язку з тим, що підприємства за 2021 рік не були залучені до сукупності з даним видом економічної діяльності відсоток неможливо порахувати.

Основні забруднювачі атмосферного повітря за 2022 рік

Таблиця 2.1.2.2

№ з/п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газоочисними установками (ГОУ)	Ефективність роботи ГОУ, %	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік *	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %	до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат»	2023,954	100	87,7	100	99,8	**	**
2	ТОВ «Марлен-КД»	788,992	100	26,7	1	88,7	перевищення відсутні	перевищення відсутні
3	ПАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»	656,847	100	28	**	**	**	**
4	ТОВ «Олександрійський цукровий завод»	575,698	100	24,5	10	90	0,219	0,219
5	ТОВ «Новомиргородський цукор»	564,366	100	70,2	10%	80	2,89	1,38
6	ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1»	321,869	100	10,9	100%	90	350,01	318,9
7	ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод»	281,85	100	9,5	29,9%	91,73-99,51	перевищення відсутні	перевищення відсутні
8	ТОВ «УкрАгроКом»	239,196	100	10,2	5	91,0-95,8	0,9	0,055
9	ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод»	237,751	100	8	19,5%	91,4-94,4	перевищення відсутні	перевищення відсутні
10	ТОВ «Фалькон Агро Груп»***	191,766	100	6,5	37	90-98	0,01	0,01

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради	179,146	100	6,1	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	заходи не передба- чено	заходи не передба- чено
12	ПП «Віктор і К»	176,116	100	7,5	35	95,7	63,5	55,2
13	ТОВ «ОЕЗ ГРАДОЛІЯ»	154,210	100	5,2	17	92-97	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні
14	ТОВ «Катеринославські меблеві майстерні»	95,084	100	4	2	89,1	0,874	0,287
						99	0,069	0,025
15	ТОВ «Відродження»***	80,83	100	3,5	43	51-99	заходи не передба- чено	заходи не передба- чено
16	КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради	75,197	100	3,2	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні
17	ТОВ «Кіровоградпостач» ***	67,508	100	2,3	2	80-82,6	0,2	0,2
18	ПСП «Зарічне»	61,978	100	2,6	2	91-91,1	0,001	0,0275
19	ТОВ «ПРОГРЕС»***	61,606	100	2,1	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні
20	ФГ «ВК і К»***	60,952	100	2,6	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні
21	ТОВ «ГІДРОСЕНД»	56,624	100	2,4	6	97,69	3,56	2,38
22	Локомотивне депо Знам'янка Філії «Одеська залізниця»***	54,174	100	1,8	4	75,8-86	0,1323	0,1323
23	ТОВ «КАПРО ОЙЛ»	53,637	100	1,8	12	84,4-87	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні
24	Філія ТОВ «ВЕРЕС»***	50,238	100	2,1	16	75-90	переви- щення відсутні	переви- щення відсутні

*Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

** Суб'єкт господарювання віднесено до об'єктів I групи підприємств, дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами видано Міндовкілля України.

*** Інформація наведена згідно документів на отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Під транскордонним забрудненням повітря розуміють забруднення атмосфери, фізичне джерело якого розташоване повністю або частково на території, яка знаходиться під національною юрисдикцією однієї держави, і

негативна дія якого проявляється на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншої держави, на такій відстані, що в цілому неможливо визначити частку окремих джерел або груп джерел викидів.

Важливим міжнародним документом в галузі охорони атмосферного повітря є Конвенція про транскордонне забруднення атмосферного повітря на великі відстані (Convention on Long-range Transboundary Air Pollution - CLRTAP, далі - Конвенція), розроблена під егідою Європейської економічної комісії ООН та підписана в м. Женеві (Швейцарія) 1979 року.

Основними принципами діяльності сторін Конвенції ЄЕК ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані є охорона людини й навколишнього природного середовища від забруднення повітря.

Метою Конвенції, як зазначено у преамбулі, є співпраця держав у боротьбі з перенесенням речовин, що забруднюють повітря, на великі відстані, розробка широкої програми моніторингу та оцінки перенесення таких речовин на великі відстані, вивчення наслідків перенесення забруднювачів повітря на великі відстані та пошук світовою спільнотою шляхів вирішення проблеми.

Держави-учасниці зобов'язалися розробляти ефективну політику і стратегію боротьби із забрудненням повітря, у т. ч. системи регулювання якості повітря, сумісні із сталим розвитком, зокрема, шляхом використання найкращих з наявних та економічно прийнятних технологій, що ґрунтуються на принципах маловідходності та економічності.

На сьогодні прийнято 8 протоколів до вищезгаданої Конвенції, що мають особливе значення для її реалізації.

Статус України в рамках Конвенції про транскордонне забруднення повітря та в протоколах

Документ	Підписання	Ратифікація
Конвенція 1979р	+	+
Протокол ЕМЕП 1984р.	+	+
Протокол по сірці 1985р.	+	+
Протокол по NO _x 1988р.	+	+
Протокол по ЛОС 1991р.	+	-
Протокол по сірці 1994р.	+	-
Протокол по ВМ 1998р.	+	-
Протокол по СО ₂ 1998р.	+	-
Гетеборгський протокол 1999р	+	-

Серед дієвих інструментів регулювання стану транскордонної екологічної безпеки можна назвати:

1) Формування міжнародних інтеграційних об'єднань з охорони навколишнього природного середовища та участь України у регіональних інтеграційних процесах. Як правило, взаємодія у цій сфері відбувається у декількох площинах. Загалом, міжнародна діяльність України у сфері використання та охорони довкілля реалізується у відповідності до «Основних

напрямів міжнародного співробітництва», що передбачає міжрегіональні багатосторонні та двосторонні форми співпраці. Крім того, Україна є учасником майже 100 міжнародних двосторонніх та багатосторонніх угод у сфері охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів;

2) Залучення до системи міжнародного співробітництва з охорони довкілля та реалізації природно-ресурсних стратегій міжнародних фінансових інституцій. Так, Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Всесвітній банк (ВБ) уже сьогодні визначають охорону навколишнього середовища як одне із завдань своєї діяльності.

3) Прийняття країнами добровільних зобов'язань щодо дотримання якості природного середовища. Зазначене має низку переваг, оскільки країни зацікавлені, у своїй більшості, щодо співробітництва. Це дає змогу заощадити свої природоохоронні витрати за рахунок інших країн. Посилений взаємний контроль країн-учасниць дозволяє вводити санкції за понаднормове забруднення навколишнього природного середовища країною-«безбілетником»;

4) Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) як систематичний процес підтримки прийняття рішень, що мають на меті дотримання аспектів охорони навколишнього природного середовища при господарській діяльності. Не менш важливою є оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) запропонованих проєктів, громадський доступ до інформації про стан довкілля, загальна звітність та ін. проєкти, що затверджені на законодавчому рівні Директивами ЄС та становлять горизонтальну сферу екологічного законодавства, забезпечуючи широкий діалог із зацікавленими сторонами, екологічну обізнаність та участь громадськості, а також надають достовірні дані та інформацію про стан і тенденції навколишнього середовища.

Виконання вимог Європейської Конвенції по транскордонному перенесенню забруднюючих речовин, які прийняла на себе Україна, потребує проведення комплексних і системних досліджень об'єктивних передумов ефективного управління якістю атмосферного повітря на міждержавному рівні.

2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах області проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології відповідно постам за такими речовинами, як пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, оксид азоту, сажа, розчинні сульфати, формальдегід.

Лабораторія надсилає проби атмосферного повітря на визначення важких металів в Центральну геофізичну обсерваторію імені Бориса Срезневського (м. Київ), де проводять аналізи проб повітря по інгредієнтам: мідь, цинк, свинець, марганець, нікель, кадмій, залізо, хром.

До найбільш розповсюджених видів промислового забруднення повітря відносяться: пил, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид азоту, сажа, формальдегід, бенз(а)пірен, оксид вуглецю, діоксид азоту.

Великий вплив на забруднення повітря міста спричиняє його промислова зона, а також використання підприємствами та споживачами старого та несправного автотранспорту.

*Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні та агломерації
(агломераціях)*

Таблиця 2.3.1

Назва забруднюючої речовини	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин	Зафіксовані перевищення інформаційного або порогів небезпеки забруднюючих речовин
1	2	3	4	5
м. Кропивницький				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	*	*	*
Діоксид сірки		*	*	*
Оксид вуглецю		1,9	9,0	1,8
Діоксид азоту		*	*	*
Сажа		*	*	*
Формальдегід		*	*	*
Пил неорганічний	ПСЗ-2	0,22	0,7	1,4
Діоксид сірки		0,018	0,071	0,1
Оксид вуглецю		2,0	7,0	1,4
Діоксид азоту		0,03	0,08	0,4
Оксид азоту		0,02	0,045	0,1
Сажа		0,02	0,08	0,5
Пил неорганічний	ПСЗ-4	0,18	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,017	0,064	0,1
Розчинні сульфати		0,01	0,03	0
Оксид вуглецю		1,8	8,0	1,6
Діоксид азоту		0,025	0,19	0,95
Сажа		0,02	0,15	1,0
м. Олександрія				
Пил неорганічний	ПСЗ-6	0,22	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,18	0,073	0,2
Розчинні сульфати		0,01	0,02	0
Діоксид азоту		0,03	0,09	0,5
Сажа		0,05	0,20	1,3

1	2	3	4	5
м. Світловодськ				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	0,06	0,2	0,4
Діоксид сірки		0,012	0,084	0,2
Розчинні сульфати		0,00	0,02	0
Оксид вуглецю		1,1	2,0	0,4
Оксид азоту		0,03	0,15	0,4
Діоксид азоту		0,04	0,18	0,9
Формальдегід		0,003	0,036	1,0

* В місті Кропивницький на посту спостереження за забрудненням атмосферного повітря (ПСЗ-1), розташованому по вул. В.Чорновола, 4, протягом року спостереження проводилися в ручному режимі тільки по оксиду вуглецю. Це пов'язано з пошкодженням електричного кабелю.

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології, значення радіаційного фону за останні роки не перевищують рівнів природного фону та становлять 10-14 мкР/год (при контрольному рівні природного гамма-фону 25 мкР/год).

Середньорічне значення гамма-фону за населеними пунктами Кіровоградської області, мкР/год

Таблиця 2.4.1

№	Населений пункт	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	м. Кропивницький	0,014	0,014	0,013
2	м. Бобринець	0,013	0,013	0,013
3	м. Гайворон	0,012	0,011	0,012
4	м. Долинська	0,012	0,012	0,012
5	м. Знам'янка	0,012	0,012	0,012
6	м. Новомиргород	0,012	0,012	0,012
7	м. Помічна	0,013	0,012	0,012
8	м. Світловодськ	0,010	0,010	0,010

Радіоактивні випадки з атмосфери (за даними спостережень метеостанції м. Бобринця)

Таблиця 2.4.2

Показник	Щільність випадів, Бк/м ² - місяць												Сума за 2022р
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
¹³⁷ Cs	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	2,1
⁹⁰ Sr	I кв-0,15			II кв-0,19			III кв-0,05			IV кв-0,20			0,59

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Забруднення атмосферного повітря за ступенем хімічної небезпеки для людини посідає перше місце. Це обумовлено, насамперед, тим, що забруднюючі речовини з атмосферного повітря мають найширше розповсюдження та потрапляють у різні середовища. Наприклад, атмосферні опади спричиняють до 10% забруднення водних об'єктів басейну Дніпра, значно забруднюють ґрунт тощо. Крім того, людина споживає за добу і в цілому за життя в об'ємному відношенні повітря набагато більше, ніж води і їжі.

Дослідження атмосферного повітря на території Кіровоградської області здійснюється лабораторіями Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я» (Кропивницьким та Олександрійським районними відділами, Світловодським та Гайворонським відділеннями).

Моніторингові дослідження атмосферного повітря в м. Кропивницькому проводяться на маршрутному посту у фіксованій точці, яка розташована у житловій забудові по вулиці Тобілевича, 24. Дослідження здійснюються санітарно-гігієнічною лабораторією Центру.

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні вимірювання проводяться щоденно (2 рази на день – вранці і вдень) за показниками: пил, сажа, діоксид азоту, сірчистий ангідрид, оксид вуглецю.

Олександрійським районним відділом, Світловодським та Гайворонським відділеннями дослідження атмосферного повітря проводяться за заявками населення.

Атмосферне повітря досліджується на пил, сажу, аміак, діоксид азоту, сірчистий ангідрид, оксид вуглецю, кислоту сірчану, метан, сірководень, солі важких металів (хром, марганець), фенол, формальдегід, хлор.

У 2022 році лабораторіями Центру було досліджено 5059 проб. В тому числі 3900 проб атмосферного повітря міських поселень, із яких 2 проби з перевищенням ГДК (1 проба по ангідриду сірчистому та 1 проба по сажі в м. Кропивницькому), що складає 0,05%.

На території сільських поселень досліджено 1159 проб атмосферного повітря. Всі дослідження відповідали нормативним значенням.

Головним джерелом забруднення є викиди від автотранспорту та з промислових підприємств – вони становлять 65 % від усіх шкідливих речовин, що потрапляють у повітря.

Ведення активних бойових дій на території країни серйозно погіршує якість повітря. Наслідки від цього можуть мати довгостроковий негативний вплив на наше здоров'я. Стан повітря погіршується через бойові дії у прямий та непрямий способи. Прямий вплив бойових дій – це детонування боєприпасів, використання артилерійської зброї та авіабомб. Непрямий вплив бойових дій – це пожежі в екосистемах, вибухи нафтобаз, атаки на промислові об'єкти та склади небезпечних хімічних речовин (мінеральні добрива, засоби захисту рослин, лакофарбові вироби, пластмаси, аміачна селітра тощо). Однією з головних цілей ворожих ракет були й залишаться нафтобази. Від пожеж на них

до атмосферного повітря потрапляють важкі метали, діоксид сірки, сажа, окиси азоту тощо. Це шкодить здоров'ю людей, а забруднювачі, які потрапляють до ґрунту, з часом погіршують якість підземних та поверхневих вод.

Науково доведено, що забруднення навколишнього природного середовища і насамперед атмосферного повітря у населених пунктах (особливо у містах) хімічними речовинами різного походження, може призвести до зростання рівнів захворюваності населення. Тривалий вплив забруднення атмосферного повітря токсичними речовинами: формальдегідом, пилом, діоксидом сірки, діоксидом азоту та іншими хімічними сполуками негативно впливає на здоров'я людини. При цьому зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням, перш за все, органів дихання (бронхіальна астма, хронічний бронхіт, алергічні риніти та інші неспецифічні хвороби легень). Особливо викиди шкідливих речовин, як від стаціонарних так і пересувних джерел, є небезпечними для здоров'я дітей. За умов забруднення атмосферного повітря, знижуються адаптивні можливості дитячого організму, що призводить до зміни дихальних функцій і збільшення рівня легеневої патології.

Через відсутність на території області потужних підприємств, джерел забруднення атмосферного повітря, а також враховуючи те, що на адміністративних територіях області не проводились активні бойові дії, не зафіксовано зростання захворюваності населення області на хвороби органів дихання за 2022 рік, а навпаки, відмічено тенденцію до зменшення (-20,5 % відносно 2021 р.). Загальний рівень захворюваності населення області у 2022 році склав 19853,4 проти 24985,7 у 2021 році (на 100 тис. населення).

Дещо збільшився показник захворюваності органів дихання у дітей на алергічний риніт – з 217,9 у 2021 році до 220,0 у 2022 році до (у 2019 році 176,1; у 2020 році – 254,2).

Показник захворюваності на бронхіальну астму у дітей навпаки зменшився – з 22,0 у 2021 р. до 19,0 у 2022 р. (на 100 тис. населення).

Проведення моніторингових досліджень стану якості атмосферного повітря має дуже важливе значення для вивчення міграції атмосферних мас та їх впливу на здоров'я населення.

Моніторинг за забрудненням повітря буде продовжуватися для подальшого вивчення та встановлення зв'язку впливу забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на стан здоров'я населення області.

2.6 Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Охорона атмосферного повітря – система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням і зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних, фізичних і біологічних забруднювачів.

Державне управління в галузі охорони атмосферного повітря відповідно до Закону здійснюють: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої

влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я; місцеві державні адміністрації, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

До основних заходів охорони атмосферного повітря належать:

економічні заходи – застосування підприємствами екологічних фільтрів, абсорберів для очищення повітря, раціоналізація процесів спалювання, створення безвідходних технологій виробництва;

організаційні заходи – створення санітарно-захисних зон для підприємств – джерел забруднення, озеленення і зонування населених місць, перехід на експлуатацію екологічного транспорту, впровадження «зелених» альтернатив;

соціальні заходи – контроль технічного стану транспортних засобів, складу палива;

законодавчі правові заходи – розробка нормативів, стандартів, прийняття законів.

Правові та організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначає Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

Суб'єкти господарювання, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан, зобов'язані:

здійснювати організаційно-господарські, технічні та інші заходи щодо забезпечення виконання вимог, передбачених нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря, дозволами на викиди забруднюючих речовин тощо;

вживати заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;

забезпечувати безперебійну ефективну роботу і підтримання у справному стані споруд, устаткування та апаратури для очищення викидів і зменшення рівнів впливу фізичних та біологічних факторів;

здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря організованими та неорганізованими стаціонарними джерелами викидів, і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік;

заздалегідь розробляти спеціальні заходи щодо охорони атмосферного повітря на випадок виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і вживати заходів для ліквідації причин, наслідків забруднення атмосферного повітря;

забезпечувати здійснення періодичних та/або автоматизованих інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих

речовин пересувних джерел та організованих стаціонарних джерел викидів і ефективності роботи газоочисних установок відповідно до правил, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища;

забезпечувати розроблення методик вимірювань, що враховують специфічні умови викиду забруднюючих речовин;

використовувати методики вимірювань та засоби вимірювальної техніки, які відповідають вимогам законодавства про метрологію та метрологічну діяльність, для визначення параметрів газопилового потоку і концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та викидах організованих стаціонарних і пересувних джерел;

здійснювати контроль за проєктуванням, будівництвом і експлуатацією споруд, устаткування та апаратури для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин і зниження впливу фізичних та біологічних факторів, оснащення їх засобами вимірювальної техніки, необхідними для постійного контролю за ефективністю очищення, дотриманням нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів та інших вимог законодавства в галузі охорони атмосферного повітря;

своєчасно і в повному обсязі сплачувати екологічний податок;

вести щоденний облік часу роботи стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу;

обладнати місця відбору проб організованих стаціонарних джерел викидів для вимірювання параметрів газопилового потоку з метою здійснення контролю за дотриманням затверджених нормативів та дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Основними забруднювачами атмосферного повітря по області за 2022 рік є: ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат», ТОВ «Марлен – КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ТОВ «Новомиргородський цукор», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «УкрАгроКом», ПРАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Фалькон Агро Груп», КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради, ПП «Віктор і К», ТОВ «ОЕЗ Градоля», ТОВ «Катеринославські меблеві майстерні», ТОВ «Відродження», КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, ТОВ «Кіровоградпостач», ПСП «Зарічне», ТОВ «ПРОГРЕС», ФГ «ВК і К», ТОВ «ГІДРОСЕНД», Локомотивне депо Знам'янка Філії «Одеська залізниця», ТОВ «КАПРО ОЙЛ», Філія ТОВ «ВЕРЕС».

Вищезазначеними суб'єктами господарювання здійснюється ряд заходів задля збереження та поліпшення якості атмосферного повітря.

На ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» у 2022 році виконано реконструкцію третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обортових печей ТОП № 1, 2 на суму 40 млн 832 грн без НДС та розпочато

розробку проєктної документації по реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОВ № 3, 4 на суму 1 млн 244 тис грн без НДС.

На ТОВ «УкрАгроКом» у 2022 році здійснено посилений контроль за технічним станом та експлуатацією обладнання. Згідно правил технічної експлуатації установок очистки газу, затверджених наказом Мінприроди від 06 лютого 2009 року № 52, проведено технічний огляд та здійснено перевірку на відповідність проєктним характеристикам фактичної роботи усіх газоочисних установок та проведено навчання і перевірку знань серед персоналу господарства, які здійснюють експлуатацію пилогазоочисних установок. За допомогою лабораторних вимірів здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради за допомогою лабораторних вимірів було здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Перевищень нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин в організованих викидах стаціонарних джерел в атмосферне повітря на джерелах та на межі житлової забудови (санітарно-захисної зони) не виявлено.

ПП «Віктор і К» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2022 році було здійснено наступні заходи:

- проводився щоквартальний моніторинг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних організованих джерел викидів лабораторією, що має сертифікат про визнання вимірювальних можливостей;

- раз на рік проводилася перевірка ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проєктним показникам;

- проведено контроль за герметичністю обладнання;

- призначені відповідальні особи за технічний стан, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

- новостворені ГОУ обладнано місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

- отримано Висновок з оцінки впливу на довкілля від 08 вересня 2021 року № 04.2/20214217728/2, післяпроєктний моніторинг виконано.

- всі умови зазначені у дозволі на викиди від 27 травня 2021 року за № 3510945300-373 ПП «Віктор і К» виконано згідно з періодичністю зазначеною у дозволі.

ТОВ «Гідросенд» у 2022 році для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля було здійснено наступні заходи:

- раз на рік проводилася перевірка ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проєктним показникам;

- проведено контроль за герметичністю обладнання;

- призначені відповідальні особи за технічний стан, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

- новостворені ГОУ обладнані місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

- всі умови, зазначені у дозволі на викиди від 09 квітня 2021 року за № 3510945300-371 ТОВ «Гідросенд», виконано згідно з періодичністю, зазначеною у дозволі.

ТОВ «Капро Ойл» відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря для скорочення викидів забруднюючих речовин здійснювалось запобігання перевищення встановлених техпроцесом потужностей технологічного обладнання, здійснено зменшення потужності котла при несприятливих метеорологічних умовах, проведено контрольні виміри відповідно до встановленого графіку контролю за дотриманням затверджених нормативів ГДВ.

КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради згідно з нормативними вимогами, виконувалось налагодження котлів задля зменшення викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря, а також систематично виконувались контрольні заміри викидів.

На ТОВ «Марлен-КД» з метою недопущення перевищення викидів в атмосферне повітря постійно проводився контроль за станом газоочисного обладнання, здійснювалось економне використання природних ресурсів та регулярно проводилися регламентні роботи на устаткуванні, яке здійснює викиди. Також відповідно до дозволів на викиди, підприємством регулярно проводилися інструментальні вимірювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів, крім цього, вимірювання проводилися на межі санітарно-захисної зони. Так вміст забруднюючих речовин у викидах підприємства відповідно до інструментальних вимірювань за період 2022 року знаходився в межах норми та не перевищували гранично допустимих концентрацій згідно з законодавством.

На ТОВ «ОЕЗ Градоля» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2022 році здійснювались наступні заходи:

- все пилогазоочисне обладнання і установки піддавалися технічному огляду, налагодженню та перевірці на ефективність;

- дотримувалися норми технологічного режиму при роботі обладнання для дотримання нормативів ГДВ викидів в атмосферу;

- здійснювався контроль роботи двигунів автотранспорту на території заводу та зменшилась робота на підвищених та холостих обертах.

За даними ТОВ «Олександрійський цукровий завод», підприємством у 2022 році проведено наступні заходи, спрямовані на зменшення забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

- замінено змійовики переднього ступеня пароперегрівача парового котла БП 50/39 ст. № 3, що зменшило використання природного газу на 10 000 м³;
- здійснено реконструкцію та удосконалення теплової схеми цукрового заводу, що зменшило використання природного газу на 20 000 м³.

За інформацією ПСП «Зарічне», у 2022 році підприємством було забезпечено оптимальний режим роботи циклону, шляхом приведення опору мережі повітропроводів відповідно до проєктної документації (прочищення, ліквідування дефектів), герметизація нещільностей; здійснено контроль рівня забруднення викидів у атмосферне повітря; використовувалась екологічно безпечна сільгосптехніка та установки.

ТОВ «Фалькон Агро Груп» у 2022 році було проведено модернізацію сушилки ДСП-25, за рахунок чого знижено викиди забруднюючих речовин. Посилено контроль за технічним станом та експлуатацією пилоочисного обладнання. Здійснено облік роботи пилогазовловлюючих установок, що підтверджується актами перевірки технічного стану установок очистки газу на джерелах викидів (№ 1- № 34). Також на 7 місяців було зупинено роботу виробничих потужностей виробничої лінії № 1, на підставі техніко-економічного обґрунтування, що знизило викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшило шкідливий вплив на довкілля.

За інформацією філії ТОВ «Верес», з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2022 році здійснювалися наступні заходи:

- були на постійному контролі гранично допустимі рівні викидів в атмосферне повітря;
- дотримувалися правил пожежної та техногенної безпеки, проводили превентивні заходи щодо попередження аварійних ситуацій, що можуть призводити до забруднення навколишнього природного середовища;
- періодично проводили планові налагоджувальні роботи двигунів та системи розподілу палива транспорту підприємства;
- при зберіганні нафтопродуктів чітко контролювались параметри технологічних процесів (температура, тиск, рівень наливу ПММ в ємності), не допускалося переливів і розливів ПММ;
- обладнання для очищення та пересипання зерна не експлуатувалося за несприятливих метеорологічних умов;
- був на контролі технічний стан ГОУ, безперебійна робота пилоочисної системи, проводились профілактичні огляди і ремонт, продувка і чистка обладнання;
- проведено перевірку відповідності фактичних параметрів роботи установок очистки газу проєктним (ефективність роботи ГОУ);
- роботи проводились лише на справному зварювальному устаткуванні, яке має необхідні сертифікати та допуски;

- проведено виробничий лабораторний контроль за станом забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів з отриманням протоколів дослідження повітря населених місць.

Відповідно до інформації ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» у 2022 році з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля було забезпечено виконання комплексу заходів з пилопригнічення відвалів, складів продукції шляхом зрошення автодоріг і робочих майданчиків, закріпленням поверхні неробочих уступів зв'язуючими речовинами, зрошенням розкривних порід під час транспортування та подальшого розвантаження транспортних засобів. Розроблено графік та маршрути поливу технологічних автодоріг у весняно-літній період. Виконано ревізію заправочного вузла поливних машин технічною водою для поливу господарських та технологічних автодоріг комбінату.

Проводився систематичний контроль за вмістом окису вуглецю та димності у відпрацьованих газах автомобілів. Не допускався випуск автомобілів на лінію з перевищенням вмісту оксиду вуглецю та димності.

Проведено інструментально-лабораторні дослідження параметрів стану атмосферного повітря на межі СЗЗ до та після проведення масових вибухів у кар'єрах №3, 4; на території житлових масивів, які розташовані на межі СЗЗ промислових майданчиків № 5, 6.

Забезпечено зниження шкідливих речовин в атмосферу при проведенні масових вибухів у кар'єрі № 3, 4 за рахунок застосування вибухових речовин з <0> кисневим балансом в обсязі підірваної гірничої маси – 15221,29 тис.м³.

Забезпечено зниження викидів пилу на кар'єрі № 3, 4 за рахунок застосування комбінованої забійки: зовнішньої гідрозабійки на поверхні блоку (контейнери з водою) та зволоження водою матеріалу забійки в обсязі підірваної гірничої маси – 5400 тис м³; застосування природної гідрозабійки в обсязі підірваної гірничої маси (цілком обводнені свердловини) – 9821,3 тис. м³.

Проведено підрядчою організацією інструментальні заміри параметрів сейсмічних та ударних повітряних хвиль згідно з графіком проведення масових вибухів у кар'єрі № 3, 4.

Підприємством ТОВ «Новомиргородський цукор» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2022 році було здійснено модернізацію схеми живильної води на дифузійний апарат, вдосконалено регулювання співвідношення повітря-газ на парових котлах ТЕЦ, здійснено реконструкцію жомової ями у закритому складі.

ТОВ «Відродження» відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами на постійній основі здійснювалось регулярне проведення налагоджувальних робіт та дотримання відповідних режимів експлуатування обладнання, контроль за витратою палива, проведення налагоджувальних робіт на ПГОУ, герметичністю обладнання для запобігання викиду летких фракцій нафтопродуктів.

3 ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Зміна клімату є результатом десятиліть неефективного виробництва та споживання енергії, використання земельних ресурсів та споживання, що суперечить принципам сталого розвитку.

Запобігання зміни клімату шляхом істотного скорочення викидів в атмосферу парникових газів є пріоритетними у внутрішній і зовнішній політиці України, зокрема у воєнний період. За темпами розвитку «зеленої» енергетики наша держава у 2019 році увійшла у першу десятку країн світу. А за темпами розвитку сонячної енергетики у 2020 році – у першу п'ятірку європейських країн.

У 2021 році Україна, відповідно до Паризької угоди, зобов'язалася скоротити викиди парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Так, за даними Національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів України, у 2019 році викиди парникових газів дійсно зменшились на понад 62%, а в 2020 – на понад 65% у порівнянні з 1990 роком.

На початок 2022 року Україна виконувала зобов'язання за міжнародними договорами в сфері запобігання змінам клімату та основне завдання згідно з Паризькою угодою – утримати приріст глобальної середньої температури в межах 1,5-2 градусів Цельсія.

За останні десять років, в Україні обсяги виробництва біопалива зросли втричі, а вітрової та сонячної енергії - майже в 200 разів. При цьому, виробництво вугілля та торфу за вказаний період скоротилось більш ніж в 2,5 рази.

Це відбулося завдяки впровадженню в нормативно-правове поле міжнародних зобов'язань зі змін клімату, створення достатніх організаційних та фінансових умов для їх реалізації. Цьому сприяв також певний економічний

спад після 1990 року, який призвів до скорочення споживання енергії, а отже, до зменшення викидів CO₂.

Після ратифікації Україною Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу та Паризької угоди парламент ухвалив низку відповідних законодавчих актів, а Уряд – підзаконних актів, зокрема на період до 2030 року: Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату та Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату. Крім того, Кабмін розробив послідовність дій з впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, схожу за своєю структурою на європейську.

Виконуючи вимоги Паризької угоди, Україна розробила власну Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року, яку 2018 року подала на розгляд Секретаріату Рамкової конвенції про зміну клімату.

На виконання заходів з запобігання зміні клімату за 2017–2021 роки держава залучила більш ніж 17 млрд грн з інших джерел фінансування, а саме: міжнародних угод та проєктів, місцевих і приватних ініціатив.

Проте всі зазначені вище досягнення зруйнувала росія війною в Україні.

Станом на 26 серпня 2022 року, за даними офіційного ресурсу Міндовкілля – ЕкоЗагроза, з початку широкомасштабного вторгнення росія завдала довікілью 395 млрд грн збитків. Більше третини природоохоронних територій пошкоджені військовими діями та важкою технікою. Величезної шкоди було завдано лісам України, які є поглиначами викидів парникового газу. Понад 50% встановлених потужностей «зеленої» енергетики або вимушено не працюють, або перебувають у зоні підвищеного ризику руйнування через бойові дії та тимчасову окупацію. Адже значний обсяг коштів був закладений у термомодернізацію будівель та ремонт інфраструктури, які тепер доведеться відновлювати. Збитки від пошкодження та руйнування житлових і нежитлових будівель, інфраструктури на 1 серпня 2022 року сягнули 108,3 млрд дол США.

3.2 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

Клімат часто порівнюють з погодою, але між ними є різниця. Погода змінюється щодня – часом іде дощ, іноді настає спека або мороз. А клімат – характер погодних умов протягом тривалого періоду для значної території.

За всю історію існування Землі клімат змінювався багато разів. Вченим відомо про 7 льодовикових періодів, після яких завжди наступало потепління.

Все частіше науковці вживають термін «кліматична криза» замість «зміни клімату», щоб підкреслити серйозність цієї проблеми та потребу у її вирішенні вже зараз. Кліматична криза – це надмірно стрімка зміна клімату через підвищення глобальної середньої температури. Щоб протидіяти кліматичній кризі, слід досягти вуглецевої нейтральності вже до 2050 року та адаптуватися до зміни клімату.

Конвенція ООН з питань зміни клімату – чи не найважливіша міжнародна екологічна подія, яка відбувається щорічно для синхронізації, доопрацювання

наявних та пошуку нових інструментів посилення глобальних кліматичних дій. Цьогоріч представники майже всіх країн світу зустрілися вже у 27-й раз у Шарм-ель-Шейху (Єгипет), де протягом двох тижнів обговорювали подальші кроки для обмеження підняття середньої глобальної температури в рамках Паризької угоди.

Друга за відвідуваністю за весь час проведення, конференція у Шарм-ель-Шейху (COP27) зібрала більше 33 тисяч делегатів та тривала на 1,5 доби довше запланованого.

Результатом COP27 стали такі рішення:

- узгоджено механізм створення фонду фінансування втрат та збитків від зміни клімату. Наразі йдеться про погодження створення комітету, який напрацює технічні аспекти роботи фонду. Сам фонд буде створений на COP28 у наступному році. Він надаватиме підтримку найбільш вразливим до зміни клімату країнам.

- досягнуто значного прогресу в питаннях адаптації до зміни клімату. Цього року країни домовились про шляхи та напрямки подальшої співпраці. Її результатом має стати затвердження глобальної цілі з адаптації на COP28. Фінансовому комітету ООН запропоновано до COP28 розглянути можливість та підготувати звіт щодо подвоєння фінансування заходів з адаптації до зміни клімату.

- зі значними дебатами та суперечками погоджено створення програми щодо підвищення амбіцій зі скорочення викидів парникових газів. Програма триватиме до 2026 року. Вона включатиме тематичні заходи для визначення прогалин країн у їхній кліматичній політиці та напрацювання подальших кроків за цими напрямками.

Для України ця конференція була важливою з ряду причин, але основний здобуток – бути представленою на міжнародній кліматичній арені, мати змогу розповісти про збитки, завдані нашій країні з боку росії.

Під час конференції Україна оголосила про започаткування двох ініціатив – Глобальної платформи для оцінки збитків довкіллю та клімату внаслідок війн та ініціативи щодо створення «Зелених зернових коридорів». За даними Міндовкілля наразі проходять внутрішні процедури для приєднання Литви, Японії, Канади, країн Європейського Союзу до платформи.

3.3 Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

Озон міститься в атмосфері до висоти 100 км, але в дуже незначній кількості (до 0,001%), однак без нього життя на Землі було б зовсім не таким, яке ми спостерігаємо зараз.

У 1985 році у Відні (Австрія) 22 країни підписали Конвенцію про охорону озонного шару. Через два роки, 16 вересня в Монреалі (Канада) був підписаний Протокол про речовини, які руйнують озонний шар. Основною метою цих двох угод є запобігання руйнуванню озонного шару внаслідок антропогенних дій. Озон фільтрує сонячне проміння і перешкоджає проникненню шкідливого ультрафіолетового проміння на поверхню Землі, тим самим зберігаючи життя на планеті. У рамках Монреальського протоколу

вдалося заборонити виробництво і застосування 100 видів хімічних речовин, що руйнують озоновий шар та викликають глобальне потепління. В цілому, використання таких сполук скоротилося у світі більше ніж на 95%. Саме тому 19 грудня 1994 року Генеральна Асамблея ООН проголосила 16 вересня – день підписання протоколу – Міжнародним днем охорони озонового шару планети.

Основні речовини, на які поширюється дія Протоколу, включають хлорфторвуглеці (ХФВ), гідрохлорфторвуглеці (ГХФВ), галони, чотирихлористий вуглець, метилхлороформ і метилбромід, усі вони називаються «контрольованими речовинами».

Проблема захисту озону, як одного з малих газових компонентів атмосфери, що раніше становила інтерес лише для невеликого кола вчених, у наш час набула глобального значення. Така різка зміна пояснюється відкриттям того факту, що нормальний вміст озону в атмосфері перебуває під загрозою в результаті господарської діяльності людини.

Потрібно зменшити доступ у повітря всіх озоноруйнівних речовин. Озоноруйнівні речовини широко використовувалися і використовуються сьогодні в холодильному обладнанні, системах кондиціонування повітря, при виробництві теплоізоляції, сендвіч-панелей і різних піноматеріалів, в авіабудуванні, на автомобільному і залізничному транспорті, в ракетно-космічній, медичній, хімічній, оборонній та інших галузях промисловості. Ці речовини викидаються в атмосферу автомобільним транспортом, у результаті діяльності металургійних підприємств та електростанцій, а також при спалюванні вугілля та деревини.

З моменту підписання Монреальського протоколу завдяки узгодженим зусиллям міжнародного співтовариства за ці роки виробництво та споживання речовин, що є найбільш небезпечними для озонового шару, скоротилося більш ніж удвічі. Було зупинено збільшення вмісту в атмосфері речовин, що руйнують озон.

Прогнозується, що до 2030 року озоновий шар в Північній півкулі повністю відновиться та досягне рівня 1980 року, до 2050 року – в Південній, до 2060 року – у полярних регіонах.

4 ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Всі водотоки Кіровоградської області згідно з водогосподарським районуванням територій України, належать до двох басейнів: Південного Бугу та Дніпра. В свою чергу басейн річки Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

Річка Дніпро в межах області має довжину 68 км, або 6 % від усєї її протяжності в межах України. До басейну річки Дніпро відноситься 35 % території області. Найбільші притоки - Інгулець, Тясмин. Гідрографічна мережа річкового басейну включає 48 річок з довжиною більше 10 км, 11 водосховищ (з об'ємом більше 1 млн м³).

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на «штучні моря» – Кременчуцьке та Кам'янське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Кам'янського – 39,0 км, з яких 9,8 км береги, що розмиваються.

Річка Південний Буг протікає на південному заході області, протяжністю 84 км, або 10 % від її загальної довжини. Басейн річки на території області складає 65 %. Найбільші притоки - Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул. Південний Буг на території Кіровоградщини мають ділянки звивистої каньйоноподібної долини з порогами та численними виходами гранітів. Гідрографічна мережа річкового басейну Південного Бугу включає 113 річок з довжиною більше 10 км, 46 водосховища (з об'ємом більше 1 млн м³).

Область малозабезпечена місцевими водними ресурсами. Характерним для області є те, що більшість обсягу річкового стоку, до 80 %, припадає на період повені, а в періоди літньої межени близько 70 % річок пересихають.

Наявні водні ресурси не забезпечують у повному обсязі потреби населення та галузей економіки, оскільки водні ресурси по території області розподілені нерівномірно. Усунення територіальної і часової нерівномірності розподілу річного стоку здійснюється за допомогою ставків та водосховищ.

Покриття дефіциту водних ресурсів здійснюється шляхом забору води з річки Дніпро та її подачею в маловодні регіони.

Характеристика водних об'єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість, (од.)	Великі, (од.)	Середні, (од.)	Малі, (од.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
1599	2	8	1589	7,2336	0,1307	0,7845	6,3184

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НІР*, тис. м ³	Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НІР*, тис. м ³	Загальна кількість, од.	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НІР*, тис. м ³
9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	16,00	-	2996	18110,00	214,00	57	8555,478	208,45

* - НІР- нормальний підпертий рівень

Водозабезпеченість на 1 людину місцевим стоком в середній по водності рік становить 0,9 тис. м³, в маловодний знижується до 0,2 тис. м³. Сумарна водозабезпеченість на 1 жителя області становить 48,5 тис. м³ та значно більша у порівнянні з показниками в цілому по Україні, що пояснюється транзитним стоком річок Дніпра та Південного Бугу, вода яких практично не використовується в народному господарстві області, оскільки значно віддалена від промислових центрів.

Гідрогеологічні умови області малосприятливі для формування запасів підземних вод, оскільки область розташована в зоні Українського кристалічного масиву. Це є причиною того, що близько 30 % пробурених свердловин безводні, інші мають низькі дебіти, що дає можливість забезпечувати в основному лише потреби сільськогосподарського виробництва.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

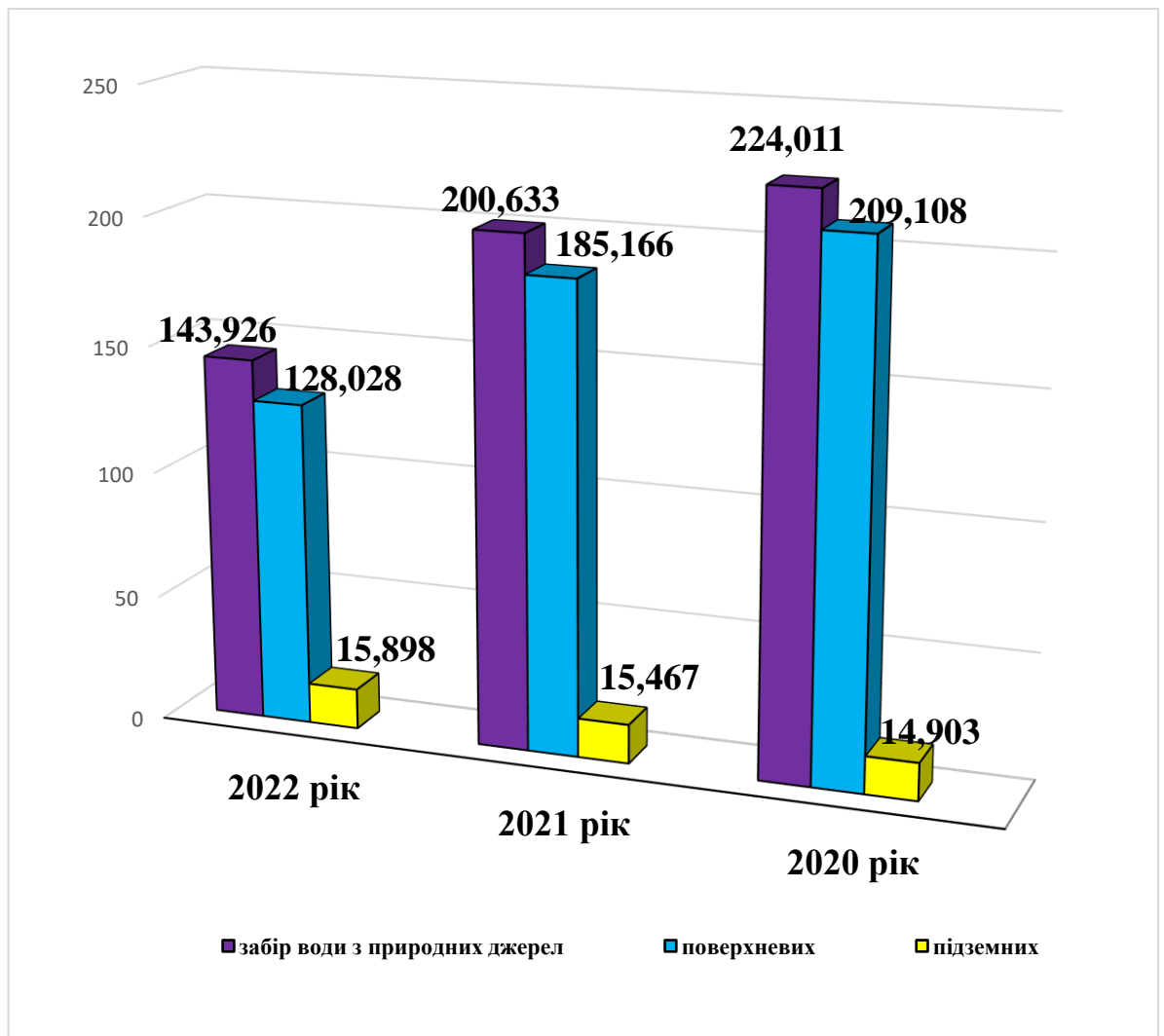
За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2022 році було забрано 143,926 млн м³ води, що на 56,71 млн м³ або на 28,26 % менше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 128,028 млн м³ та із підземних – 15,898 млн м³.

За 2022 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 89 % до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел 11 %.

Використання свіжої води в 2022 році склало 43,576 млн м³, в тому числі на виробничі потреби – 24,990 млн м³, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 15,388 млн м³ води, зрошення – 2,765 млн м³.

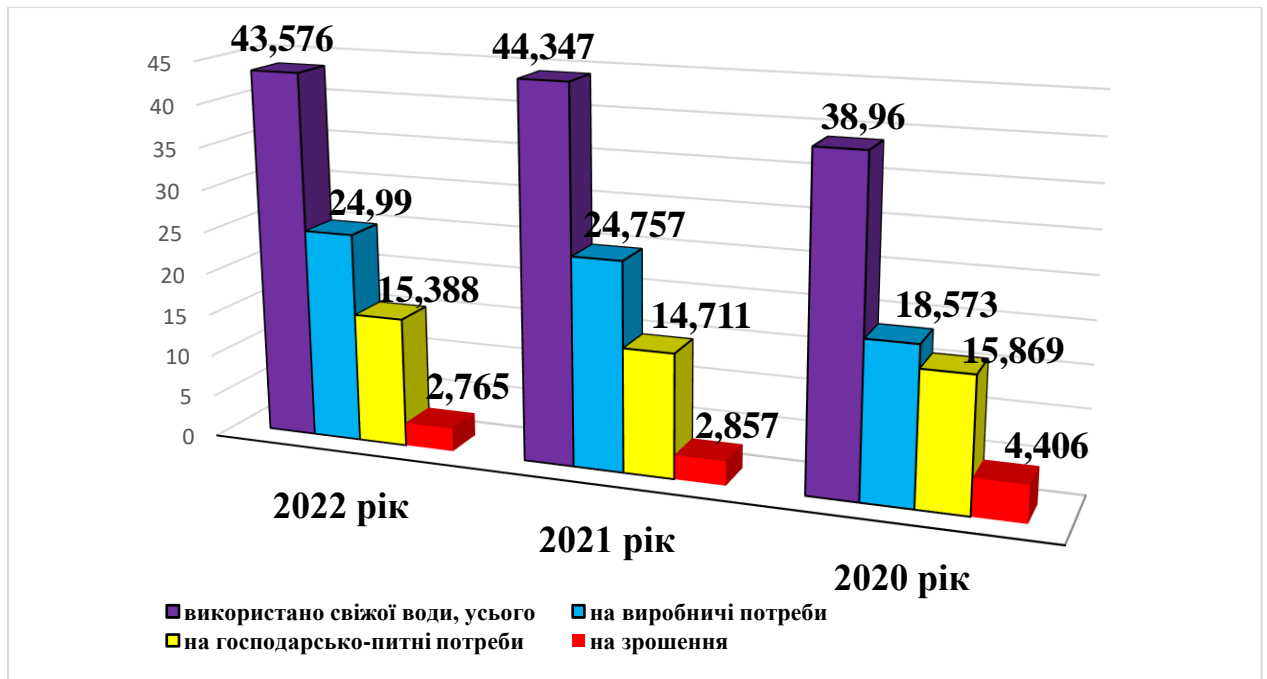
Загальне водовідведення в 2022 році склало 39,715 млн м³ води, в тому числі: 34,229 млн м³ – скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти.

Динаміка водозабору з природних об'єктів по області, млн м³

Діаграма 4.1.2.1

Динаміка використання свіжої води з природних об'єктів, млн м³

Діаграма 4.1.2.2

Найбільшими споживачами в області є комунальне господарство – 19,978 млн м³, промисловість – 7,698 млн м³ та сільське господарство – 5,885 млн м³.

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 4.1.2.1

Види економічної діяльності	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	млн м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього по області	38,96	76,88	44,347	70,17	43,576	63,80
у тому числі:						
промисловість	6,736	*	10,29	*	7,698	*
сільське господарство	6,797	*	5,971	*	5,885	*
житлово-комунальне господарство	19,16	*	18,287	*	19,978	*

* Дані відсутні, у зв'язку зі зміною подання звітності.

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів міст: Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з р. Сугоклея), селищ міського типу: Побузьке (з р. Південний Буг), Смоліне (з р. Синюхи);

із змішаних водозаборів міст: Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); Долинська (з Карачунівського водосховища та підземного водозабору); Помічна (з р. Чорний Ташлик та водозабірних свердловин); селище міського типу Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання 4 міст та притрасових населених пунктів є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград».

Жителі міста Долинська, 2 сіл Долинської громади, 10 сіл Устинівської громади та частково самого селища міського типу Устинівка, 15 сіл Новоукраїнського району і частина жителів міста Новоукраїнки користуються привізною водою.

Централізованим водопостачанням забезпечені 12 міст (100 %), 22 селища міського типу (82 %), крім Єлизаветградка, Знам'янка Друга, м. Знам'янка, Капітанівка, Павлиш та Салькове та 217 сіл із 991 (22 %).

4.2 Забруднення поверхневих вод

4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

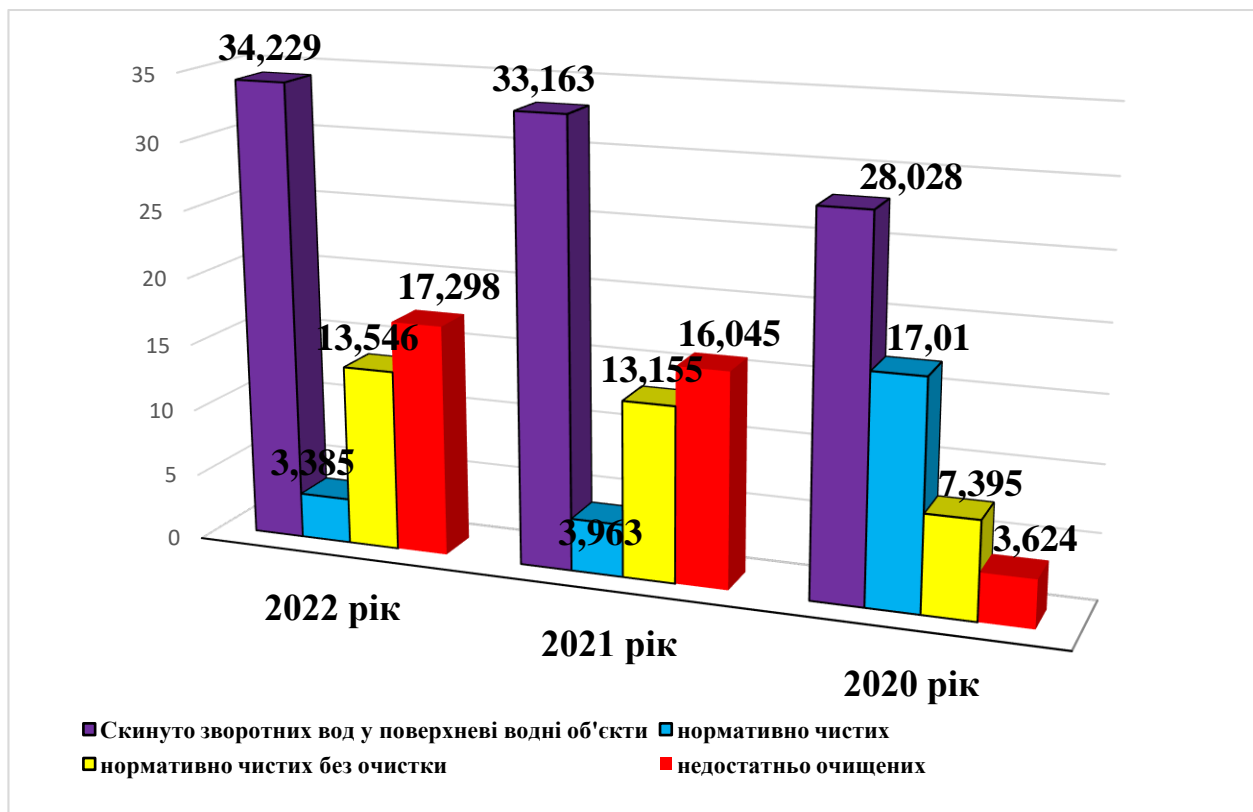
За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, відповідно до статистичної звітності 2-ТП (водгосп) у 2022 році на території області не забезпечили нормативної очистки зворотних вод 25 підприємств.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з минулим роком, збільшилось на 1,253 млн м³.

У розрізі басейнів скид забруднених зворотних вод збільшився в басейні Південного Бугу на 3 %, з 3,372 млн м³ до 3,476 млн м³, а в басейні Дніпра – на 9 %, з 12,673 млн м³ до 13,822 млн м³.

У поверхневі водні об'єкти за 2022 рік відведено 34,229 млн м³ зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах - 3,385 млн м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очищення – 13,546 млн м³, недостатньо очищених вод – 17,298 млн м³, що складає 50,5% від загального обсягу.

Динаміка скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м³

Діаграма 4.2.1.1

Динаміка скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

Таблиця 4.2.1.1

Перелік скинутих забруднюючих речовин	2020 рік	2021 рік	2022 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
Азот амонійний	0,031600	0,03500	0,0486
БСК 5	0,206500	0,20170	0,2122
Завислі речовини	0,222200	0,26150	0,2574
Нітрати	0,577300	0,56900	0,4312
Нітрити	0,008400	0,00450	0,0064
Сульфати	0,003011	3,62000	3,1724
Сухий залишок	11,13190	11,53900	10,9162
Хлориди	3,141900	3,36300	3,3785
ХСК	1,045700	1,05400	1,0812
Жири, масла	0,017930	0,01601	0,01859
Залізо	0,003920	0,00350	0,00429
Кальцій	0,000000	0,23017	0,19913
Магній	0,000000	0,02200	0,00371
Мідь	0,000086	0,00009	0,00009
Нафтопродукти	0,0013915	0,00138	0,0013119
Нікель	0,000054	0,00004	0,0000484
СПАР	0,001426	0,0017	0,0016628

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

В області налічується 62 точкових стаціонарних скидів у поверхні водні об'єкти, з яких на 25 не забезпечується нормативна очистка зворотних вод.

До забруднювачів, які протягом 2022 року здійснювали скид недостатньо очищених (забруднених) зворотних вод належать підприємства-забруднювачі:

в басейні Південного Бугу: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Смолінське ВКГ), КП «Мала Виска Водоканал», КП «Нілот», БМКП «Міськводоканал», Голованівський комбінат комунальних підприємств, КНП «ОКПЛ КОР», КНП «Голованівська ЦРЛ», КП «Обрій», ДП «СХІДГЗК» (Інгульська шахта), Новоукраїнське ЖКП, АТ «Гайворонський спецкар'єр», КП «Теплоенергетик» КМР», КНП «КОФПМЦ КОР» КП «КОМУНАЛЬНИК – 2016», КП «Созонівський комунальник», КП Первозванівської сільської ради «Добробут», Суботцівське СКП «Сількомунгосп» Кропивницького району Кіровоградської області,

в басейні Дніпра - ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Знам'янське ВКГ), ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницьке ВКГ), ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Олександрійське ВКГ), КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» КОР, ДКП «Комунальник».

В розрізі галузей економіки найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів є комунальне господарство – 14,625 млн м³ та промисловість – 2,547 млн м³ забруднених зворотних вод.

Водовідведення у поверхневі об'єкти за сферами діяльності у 2022 році

Таблиця 4.2.2.1

Назва видів діяльності	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти, млн м ³			
		Всього	з них забруднених зворотних вод	нормативно чистих без очистки	нормативно очищених на очисних спорудах
ПРОМИСЛОВІСТЬ	17	6,377	2,547	0,543	3,287
КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО	26	16,578	14,625	1,925	0,028

За моніторинговим спостереженням щодо якості вод спостерігається також забруднення від дифузних джерел.

Централізованим водовідведенням забезпечені споживачі: 11 із 12 міст (крім м. Благовіщенське), що складає - 91,7 %, 18 із 27 селищ міського типу (крім Вільшанка, Салькове, Знам'янка Друга, Капітанівка, Єлисаветградка, Нова Прага, Приютівка, Павлиш, Устинівка), тобто 66,7 % від загальної кількості селищ міського типу, та 6 сільських населених пунктів, або 0,6 %.

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції.

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод

На території Кіровоградської області транскордонне забруднення поверхневих вод відсутнє.

4.3 Стан поверхневих вод

4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Для деталізації гідрографічного районування, розроблення та оцінки виконання Планів управління річковими басейнами на території області визначено 474 масиви поверхневих вод в тому числі:

Басейн Південного Бугу – 322;

Суббасейн середнього Дніпра – 43;

Суббасейн нижнього Дніпра – 109.

Масиви поверхневих вод є поверхневими водними об'єктами або їх частинами, для яких встановлюються екологічні цілі та які використовуються для оцінки досягнення цих екологічних цілей.

Державний моніторинг масивів поверхневих вод складається з діагностичного, операційного та дослідницького моніторингу, що здійснюється за біологічними, фізико-хімічними, хімічними та гідроморфологічними показниками з метою встановлення екологічного стану масивів поверхневих вод.

Здійснення діагностичного моніторингу масивів поверхневих вод є одним із найважливіших етапів розробки Плану управління річковим басейном (ПУРБ). Впровадження європейських стандартів з управління водними ресурсами шляхом реалізації ПУРБ має на меті досягнення «доброго» екологічного стану водних об'єктів.

На території Кіровоградської області у 2022 році фахівцями Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області здійснювався операційний та дослідницький моніторинг масивів поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних та господарсько-побутових потреб населення, за басейновим принципом:

операційний – на 6 масивах поверхневих вод, із них чотири пункти розташовані в басейні Південного Бугу, один – в суббасейні Нижнього Дніпра та один – в суббасейні Середнього Дніпра;

дослідницький – на 1 масиві поверхневих вод – в суббасейні Нижнього Дніпра, на р. Інгульці в районі скиду Олександрійського ВКГ ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод

Визначення хімічного стану масиву поверхневих вод здійснюється на підставі екологічних нормативів якості (ЕНЯ).

ЕНЯ встановлюється на двох рівнях: ЕНЯ_{тах} – максимально допустима концентрація і ЕНЯ_{ср} – середньорічна концентрація.

ЕНЯ_{тах} означає, що будь-яке виміряне значення забруднюючої речовини не може перевищувати значення максимально допустимої концентрації.

ЕНЯ_{ср} означає, що середньорічне (середнє арифметичне) значення концентрації речовини у будь-якій репрезентативній точці не може перевищувати наведене значення ЕНЯ_{ср}.

Для класифікації хімічного стану масиву поверхневих вод використовуються два класи.

Для графічного відображення кожен з класів позначається відповідним кольором: 1 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «добрий», позначається синім кольором; 2 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «недосягнення доброго», позначається червоним кольором. Визначення загального стану масиву поверхневих вод проводиться за найгіршим показником.

У рамках виконання діагностичного моніторингу, для встановлення хімічного стану масивів поверхневих вод на території області, розпочато роботу на 16 масивах поверхневих вод. Лабораторіями моніторингу вод Західного та Північного регіону проводилися визначення по 60 забруднюючих речовинах. Оцінка хімічного стану масивів поверхневих вод здійснювалась згідно Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, затвердженої наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 14 січня 2019 року № 5, з урахуванням екологічних нормативів якості, визначених у додатку 8 Методики та відповідно до Директиви 2013/39/ЄС від 12 серпня 2013 року.

В Кременчуцькому водосховищі та в р. Мокрий Ташлик зафіксовано перевищення вмісту ртуті. Також, серед досліджуваних важких металів, зафіксовано перевищення нормативу екологічної якості свинцю, кадмію, нікелю. Відповідно до Узагальненого переліку гранично допустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовно безпечних рівнів впливу (ОБРВ) шкідливих речовин для рибогосподарських водойм виявлені перевищення гранично допустимих концентрацій вмісту кобальту, хрому, міді та цинку.

По забруднюючим речовинам виявлено перевищення ЕНЯ пестицидів – циперметрин, хлорпірифос, атразин та поліароматичних вуглеводнів – бензо(g,h,i) перілен, флуорантен.

За результатами проведених досліджень масиви поверхневих вод Кіровоградської області відповідають II класу хімічного стану «недосягнення доброго».

Ведення державного моніторингу поверхневих вод, в зоні діяльності регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, здійснює лабораторія моніторингу вод та ґрунтів. Дані досліджень лабораторії моніторингу вод та ґрунтів за Програмою моніторингу вод доступні для всіх у відкритому доступі на онлайн-ресурсі Держводагентства «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України».

Моніторинг якості поверхневих вод питних водозаборів на території області здійснювався за басейновим принципом.

Басейн річки Дніпро – 2 створи: р. Інгулець, Іскрівське водосховище, суббасейн Нижнього Дніпра, смт Петрове, на відстані 393 км від гирла; р. Дніпро, правий берег Кременчуцького водосховища, суббасейн Середнього Дніпра, м. Світловодськ, на відстані 580 км від гирла.

Басейн річки Південний Буг – 4 створи: р. Синюха, Новоархангельське водосховище, смт Новоархангельск, на відстані 94 км від гирла; р. Чорний Ташлик, ліва притока р. Синюха, смт Помічна, на відстані 51 км від гирла; р. Інгул, Кіровоградське водосховище м. Кропивницький, на відстані 318 км від гирла; р. Сугоклея, права притока р. Інгул, м. Бобринець, на відстані 26 км від гирла.

За результатами гідрохімічних вимірювань встановлено, що якість поверхневої води в контрольних створах відповідає нормативам екологічної безпеки для водойм, ця вода використовується для господарсько-питного водопостачання, за винятком, в окремих випадках, таких показників, як біологічне споживання кисню, хімічне споживання кисню, сухий залишок, загальна жорсткість, сульфатів та магнію.

Кисневий режим всіх річок задовільний. Концентрація розчиненого кисню не знижувалася нижче рівня ГДК. Вміст біогенних елементів групи азоту в басейні перебуває також значно нижче ГДК.

У рамках соціально-гігієнічного моніторингу лабораторний контроль якості води поверхневих водойм проводився фахівцями державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб міністерства охорони здоров'я України».

Протягом 2022 року оцінка якості поверхневих вод проводилась за 28 показниками: 5 санітарно-мікробіологічних показників (лактозопозитивні кишкові палички (ЛПКП), E.Coli, стафілокок, колифаги, сальмонела-шигела); 16 санітарно-хімічних показників (водневий показник (рН), завислі речовини, сухий залишок, ХСК, БСК, розчинений кисень, нафтопродукти, хлориди, залізо, сульфати, фосфати, марганець, фтор, азот амонійний, нітрити, нітрати); 5 токсикологічних показників (цинк, мідь, свинець, кадмій, ртуть); 2 паразитологічних (яйця гельмінтів та цисти патогенних кишкових найпростіших).

Усього з поверхневих водойм протягом 2022 року за санітарно-хімічними показниками було досліджено 125 проб. З водойм 2-ї категорії не відповідали 43 із 122 досліджених проб, що складає 35,2 %.

За бактеріологічними показниками було досліджено 156 проб. Із водойм 2-ї категорії не відповідали нормативам 55 з 147 проб, що становить 37,4 %.

За паразитологічними показниками було досліджено 60 проб. Із водойм 2-ї категорії не відповідали нормативам 2 з 54 проб, що становить 4,0 %.

Вода з водойм першої категорії (за санітарно-хімічними показниками 3 проби, санітарно-мікробіологічними - 9 проб, паразитологічними - 6 проб) відповідає нормативам за всіма показниками.

У рамках державного моніторингу лабораторний контроль якості води у 14 контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення проводився фахівцями Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології.

Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів за 2022 рік (мг/л)

Таблиця 4.3.2.1

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей												
	Завислі речовини	БСК ₅	Сухий залишок	Сульфати	Хлориди	Амоній сольовий	Нітрати	ХСК	Нітриди	Фосфати	Залізо	Мідь	Розчинений кисень
р. Інгулець, 393 км, Іскрівське водосховище, питний водозабір, смт Петрове	0	3,44	966,25	312,53	88,21	0,18	4,66	53,16	0,06	0,52	0	0	9,79
р. Інгул, 318 км, питний водозабір м. Кропивницький	0	3,42	759,08	187,95	73,92	0,17	2,62	40,96	0,03	0,15	0	0	8,97
р. Сугоклія, 26 км, м. Бобринець, питний водозабір	0	3,47	1188,67	453,95	97,52	0,13	2,62	41,32	0,03	0,05	0	0	9,38
р. Чорний Ташлик, 51 км, питний водозабір, смт Помічна	0	3,56	1049,33	337,21	99,85	0,16	8,14	43,31	0,19	0,11	0	0	9,52
р. Синюха, 94 км, Новоархангельське в-ще. смт Новоархангельськ, питний водозабір, смт Смоліно	0	3,14	541,58	57,20	49,23	0,16	1,82	36,33	0,01	0,25	0	0	9,65
р. Дніпро, 580 км правий берег, питний водозабір м. Світловодськ, (ОКВП «Дніпро-Кіровоград»)	0	3,21	243,00	34,60	22,21	0,19	0,99	44,43	0,03	0,08	0	0	9,82

Дані Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області

*Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів за 2022 рік (мг/л)
місь масового відпочинку*

Таблиця 4.3.2.2

Місце спостереження за якістю води	Забруднююча речовина																
	завислі речовини	БСК ₅	мінералізація	сульфати	хлориди	амоній сольовий	нітрати	нафтопродукти	ХСК	розчинений кисень	фосфати	цинк	марганець	фториди	залізо	нітри	мідь
м. Кропивницький, р. Інгул, «Ковалівський пляж»	72,3	2,03	758,2	206,5	97,1	0,34	1,21	0,3	32,9	5,6	2,0	0,07	0,03	0,063	0,16	0,17	0,012
м. Кропивницький, р. Інгул, «Новомиколаївський пляж»	117,6	2,8	761,9	222,2	90,6	0,44	1	0,3	36,1	6,5	2,0	0,01	0,08	0,65	0,19	0,08	0,009
м. Кропивницький, р. Інгул, «Міський сад»	141,3	3,9	1043,2	249,9	105,6	0,34	0,93	0,3	40,9	7,4	2,0	0,04	0,009	0,82	0,19	0,011	0,007

Дані державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин у контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення у Кіровоградській області за 2022 рік (мг/дм³)

Таблиця 4.3.2.3

Місце спостереження за якістю води	температура	кисень розчинний	магній	хлориди	сульфати	мінералізація	твердість	гідрокарбонати	натрій	кальцій	окисл. біхромат	БСК 5	нітроген нітричний	нітроген амонійний	нітроген нітратний	сума сполук нітрогену мінерального	фосфати	питома електропровідність	фосфор загальний
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Інгул, с. Клишці	12,0	8,70	40,8	164,94	280,0	1253,9	8,46	435,8	229,45	102,4	37,99	4,607	0,072	0,827	0,337	1,236	0,644	1450,80	1,048
р. Сугоклея м. Кропивницький	13,0	9,33	57,0	114,61	417,73	1280,5	7,69	372,1	258,73	60,1	53,56	5,204	0,030	0,711	0,143	0,884	0,139	1453,50	0,513
р. Орлова, м. Знам'янка	12,6	7,53	38,1	103,53	113,38	910,6	5,29	434,3	172,18	43,3	37,95	3,297	0,022	0,653	0,168	0,843	0,182	908,18	0,452
р. Жовта, с. Ганнівка	10,2	6,46	74,5	293,75	743,38	2102,8	12,96	413,9	440,25	136,9	47,86	2,307	0,049	1,071	0,308	1,427	0,323	2153,50	0,991
р. Бокова, с. Гурівка	10,5	5,87	133,8	349,09	1357,30	3102,3	22,02	453,2	600,64	220,9	44,45	2,378	0,013	1,165	0,102	1,280	0,446	3616,40	0,989
р. Кам'янка, с. Новомиколаївка	11,3	9,25	116,9	255,00	1050,60	2522,8	18,30	465,4	460,45	174,3	50,84	4,624	0,015	1,245	0,112	1,372	0,246	458,27	0,521

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Боковенька, с. Зелений гай	12,2	6,07	107,6	204,13	832,55	2092,8	17,59	451,3	322,09	175,1	36,73	2,782	0,015	1,155	0,104	1,273	0,272	2354,50	0,435
р. Велика Вись, м. Новомиргород	11,1	6,64	42,9	129,6	93,75	1010,0	7,46	504,5	160,41	78,8	47,01	3,131	0,014	0,765	0,054	0,833	0,575	1082,20	1,237
р. Добра, сміт Добровеличківка	13,0	9,04	47,0	88,79	154,38	936,8	6,57	435,1	157,14	54,1	49,10	4,781	0,020	0,384	0,129	0,533	0,198	1023,4	0,496
р. Інгулець, с. Веселий Кут	12,7	7,44	52,7	101,27	151,58	988,6	7,70	466,3	148,90	67,4	41,80	3,114	0,033	0,530	0,200	0,763	0,379	1153,5	0,765
р. Плетений Ташлик, с. Войнівка	13,6	8,95	63,8	110,59	366,09	1264,8	8,68	428,3	227,09	68,7	40,65	5,105	0,026	0,562	0,093	0,681	0,210	1529,00	0,407
р. Інгул, с. Оситняжка	9,9	7,61	33,5	85,68	73,60	856,4	6,99	464,3	114,29	84,8	46,11	3,781	0,015	0,520	0,164	0,699	0,497	951,09	1,012
р. Мокрий Ташлик, Орнітологічний заказник «Редьчине»	13,2	10,80	23,6	86,76	80,81	697,8	3,98	327,4	138,02	40,9	58,36	6,327	0,040	1,148	0,120	1,309	0,369	643,91	0,726
р. Кільтень, сміт Смоліно	13,7	9,82	36,5	114,30	124,19	942,5	5,22	431,4	191,55	44,4	41,11	4,884	0,021	0,705	0,123	0,848	0,163	921,18	0,486

Дані Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Епідемічна ситуація з інфекційних захворювань в області в 2022 році по більшості інфекцій була відносно стабільною. Спалахів та групових випадків захворювань, пов'язаних з об'єктами водопостачання, не зареєстровано.

За 2022 рік зареєстровано 121615 випадків інфекційних захворювань (інт. пок. - 13309,98) проти 170718 випадків за 2021 рік (інт. пок. - 18422,26), рівень загальної захворюваності зменшився на 24,7 % за рахунок зменшення кількості захворювань на гострі інфекції верхніх дихальних шляхів, зокрема коронавірусної інфекції COVID-19. Захворюваність на коронавірусну інфекцію (COVID-19) в 2022 році зменшилась на 7,7 %, зареєстровано 22394 випадки (інт.пок. - 2450,88) проти 24593 випадків за 2021 рік (інт. пок. - 2653,84).

Впродовж літнього епідсезону 2022 року проводилось дослідження води відкритих водойм на холерні вібріони. Стаціонарні точки відбору проб визначені по кожному району. Усього на збудники холери було досліджено 219 проб води, у тому числі стічних вод - 24 проби та з відкритих водоймищ населених пунктів з місць масового рекреаційного використання - 195 проб. Усі результати досліджень негативні - патогенних холерних вібріонів не виявлено.

При бактеріологічному дослідженні води відкритих водоймищ в 4-х пробах, що складає 2 % від усіх досліджених проб річкової води, виділено непатогенну віبریофлору (*Vibrio Cholerae* non 01 1 група Хейберга):

2 проби (став «Квітуча балка» Новгородківської громади та став Н. Миколаївка Дмитрівської громади Кропивницького району);

1 проба (селищний пляж р. Синюха Новоархангельської громади Голованівського району);

1 проба (верхній став Добровеличківської громади Новоукраїнського району).

Показник не перевищує середніх багаторічних рівнів та менше ніж за 2021 рік (3,6 %, або 9 проб з 251).

За результатами повторного дослідження проб води з вказаних водоймищ холерних вібріонів *Vibrio Cholerae* non група 1 - не виділено. Епідемічна ситуація з гострих кишкових інфекцій на вказаних адміністративних територіях була відносно стабільною, захворюваність на кишкові інфекції носить спорадичний характер.

Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів - місто Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з р.Сугоклеї), селище міського типу Побузьке (з р. Південного Бугу), Смоліне (з р.Синюхи);

зі змішаних водозаборів - місто Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору

«Холодні Ключі»); Долинська (з Карачунівського водосховища та підземного водозабору); Помічна (з р. Чорного Ташлика та водозабірних свердловин); селище міського типу Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград». Жителі м. Долинської (187 споживачів), частина жителів м. Новоукраїнки, смт Устинівки та 11 сіл Кропивницького району користуються привізною водою.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст області, 22 з 27 селищ міського типу (81,5 %) та 217 із 991 сільського населеного пункту (21,9 %). Відсутнє централізоване водопостачання у селищах міського типу Знам'янка Друга м. Знам'янки, Єлизаветградка Кропивницького району, Капітанівка Новоукраїнського району, Павлиш Олександрійського району та Салькове Голованівського району.

Найбільшим підприємством області, яке забезпечує послугами водопостачання є ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Дослідження якості питної води здійснюються лабораторіями, підпорядкованими державній установі «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та Головному управлінню Держпродспоживслужби в області, а також лабораторіями ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницького, Олександрійського, Світловодського, Знам'янського та Смолінського ВКГ), КП «Теплоенергетик» (смт Нове), КП «Петрівське» та ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат».

Перелік показників, які контролюються лабораторіями, терміни і частота відбору проб води визначені Планом лабораторного контролю та робочою програмою, розробленими відповідно до ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

У 2022 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» забезпечено якість питної води відповідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 без внесення коректив у технологію очистки питної води.

Під державним наглядом (контролем) Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області станом на 01 січня 2023 року перебувало 277 водогонів, які забезпечують населення централізованим водопостачанням, та 2153 джерела нецентралізованого водопостачання (2111 громадських колодязів, 4 каптажі, 38 артезіанських свердловин).

Більшість водогонів забезпечуються водою з підземних джерел. Але більша частина населення області користується водою із поверхневої водойми Кременчуцького водосховища. Поверхневими джерелами централізованого водопостачання в області є 7 водоймищ, підземними - 442 артезіанських свердловин та колодязів.

Протягом 2022 року перевірено/обстежено 1018 об'єктів (165 централізованого, що складає 59,6 % від загальної кількості та 853 нецентралізованого – 39,6 %) водопостачання. У ході проведених

перевірок/обстежень на 856 об'єктах водопостачання (84,1 %) виявлені порушення.

При обстеженні 165 об'єктів централізованого водопостачання порушення виявлені на 121 водогоні (73,3 %).

Основні порушення, виявлені на водогонах: не дотримується охорона джерела у межах першого, другого та третього поясу санітарних зон, не встановлено зони санітарної охорони джерела питного водопостачання, джерело (свердловина) не огорожене, в зоні суворого режиму розташовані приватні городи, спортивний майданчик закладу освіти, каналізаційний вигріб житлового будинку, складається гній від домашніх тварин, виробництво питної води здійснюється за нормативно-технічним документом або технологічним регламентом, який не пройшов погодження з Держпродспоживслужбою, або відсутній технологічний регламент, виробничий лабораторний контроль питної води проводиться не в повному обсязі, графіки дослідження води в місцях водозаборів не дотримуються за видом контролю, переліком показників, періодичністю, за місцями відбору, або ж робочі програми виробничого контролю води не розроблені та не погоджені з територіальними управліннями Держпродспоживслужби, профілактична дезінфекція мереж, водонапірних башт не проводиться.

По 9 водогонах не визначені балансоутримувачі у наступних громадах: Гурівській – 1 (с. Варварівка), Суботцівській – 1 (с. Копані), Голованівській – 2 (с. Наливайка, с. Свірнево), Олександрійській – 1 (с. Ізмайлівка), Новоархангельській – 1 (с. Скалева), Устинівській – 1 (с. Новоігорівка), Аджамській - 1 (с. Новоолександрівка), Маловисківській – 1, у 2021 – 30.

Виробничий лабораторний контроль води (мікробіологічні, санітарно-хімічні, радіологічні показники), яка подається населенню, у 2022 році організовано на 72,2 % водогонів (у 2021 році - 72 %).

Низький відсоток охоплення лабораторним контролем водогонів виявлено у Голованівській (12,5 %), Компаніївській (37,5 %), Суботцівській (50 %), Петрівській (54,5 %) громадах. Не проводиться лабораторний контроль на водогонах у Кетрисанівській, Перегонівській, Аджамській, Устинівській громадах.

Розроблені програми виробничого лабораторного контролю на підприємствах питного водопостачання згідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» на 229 водогонах, 82,7 % проти 65,6 % у 2021 році, але не складені графіки та не погоджені програми виробничого лабораторного контролю по 48 водогонах громад: 1 – Олександрійська, 4 – Благовіщенська, 2 – Гайворонська, 2 – Бобринецька, 2 – Заваллівська, 1 – Катеринівська, 2 – Новомиргородська, 7 – Новоархангельська, 6 – Підвисоцька, 3 – Надлацька, 10 – Петрівська, 1 – Маловисківська, 1 – Аджамська, 2 – Суботцівська, 1 – Приютівська, 1 – Компаніївська, 2 – Устинівська.

За результатами досліджень зразків питної води, відібраних під час здійснення державного нагляду (контролю) та за інформацією балансоутримувачів про результати виробничого лабораторного контролю на 65 водогонях (у 2021 році – 45) питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12 травня 2010 року № 400, 23,4 % (у 2021 році – 16 %). Значний відсоток нестандартних зразків відмічається у Долинській, Великосєверинівській, Злинській, Новоукраїнській (100 %), Соколівській (90,9 %), Первозванівській (66,7 %), Новгородківській (62,5 %), Кропивницькій, Світловодській, Бобринецькій (50 %), Дмитрівській (40 %), Катеринівській (33,3 %), Компаніївській (31,3 %), Благовіщенській (30 %), Петрівській (27,3 %), Гайворонській (20 %), Новоархангельській (14,3 %), Великоандрусівській (11,1 %), Суботцівській, Олександрівській (8,3 %) громадах за наступними показниками: сухий залишок, загальна жорсткість, сульфати, залізо, нітрати.

На 151 водогоні (54,5 %) проведена профілактична дезінфекція. Не проведено дезінфекцію на 126 водогонях: 1 – у Кропивницькій, 1 – Гурівській, 3 – Олександрійській, 3 – Світловодській, 10 – Благовіщенській, 1 – Бобринецькій, 27 – Кетрисанівській, 3 – Вільшанській, 2 – Гайворонській, 8 – Великоандрусівській, 9 – Петрівській, 1 – Новомиргородській, 6 – Долинській, 7 – Голованівській, 1 – Перегонівській, 1 – Катеринівській, 16 – Компаніївській, 2 – Суботцівській, 16 – Маловисківській, 3 – Мар'янівській, 6 – Новгородківській, 1 – Приютівській, 2 – Устинівській громаді (2021 - 59,6 %).

При обстеженні 853 об'єктів нецентралізованого водопостачання порушення виявленні на 735 водогонях (86,2 %).

Основні порушення для об'єктів нецентралізованого водопостачання: не проводиться щорічне планове обстеження та ремонт колодязів, їх чищення, дезінфекція та знезараження питної води, не здійснюється періодичний контроль безпечності та якості питної води або порушується періодичність його проведення, відсутні графіки дослідження води за видом контролю, переліком показників, періодичністю, місцями (точками) відбору, відсутні санітарні паспорти на джерела, незадовільний санітарно-технічний стан колодязів (пошкоджені або відсутні відмостки навколо колодязів, відсутні навіси, підставки для відер).

Із 2153 джерел нецентралізованого водопостачання не визначені балансоутримувачі 901 джерела (громадських колодязів), у 2021 році – 1673.

Відсутні балансоутримувачі громадських колодязів: Кропивницька – 113, Олександрійська – 5, Смолінська – 44, Злинська – 30, Вільшанська – 34, Світловодська – 66, Піщанобрідська – 103, Помічнянська – 60, Соколівська – 54, Великосєверинівська – 38, Катеринівська – 82, Аджамська – 57, Знам'янська – 16, Суботцівська – 89, Маловисківська – 48, Мар'янівська – 43, Новоархангельська – 10, Підвисоцька – 9.

Всього протягом 2022 року по області паспортизовано 484 (22,5 %) громадських колодязів, свердловин (у 2021 році - 23,1%). 100% джерел нецентралізованого водопостачання паспортизовано в Благовіщенській, Гайворонській, Заваллівській, Долинській, Новгородківській, Глодоській, Олександрівській, Приютівській, Петрівській громадах, в Онуфріївській громаді відсоток паспортизації становить 81,5 %, в Новопраській – 81,3 %, в Устинівській – 12,4 %; по інших громадах джерела нецентралізованого водопостачання не паспортизовані.

Виробничий лабораторний контроль (мікробіологічні та санітарно-хімічні показники) організований на 294 об'єктах нецентралізованого водопостачання, 13,7 % (у 2021 році 25,6 %), кількість громадських колодязів та свердловин, де питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 за результатами досліджень зразків, відібраних під час здійснення державного нагляду (контролю) та за інформацією балансоутримувачів, становила на 36 об'єктах (1,7 %). Відхилення виявлено в Новоархангельській (100 %), Долинській (87,5 %), Підвисоцькій (55,6 %), Гайворонській (14,5 %), Заваллівській (12 %), Онуфріївській (11,1 %) громадах за наступними показниками: сухий залишок, загальна жорсткість.

Протягом 2022 року в області проведено чищення 777 та дезінфекція на 859 джерелах нецентралізованого водопостачання, що складає 39,9 % від загальної кількості (2021 рік – 41,2 %).

Проведено профілактичну дезінфекцію 85-100 % громадських колодязів на території Благовіщенської, Гайворонської, Піщанобридської, Соколівської, Первозванівської, Великосеверинівської, Катеринівської, Аджамської, Новоархангельської, Підвисоцької, Новоукраїнської, Ганнівської, Глодоської, Рівнянської, Олександрівської, Приютівської, Новопраської, Онуфріївської, Устинівської громад.

Низький відсоток проведення профілактичної дезінфекції нецентралізованого водопостачання у Кропивницькій (46 %), Добровеличківській (46,4 %), Заваллівській (44 %), Олександрійській (40 %), вкрай низький – у Світловодській (3,1 %), Голованівській (2,3 %), Побузькій (8,3 %), Тишківській (31,8 %), Помічнлянській (9 %), Новгородківській (7,8 %) громадах. Взагалі не проводилась профілактична дезінфекція об'єктів нецентралізованого водопостачання у Бобринецькій, Кетрисанівській, Вільшанській, Перегонівській, Долинській, Гурівській, Компаніївській, Суботцівській, Дмитрівській, Знам'янській, Маловисківській, Смолінській, Злинській, Мар'янівській, Пантаївській, Попельнастівській, Петрівській громадах.

Кількість колодязів, свердловин, балансоутримувачами яких є лікувально-профілактичні заклади – 74, з них паспортизовано 32, 43,2 % (у 2021 році – 64,5 %). В 2022 році проведено чищення 31 джерела, 41,9 % (у 2021 році – 34,2 %), дезінфекцію – 37,5 % (у 2021 році – 43,4 %), лабораторний контроль

організовано на 13 об'єктах, 17,6 % (у 2021 році – 75 %). У 3 (4,1 %) питна вода не відповідала вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 (у 2021 році – 3,9 %).

Кількість колодязів, свердловин, балансоутримувачами яких є заклади освіти – 276, з них паспортизовано 190, 68,8 % (у 2021 році - 77,2 %). В 2022 році проведено чищення 135 джерел, 48,9 % (у 2021 році - 51,8 %), дезінфекцію – 211, 76,4 % (у 2021 році - 43,4 %), лабораторний контроль організовано на 214 об'єктах, 77,5 % (у 2021 році - 98,6 %). У 35 (12,7 %) питна вода не відповідала вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10: загальна жорсткість, сухий залишок, залізо, сульфати (у 2021 році - 18,8 %).

У 2022 році Кіровоградською регіональною державною лабораторією Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) по експертизі питної води проведено 792 дослідження. У 34 дослідженнях виявлено відхилення за санітарно-хімічними та мікробіологічними показниками, що складає 4,3 % (2021 – 6,4 %) від загальної кількості проведених досліджень.

Із 420 досліджень питної води виявлено 32 відхилення (7,6 %) за санітарно-хімічними показниками: загальна жорсткість, сухий залишок, залізо, сульфати у 12 закладах освіти, 2 об'єктах водопостачання (громадські колодязі) та 1 перукарні.

Із 134 досліджень питної води відхилення за мікробіологічними показниками виявлено у 2 зразках (1,5 %) на 2 об'єктах водопостачання (Глодоська ТГ - громадські колодязі), за показником загальні коліформи (2021 рік – 3,2 %).

Із 28 досліджень питної води, проведених за радіологічними показниками (цезій, стронцій), відхилення не виявлено (2021 рік – 1,6 %).

Із 210 досліджень питної води, проведених за органолептичними показниками, відхилення не виявлено.

Державною установою «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», з метою моніторингу якості питної води, що подається населенню із мереж централізованого водопостачання, протягом 2022 року за санітарно-хімічними показниками досліджено 3426 проб питної води (21747 досліджень), з яких 402 проби (710 досліджень) не відповідали вимогам гігієнічних нормативів, що становить 12,0 %, при 29 % в 2021 році:

149 із 1708 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (9,0 % при 16,2 % у 2021 році);

253 із 1718 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (15 % при 33 % у 2021 році).

Значні обсяги підземної води подаються з відхиленням від стандарту, що обумовлено геологічними особливостями території області, у переважній більшості, визначались відхилення за органолептичними (каламутність) та санітарно-хімічними показниками (залізо загальне, загальна жорсткість, сульфати, сухий залишок).

За мікробіологічними показниками досліджено 5313 проб води, з яких 106 відповідали вимогам гігієнічних нормативів (2,0 % при 6,3 % у 2021 році):

12 із 1649 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (1,0 % при 1,08 % у 2021 році);

94 із 3664 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (3,0 % при 8,1 % у 2021 році).

Незадовільною є ситуація з водопостачанням сільських населених пунктів області, адже переважна їх більшість забезпечена підземною питною водою (з колодязів), більша половина якої не відповідає вимогам гігієнічних нормативів. За результатами досліджень 67,1 % проб питної води із джерел нецентралізованого водопостачання були з відхиленнями за санітарно-хімічними показниками (досліджено 820 проб, із них 551 проба не відповідала вимогам гігієнічних нормативів), у тому числі з колодязів - 795 проб, де з відхиленнями 549 проб (69 % при 63 % в 2021 році). Більше половини (55,1 %) досліджених проб води з колодязів області не відповідали вимогам за вмістом нітратів (405 із 734 проб з відхиленням від нормативу).

Вживання води, забрудненої нітратами, особливо небезпечно дітям до 1 року – адже призводить до виникнення водно-нітратної метгемоглобінемії, внаслідок якої можуть бути летальні випадки. Крім того, в організмі людини нітрати в процесі хімічних реакцій відновлюються до нітритів, які в подальшому, реагуючи з амінами й амідами, беруть участь в утворенні нітрозамінів, які мають канцерогенні властивості. Саме тому вживання води з наднормативним вмістом нітратів сприяє підвищенню ризику щодо онкогенної захворюваності.

Із 688 досліджених проб води з нецентралізованих джерел 140 не відповідали вимогам за мікробіологічними показниками, що становить 20,3 % при 28 % у 2021 році. У тому числі з колодязів – 673 проби, з яких 144 проби з відхиленням (21,3 % при 29 % у 2021 році).

Ще однією особливістю є підвищений вміст у підземній воді природних радіоактивних елементів (уран, радій, радон). Протягом 2022 року періоду на вміст радіоактивних речовини досліджено 111 проб води, з яких 13 проб з відхиленням (12 % при 15 % у 2021 році).

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Радіологічною лабораторією ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» в 2022 році було досліджено 3 проби з водойм 2 категорії водокористування на радіаційні речовини (цезій-137, стронцій-90). Радіологічні показники відповідали гігієнічним нормативам.

4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів

Територія Кіровоградської області не прилягає до Азовського та Чорного морів.

4.5 Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів є Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство). Його діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, розвитку водного господарства, гідротехнічної меліорації земель у межах Кіровоградської області здійснює Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області.

З метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється Державний моніторинг вод відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод».

Загальна координація та організація державного моніторингу вод здійснюються Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

До заходів ощадливого і раціонального використання водних ресурсів належать: впровадження систем зворотного водопостачання та безстічного водокористування (із циклом повного очищення відпрацьованих вод); розробка і впровадження науково обґрунтованих норм зрошення; заміна водяного охолодження агрегатів повітряним; зменшення у структурі господарства України частки водоемних виробництв; проведення комплексу заходів щодо охорони поверхневих і підземних вод від забруднення, зокрема стічними водами, збереження якості природних вод тощо.

Для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів в області продовжується здійснення заходів Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021 - 2025 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86.

Протягом 2022 року в області впроваджувалися заходи за кошти обласного та місцевих бюджетів, власні кошти підприємств, а також за рахунок коштів програми «Добре»:

Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ «Дніпро-Кіровоград»: виконано проєктні, підготовчі та ремонтні роботи на діючих об'єктах; змонтовано каркас будівлі нових очисних споруд; продовжуються роботи по монтажу сандвіч-панелей, по улаштуванню зовнішніх інженерних мереж, ведуться бетонні роботи в будівлі. Виконано робіт на 67 %.

Реконструкція водопровідних насосних станцій: виконано роботи по монтажу обладнання по 10 насосним станціям та монтажу 4 електролізних установок. На 4 ВНС завершуються електромонтажні роботи, проводяться випробування, готується пакет документів для вводу в експлуатацію, 6 ВНС введено в експлуатацію. Монтажні роботи виконано на 93 %.

Реконструкція каналізаційних насосних станцій: розроблено проектно-кошторисну документацію та отримано позитивні експертні звіти на 21 КНС; Отримано дозволи на початок робіт. Закуплено 90 % основного обладнання. Будівельно-монтажні роботи завершені на 5-х КНС, усуваються зауваження технічного нагляду. На 12 КНС на фінальній стадії підготовка документів для подачі в ДІАМ для отримання сертифіката про готовність об'єкта до експлуатації. Пуско-налагоджувальні роботи виконано на 30 %, будівельно-монтажні роботи виконано на 75 %.

Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кіровограда: закуплено 98,0 % основного обладнання; запущено в роботу I чергу; розпочаті роботи по реконструкції на II черзі; продовжуються роботи по ремонту аеротенка, будівельно-монтажні та електромонтажні роботи на пісколовках завершені. Продовжуються ремонтні роботи на вторинних відстійниках; ведуться роботи по улаштуванню електроосвітлення та заземлення ОС. Виконано будівельних робіт на 75,0 %, пуско-налагоджувальні роботи на 40 %.

Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП «Дніпро-Кіровоград»: встановлено 104 комерційних та 55 технологічних електролічильника відповідно до ПКД на улаштування автоматизованої системи комерційного та технічного обліку електроенергії підприємства; завершено монтаж шаф керування СКАДА та датчиків, продовжуються роботи з підключення витратомірів; проводяться роботи з налаштування СКАДА та розробки мнемосхем об'єктів; завершено роботи по влаштуванню ГІС-системи, ведеться її налаштування; на стадії завершення роботи по розробці гідромоделі міста Кропивницького. Будівельно-монтажні роботи виконано на 75 %, випробування на 40 %.

Реконструкція цеху механічного зневоднення осаду стічних вод очисних споруд каналізації міста Кропивницького: завершено будівництво нового цеху механічного зневоднення.

Реконструкція свердловин в селищі міського типу Дмитрівка Кропивницького району: встановлено 3 станції автоматичного управління «AQUA-IDM TPS», 3 насосних агрегата.

На об'єктах ОКВП «Дніпро-Кіровоград»: проведено роботи, зокрема здійснено ремонт та реконструкцію 8,2 км водопровідних мереж, 10,8 км каналізаційних мереж, ремонт об'єктів 14 одиниць водопровідного та 6 одиниць каналізаційного господарства, заміну та ремонт насосного обладнання та ремонт і реконструкцію 4-х водонапірних башт, ремонт свердловин. Роботи проводилися на водопровідно-каналізаційних об'єктах: міст Кропивницький,

Знам'янка, Світловодськ, Благовіщенське, Мала Виска, селищ міського типу Онуфріївка, Петрове, села Косівка Приютівської територіальної громади.

На виконання комплексного плану заходів з охорони навколишнього середовища у сфері охорони водного басейну за 2022 рік:

ПРАТ «ЦГЗК» виконано очищення систем зливної каналізації, дренажних колодязів на території структурних підрозділів комбінату; забезпечено ефективну роботу станції біологічної очистки води; здійснено контроль якості стічних вод станції біологічної очистки води; здійснено контроль якості підземних, поверхневих вод в місцях зберігання та видалення відходів;

Бобринецьким міським комунальним підприємством «Міськводоканал» проведено заходи по поліпшенню стану стічних вод: автоматизацію КНС № 1, № 3, № 4; заміну 12 м аварійного напірного колектора РЕ 200; очистку аеротенка №2 та ремонт і часткову заміну повітропроводів; ремонт повітрорудки № 2; мулового насоса № 1 та заміну 6 м трубопроводу.

АТ «Гайворонський спеціалізований кар'єр» в II кварталі 2022 року проведено очистку дренажних ям та каналів для стоку атмосферних опадів; лабораторний контроль зворотних вод (щоквартально); збільшення терміну відстоювання кар'єрної води в зумпфі перед скидом у річку.

Департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації у 2022 році видано висновок з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності стосовно проведення робіт з розчищення до природного стану русла та упорядкування берегів річки Березівка в межах м. Олександрії Кіровоградської області та погоджено: місця та періодичність відбору проб, перелік контрольованих показників графіків контролю відбору проб 16 підприємствам; поточні індивідуальні технологічні нормативи використання питної води 16 підприємствам.

Сектором у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України протягом 2022 року видано 63 дозволи на спеціальне водокористування та анульовано 21 дозвіл за заявами водокористувачів.

Інформація щодо дозволів на спеціальне водокористування доступна на сайті Держводагенства (www.davrg.gov.ua) у розділі «Діяльність», «Дозвільна діяльність», «Перелік дозволів».

5 ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є важливим для досягнення стійкого розвитку та відіграє значну роль для всіх сфер людської діяльності (економічної, соціальної, екологічної), визначаючи культуру, духовність і менталітет суспільства.

За даними Всесвітнього фонду дикої природи визначення терміну, біологічне різноманіття – це «все різноманіття форм життя на землі, мільйонів видів рослин, тварин, мікроорганізмів з їх наборами генів і складних екосистем, що утворюють живу природу». Вчені виділяють три види біорізноманіття. По-перше, генетичне різноманіття – це всі можливі гени всіх живих видів, включаючи рослини, тварин, гриби і мікроорганізми. По-друге, видове різноманіття – це розмаїття живих організмів, у тому числі і внутрішньовидове. Третє, це різноманіття екосистем – різних способів співіснування і взаємозалежності біологічних видів, біологічні спільноти, місця проживання та екологічні процеси, так само як і зміни окремих екосистем.

Основою у сфері збереження біорізноманіття стала Конвенція про біологічне різноманіття, яку започаткували в 1992 році під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля, яка передбачає стале, невиснажливе використання компонентів біологічного різноманіття таким чином і такими темпами, які не приводять у довгостроковій перспективі до вичерпання біологічного різноманіття, тим самим зберігаючи її властивість задовольнити потреби теперішнього і майбутнього поколінь і відповідати її сподіванням.

Збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування. Основна увага приділяється видам, що перебувають під загрозою зникнення та мають ключове значення для збереження біорізноманіття на національному та глобальному рівні. З цією метою вживатимуться заходи, спрямовані на збереження видів, занесених до Червоної книги України, а також міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів флори та фауни, з урахуванням вимог міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна.

Збереження видів у природних середовищах існування та місцях зростання має здійснюватися на всій території України, незалежно від природоохоронного статусу земельної ділянки. У зв'язку з цим, необхідно удосконалити національне законодавство щодо збереження і невиснажливого використання видів,

забезпечення контролю за його дотриманням на землях користувачів та власників з різною формою власності.

Збереження біорізноманіття на екосистемному рівні передбачає збереження видів та їх угруповань у складі природних екосистем. Основна увага приділяється екосистемам, що перебувають під загрозою зникнення та мають ключове значення для збереження біорізноманіття на національному та глобальному рівні. З цією метою вживаються заходи щодо збереження угруповань, занесених до Зеленої книги України, та визначених міжнародними договорами, обов'язковими для виконання в Україні, зокрема здійснюється комплекс заходів, спрямованих на збереження біорізноманіття гірських, лісових, степових, лучних, морських, річкових і водно-болотних екосистем, а також урбо- та агроландшафтів.

Ландшафтне різноманіття – визначається кількістю природних географічних комплексів – ландшафтів, як сукупностей рельєфу, клімату, вод, ґрунтів, об'єктів рослинного й тваринного світу, які знаходяться у складній взаємодії і взаємозумовленості та утворюють однорідну за умовами розвитку і єдину цілісну систему.

Природна рослинність займає 15-16% площі території області та представлена лісовим, степовим, лучним, болотним і водним типами рослинності.

Значна частина області знаходиться у степовій зоні, представленій степовими природними комплексами – типовими різнотравно-типчаково-ковилловими та типчаково-ковилловими степами. Разом з тим, внаслідок їх розорювання, типові степові природні комплекси зазнали найсильнішого антропогенного тиску, перетворені у ріллю, фрагментовані. Степова рослинність, представлена лучними ковилово-різнотравними степами, збереглась на незначних фрагментах території, непридатних для сільського господарства, а також у складі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, та у складі зарезервованих для заповідання природоохоронних територій.

Лісова рослинність сконцентрована в основному у північних та північно-західних районах Кіровоградської області, які територіально відносяться до лісостепової зони. Площа лісових ділянок в області складає 130,928 тис.га, з них 114,17 тис.га – вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки. Загальна лісистість становить близько 5,32 %.

І все ж природний потенціал біологічного різноманіття області сьогодні ще значний. За сучасними даними на території області зростає 160 видів рослин, що мають той чи інший ранг охорони. Із них 64 видів занесені до Червоної книги України, а 95 видів судинних рослин є регіонально рідкісними згідно рішення Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498.

На території Кіровоградщини виявлено 368 видів наземних хребетних тварин, у тому числі: ссавців – 65, птахів – 279, плазунів – 13, амфібій – 11, із 413 видів, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепового зоогеографічного

району. Загалом в області мешкає 107 видів тварин, занесених до Червоної книги України, 91 вид тварин, які підлягають особливій охороні на території області.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Господарська діяльність протягом останніх десятиліть значно змінила природне середовище Кіровоградської області.

Серед основних причин збіднення біорізноманіття є:

- забруднення природного середовища (викиди в атмосферне повітря, забруднення поверхневих та підземних вод);
- денатуралізація природних ландшафтів (грунтова та повітряна ерозія, підтоплення територій, поширення агроландшафтів, нерівномірна забудова території);
- монокультурні способи ведення лісового та сільського господарства.

Антропогенна діяльність призводить до знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), глобальної зміни клімату, екологічно незбалансованої експлуатації, поширення чужорідних видів, розповсюдження хвороб та шкідників.

Природні степові екосистеми майже зникли з території області внаслідок інтенсивного розвитку сільського господарства (розораність складає 71,8 % площі області). Зараз первісні цілинні степи повністю замінені на агроценози з широкою мережею полезахисних лісових смуг, створених за останні 50-60 років. Сьогодні вони є провідниками лісових видів з півночі на південь, із заходу на схід.

Загрозами для лісової рослинності області є: випалювання сухої рослинності у весняний період, що призводить до виникнення лісових пожеж, погіршення технології заготівлі та трелювання деревини, всихання соснових лісів, самовільні рубки. Чинниками, що можуть впливати на чисельність рослин, в тому числі із «червонокнижним» статусом, є насамперед людський фактор. Однією з причин зниження популяції мисливських звірів і птахів є браконьєрство.

Значної трансформації зазнали лучні і водні екосистеми в результаті бездумної меліорації, зарегулювання річок та забруднення недостатньо очищеними стічними водами, недотримання режиму обмежень діяльності в прибережних захисних смугах і водоохоронних зонах, порушення гідрологічного режиму, зростання евтрофікації, збільшення рекреаційного навантаження.

Аграрне перетворення значної частини ландшафтів спричинило масштабні порушення структури біорізноманіття на території внаслідок впливу таких факторів, як руйнування та фрагментація біогеоценозів, техногенне нівелювання ландшафтів, забруднення поверхневих і ґрунтових вод, зміна складу, структури та основних властивостей ґрунтів, умов життєдіяльності ґрунтової біоти.

Загрозою біорізноманіттю є знищення невеликих ділянок природної рослинності серед полів. Збереженню типових і унікальних агроєкосистем загрожує випалювання стерні, перевипас, недотримання сівозмін, порушення сільськогосподарських технологій державними господарствами та некваліфіковане використання добрив і пестицидів приватними господарствами, техногенне забруднення.

Найбільш захищеними є природні комплекси в межах територій природно-заповідного фонду. Станом на 01 січня 2023 року природно - заповідний фонд області становить 101,52 тис. га або 4,1 відсотка території області.

Одним з методів мінімізації сучасних загроз біорізноманіття є оцінка впливу на довкілля планованої діяльності. Реалізувати зазначений метод дозволить удосконалення правового забезпечення у частині врахування питань збереження біорізноманіття під час прийняття управлінських рішень.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Стратегічним напрямом держави, що закладений на міжнародному рівні і реалізується в конкретних національних програмах, є охорона, збалансоване і виправдане використання біологічного різноманіття як національного багатства кожної країни. Збереження та невиснажливе використання біорізноманіття визнано одним з пріоритетів державної політики України у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку. Ключовим підходом до збереження біологічного різноманіття на всіх його рівнях (видовому, популяційному, ценотичному, генетичному) є збереження різноманіття місць мешкання і різноманіття життєздатних популяцій, що, в свою чергу, закладено в основу концепції екологічної мережі.

Основною метою створення екомережі є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, та формування їх територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій. При цьому національна екологічна мережа має відповідати вимогам щодо її функціонування у Всеєвропейській екологічній мережі та виконувати функції щодо збереження біологічного різноманіття.

На виконання вимог статті 15 Закону України «Про екологічну мережу України» рішенням Кіровоградської обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 затверджено Регіональну схему екологічної мережі Кіровоградської області. Подальша деталізація регіональної схеми екологічної мережі області на

локальному рівні з виділенням структурних елементів екомережі не проводилась, кошти з місцевих бюджетів на дані роботи не виділялися.

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 затверджена Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки (далі - Програма).

Програмою передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів по 7 напрямках, у тому числі заходів щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду.

Для забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85 затверджено «Регіональну екологічну програму «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки».

Для підтримання загального екологічного балансу, збереження найбільш цінних природних комплексів, різноманітності ландшафтів і генофонду рослинного й тваринного світу Кіровоградської області за період 2022 року проведено наступні природоохоронні заходи:

створено 3 території та об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення загальною площею 112,21 га рішеннями Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 275 «Про оголошення території такою, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення» та № 276 «Про оголошення територій такими, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення»: ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Дуб Вартовий» площею 0,01 га; ландшафтний заказник місцевого значення «Урочище «Русло Інгулу» площею 109,00 га; комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Урочище «Червона гірка» площею 3,2 га;

надано обмеження землевласникам (землекористувачам) у використанні земельних ділянок стосовно парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Хутір «Надія» загальною площею 10,00 га (за адресою: Кіровоградська область, Кропивницький район, Соколівська сільська територіальна громада) та парку - парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Тобілевичі» загальною площею 8,70 га (за адресою: Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Мар'янівська сільська ТГ);

погоджено проєкти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду стосовно парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Тобілевичі» загальною площею 8,70 га (за адресою: Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Мар'янівська сільська територіальна громада) та ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Польовий садок» загальною площею 3,3 га (за адресою: Кіровоградська область, Кропивницький район, Катеринівська сільська ТГ).

Протягом 2022 року видані розпорядження голови облдержадміністрації про затвердження 39 положень про природно-заповідні території місцевого

значення, та оформлено і направлено 39 охоронних зобов'язань користувачами території природно-заповідного фонду області.

Загалом, розширення, відновлення, збереження, підтримання загального екологічного балансу та приведення площі природоохоронних територій до європейського рівня є одним із пріоритетів роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

5.1.4 Формування національної екомережі

Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі в Україні була прийнята у 2000 році. Відповідно до програми екологічна мережа має стати складною системою, що взаємопов'язує різні за величиною природоохоронні території. Саме тому було прийнято Закони України «Про екологічну мережу України», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки».

Основними елементами екологічної мережі є так звані ключові території, які забезпечують збереження найбільш цінних і типових для відповідного регіону компонентів ландшафтного різноманіття.

З метою збереження на Кіровоградщині біологічного та ландшафтного різноманіття, за поданням обласної державної адміністрації, рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 була затверджена обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.

Прийняття даної програми надало можливість залучити до проведення досліджень території області науковців обласного еколого-експертного центру «Довкілля». Протягом 2004-2006 років було проведено наукові польові обстеження території області за адміністративними районами, у ході яких зібрано фактичний матеріал з обґрунтування можливості розміщення різних складових елементів екологічної мережі у відповідних місцях області. За матеріалами польових досліджень було складено попередні схеми регіональної екомережі області в межах обстежених районів і складено відповідні звіти.

У 2007 році було проведено узагальнення даних та уточнення схеми складових елементів екомережі за результатами наукових досліджень за попередні роки і складено текстову частину проекту регіональної схеми національної екологічної мережі на території Кіровоградської області, проведено оцінку її ефективності та виготовлено картографічні матеріали.

Регіональна схема екомережі нараховує 99 регіональних центрів біорізноманіття та 186 екологічних коридорів.

Всі ключові території створені на основі існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Режим територій природно-заповідного фонду, які увійшли до складу ключових територій, визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Положень про ці об'єкти.

Рішенням обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 була затверджена регіональна схема екологічної мережі Кіровоградської області.

Затвердження регіональної схеми екологічної мережі Кіровоградської області сприяє забезпеченню цілісності екосистемних функцій складових елементів екомережі, збереженню ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та розвитку цінних видів тваринного й рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища області.

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Біобезпека є однією з найважливіших складових екологічної та національної безпеки України. З розвитком сучасних біотехнологій виникає загроза біологічного походження, що призводить до посилення негативного впливу біологічних чинників на населення та довкілля.

З різних видів забруднень довкілля сферу проблем біологічної безпеки визначає біологічне забруднення, що відбувається через свідоме або випадкове вселення нових видів організмів.

Якісна відмінність біологічного виду забруднення від інших полягає у здатності його компонентів до розмноження, адаптації та передачі спадкової інформації в довкіллі. Крім того, таке забруднення набуває таких рис, як мобільність і агресивність, що робить його особливо небезпечним.

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, поширення новітніх технологій, а також сфер їх застосування, невід'ємним складником екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично модифікованими організмами. За останні роки генетична інженерія досягла високого технічного рівня. Провідні біотехнологічні компанії зацікавлені у просуванні своєї продукції на ринок України. Найбільшого поширення в суспільстві набули продуценти генної інженерії – генетично модифіковані організми, що відомі за своєю скороченою назвою – ГМО.

Однією з екологічних небезпек неконтрольованого забруднення навколишнього середовища є поширення генів, вбудованих в геном мікроорганізмів. Зміни у морфології мікроорганізмів та їх особливостях взаємодії з іншими компонентами екосистеми зумовлюють негативний вплив на навколишнє середовище, що може призвести до порушення екологічного балансу та виникнення загрози біологічному різноманіттю.

Тому, на сьогодні, основними принципами державної політики у галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з ГМО, як, в цілому в Україні, так і на території Кіровоградської області, є:

- пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони навколишнього природного середовища у порівнянні з отриманням економічних переваг від застосування ГМО;
- забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях;
- контроль за ввезенням на митну територію України ГМО та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;
- загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування ГМО, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки;
- державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях.

5.2 Охорона, використання та вітворення рослинного світу

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу

Своєрідність рослинного покриву та різноманітність рослинних угруповань на території Кіровоградської області обумовлені її географічним положенням. З південного заходу на північний схід територію області перетинає умовна межа між лісостеповою та степовою зонами. Саме цим і зумовлений неоднорідний світ рослин Кіровоградщини. Понад 70% лісостепової частини області розорано, ліси та лісонасадження займають лише 7,2% території області. Природна рослинність займає 15-16% площі території області та представлена лісовим, степовим, лучним, болотним і водним типами рослинності.

В північній та північно-західній частині області степові ділянки змінюються лісовими, широколистяними, і сформували типовий український лісостеп. Лісова рослинність представлена породами: сосна, ялина, дуб, клен польовий, клен гостролистий, акація, тополя, каштан, ясен, липа, береза, чорна горобина, вільха, обліпіха, верба, дика вишня, у підліску бересток, терен, калина, глід, ожина.

Природна степова рослинність багата, різноманітна, зберігається на схилах річкових долин та балок, на узліссях. Степова рослинність представлена багаторічними травами, злаками: вузьколистий та тонконіг лучний, типчак, тимофіївка, ковила, ромашка, стоколос, волошка, молочай, пирій повзучий тощо.

Досить добре збереглася лучна та болотна рослинність в заплавах річок. В заплавах поширені очерет і осики (гостра, омська, лисяча та інші), вербозілля звичайне, м'ята польова, півники болотні, ситник Жерарда, тризубець морський, солончакова айстра звичайна.

У флорі Кіровоградщини є чимало рідкісних видів, які занесені до Червоної книги України: ковила волосиста, ірис злаколистий, ірис понтичний, лілія лісова,

астрагал шерстистоквітковий, сон великий, барвінок малий, валеріана лікарська, звіробій звичайний, конвалія звичайна, льон жовтий, підсніжник звичайний та ін.

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Ліси мають важливе значення для розвитку людства, як головний наземний компонент підтримки природної рівноваги в біосфері, джерело відновлювальних біотичних ресурсів. Їх роль особливо важлива у час глобальних змін клімату.

Ліс завжди відіграє велику роль у житті людини. Нині неможливо назвати галузь господарства, де б не використовувалась основна продукція лісу – деревина.

Це найдосконаліший природний комплекс, який формувався протягом століть, і який має загрозу зникнути протягом наступних поколінь.

Тому Організація Об'єднаних Націй проголосила 2021-2030 роки «Десятиліттям відновлення екосистем» аби зупинити деградацію екосистем та посприяти досягненню цілям сталого розвитку.

Українська земля щедро обдарована природою. Майже 4500 видів вищих рослин вплелися в різнобарвний смарагдовий вінок флори України.

Кіровоградщина небагата на ліси, проте вони тут дуже різноманітні. Основні лісові масиви зосереджені у Придніпровській частині.

Важливе місце в економіці лісового комплексу посідає лісгосподарське виробництво основне завдання якого – це вирощування продуктивних стиглих насаджень захист і охорона лісів і кінцевим результатом лісгосподарського виробництва є вирощений стиглий ліс і сукупність матеріальних благ, які отримують народне господарство та населення в процесі вирощування лісу (гриби, ягоди, плоди, лікарські рослини, продукція бджільництва та мисливства, матеріальні і соціальні блага від використання захисних рекреаційних й інших корисних функцій лісу).

На території Кіровоградської області лісгосподарську діяльність проводять 4 державних лісгосподарських підприємства та 1 установа дослідно-селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки», що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. До складу лісгосподарських підприємств входять більш дрібні структурні лісгосподарські підрозділи – 27 лісництв та 180 майстерських дільниць.

Загальна площа земель лісового фонду, що перебуває в постійному користуванні державних лісгосподарських підприємств Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства, складає 130,929 тис. га.

Структура лісового фонду на даний час така:

- хвойні насадження складають – 7 %;
- твердолистяні насадження – 90%;
- м'яколистяні насадження – 2%;

- інші деревні породи та чагарники – 1 %.

Лісистість області складає 7,4 % при оптимальній 11 %.

Підпорядкованими лісогосподарськими підприємствами в 2022 році створено 310,1 га лісових культур в лісовому фонді, в тому числі шляхом лісорозведення 124,5 га.

Для забезпечення майбутніх лісопосадок власним садівним матеріалом підприємствами вирощено 2,45 млн шт. сіянців. Заготовлено 36,324 т лісового насіння.

Заплановані профілактичні та попереджувальні протипожежні заходи лісовою охороною виконано в повному обсязі, що забезпечило належний рівень охорони лісів від пожеж.

У 2022 році в підвідомчих лісах не сталося жодного випадку лісових пожеж.

З метою попередження та розповсюдження вогню на значні території створено 427 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними на території протяжністю 3306 км, перекрито 1093 позапланових доріг, виставлено 125 шт. наглядної агітації.

Проведено 2190 рейдів з виявлення порушників Правил пожежної безпеки в лісах.

За 2022 рік виявлено 43 випадки незаконних рубок, об'єм яких становив 350 м³, державі завдано збитків на суму 3819,9 тис. грн. До правоохоронних органів передано матеріали по 22 випадках незаконних рубок.

Розрахункова лісосіка Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства по рубках головного користування становить 28,250 тис. м³.

У 2022 році від усіх видів рубок заготовлено 238,7 тис. м³ деревини.

В області вздовж доріг загальнодержавного значення обладнано 16 рекреаційних пунктів для громадян.

На території обласного управління лісового та мисливського господарства виділено 56 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 22215,7 га, що складає 17,6 % площі ОУЛМГ та 0,9 % площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного значення та 45 об'єктів місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Землі лісогосподарського призначення

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість
1	2	3	4
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	130,928
	у тому числі:		
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	130,928
1.2	площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	0

	комунальних лісгосподарських підприємств		
1.3	площа земель лісгосподарського призначення власників лісів	га	0
1.4	площа земель лісгосподарського призначення, що не надана у користування	га	0
2.	Площа земель лісгосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	114,17
3.	Загальний запас деревини.	тис. м ³	20956,67
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісгосподарського призначення	тис. м ³	0,16
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	0,145
6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	м ³	23,190
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	7,4

Лісовідновлення за 2022 рік

Таблиця 5.2.2.2

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів	лісовідновлення, га				Усього
		у тому числі:			природне поновлення лісу, га	
		посадка лісу, га	посів лісу, га			
1	2	3	4	5	6	
1.	Держлісагентство					
1.1.	ДП «Голованівський лісгосп»	18,9	0	0		18,9
1.2.	ДП «Долинський лісгосп»	7,1	0	24,5		31,6
1.3.	ДП «Оникіївський лісгосп»	75,3	0	0		75,3
1.4.	ДП «Чорноліський лісгосп»	50,8	0	9,0		59,8
Усього	за Держлісагентством	152,1	0	33,5		185,6

Лісорозведення (створення нових лісових насаджень) за 2022 рік

Таблиця 5.2.2.3

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів	Створення нових лісових насаджень, га								
		лісорозведення, га							природне самозаліснення земель, га	усього створено нових лісів, га
		посадка, га	посів, га	у тому числі						
				заліснення малопродуктивних земель, га	заліснення ярів, балок, кар'єрів, га	створення нових полезахисних лісових смуг, га	заліснення інших земель, га			
1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	ДП «Голованівський лісгосп»	31,2	0	0	0	0	31,2	0	31,2	
2	ДП «Долинський лісгосп»	44,7	0	0	0	0	44,7	0	44,7	
3	ДП «Оникіївський лісгосп»	29,6	0	0	0	0	29,6	0	29,6	
4	ДП «Чорноліський лісгосп»	19,0	0	0	0	0	19,0	0	19,0	
	Усього за Держлісагентством	124,5	0	0	0	0	124,5	0	124,5	

Проведення лісгосподарських заходів, пов'язаних із

вирубанням деревини за 2022 рік

Таблиця 5.2.2.4

Категорія лісів	Загальна площа, га	Ліквідна деревина, тис. м ³	У т. ч. за господарствами					
			хвойні		твердолистяні		м'яколистяні	
			площа, га	ліквідний запас, тис. м ³	площа, га	ліквідний запас, тис. м ³	площа, га	ліквідний запас, тис. м ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства								
1	950,00	47,283	0	0	950,00	47,283	0	0
2	207,40	8,222	25,70	1,045	181,70	7,177	0	0
3	5325,99	144,06	417,09	13,433	4908,0	130,602	0,90	0,025
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	6483,39	199,565	442,79	14,478	6039,70	185,062	0,90	0,025
у тому числі: 1. Рубки догляду								
1	133,00	3,857	0	0	133,00	3,857	0	0
2	65,60	1,147	3,1	0,005	62,50	1,142	0	0
3	958,40	11,316	120,9	2,698	837,50	8,618	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	1157,00	16,32	124,00	2,703	1033,00	13,617	0	0
2. Лісовідновні рубки								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	24,70	2,158	2,00	0,204	22,70	1,954	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	24,70	2,158	2,00	0,204	22,70	1,954	0	0
3. Суцільні санітарні рубки								
1	15,00	4,75	0	0	15,00	4,75	0	0
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	38,06	7,185	2,06	0,386	36,00	6,799	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	53,06	11,935	2,06	0,386	51,00	11,549	0	0
4. Розрубка, розчистка ліній електропередач								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	0	0	0	0	0	0	0	0
5. Розрубка, розчистка автомобільних доріг								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	0	0	0	0	0	0	0	0

Використання лісових ресурсів за 2022 рік

Таблиця 5.2.2.5

№ з/П	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів	Другорядні лісові матеріали Ліміт фактично заготовлено								Другорядні лісові матеріали Ліміт фактично заготовлено						
		гриби	ягоди	лікарські рослини	плоди	горіхи	випас худоби	сіно косіння	підстилка	очерет	живиця	пні	луб	деревні соки	деревна зелень	новор. ялинка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.1	ДП «Голованівський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.2	ДП «Долинський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15000/4860
1.3	ДП «Оникіївський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2000/0	21000/6670
1.4	ДП «Чорноліський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11000/0	17000/1500
1.5	ДСДЛЦ «Веселі Боковеньки»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3000/80	8000/1416
Усього за Держлісагентство		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16000/80	61000/14446

5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Важливою формою охорони рослинного світу є охорона рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та типових природних рослинних угруповань. Відповідно до Закону України «Про рослинний світ» рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин, які зростають у природних умовах на території України підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України та міжнародних червоних списків.

З метою охорони та збереження видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення, рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498 «Про затвердження Переліку видів тварин і судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області».

Інформація щодо переліку видів флори, що охороняється в регіоні станом на 01 січня 2023 році, представлена в таблиці 5.2.3.1.

Перелік видів флори, що охороняється в регіоні станом на 01 січня 2023 року

Таблиця 5.2.3.1

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально-рідкісні види	CITES	Євро-пейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Астрагал Геннінга (<i>Astragalus henningii</i> (Steven) Boriss)	V	0	0	0	V	V
Астрагал одеський	V	0	0	0	0	0

(<i>Astragalus odessanus</i> Besser)						
Астрагал понтійський (<i>Astragalus ponticus</i> Pall)	V	0	0	0	0	0
Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i>)	V	0	0	0	V	V
Берека (горобина берека) (<i>Sorbus torminalis</i> (L.)	V	0	0	0	0	0
Билинець довгорогий (<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br)	V	0	0	V	0	V
Брандушка різнобарвна (пізньоцвіт різнобарвний) (<i>Bulbocodium versicolor</i>)	V	0	0	0	0	0
Бруслина карликова (<i>Euonymus nana</i> M. Bieb)	V	0	0	0	V	0
Водяний горіх плаваючий (<i>Trapa natans</i> L. s.l.)	V	0	0	0	0	0
Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz)	V	V	0	0	V	0
Гіацинтик Палласів (<i>Hyacinthus pallasianus</i> Steven)	V	0	0	0	0	V
Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i> (L.)	V	0	0	V	0	0
Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.)	V	0	0	V	0	0
Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.)	V	0	0	0	0	0
Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.)	V	0	0	V	0	0
1	2	3	4	5	6	7
Зозулині сльози яйцеподібні (<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br)	V	0	0	V	0	0
Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soos.l.)	V	0	0	V	0	0
Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) (<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.))	V	0	0	V	0	0
Карагана скіфська (<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark)	V	0	0	0	V	0
Катран татарський (<i>Crambe tatarica</i> Sebeók)	V	0	0	0	0	0
Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia</i> Steven)	V	0	0	0	0	0
Ковила гранітна (<i>Stipa graniticola</i> Klokov)	V	0	0	0	0	0

Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.)	V	0	0	0	0	0
Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch)	V	0	0	0	0	0
Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i> (Czern. Ex Lindem.) Trautv.)	V	0	0	0	0	0
Ковила українська (<i>Stipa ucrainica</i> P. Smirn)	V	0	0	0	0	0
Коручка болотна (<i>Eriactis palustris</i> L.) Crantz)	V	0	0	V	0	0
Коручка темно-червона (<i>Eriactis atrorubens</i>)	V	0	0	V	0	0
Коручка чемерникоподібна (коручка широколиста) (<i>Eriactis helleborine</i> (L.) Crantz)	V	0	0	V	0	0
Косарики тонкі (<i>Gladiolus tenuis</i> M. Bieb)	V	0	0	0	0	0
Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich)	V	0	0	V	0	0
Любка зеленоквіткова (<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.))	V	0	0	V	0	0
1	2	3	4	5	6	7
Осока житня (<i>Carex secalina</i> Willd. Ex Wahlenb)	V	0	0	0	0	0
Оставник одеський (гімноспермій одеський) (<i>Gymnospermium odessanum</i> (DC.))	V	0	0	0	0	V
Пирій ковилолистий (<i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. exNevski) Nevski)	V	0	0	0	V	V
Півники борові (<i>Iris pineticola</i> Klokov)	V	0	0	0	0	0
Півники понтичні (<i>Iris pontica</i> Zapal.)	V	0	0	0	0	0
Півники сибірські (<i>Iris sibirica</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Півонія тонколиста (<i>Paeonia tenuifolia</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний) (<i>Galanthus nivalis</i> L.)	V	0	0	0	0	0

Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.))	V	0	0	V	0	0
Плодоріжка рідкоквіткова (зозулинець рідкоквітковий) (<i>Anacamptis laxiflora</i>)	V	0	0	V	0	0
Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Cymbochasma borysthenica</i>)	V	0	0	0	V	0
Пухирник малий (<i>Utricularia minor</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Ранник весняний (<i>Scrophularia vernalis</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Рябчик малий (<i>Fritillaria meleagroides</i> Patrin ex Schult. et Schult. f.)	V	0	0	0	0	0
Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr)	V	0	0	0	0	0
Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch)	V	0	0	0	0	0
Сальвінія плаваюча (<i>Salvinia natans</i> (L.) All)	V	0	0	0	0	0
Скополія карніолійська (<i>Scopolia carniolica</i> Jacq)	V	0	0	0	0	0
Сокироносиця струнка (в'язіль стрункий) <i>Securigera elegans</i> (Pančić)	V	0	0	0	0	0
1	2	3	4	5	6	7
Сон великий (<i>Pulsatilla grandis</i> Wender. (<i>Anemone grandis</i> (Wender.) Kerner)	V	0	0	0	0	0
Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) <i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	V	0	0	0	0	0
Сон розкритий (<i>Pulsatilla pantens</i> (L.) Mill. s.l.)	V	0	0	0	0	0
Тюльпан бузький (<i>Tulipa huhanica</i>)	V	V	0	0	0	0
Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz)	V	0	0	0	0	0
Тюльпан гранітний (<i>Tulipa graniticola</i> (Klokov et Zoz))	V	0	0	0	0	0
Цибуля ведмежа (черемша) (<i>Allium ursinum</i> L.)	V	0	0	0	0	0
Цибуля круглонога (<i>Allium sphaeropodum</i> Klokov)	V	0	0	0	0	0
Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Stevenex Adams)	V	0	0	0	0	0

Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna</i> Besser)	V	0	0	0	0	0
Усього	64	2	0	14	7	6

Інформація щодо охорони невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин представлена в таблиці 5.2.3.2

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.3.2

Усього видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, назва (українська, латинська), од.	Кількість популяцій видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, які зникли, назва (українська, латинська), од.
1	2	3	4

4	1	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Богданівська балка» - 4: Астрагал безстрілковий (<i>Astragalus exscapus L.</i>); Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>)	0
10	3	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Монастирище» - 10: Астрагал Геннінга (<i>Astragalus henningii (Steven) Boriss</i>); Астрагал одеський (<i>Astragalus odessanus Besser</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrzej</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>); Оставник одеський (гімноспермій одеський) (<i>Gymnospermium odessanum</i>); Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica Wikstr.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica Klokov et Zoz</i>); Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna Besser</i>)	0
4	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Кам'яногірський» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>)	0
4	2	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Каскади» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrzej</i>); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis L.</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>)	0
1	2	3	4
4	1	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Слони» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrzej</i>); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>)	0
9	5	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ковилові горби під Поповим» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis L.</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia Steven</i>); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata L.</i>); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Косарики тонкі (<i>Gladiolus tenuis M.Bieb.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський)	0

		<i>(Pulsatilla pratensis (L.);</i> Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	
9	5	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Кудинове» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis L.</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia Steven</i>); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata L.</i>); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Косарики тонкі (<i>Gladiolus tenuis M.Bieb.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.);</i> Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	0
3	2	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Тернова балка» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima K.Koch</i>)	0
4	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Гурівський» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Symbochasma borysthenica</i>); Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum Klokov et Zoz</i>)	0
1	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Казавчинські скелі» – 1: Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>)	0
2	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Миколаївський» - 2: Коручка темно-червона (<i>Eripactis atrorubens</i>); Лілія лісова (<i>Lilium martagon L.</i>)	0
1	0	Заповідне урочище місцевого значення «Матвіїв яр» - 1: Лілія лісова (<i>Lilium martagonL.</i>)	0
1	2	3	4
4	2	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Чорноліський» - 4: В'язіль стрункий (<i>Sesurigera elegans</i>); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Бруслина карликова (<i>Euonymus nana M. Bieb</i>); Коручка болотна (<i>Eripactis palustris</i>)	0
2	0	Заповідне урочище місцевого значення «Осичківське» - 2: Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i>)	0
3	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Березівське гирло» - 3: Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>);	0

		Тюльпан бузький (<i>Tulipa hupanica</i>)	
9	3	Ландшафтний заказник місцевого значення «Скалки» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Чебрець прибережний (<i>Thymus littoralis</i> Klokov et Des.-Shost) Шафран Палласа (<i>Crocus pallasii</i> Goldb); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
1	0	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Цюпина балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
3	1	Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Гнила балка» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
2	0	Ландшафтний заказник місцевого значення «Чайчина балка» – 2: Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus</i>); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
2	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Громадське» – 2: Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus</i>)	0
1	0	Ботанічний заказник місцевого значення «Василівська балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
4	2	Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Братолюбівська балка» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	0
1	2	3	4
2	2	Заповідне урочище місцевого значення «Солоноозерне» - 2: Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
3	2	Заповідне урочище місцевого значення «Шеметів ліс» – 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i>); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Aschers)	0
1	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення	0

		«Балка «Глибока» – 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	
2	0	Заповідне урочище місцевого значення «Василівське» – 2: Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.); Коручка темно-червона (<i>Epipactis atrorubens</i>)	0
2	1	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Власівська балка» – 2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	0
5	1	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Войнівський» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andr.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	0
1	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Балка «Лебедина» – 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
4	2	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Шурхи» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>)	0
4	3	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Боковеньківська балка» - 4: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	0
2	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Майгорове» - 2: Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch)	0
3	3	Заповідне урочище місцевого значення «Литкевич» - 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr);	0
1	2	3	4
		Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	
2	2	Заповідне урочище місцевого значення «Солдатське» - 2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr)	0
3	2	Заповідне урочище місцевого значення «Кам'яна балка» - 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	0

7	4	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Бузове» - 7: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i> Klokov et Zoz)	0
2	1	Ботанічний заказник місцевого значення «Катеринівська балка» - 2: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
4	0	Заповідне урочище місцевого значення «Барвінкова і тюльпанови гори» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
1	0	Заповідне урочище місцевого значення «Польський ліс» - 1: Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	0
3	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Велика і мала скелі» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i>)	0
12	7	«Балка «Очеретяна» - ботанічний заказник місцевого значення - 12: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Ковила українська (<i>Stipa ucrainica</i>); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.);	0
1	2	3	4
		Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	
5	1	Заповідне урочище місцевого значення «Антоновичські горби» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrzej); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0

2	0	Ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Новоолександрівська» - 2: Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан бузький (<i>TulipahypanicaKlokovetZoz</i>)	0
4	1	Ботанічний заказник місцевого значення «Балка Троянівська» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Сон розкритий (<i>Pulsatilla patens</i> (L.))	0
1	0	Заповідне урочище місцевого значення «Сарганівський ліс» - 1: Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum Klokov et Zoz</i>)	0
5	2	Ботанічний заказник місцевого значення «Гранітний степ» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica Klokov et Zoz</i>)	0
6	3	Ботанічний заказник місцевого значення «Квітуча балка» - 6: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	0
5	1	Заповідне урочище місцевого значення «Розлитий камінь» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrzej</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан гранітний (<i>Tulipa graniticola (Klokov et Zoz)</i>)	0
2	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Кошарово-Олександрівський» - 2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.);	0
1	2	3	4
		Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	
1	0	Ботанічний заказник місцевого значення «Антоновичська балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0

5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.

Зелена книга України є державним документом, в якому зведені відомості про сучасний стан рідкісних, зникаючих і типових природних рослинних угруповань України, що потребують охорони і мають важливе значення як складова частина біологічного різноманіття. Цей документ є основою для розробки заходів щодо охорони та невиснажливого використання природних рослинних угруповань, визначає категорії рідкісних, зникаючих і типових природних рослинних угруповань, внесених до Зеленої книги України.

Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги (далі – рослинні угруповання), забезпечується шляхом:

установлення їх особливого правового статусу, врахування вимог щодо охорони цих угруповань під час розроблення нормативно-правових актів;

створення на місцевостях, де існують угруповання, біосферних заповідників, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі транскордонних;

врахування спеціальних вимог щодо їх збереження під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, проведення оцінки впливу на довкілля тощо;

проведення постійного спостереження (моніторингу) за їх станом та необхідних наукових досліджень;

запровадження особливих видів режиму збереження;

проведення відповідної еколого-просвітницької роботи та інформування громадськості про їх стан;

установлення адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності за знищення чи пошкодження угруповань та їх місць зростання;

приєднання України до відповідних природоохоронних конвенцій, укладення міжнародних угод у цій сфері.

Вкрай необхідною у природоохоронній діяльності є зміна акцентів – зі збереження фітогенофонду на збереження фітоценофонду. Це впливає також із сучасного стану біосфери, принциповою рисою якого є те, що її функціональний стан погіршується значно вищими темпами, ніж генетичний. Шляхом охорони природної рослинності розв'язується триєдина екопроблема – збереження фітоценофонду, фітогенофонду та екосистем, в яких відбувається розвиток фітоценозів.

Рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, охороняються в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області.

5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Відповідно до рішення обласної ради від 21 березня 2014 року № 617 «Про забезпечення збереження та відновлення зелених насаджень у межах населених пунктів області» рекомендовано міським радам міст обласного значення, орнамам місцевого самоврядування та районним державним адміністраціям:

1) забезпечити повне проведення інвентаризації зелених насаджень населених пунктів області та місць рекреації (парки, сквери, зелені зони) зі здійснення наукового обґрунтування їх еколого-санітарних параметрів, паспортизації зелених насаджень і місць рекреації та веденням реєстрів зелених насаджень у межах населених пунктів області з розробкою відповідних рекомендацій щодо перспективного розширення зелених зон;

2) розробити і затвердити заходи щодо посилення контролю за станом належного утримання зелених насаджень у населених пунктах області та забезпечити їх виконання;

3) вжити заходи щодо недопущення фактів неконтрольованого, самовільного вирубування зелених насаджень у населених пунктах області та здійснення відновлювальних (компенсаційних) посадок дерев і чагарників з урахуванням особливостей місць їх розташування (вулиця, сквер, площа) і забезпечення повноцінного розвитку;

4) скласти вікову та якісну характеристику існуючих зелених насаджень у межах населених пунктів, визначити необхідність їх розміщення з урахування екологічних і санітарних параметрів та пристосувальних можливостей до забрудненого навколишнього середовища, а також асиміляційних можливостей щодо поліпшення стану атмосферного повітря у населених пунктах області;

5) вивчити питання необхідності розробки та затвердження програм розвитку і збільшення площі територій під зеленими насадженнями у межах окремих населених пунктів з урахуванням ступеню радіаційного впливу та атмосферного забруднення викидами транспортних засобів, забезпечення догляду за безхазяйними територіями;

б) налагодити ведення реєстрів видалених зелених насаджень у межах населених пунктів.

На території області вживаються заходи щодо недопущення фактів самовільного вирубування зелених насаджень у населених пунктах області та здійснюються відновлювальні (компенсаційні) посадки дерев і чагарників з урахуванням особливостей місць їх розташування і забезпечення повноцінного розвитку.

Голованівська районна військова адміністрація проінформувала, що протягом 2022 року в районі частково проводилась робота щодо забезпечення збереження та відновлення зелених насаджень, у зв'язку з нинішньою ситуацією в країні.

Проте деякі громади все ж таки проводили дані заходи, так Підвисоцькою сільською радою було придбано саджанців дерев та кущів на суму

39 тис. 450 грн, кошти були використані з фонду охорони навколишнього природного середовища місцевого бюджету. Зелені насадження були висаджені біля сільського будинку культури, будівлі сільської ради та центральних вулиць села.

Також районною військовою адміністрацією та органами місцевого самоврядування постійно проводиться роз'яснювальна робота серед населення району через засоби масової інформації.

З початку 2022 року державним підприємством «Голованівське лісове господарство» проведено 670 рейдів по виявленню несанкціонованої вирубки в лісових масивах по територіях Благовіщенської, Гайворонської міських громадах, Голованівській та Заваллівській селищних громадах Голованівського району. З початку року було виявлено 8 випадків несанкціонованої вирубки в лісових масивах, з яких 3 справи – завдані збитки були відшкодовані порушниками, а 5 справ передано до районного відділу поліції Головного управління Національної поліції України в Кіровоградській області.

Державним підприємством «Оникіївське лісове господарство» за такий же термін проведено 109 рейдів по Тишківському та Торговицькому лісництвах, які розташовані на території Голованівського району, самовільних вирубок лісових насаджень не виявлено.

Відповідно до розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 30 березня 2022 року № 192-р «Про заборону у Кіровоградській області відвідування лісів населенням і в'їзду до них транспортних засобів та іншої техніки на час дії правового режиму воєнного стану» проводиться роз'яснювальна робота серед населення з приводу заборони відвідування лісів.

Кропивницька районна військова адміністрація повідомила, що для забезпечення збереження та відновлення зелених насаджень на відповідних територіях у населених пунктах району вживаються заходи щодо недопущення фактів неконтрольованого, самовільного вирубування зелених насаджень та здійснення відновлювальних (компенсаційних) посадок дерев і чагарників з урахуванням особливостей місць їх розташування і забезпеченням повноцінного розвитку.

Також районною військовою адміністрацією та органами місцевого самоврядування постійно проводиться роз'яснювальна робота з населенням району щодо недопущення фактів неконтрольованої, самовільної рубки зелених насаджень у населених пунктах району і за їх межами.

Новоукраїнська районна військова адміністрація повідомила, що в районі створена рейдова група щодо недопущення та виявлення фактів незаконних вирубувань зелених насаджень у межах населених пунктів району, до якої залучено начальника відділу цивільного захисту, оборонної роботи та екології Новоукраїнської районної військової адміністрації, держінспектора з ОНПС Придніпровського округу, представника місцевої газети «Новоукраїнські Новини», представників органів поліції.

Згідно з інформацією, наданою Олександрійською районною військовою адміністрацією, працівниками органів Національної поліції постійно здійснюється контроль щодо недопущення незаконних порубок в полезахисних смугах на території району.

Проводиться патрулювання території згідно з денним планом роботи, перевірка транспортних засобів, які перевозять деревину, на предмет законного походження в межах компетенції. Протягом листопада-грудня 2022 року проведено 5 рейдів, порушників не виявлено. Органами місцевого самоврядування, в межах наданих законом повноважень, постійно проводиться моніторинг стану полезахисних смуг на підвідомчих територіях.

Кропивницька міська рада повідомила, що Головним управлінням житлово-комунального господарства Кропивницької міської ради Комплексною програмою розвитку житлово-комунального господарства та безпеки дорожнього руху в місті Кропивницькому на 2021-2025 роки, затвердженою рішенням Кропивницької міської ради від 02 лютого 2021 року № 105 (зі змінами), у 2022 році передбачено кошти на проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України В.Зеленського від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні з 24 лютого 2022 року введено воєнний стан.

Наразі всі видатки з міського бюджету здійснюються відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» (зі змінами). Тобто проводиться фінансування критичної інфраструктури Кропивницької міської територіальної громади, а також по захищених видатках міського бюджету.

Враховуючи зазначене, Кропивницькою міською радою у 2022 році проведення технічної інвентаризації та паспортизації об'єктів благоустрою не замовлялося.

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) постійно плануються та здійснюються заходи державного контролю з попередження, недопущення та виявлення фактів незаконних вирубувань зелених насаджень у межах населених пунктів області.

При проведенні заходів державного нагляду (контролю) щодо недопущення та виявлення фактів незаконних вирубувань зелених насаджень державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища протягом січня-грудня 2022 року проведено 39 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства, складено 19 протоколів про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 19 осіб, накладено адміністративне стягнення на суму 7,055 тис. грн (сплачено 5,695 тис.грн). Проведено 19 розрахунків збитків за незаконне знесення дерев, зелених насаджень у населених пунктах на загальну суму 50,582 тис. грн та пред'явлено

19 претензій на суму 50,582 тис. грн, з них сплачено 15 претензій на суму 45,494 тис.грн.

Інформація стну зелених насаджень області зазначена в таблиці 5.2.5.1

Озеленення населених пунктів

Таблиця 5.2.5.1

Заходи	Рік		
	2020	2021	2022
Створено нових зелених насаджень, га	0	0	0
Проведено догляд за насадженнями, га	1720,6	1720,6	1720,6

5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці

Антропогенна діяльність призводить до знищення рослинного покриву Землі і порушує динамічну рівновагу планети.

Одночасно із збідненням, уніфікацією регіональних флор інтенсивно відбувається вторгнення сторонніх (адвентивних) видів, які найчастіше натуралізуються у порушених екотопах. Саме адвенти є невід'ємним компонентом флори міст і їх дослідження з метою прогнозу змін, моделювання розвитку та оптимізації рослинного блоку урбоєкосистеми є надзвичайно актуальними.

У теперішній час вивчення адвентивних видів необхідне згідно з вимогами Конвенції про збереження біорізноманіття (Rio de Janeiro, 1992), Конвенції ООН з проблеми неаборигенних видів (UN/Norway Conference on Alien Species, Trondheim, 1996), Міжнародного форуму з екологічних проблем фітоінвазій (4 th International Conference on Ecology of Invasione of Alien Plants, Berlin, Germany, 1997) та відповідної міжнародної стратегії (Global Strategy on Invasive Alian Spesies Montreal, 2001).

Адвентивна флора «забруднює» генофонд, витісняє аборигенні види із рослинних угруповань, веде до космополітизації флори.

Серед адвентивних видів рослин є багато злісних бур'янів, шкідливих для тварин, отруйних та таких, що викликають алергію у людей. Але є і цінні у господарському відношенні види: кормові, лікарські, декоративні рослини, хороші медоноси, біоіндикатори та ін. Значна кількість адвентивних видів є важливими компонентами рослинності техногенних екотопів.

Інформація про інвазійні (чужорідні) види рослин

Таблиця 5.2.6.1

Назва виду (українська, латинська)	Занесення виду до карантинного списку	Заходи із запобігання розповсюдженню виду
Амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)	так	Агротехнічні, хімічні методи
Повитиця польова	так	Агротехнічні, хімічні методи

(<i>Cuscuta campestris</i> Yunck)		
------------------------------------	--	--

5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

Незважаючи на значне господарське освоєння, тваринний світ Кіровоградської області залишається відносно багатим. Із 413 видів наземних хребетних тварин, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепового зоогеографічного району, на території Кіровоградщини виявлено 368 видів тварин.

Тваринний світ області представлений чисельною групою ссавців (65 видів): косуля, лось, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, вовк, горностай, куниця, ондатра, видра, єнотоподібний собака, їжак, бобр річковий, кріт, кажани тощо. Найбільш багата на види група – гризуни (25 видів). Найбільшим представником ссавців в області є лось, найменші – бурозубка і білозубка.

Птахів, які є найбільш різноманітною у видовому відношенні і численною групою хребтових тварин Кіровоградщини (279 видів), враховуючи особливості їх біології, можна поділити 5 груп – осілі (42 види), перелітні (120 видів), пролітні (64 види), що прилітають на зимівлю (13 видів), залітні (40 видів).

У видовому відношенні найбільшою групою птахів (142 види) є горобині, до якої відносяться горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Друга за кількістю видів група (28 видів) – хижі птахи, більшість з них належить до категорії рідкісних тварин. Це яструб великий, канюк звичайний та сокіл-дербник. Третє місце за кількістю видів займають кулики (23 види). Це типові навколводні птахи, більшість з них з'являються під час сезонних міграцій. На гніздуванні звичайні чайка (чибіс), травник, веретенник великий і зуйок малий. Досить різноманітною групою птахів є також качині (21 вид), які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконоска та чернь червоноголова. Досить різноманітною групою є сови (9 видів): сова сіра, сова вухата та болотяна, сич хатній. Багато чапель, а саме: чапля сіра та руда, квак, бугай і бугайчик.

На території Кіровоградщини виявлено 13 видів плазунів. Це ящірка прудка, ящірка зелена, вуж звичайний, ящірка живородяча, черепаха болотяна, вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревий, гадюка степова.

Серед 11 видів земноводних найбільш численні жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночеревна.

На території області представлені такі рідкісні тварини та птахи: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська, зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна, сіра чапля та інші.

5.3.2 Стан і ведення мисливського господарства

Ведення мисливського господарства в Кіровоградській області здійснюють 30 користувачів мисливських угідь на площі 1960,053 тис. га.

Чотири лісогосподарських підприємства (ДП «Голованівський лісгосп», ДП «Долинський лісгосп», ДП «Оникіївський лісгосп» та ДП «Чорноліський лісгосп») здійснюють ведення мисливського господарства на площі 47633,7 га (2,4 % від загальної площі), 24 організації «Українського товариства мисливців та рибалок» – 1865932 га (95,2 % від загальної площі), фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України в Кіровоградській області – 15000 га (0,8 % від загальної площі) та громадська організація Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 31488 га (1,6 % від загальної площі).

Загальні витрати на ведення мисливського господарства в 2022 році становили 7054,8 тис. грн. Загальні витрати по лісогосподарським підприємствам складають 162,2 тис. грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 6208,6 тис. грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 167,0 тис. грн, громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 517,0 тис. грн.

Разом з тим вклад коштів на 1 тис. га мисливських угідь по підприємствам лісового господарства становить – 3405 грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 3327 грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 11136 грн, громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 16419 грн.

Надходження від ведення мисливського господарства в 2022 році становили 358,4 тис. грн, що складає 5,1 % до загальних витрат. Надходження від ведення мисливського господарства по лісогосподарським підприємствам складають 5,9 тис. грн (3,6 % до витрат), організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 311,6 тис. грн (5,0 % до витрат), фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 41 тис. грн (24,5 % до витрат), громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 0 тис. грн (0 % до витрат).

Разом з тим надходження з 1 тис. га мисливських угідь по підприємствам лісового господарства становлять 124 грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 167 грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 2733 грн, громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 0 грн.

У сезон полювання 2022/23 років полювання не проводилося, в зв'язку з введенням воєнного стану на всій території України.

В 2022 році спеціалізованими рейдовими бригадами проведено 1770 рейдів з охорони державного мисливського фонду та боротьби з браконьєрством, участь в яких взяли 4900 чоловік. Зафіксовано 19 випадків незаконного полювання – 18 (94,7 % від загальної кількості) представниками державної лісової охорони, 1 (5,3 %) представниками «Українського товариства мисливців та рибалок».

Порушників притягнуто до адміністративної відповідальності. Накладено штрафів на суму 2822 грн.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.1

Види мисливських тварин	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	3	4	5
Кабан	425	559	588
Козуля	6397	6456	6126
Олень	343	361	348
Заєць-русак	71524	68888	66776

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2020	Кабан	67	67	14	9	Користувач не відкривав полювання
	Козуля	229	229	196	25	
	Олень	14	14	14	-	
2021	Кабан	102	105	66	9	Користувач не відкривав полювання
	Козуля	269	232	205	37	
	Олень	16	16	14	1	
2022	Кабан	-	-	-	-	Полювання заборонено
	Козуля	-	-	-	-	
	Олень	-	-	-	-	

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.3

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Тваринний світ			
Держлісгосп	103	96	18
УТМР	4	8	1
Громадські інспектори	5	7	-
Держекоінспекція	56	67	-
Всього:	168	178	19

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.2.4

Рік	Назва водного об'єкту	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
1	2	3	4
2020	Кременчуцьке водосховище	447,907	834,585
	Кам'янське водосховище	274,054	347,849
	Разом:	721,961	1182,434

2021	Кременчуцьке водосховище	345,598	725,461
	Кам'янське водосховище	265,095	537,834
	Разом:	610,693	1263,295
2022	Кременчуцьке водосховище	487,801	972,600
	Кам'янське водосховище	247,243	594,804
	Разом:	735,044	1567,404

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.5

Роки	Виявлено фактів браконьєрства, од.
2020 рік	646
2021 рік	824
2022 рік	481

5.3.3 Стан і ведення рибного господарства

За інформацією управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Кіровоградській області (далі – управління) на території області, згідно виділених часток проводили вилов водних біоресурсів 18 користувачів.

На Кременчуцькому водосховищі 12 користувачів: ФОП Корольов І.Ю., ФОП Голина Л.В., ФОП Міхальов М.О., ФОП Вищепан О.М., ФОП Безкоровайний Ю.П., КСРП ТОВ «Дніпровське», РПА «Андрусівська», МПП «Лад», ПП «Алвіан», ТОВ «Риболовний альянс», ТОВ «Ера», ПСРП «Маяк».

На Кам'янському водосховищі 6 користувачів: ФОП Яшна І.О., ФОП Лихвар С.А., ФОП Чернобук В.І., ФОП Охінько Ю.І., ТОВ «Станція Придніпровська», ТОВ «Риболовний Альянс».

У 2022 році державними інспекторами управління викрито 481 порушення законодавства про охорону рибних запасів, в тому числі:

за ст. 85 ч.3 КУпАП – 210 порушень;

за ст. 85 ч.4 КУпАП – 134 порушення.

Складено 95 актів виявлення та вилучення майна, власник якого не встановлений. Вилучене майно знаходиться на збереженні на складі управління.

Затримано 386 порушників Правил рибальства.

Під час незаконного продажу риби на ринках області складено 42 адміністративних протоколи за ч.1 ст. 88-1 КУпАП. Затримано риби на ринках та місцях стихійної торгівлі в зв'язку з її незаконним збутком 459 кг.

Вилучено заборонених знарядь лову всього 459 одиниць.

Загалом виявлено та вилучено водних біоресурсів усього 3 505 кг.

Пролягом 2022 року державними інспекторами управління нараховано збитків, заподіяних незаконним виловом риби на загальну суму 6 890 234,4 грн, в тому числі за таксами по 51 справі на суму 6 444 842 грн, за методикою на користувачів водних біоресурсів по 1 справі на суму 445 392,4 грн.

Станом на 01 січня 2023 року до судів області направлено 149 справ про порушення Правил рибальства на 149 осіб.

Прийнято рішень судами Кіровоградської області по накладанню штрафів по 83 справах про адміністративне правопорушення на загальну суму 31 020 грн.

Сплачено штрафів порушниками за постановами судів по 8 справах на суму 2 720 грн.

Державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля розглянуто 210 адміністративних справ, винесено 41 попередження та накладено штрафів по 169 справах на загальну суму 23 834 грн, сплачено штрафів порушниками на загальну суму 22 083 грн по 151 справі.

Управління до ВП ГУНП в Кіровоградській області передано 27 справ на 36 осіб на загальну суму нарахованих збитків 6 180 815 грн для вирішення питання про притягнення винних до кримінальної відповідальності.

5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Тваринний світ за своїми біологічними та екологічними ознаками є складовою навколишнього природного середовища, зокрема біологічного різноманіття. З ним пов'язане функціонування екологічних систем, оскільки тваринний світ є необхідним компонентом у процесі кругообігу речовин і енергії природи, який активно впливає на функціонування природних угруповань, структуру і природну родючість ґрунтів, формування рослинного покриву, біологічні властивості води і якість навколишнього природного середовища в цілому. Відповідно до статті 44 Закону України «Про тваринний світ» рідкісні та такі, що перебувають під загрозою зникнення в природних умовах на території України види тварин, підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України.

З метою охорони та збереження видів тварин, які занесені до Червоної книги України та які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області, рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498 «Про затвердження Переліків видів тварин і судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області» затверджено Переліки:

видів тварин, занесених до Червоної книги України, які поширені на території Кіровоградської області;

видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області.

Інформація щодо переліку видів фауни, що охороняються в регіоні станом на 01 січня 2023 року представлена в таблиці 5.3.4.1.

Перелік видів фауни, що охороняються в регіоні станом на 01 січня 2023 року
Таблиця 5.3.4.1

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський Червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
П'явка медична (<i>Hirudo medicinalis</i> Linnaeus)	V	V	V	0	0	0	0	0
Багатозв'яз гірський український (<i>Polydesmus montanus</i> Daday)	V	0	0	0	0	0	0	0
Мухоловка звичайна (<i>Scutigera coleoptrata</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Бабака перев'язана (<i>Sympetrum pedemontanum</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Бражник дубовий (<i>Marumba quercus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Бражник мертва голова (<i>Acherontia atropos</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Бражник прозерпіна (<i>Proserpinus proserpina</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Бражник скабіозовий (<i>Нemaris tityus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Вусач великий дубовий (<i>Cerambyx cerdo</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Вусач земляний хрестоносець (<i>Dorcadion equestre</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Вусач-червонокрил Келера (<i>Purpuricenus kaehleri</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Джміль вірменський (<i>Bombus (Thoracobombus) armeniacus</i> Radoszkowski)	V	0	0	0	0	0	0	0
Джміль глинистий (<i>Bombus (Megabombus) argillaceus</i> Smith)	V	0	0	0	0	0	0	0
Джміль лезус (<i>Bombus (Thoracobombus) laesus</i> Morawitz)	V	0	0	0	0	0	0	0
Джміль маховий (<i>Bombus (Bombus) muscorum</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Джміль пахучий (<i>Bombus (Subterraneobombus) fragrans</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Дибка степова (<i>Saga pedo</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Ендроміс березовий (<i>Endromis versicolora</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Жук-самітник (<i>Osmoderma eremita</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Клімена (<i>Esperarge climene</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Кошеніль польська (<i>Porphyrorpha polonica</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Красотіл пахучий (пахучий <i>Calosoma (s.str.) susophanta</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Ксилокопа фіолетова (<i>Xylocopa violacea</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Ксилокопа звичайна (<i>Xylocopa valga</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Ктир шершнеподібний (<i>Asilus crabroniformis</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Махаон (<i>Papilio machaon</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Метітурга булавовуса (<i>Melitturga (Melitturga) clavicornis</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0

Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Подалірій (<i>Iphiclides podalirius</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Райдужниця велика (<i>Apatura iris</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сатир залізний (<i>Neohipparchia statilinus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сатурнія велика (<i>Saturnia pyri</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сатурнія мала (<i>Eudia pavonia</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сатурнія руда (<i>Aglia tau</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сатурнія середня (<i>Eudia spini</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Сколія-гігант (<i>Scolia maculata</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Совка сокиркова (<i>Periphanes delphinii</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Стафілін волохатий (<i>Emus hirtus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Стрічкарка блакитна (<i>Catocala fraxini</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Стрічкарка орденська малинова (<i>Catocala sponsa</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Турун Ештрайхера (<i>Carabus (Trachycarabus) estreicheri</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Бистрянка звичайна (<i>Alburnoides bipunctatus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Марена дніпровська (<i>Barbus borysphenicus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	0
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii Brandt et Ratzeburg</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V
Судак волзький, Берш (<i>Sander volgensis</i>)	V	V	0	0	0	0	V	V
Гадюка Нікольського (<i>Vipera nikolskii</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Гадюка степова (<i>Vipera renardi</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Мідянка звичайна (<i>Coronella austriaca</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Полоз жовточеревий, каспійський (<i>Hierophis caspius</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Полоз лісовий, ескулапів (<i>Zamenis longissimus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Ящірка зелена (<i>Lacerta viridis</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Балабан (<i>Falco cherrug Gray</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V
Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Гоголь (<i>Buccephala clangula</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Гуска мала білолоба (<i>Anser erythropus</i>)	V	V	0	0	V	0	V	
Дрохва (<i>Otis tarda Linnaeus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Журавель сірий (<i>Grus grus</i>)	V	V	V	0	V	0	0	0
Зміїд (<i>Circaetus gallicus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Канюх степовий (<i>Buteo rufnus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Кулик-довгоніг (ходуличник) (<i>Himantopus himantopus</i>)	V	V	0	0	V	0	0	0
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Кульон великий (кроншнеп великий) (<i>Numenius arquata</i>)	V	V	0	0	V	0	0	0
Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)	V	V	V	V	V	0	0	0
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Могильник (<i>Aquila heliaca Savigny</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V

Огар (<i>Tadorna ferruginea</i>)	V	V	0	0	V	0	0	0
Орел-карлик (<i>Hieraaetus pennatus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Пугач (<i>Bubo bubo</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сапсан (<i>Falco peregrinus Tunstall</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сиворакша (<i>Coracias garndus</i>)	V	V	0	V	0	0	0	0
Скопа (<i>Pandion haliaetus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Совка (<i>Otus scops</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сова болотяна (<i>Asio flammeus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)	V	V	0	V	0	0	0	0
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Вечірниця мала (<i>Nyctalus leislers</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Вечірниця руда (<i>Nyctalus noctula</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Горностай (<i>Mustela erminea</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris Schreber</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Кутора мала (<i>Neomys anomalus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нетопир Натузіуса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нічниця вусата (<i>Myotis mystacinus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Перегузня (<i>Vormela peregusna</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Тушканчик великий (<i>Allactaga major</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Хом'ячок сірий (<i>Cricetulus migratorius</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastellus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Усього	107	65	23	3	6	10	10	29

Боривітер степовий (*Falco naumanni*)

Самка (ліворуч) самець (праворуч)

5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Охорона, використання і відтворення водних біоресурсів проводиться відповідно до річного плану управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Кіровоградській області (Кіровоградський рибоохоронний патруль). Проведення рибоохоронних рейдів по виявленню порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів (незаконний вилов, незаконне придбання і збут, продаж заборонених знарядь лову тощо) на підконтрольних внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах та території в межах адміністративних районів Кіровоградської області здійснюється відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23 жовтня 2018 року № 512 «Про затвердження Порядку проведення рибоохоронних рейдів», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 15 листопада 2018 року за №1296/32748.

За 2022 рік державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля викрито 481 порушення, затримано 386 порушників. Виявлені правопорушення кваліфікуються за ознаками: за статтею 85 частини 3 КУпАП (порушення Правил рибальства) – 210 порушень, що складає 43,7 % від загальної кількості викритих порушень; за статтею 85 частини 4 КУпАП (грубе порушення Правил рибальства) – 134 порушення, що складає 27,9 % від загальної кількості викритих порушень.

Складено 95 актів виявлення та вилучення майна, власник якого не встановлений. Вилучене майно знаходиться на збереженні на складі Кіровоградського рибоохоронного патруля.

При виявленні фактів реалізації риби та інших водних біоресурсів без наявності відповідних документів приватними особами на місцевих та стихійних ринках складено 42 адміністративних протоколи за ст.88-1 частини 1 КУпАП (порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного світу), що складає 8,7 % від загальної кількості викритих порушень. Затримано риби на ринках та місцях стихійної торгівлі в зв'язку з її незаконним збутком – 459 кг.

Вилучено заборонених знарядь лову всього 459 одиниць. Загалом виявлено та вилучено водних біоресурсів усього 3 505 кг.

Протягом 2022 року нараховано збитків, заподіяних незаконним виловам риби на загальну суму 6 890 234,4 грн, в тому числі за таксами по 51 справі на суму 6 444 842 грн, за методикою на користувачів водних біоресурсів по 1 справі на суму 445 392,4 грн.

До судів області протягом 2022 року направлено 149 справ про порушення Правил рибальства на 149 осіб. Прийнято рішень судами Кіровоградської області по накладанню штрафів по 83 справам про адміністративне правопорушення на загальну суму 31 020 грн.

Сплачено штрафів порушниками за постановами судів по 8 справам на суму 2 720 грн.

Державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля розглянуто 210 адміністративних справ, винесено 41 попередження та

накладено штрафів по 169 справах на загальну суму 23 834 грн, сплачено штрафів порушниками на загальну суму 22 083 грн по 151 справі.

Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Кіровоградській області до ВП ГУНП в Кіровоградській області передано 27 справ на 36 осіб на загальну суму нарахованих збитків 6 180 815 грн для вирішення питання про притягнення винних до кримінальної відповідальності.

В 2022 році на території області, згідно виділених часток, проводили вилов водних біоресурсів 18 користувачів.

На Кременчуцькому водосховищі 12 користувачів: ФОП Голина Л.В., ФОП Корольов І.Ю., ФОП Міхальов М.О., ФОП Вищепан О.М., ФОП Безкоровайний Ю.П., КСРП ТОВ «Дніпровське», РПА «Андрусівська», МПП «Лад», ПП «Алвіан», ТОВ «Риболовний альянс», ТОВ «Ера», ПСРП «Маяк».

На Кам'янському водосховищі 6 користувачів: ФОП Яшна І.О., ФОП Лихвар С.А., ФОП Чернобук В.І., ФОП Охінько Ю.І., ТОВ «Станція Придніпровська», ТОВ «Риболовний Альянс».

24 листопада 2022 року користувачами, які здійснюють спеціальне використання біоресурсів на Кам'янському водосховищі, вселено 2-х річка товстолоба загальною кількістю 3800 екз.; на Кременчуцькому водосховищі вселено 2-х річка товстолоба загальною кількістю 15500 екз.

5.3.6 Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці

Чужорідними називають види тварин, випадково занесених людиною в нові для них регіони, де вони успішно приживаються, починають розмножуватись і захоплювати нові території. Чужорідні види негативно впливають на місцеву флору і фауну, від чого стають шкідниками і карантинними об'єктами. Їх поява має глобальні екологічні, економічні, а інколи й соціальні наслідки.

Більшість інвазивних видів можуть мати негативний вплив на навколишнє природне середовище і можуть вплинути на біорізноманіття. Часто з метою запобігання інтродукції або вивільнення вищезазначених видів потрібно контролювати або знищувати їх.

Майже всі представники інвазивних видів являються паразитами та здатні вражати представників тваринного світу на різних стадіях розвитку. В разі масового зараження представників фауни, інвазії здатні вражати і свійських тварин, чим викликають загрозу зараження людини.

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області на території Кіровоградської області розповсюджені наступні карантинні організми: американський білий метелик (*Huphantria cunea*) та західний кукурудзяний жук (*Diabrotica virgifera virgifera* Le Conte).

Американський білий метелик розповсюджений майже у всіх районах області. Гусениці американського білого метелика завдають шкоди лісовим і

плодовим деревам. У його харчовому раціоні відмічені близько 300 видів рослин. Найбільш сприятливими є клен американський, шовковиця, яблуня, слива, айва, черешня, горіх, бузина, хміль. Поширюється американський білий метелик транспортними засобами при перевезенні сільськогосподарської продукції та промислових вантажів. Дефоліація насаджень викликана гусеницями, призводить до ослаблення та загибелі рослин, особливо при багатократному пошкодженні.

Західний кукурудзяний жук стрімко поширюється територією області. Вперше в області цього шкідника виявили в колишніх Благовіщенському та Гайворонському районах в 2018 році на площі 750 га, в 2020 році площа зараження вже була 4 148,86 га, а в 2022 році відбулося збільшення ще на 1 674,03 га.

Для локалізації та ліквідації американського білого метелика та західного кукурудзяного жука застосовується агротехнічний, хімічний та механічний методи боротьби.

5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області

В Кіровоградській області ведеться активна робота зі створення нових і розширенню меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду задля збереження, відтворення типових та унікальних природних комплексів біотичного та ландшафтного різноманіття, формування екологічної мережі.

Станом на 01 січня 2023 року в Кіровоградській області налічується 233 території та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), загальною площею 101519,67 га, з них 26 територій та об'єктів, площею 5909,8 га, мають статус загальнодержавного значення, решта (207 територій та об'єктів), площею 95609,87 га - місцевого значення. Показник заповідності від загальної площі області становить 4,1%.

З 26 територій та об'єктів ПЗФ, що мають статус загальнодержавного значення виділяють категорії усього 21 заказник, у тому числі: 7 – ландшафтних, 1 – лісовий, 9 – ботанічних, 1 – загальнозоологічний, 2 – орнітологічні, 1 – гідрологічний. Усього 2 пам'ятки природи, у тому числі: 1 – комплексна, 1 – гідрологічна, 1 – дендрологічний парк та 2 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

З 207 територій та об'єктів ПЗФ, що мають статус місцевого значення, виділяють категорії усього 91 заказник, у тому числі: 56 – ландшафтних, 7 – лісових, 19 – ботанічних, 3 – загальнозоологічних, 5 – орнітологічних, 1 – ентомологічний. Усього 52 пам'ятки природи, у тому числі: 8 – комплексних, 29 – ботанічних, 2 – зоологічних, 10 – гідрологічних, 3 – геологічних, 55 – заповідних урочищ, 7 – парк-пам'яток садово-паркового мистецтва та 2 – регіональних ландшафтних парків.

Інформація щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду області вказана в таблиці 5.4.1.1.

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Таблиця 5.4.1.1

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду	На 01 січня 2022 року		На 01 січня 2023 року	
	кількість, од,	площа, га	кількість, од	площа, га
1	2	3	4	5
Природні заповідники	0	0	0	0
Біосферні заповідники	0	0	0	0
Національні природні парки	0	0	0	0
Регіональні ландшафтні парки	2	78758,08	2	78758,08
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,00	21	5728,00
Заказники місцевого значення	90	12900,54	91	13009,54
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,10	2	9,10
Пам'ятки природи місцевого значення	50	525,48	52	528,69
Заповідні урочища	55	3197,10	55	3197,10
Ботанічні сади загальнодержавного значення	0	0	0	0
Ботанічні сади місцевого значення	0	0	0	0
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,00	1	109,00
Дендрологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Зоологічні парки загальнодержавного значення	0	0	0	0
Зоологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,70	2	63,70
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	7	116,46	7	116,46
РАЗОМ	230	101407,46	233	101519,67

Інформація щодо структури природно-заповідного фонду області вказана в таблиці 5.4.1.2.

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01 січня 2023 року

Таблиця 5.4.1.2

№ з/п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00
2	Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	78758,08	2	78758,08
3	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5728,00	91	13009,54	112	18737,54
	Ландшафтні	7	3844,40	56	10009,12	63	13853,52
	Лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60
	Ботанічні	9	741,50	19	937,32	28	1678,82
	загально-зоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30
	Орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00
	Гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00
	загально-геологічні	-	-	-	-	-	-
	Ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30
4	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.:	2	9,10	52	528,69	54	537,79
	Комплексні	1	7,10	8	131,41	9	138,51
	Ботанічні	-	-	29	331,55	29	331,55
	Гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	3	9,50	3	9,50
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	63,70	7	116,46	9	180,16
6	Заповідні урочища	-	-	55	3197,10	55	3197,10
	РАЗОМ	26	5909,80	207	95609,87	233	101519,67

Протягом 2022 року було створено (оголошено) 3 території та об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення області рішеннями Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 275 «Про оголошення території такою, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення» та № 276 «Про оголошення територій такими, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення», а саме:

ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Дуб Вартовий» площею 0,01 га;

ландшафтний заказник місцевого значення «Урочище «Русло Інгулу» площею 109,00 га;

комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Урочище «Червона гірка» площею 3,2 га.

Отже, у 2022 році площа природно-заповідного фонду місцевого значення області збільшилася на 112,21 га.

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В Україні порядок надання статусу водно-болотних угідь міжнародного значення визначений постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1287.

Порядок визначає процедуру відповідно до критеріїв Конвенції про водно-болотні угіддя, яка відома під назвою «Рамсарська конвенція», що має міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів.

Під водно-болотними угіддями, відповідно до конвенції, розуміють «райони маршів, боліт, драговин, торфовищ чи водойм - природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відпливу не перевищує 6 метрів», які головним чином є середовищем існування водоплавних птахів.

Для визначення угідь, які можуть бути заявлені до спеціального Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, розроблені критерії, серед яких: типовість та унікальність екосистем для біогеографічного регіону, цінність угіддя для підтримання біологічного різноманіття регіону, існування ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, місце регулярного перебування понад 20 тис. водних птахів або важливе місце для нересту, нагулу і зимівлі місцевих видів риб.

В області відсутні водно-болотні угіддя міжнародного значення.

5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Біосферні резервати – місця, де люди живуть у справжній гармонії та співпраці з природою.

Концепція біосферних резерватів розроблена Цільовою групою Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» в 1970-х роках.

Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера» – це міжурядова наукова програма, яка має на меті зміцнення співпраці в рамках природничих та соціальних наук, спрямованої на раціональне і стале використання та збереження ресурсів біосфери, а також розвиток наукових досліджень, покликаних покращувати управління природними ресурсами та взаємодію людини з її природним оточенням

Світова мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО виконує такі функції:

- збереження і захист генетичних ресурсів, видів екосистем та ландшафтів;
- активне сприяння сталому розвитку на основі відповідного наукового і матеріально-технічного забезпечення;
- підтримка освітніх та навчальних проєктів, проведення наукових досліджень і здійснення моніторингу на локальному, регіональному, національному й міжнародному рівнях.

Національна мережа біосферних резерватів складається з восьми об'єктів, що входять до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО та мають

відповідні сертифікати, в тому числі чотирьох транскордонних – двох тристоронніх та двох двосторонніх:

Чорноморський біосферний резерват (сертифікат ЮНЕСКО від 15 лютого 1985 року) є найбільшим в Україні і найбільшим морським резерватом у Східній Європі. Резерват репрезентує прибережні території Чорного моря і сухого південно-європейського степу.

Степову зону України представляє біосферний резерват «Асканія-Нова» (від 15 лютого 1985 року), який забезпечує збереження єдиної в Європі ділянки типчакowo-ковилового степу, у рослинності якого переважають дернові злаки.

Територія Карпатського біосферного резервату (сертифікат ЮНЕСКО від 15 лютого 1993 року) належить до гірської системи Центральної Європи. У резерваті представлено весь комплекс висотної поясності Українських Карпат – від елементів передгірних лук і дібров до альпійського поясу з лучними, скельно-лишайниковими ландшафтами.

Польсько-словацько-український біосферний резерват «Східні Карпати» (сертифікат ЮНЕСКО від 02 лютого 1999 року) – це природоохоронна територія, розташована в Східних Карпатах. Вона складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків у трьох країнах.

Дунайський біосферний заповідник України є складовою частиною транскордонного румунсько-українського біосферного резервату «Дельта Дунаю» (сертифікат ЮНЕСКО від 02 лютого 1999 року).

Шацький біосферний резерват входить до складу транскордонного білорусько-польсько-українського біосферного резервату «Західне Полісся» (сертифікат ЮНЕСКО від 11 липня 2012 року).

Деснянський біосферний резерват (сертифікат ЮНЕСКО від 26 травня 2009 року) репрезентує східно-поліські ландшафти, екосистеми, флору і фауну, що створений як українська ділянка транскордонного біосферного резервату в басейні річки Десна.

Біосферний резерват «Розточчя» (сертифікат ЮНЕСКО від 26 червня 2011 року) репрезентує типові для Розточчя ліси, луки та болотні екосистеми. З 2019 року «Розточчя» – україно-польський транскордонний резерват.

В області відсутні об'єкти, віднесені до біосферних резерватів та Всесвітньої природної спадщини.

5.4.4 Формування Смарагдової мережі

Смарагдова мережа Європи – ряд територій особливого природоохоронного значення, які визначають і зберігають біологічне різноманіття. Смарагдова мережа створена рішенням Бернської конвенції. Україна приєдналася до конвенції у 1996 році.

Смарагдова мережа України – українська частина Смарагдової мережі Європи, розробляється з 2009 року. Визначаючи цінні природоохоронні території, наша країна бере на себе відповідальність щодо їх збереження, а інші

європейські країни розраховують, що ці території будуть виконувати свою роль у збереженні європейської природи.

Мета Смарагдової мережі – забезпечити охорону оселищ та видів, наведених у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції. Збереження оселищ та видів у межах Смарагдової мережі реалізується через біогеографічний підхід. Це значить, що оцінка достатності визначених територій Смарагдової мережі для довгострокового збереження видів і оселищ проводиться в межах біогеографічних регіонів.

Територія України розподіляється між континентальним біогеографічним регіоном (приблизно співпадає із Поліською та Лісостеповою кліматичними зонами), степовим (співпадає із Степовою кліматичною зоною та зоною субтропиків у Гірському Криму), альпійським (Українські Карпати) та паннонським біогеографічним регіоном, до якого входить рівнинна частина Закарпатської області.

Положення Бернської конвенції є обов'язковими для України, яка ратифікувала дану конвенцію. Не дивлячись на те, що в Україні питання управління Смарагдовими територіями на сьогодні не врегульовано, згідно положень конвенції, наша країна має зобов'язання з охорони визначених територій Смарагдової мережі.

Визначивши території Смарагдової мережі, держава бере на себе відповідальність за непогіршення стану збереження включених до Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції рідкісних в Європі видів та оселищ, зокрема шляхом врахування стану їх збереження в плануванні будь-якої діяльності.

У 2020 році був зареєстрований проєкт Закону про території Смарагдової мережі. В пояснювальній записці до проєкту зазначено, що Україна, як сторона Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) виконує зобов'язання щодо створення Смарагдової мережі.

На сьогодні в Україні перелік територій Смарагдової мережі складається з 377 територій, площею близько 8 млн га. Ця мережа не є повною і потребує розширення в частині виявлення нових територій для збереження окремих видів і природних оселищ.

5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Кіровоградська область завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких належать природні території та об'єкти, що використовуються або можуть бути використані для відпочинку, туризму, а також для оздоровлення та лікування населення.

Завдяки помірно континентальному клімату, геолого-геоморфологічним умовам територій, унікальним природним та антропогенним ландшафтам, Кіровоградщина володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом.

До потенційних переваг можна віднести: географічне положення – в центрі країни; сприятливі кліматичні умови для лікування захворюваності органів дихання та системи кровообігу; наявність радонових мінеральних вод, наявність потенційно вільних територій для розвитку рекреації, мережі природно-заповідних територій та унікальних археологічних пам'яток.

Значна увага в області приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 29 музеїв – юридичних осіб та 121 громадський музей.

В Кіровоградській області рекреаційна сфера представлена ландшафтними заказниками «Чорноліський» у Кропивницькому районі (колишній Знам'янський район) та «Монастирище» у с. Завтуровому (колишній Устинівський район), а також «Велика і Мала Скелі» у с. Протопопівці Олександрійського району, урочищем «Каскади» у с. Злинці Новоукраїнського району (колишній Маловисківський район), ландшафтним парком «Світловодський» Олександрійського району (колишнього Світловодського району) тощо.

Найпопулярнішими об'єктами показу серед екскурсантів є Кропивницькі обласні краєзнавчий та художній музеї, заповідник-музей І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого) «Хутір Надія» в с. Миколаївці Кропивницького району, дендропарки у м. Кропивницькому та «Веселі Боковеньки» ім. М. Давидова в с. Іванівці Кропивницького району (колишній Долинський район), пам'ятка садово-паркової архітектури XIX століття «Онуфріївський дендропарк», музей ракетних військ стратегічного призначення в смт Побузькому Голованівського району, Хресто-Воздвиженський храм у с. Іскрівці Олександрійського району (колишній Петрівський район), цілющі джерела в Голованівському районі (колишній Гайворонський район) та Олександрійському районі (колишній Петрівський район).

5.6 Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Біорізноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля.

Біорізноманіття – це сукупність усіх видів живих організмів, включаючи тварин, рослин, водних жителів, птахів, водоростей, грибів, які взаємодіють між собою та утворюють екосистеми.

Основними загрозами біорізноманіттю є діяльність людини та знищення природного середовища існування флори і фауни, зменшення площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, природних лісів. Знищення навколишнього природного середовища відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель, осушення або обводнення територій, промислового, житлового та дачного будівництва. З метою припинення процесів погіршення стану навколишнього природного середовища необхідно збільшувати площі територій під заповідання.

Створення природно-заповідного фонду є найкращим способом збереження біорізноманіття. Природно-заповідний фонд України – це «золотий запас» української природи. Це ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу довкілля.

Законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання.

Збереження біорізноманіття вкрай важливе для нормального функціонування екосистем – наших лісів, водойм, лук, боліт, степів.

На сьогодні в Україні схвалена Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки. Основними завданнями Програми є: мінімізація негативного впливу на біорізноманіття; максимальне зміцнення природної основи біорізноманіття; проведення відповідних наукових досліджень, виховання екологічно освіченого громадянина та формування розуміння населенням фундаментальної ролі біорізноманіття в життєдіяльності людини і суспільства.

6 ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Кіровоградська область за площею та природною родючістю ґрунтів є однією з провідних областей України. Земельний фонд області складає 2458,8 тис. га (4,1% від території України), з них 2032,2 тис. га або 82,65% займають сільськогосподарські угіддя.

У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1764,6 тис. га (71,77%), багаторічні насадження – 25,4 тис. га (1,03%), пасовища та сіножаті – 242,4 тис. га (9,86%).

Головне управління статистики у Кіровоградській області повідомило - наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 жовтня 2021 року № 300, який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09 листопада 2021 року за № 1473/37095, визнано таким, що втратив чинність наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 грудня 2015 року № 337 «Про затвердження форм адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцій щодо їх заповнення», який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 26 січня 2016 року за № 133/28263.

Інструкцією із заповнення форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель визначено: складання відповідної звітності на рівні районів, міст

республіканського (Автономної Республіки Крим) та обласного значення шляхом узагальнення відомостей Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру, а на рівні областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя шляхом узагальнення відомостей Державного земельного кадастру, зазначених у звітах, складених на рівні районів, міст республіканського (Автономної Республіки Крим) та обласного значення, за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Кіровоградській області для реалізації положень наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 грудня 2015 року № 337 відомості щодо власників/користувачів земельних ділянок проходять верифікацію.

*Структура земельного фонду регіону**

Таблиця 6.1.1.1

Категорії земель та види земельних угідь	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7
Категорії земель за основним цільовим призначенням						
Загальна площа території регіону	2458,8	100	2458,8	100	2458,8	100
з них:						
землі сільськогосподарського призначення	2079,3	85,56	2079,3	85,56	2079,3	85,56
землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення	101,313	4,1	101,407	4,1	101,520	4,1
землі оздоровчого та рекреаційного призначення**	13,578	10,4	13,578	10,42	13,578	10,37
землі лісогосподарського призначення	130,121	5,29	130,2	5,295	130,928	5,32
Землі водного фонду	-	-	-	-	-	-
Види земельних угідь						
Сільськогосподарські угіддя, з них:	2032,2	82,65	2032,2	82,65	2032,2	82,65
рілля	1764,6	71,77	1764,6	71,77	1764,6	71,77
перелоги	-	-	-	-	-	-
сіножаті і пасовища	242,4	9,86	242,4	9,86	242,4	9,86
багаторічні насадження	25,4	1,03	25,4	1,03	25,4	1,03
1	2	3	4	5	6	7
Землі без рослинного покриття або з незначним	13,1	0,53	13,1	0,53	13,1	0,53

рослинним покривом піски, яри, землі , зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)						
Чагарникова рослинність природного походження	-	-	-	-	-	-
Ліси та інші лісовкриті землі, з них:	130,121	5,29	130,2	5,295	130,928	5,32
Земельні лісові ділянки, вкриті лісовою рослинністю	113,52	4,62	113,52	4,62	114,17	4,64
Води	76,8	3,12	76,8	3,12	76,8	3,12

* За даними Головного управління Держгеокадастру у Кіровоградській області оновлені відомості щодо власників/користувачів земельних ділянок проходять верифікацію.

** данні вказано про землі рекреаційно-оздоровчі – ліси із земель лісгосподарського призначення, що виконують рекреаційну, санітарно – гігієнічну, оздоровчу функцію та використовуються для відпочинку населення.

Зрошувані землі

Таблиця 6.1.1.2

Зрошувальні землі	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі
1	2	3	4	5	6	7
Площа зрошувальних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем	6,6	16,2	6,7	16,5	6,1	15,0
у тому числі систем крапельного зрошення	0,6	1,5	0,6	1,5	0,6	1,5

6.1.2 Стан ґрунтів

Головне природне багатство Кіровоградщини – її земельні ресурси, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю. У сполученні з теплим степовим кліматом вони формують високий агропромисловий (сільськогосподарський) потенціал регіону.

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5,0% та середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5%. Значні площі тут займають чорноземи в різному ступені реградуровані, а також чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Для південно-східних районів найпоширенішими ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо- та малогумусні, а в південній частині – чорноземи звичайні малогумусні малопотужні, присутні незначні поклади карпатських ґрунтів.

За механічним складом ґрунти північних районів – важкосуглинкові, південних – легкосуглинкові, а в Придніпров'ї – легко- та середньосуглинкові. У всіх районах області на схилах залягають еродовані аналоги ґрунтів.

Висока розораність території області та екстенсивне освоєння земель у минулому призвели до їх деградації та зниження родючості. Найвагомішими трансформувальними процесами, які зумовили порушення структурно-функціональної організації ландшафтів, були заміна природних еколого-стабілізувальних угідь орними землями та формування антропогенних типів ландшафтів – агроландшафтів, які належать до спрощених та нестабільних систем із низькою здатністю до саморегуляції.

Для переходу на ґрунтозахисне і екологічнобезпечне землеробство потрібно частину орних земель вивести з обробітку під ліси, луки, пасовища, водоймища, заповідні і рекреаційні зони. Рекомендовано у землеробстві Кіровоградської області, в сівозмінах, вводити посіви багаторічних трав, зернобобових культур, сидеральні пари. В якості органічного добрива використовувати солому і пожнивні рештки інших культур з метою покращення балансу гумусу і поживних речовин в ґрунтах області.

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Таблиця 6.1.2.1

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
дуже низький < 1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий > 5,0	
1	2	3	4	5	6	7
0	0,18	4,66	42,19	51,20	1,76	4,01

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Таблиця 6.1.2.2

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький < 100	низький 101,0-150,0	середній 151,0-200,0	підвищений > 200	
1	2	3	4	5
23,52	68,95	7,24	0,3	115,6

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту за нітрифікаційною здатністю

Таблиця 6.1.2.3

Площа ґрунтів, %	Середньозважений
------------------	------------------

дуже низький < 5	низький 5-8	середній 9-15	підвищений 16-30	високий 31-60	дуже високий > 60	показник, мг/кг ґрунту
1	2	3	4	5	6	7
1,67	4,56	34,55	55,63	3,50	0,09	17,06

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору

Таблиця 6.1.2.4

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21-50	середній 51-100	підвищений 101-150	високий 151-200	дуже високий > 200	
1	2	3	4	5	6	7
0,02	2,83	67,12	25,35	3,93	0,75	91,8

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію

Таблиця 6.1.2.5

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький ≤ 20	низький 21-40	середній 41-80	підвищений 81-120	високий 121-180	дуже високий > 180	
1	2	3	4	5	6	7
0	0,01	1,56	26,80	65,65	5,99	136,7

6.1.3 Деградація земель

Зниження родючості ґрунтів у даний час є однією з головних проблем в землеробстві області і потребує негайного вирішення.

Сьогодні землеробство ведеться з повним ігноруванням закону повернення в ґрунт поживних речовин. Таке споживацьке відношення призводить до негативних наслідків: зниження продуктивності та погіршення якості ґрунтів, що забороняється статтею 37 Закону України «Про охорону земель».

Деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів. Головною з причин деградації ґрунтів є людська діяльність (антропогенне втручання).

Деградація, ерозія ґрунтів, зменшення гумусного покриву, забруднення хімічними й біологічними сполуками і радіонуклідами – такі очевидні наслідки антропогенного впливу на землю.

До основних причин деградації ґрунтів належать:

ерозія, підкислення та засолення ґрунтів внаслідок механічного руйнування водою і вітром, неправильного впровадження меліоративних заходів;

опустелювання, аридизація через висушування та переущільнення;

забруднення речовинами антропогенного походження, в тому числі внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; прямі втрати через відведення під міські будівлі, дороги, аеродроми тощо.

Найбільш масштабними деградаційними процесами є водна та вітрова ерозія ґрунтів (близько 57 % території країни), підтоплення земель (приблизно 12 %), підкислення (майже 18 %), засолення та осолонцювання ґрунтів (більш як 6 %). Рівень розорюваності сільськогосподарських угідь області становить 61 %.

У її зменшенні певну роль можуть відігравати організаційні заходи, які не потребують великих додаткових затрат. Це, насамперед, безвідвальна оранка і оранка впоперек схилів, насичення сівозмін травами та іншими культурами суцільного посіву.

За допомогою лише окремих агротехнічних заходів не завжди можна забезпечити захист ґрунтів від антропогенних впливів. Потрібні нові принципові підходи до організації сучасного землекористування, які забезпечують переведення його на екологічнобезпечний, ґрунто- і природо-зберігаючий шлях розвитку.

Такі завдання найбільш ефективно вирішуються завдяки впровадженню ряду організаційно-економічних, агротехнічних, землевпорядних, гідротехнічних, лісомеліоративних заходів, що сприяють уповільненню ерозійних процесів.

Одним із них є консервація земель, вилучених з інтенсивного обробітку.

Консервація земель – це виведення з сільськогосподарського обігу земель на певний термін для здійснення заходів щодо відновлення їхньої родючості.

Першочерговому виведенню із сільськогосподарського обігу підлягають малопродуктивні, ерозійно-небезпечні та техногенно-забруднені землі.

Консервація земельних ділянок здійснюється шляхом залуження або заліснення.

Заліснення є одним із дієвих заходів щодо поліпшення екологічної стабільності земельної території. Подальше заліснення виведених угідь сприятиме відновленню ними природного стану.

Рекультивация є одним з основних заходів охорони земель. Рекультивованими є землі, на яких проведені роботи щодо відновлення їх цінності, зменшеної внаслідок порушення. Рекультивация підлягають порушені землі усіх категорій, а також суміжні земельні ділянки, які повністю чи частково втратили продуктивність у результаті негативного впливу.

Порушені землі мають бути рекультивовані переважно під рілля чи інші сільськогосподарські угіддя.

Якщо рекультивация земель під сільськогосподарські угіддя недоцільна, то створюються лісонасадження з метою збільшення лісового фонду, покращення екологічної обстановки або захисту земель від ерозії.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земельних ресурсів та ґрунтів є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність. У сучасних умовах виникає необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань та посилення охорони земельних ресурсів.

Формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують десятки тисяч гектарів орних земель, призводить до максимального спрощення агроландшафтів. На великих площах земель, зайнятих зерновими культурами, відсутнє належне чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель.

У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90%. Проблеми відтворення і підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

6.3.1 Практичні заходи

Здійснення агрохімічного обстеження земель сільськогосподарського призначення дозволяє виконувати функції державного контролю за їх використанням, а саме дотриманням товаровиробниками законів землеробства щодо ефективного і раціонального використання земельних угідь, підвищення їх родючості та екологічної безпеки.

Інформація про стан родючості ґрунтів України формується шляхом здійснення їх моніторингу, основною складовою якого є агрохімічне обстеження сільськогосподарських угідь, яке здійснює уповноважена Мінагрополітики державна установа «Інститут охорони ґрунтів України», а у Кіровоградській області – Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона».

Агрохімічне обстеження орних земель здійснюється через кожні 5 років, а відповідні зміни показників якісного стану ґрунтів фіксуються по п'ятирічках (турах агрохімічного обстеження).

У 2020 році завершено XI тур (2016-2020 рр.) агрохімічного обстеження. За цей період проведено обстеження сільськогосподарських угідь Кіровоградської області на загальній площі 410 тис. гектарів. Під час

агрохімічного обстеження було відібрано 29,6 тис. ґрунтових зразків та проведено 157,4 тис. складних лабораторних досліджень на визначення вмісту більше 20-ти показників якісного стану ґрунтів.

Землекористувачам і землевласникам Кіровоградської області видано 4814 агрохімічних паспортів поля, земельної ділянки з рекомендаціями щодо підвищення ефективності їх використання.

За результатами аналітичних досліджень середньозважений показник вмісту гумусу в обстежених ґрунтах Кіровоградської області становить 4,01 %, що відповідає підвищеному його вмісту. У порівнянні з попереднім туром цей показник зменшився на 0,1 % (у X турі середньозважений показник вмісту гумусу становив 4,11 %).

Найважливішим ресурсом для забезпечення відтворення гумусу ґрунтів залишаються органічні добрива, обсяги внесення яких вкрай низькі і становлять в середньому 0,2 т/га посівної площі. Так у 2021 році обсяг унесених сільськогосподарськими підприємствами області органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур становив 184,8 тис. тонн (у 2020 році – 175,8 тис. тонн), у тому числі гною сільськогосподарських тварин – 173,8 тис. тонн, посліду свійської птиці – 1,1 тис. тонн та торфу і його субстратів 0,1 тис. тонн.

6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, законів України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та інших нормативно-правових актів. Фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону земель», охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

7 НАДРА

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

Кіровоградщина належить до найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням у центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин, з яких 338 враховані державним балансом України. Мінерально-сировинна база області на 16% складається з паливно-енергетичних корисних копалин (буре вугілля, горючі сланці, уранові руди), на 58% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Надра області характеризуються наявністю ряду унікальних складових, передусім для розвитку енергетики (уранові руди, буре вугілля), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), нерудних корисних копалин (каолін, трепел, графіт), декоративно-облицювальних і будівельних матеріалів.

На території області до складу Олександрійського та Ватутінського геолого-промислових районів Дніпровського буровугільного басейну входять 44 ділянки бурого вугілля у складі 12 родовищ.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану. Розвідано 16 родовищ, з яких розробляється чотири, це Мічуринське і Центральне родовища на території Кіровоградського району та Ватутінське і Новокостянтинівське родовища на території Новоукраїнського району.

На території області наявні 7 родовищ руд заліза, з яких розробляється два - Петрівське та Артемівське, які розташовані на території Олександрійського району.

Також на території Кіровоградської області наявні два родовища руд хрому – Капітанівське та Липовеньківське, з яких розробляється одне.

На території області розташовано 4 комплексні родовища нікелю і кобальту: Липовеньківське (ділянки Західна і Шкільна), Капітанівське, Грушківське та Пушковське, з яких, на підставі спеціального дозволу на користування надрами, розробляється Капітанівське.

Руди дорогоцінних металів наявні на території Клишківського та Юрківського родовищ, з яких розробляється одне.

На території області виявлені руди літію, це Полохівське родовище та ділянка Добра, з яких розробляється одне.

Розвідані та розробляються два родовища титанових руд: Бирзулівське, Лікарівське.

Графітові руди наявні на трьох розвіданих родовищах, з яких розробляється Заваллівське та Балахівське родовища.

На території області розвідано 8 родовищ каоліну, придатних для використання у якості нерудної сировини для металургії, з них експлуатуються три: Обознівське, Балашівське та Вікнинське родовище вторинного каоліну.

Кварцит та кварц для вогнетривів представлені Малоскелівським родовищем, яке поки що не розробляється.

Корисні копалини для будівництва в області представлені 11 видами, налічується 192 родовища.

Розвідано 19 родовищ будівельного піску, розробляється 5 родовищ – Кремгесівське, Грузьке-2, Шостаківське, Обознівське та Балашівське родовища.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої продукції та облицювального каменю. Розвідано 75 родовищ будівельного каменю, з яких розробляється 29 родовищ та 11 родовищ облицювального каменю, з яких розробляється 6.

Кіровоградська область багата покладами цегельно-черепичної сировини. На території області налічується 61 родовище, з яких лише 4 розробляється, а саме: Веселівське родовище суглинку, Новоукраїнське 1 родовище глини, Соколівське родовище суглинку та Ганнівське родовище суглинку та глини.

Води питні і технічні на території області розвідані на 43 ділянках родовищ, з яких 11 розробляється.

Підземні мінеральні води області належать до типу радонових і використовуються для зовнішнього застосування у лікувальних цілях, вони розвідані на трьох ділянках. Експлуатується Петрівська ділянка КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» та Вербівська сільськогосподарським товариством з обмеженою відповідальністю «Зоря».

*Мінерально-сировинна база
станом на 01 січня 2023 року **

Таблиця 7.1.1.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Родовища, що розробляються
1	2	3
1. Горючі корисні копалини		
<i>Тверді корисні копалини</i>		
а) Буре вугілля	44 об'єкти (розрізи, шахти, ділянки)	1
2. Металічні корисні копалини		
<i>2.1. Руди чорних металів</i>		
а) Руди заліза	7	2
б) Руди хрому	2	1
<i>2.2. Руди кольорових металів</i>		
а) Руди нікелю	4	1
б) Руди титану	2	2
<i>2.3. Руди рідкісних металів</i>		
б) Руди літію	2	1
1	2	3
в) Руди кобальту	4	1
г) Руди танталу і ніобію	1	1

<i>2.4. Руди радіоактивних металів</i>		
а) Уранові руди	16	4
<i>2.5. Руди дорогоцінних металів</i>		
а) Руди золота	2	1
3. Неметалічні корисні копалини		
<i>3.1. Гірничорудні корисні копалини</i>		
а) Графіт	3	2
б) Сировина польвошпатована	1	1
в) Каолін	8	3
г) Сировина абразивна	1	1
<i>3.2. Нерудні корисні копалини для металургії</i>		
а) Глини для вогнетривів	1	0
б) Кварцит та кварц для вогнетривів	1	0
в) Пісок формувальний	1	0
<i>3.3. Будівельні корисні копалини</i>		
а) Сировина цементна	2	0
б) Сировина крем'яна	1	1
в) Сировина карбонатна для виробництва вапна	1	0
г) Пісок будівельний	19	5
д) Сировина для закладання виїмкового простору	4	4
е) Камінь облицювальний	11	6
є) Камінь будівельний	75	29
ж) Камінь пиляльний	1	1
з) Керамзитова сировина	1	0
и) Сировина цегельно-черепична	61	4
і) Бітум	16	0
5. Підземні води		
а) води питні і технічні	43	11
б) води мінеральні	3	2

*- за наявною інформацією

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

Геологічним середовищем називають гірські породи верхньої частини літосфери, що перебувають під впливом інженерно-господарської діяльності людей. З одного боку, воно є мінерально-сировинною базою для виробничої діяльності, а з другого – фундаментом всієї господарської діяльності людства. Адже саме на гірських породах формуються ґрунтовий і рослинний покриви, вони є первинною основою всіх будівель та інженерних споруд.

Державний моніторинг геологічного середовища в обов'язковому порядку передбачає моніторинг підземних вод та небезпечних геологічних процесів у межах геологічних структур, басейнів, стратиграфічних комплексів, водоносних горизонтів, родовищ корисних копалин і водозаборів підземних вод.

Структура та рівні державної системи моніторингу довкілля передбачають розбудову таких видів моніторингу навколишнього природного середовища (НПС) в Україні:

- загальний (стандартний) моніторинг НПС – це оптимальні за кількістю параметрів спостереження в пунктах, об'єднаних в єдину інформаційно-технологічну мережу, що дають змогу розробляти управлінські рішення на всіх рівнях;

- оперативний (кризовий), сутність якого полягає у спостереженнях за спеціальними показниками на цільовій мережі пунктів у реальному масштабі часу за окремими об'єктами та джерелами підвищеного екологічного ризику в окремих регіонах, котрі визначено як зони надзвичайної екологічної ситуації, а також у районах аварій зі шкідливими екологічними наслідками з метою забезпечення оперативного реагування на кризові ситуації та прийняття рішень щодо їх ліквідації, створення безпечних умов життєдіяльності;

- фоновий (науковий) моніторинг НПС – спеціальні високоточні спостереження за всіма компонентами природного довкілля, а також за характером, складом, кругообігом та міграцією забруднювальних речовин, за реакціями організмів на забруднення на рівні окремих популяцій, геосистем і біосфери в цілому. Так моніторинг здійснюється у природних та біосферних заповідниках і на інших територіях, що охороняються.

Поліпшення питного водопостачання за рахунок підземних вод є актуальним питанням на території області. Ця проблема вирішується шляхом виконання робіт з пошуків питних підземних вод та буріння розвідувально-експлуатаційних свердловин згідно з рядом законодавчих документів України щодо забезпечення населення екологічно чистою питною водою.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 43 ділянках родовищ підземних вод, з яких експлуатувалися 11. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складає 224,951 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водоносний горизонт в бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області належать до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає – 1,5-8 мг-екв./дм³.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області належать до типу радонових, які використовуються для бальнеолікування, а також як природно-столові води, придатні для розливу.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод складає 483,0 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси – геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод) та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

За наявною інформацією, в межах області спостерігаються екзогенні геологічні процеси (далі - ЕГП), розвиток яких відбувається як в природних, так і в техногенно порушених умовах. Це зсуви, підтоплення, карст, просідання лесових ґрунтів, осідання земної поверхні над гірничими виробками (табл.7.2.2.1, рис.1).

*Поширення екзогенних геологічних процесів на території Кіровоградської області**

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1	Зсуви	3,04	140	0,01
2	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: покритого типу перекритого типу	1120,0	-	4,6
		20,0		0,1
		1100,0		4,5
3	Підтоплення	57,0	51**	0,2
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них: I типу II типу	20330,0		82,6
		13500,0		54,9
		6830,0		27,8
5	Осідання над гірничими виробками	10,0***		0,04

**) За інформацією Державної служби геології та надр України протягом 2022 року моніторингові спостереження в межах області не проводились (вказана інформація отримана у 2021 році).*

****) населений пункт*

*****) діючі шахти закриті у 2005 році*

Зсуви на території області поширені в північній та північно-східній частині на схилах долин рік Тясмин, Інгулець, Інгул. На теперішній час Державною службою геології та надр України обстежено 140 зсувів, загальною площею 3,04 км². Але на території Кіровоградської області методами аерофотозйомки зафіксовано ще 256 зсувів, загальною площею 7,616 км², які після обстеження та

картування поповнять кадастр зсувів. Більшість з них належить до басейну Дніпра та його приток (р. Тясмин - 79, р. Інгулець – 57, р. Омельник – 38, р. Цибульник – 18, інші притоки Дніпра – 36), лише близько 11% - до басейну Південного Бугу (р. Інгул – 20, р. Велика Вись – 8).

За даними останніх обстежень спостерігається стабілізація зсувного процесу. Така тенденція пояснюється задернуванням та зарослями чагарників й дерев на зсувах.

Карст. Породи, що здатні до карстування, поширені на площі 1,12 тис.км² (4,5%). Карст, в основному, перекритого типу (1,1 тис.км²), процес карстоутворення розвитку не має, карстопрояви відсутні.

Підтоплення земель, обумовлене зниженням дренажної здатності ґрунту та балок, характерне для сходу, південного сходу та заходу Кіровоградської області, де переважає рівнинний рельєф та слабка ерозійно-долинне розчленування.

Природно-техногенне підтоплення відмічається в межах 51 населеного пункту, з них 8 міст (площа підтоплення 6,8 км²), 4-х селищ міського типу (1,5 км²), 39 сіл (48,7 км²).

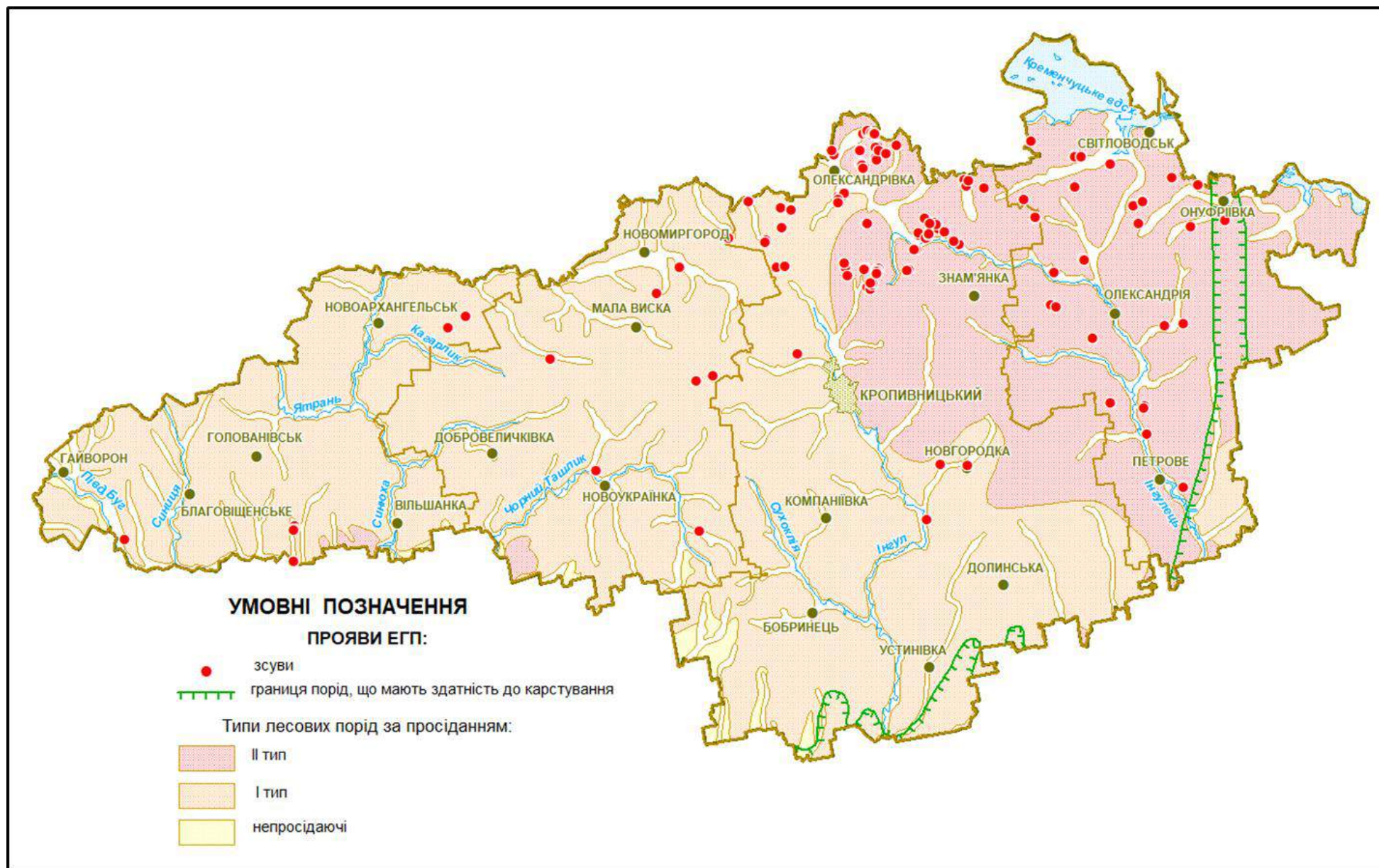
Від підтоплення страждають міста Кропивницький (2,5 км²), Світловодськ (до 1 км²), Новомиргород, Олександрія, Долинська, Онуфріївка та ін.

У весняний період незначний розвиток процесів підтоплення можливий в межах забудованих прирічкових ділянок та в зонах впливу (підпору) водосховищ і ставків, на слабко дренажних рівнинних територіях із затрудненим поверхневим стоком.

В результаті підпору зі сторони Кременчуцького і Дніпродзержинського водосховищ площа підтоплення становить 10-15 км².

Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, в межах області займають площу 20,33 тис.км², що становить 82,6% її території, з них на площі 13,50 тис.км² поширені ґрунти, які характеризуються I типом ґрунтових умов за просіданням. Леси, що характеризуються II типом ґрунтових умов, займають площу 6,83 тис.км². На площі 0,29 тис.км² поширені непросідаючі лесові ґрунти.

Осідання земної поверхні над гірничими виробками внаслідок вироблення вугільних пластів було зафіксовано в межах шахт Олександрійського буровугільного басейну та на шахті Новомиргородській. По багатьох ділянках спостерігались доволі значні просідання земної поверхні (до 3 м). Площа осідання становить 10 км² (0,04 % території області). З 2005 року всі шахти закриті, тож актуальним стало питання не просідання порід над гірничими виробками, а розвиток процесів підтоплення внаслідок підйому рівнів після припинення відкачок. У результаті збільшуються площі надмірно зволжених земель, затоплюються та підтоплюються сільськогосподарські угіддя, важливі народногосподарські об'єкти, будинки й споруди.

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до статей 4, 16 та 19 Кодексу України «Про надра» надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр (Державною службою геології та надр України).

Надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр. Право на користування надрами засвідчується актом про надання гірничого відводу.

Згідно з пунктом 5 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 (зі змінами), дозвіл надається на такі види користування надрами:

- 1) геологічне вивчення ділянок надр корисних копалин;
- 2) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;
- 3) видобування корисних копалин;
- 4) геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ, з подальшим видобуванням нафти і газу (промислова розробка родовищ);
- 5) геологічне вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промислова розробка родовищ);
- 6) будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;
- 7) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо);
- 8) виконання робіт (проведення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції.

Основними напрямками роботи у сфері надрокористування в умовах воєнного часу та відновлення економіки країни є створення вільного доступу

до надр, забезпечити ефективне та ощадливе надрокористування. Створення комфортних умов для бізнесу у воєнний та післявоєнний період це надважливо для обороноздатності та відновлення економіки нашої країни.

З метою скорочення відмов заявникам через технічні помилки, прискорення розгляду заяв та поступового впровадження цифрування адміністративних послуг із надання спеціальних дозволів на користування надрами розроблений Електронний кабінет надрокористувача. Порядок функціонування електронного кабінету надрокористувача було затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 вересня 2022 року № 342.

ДЕРЖАВНИЙ ГЕОЛОГІЧНИЙ ПОРТАЛ
Державна служба геології та надр України

ПЕРЕРАХУНОК ГЕОГРАФІЧНИХ КООРДИНАТ СК-42 В WGS-84

Електронний кабінет - Надрокористування - Проекти заяв - Подача заяви на розгляд

МІЙ ПРОФІЛЬ — НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Крок 3. Подати заяву на розгляд

Заява № 09/П/2022-1 від 10.11.2022 року сформована, підписана і готова до подачі на розгляд Держгеонадр. Також сформовано на сервері архів заяви з додатками та файл його цифрового підпису. На даному етапі Ви маєте можливість перевірити заяву, якщо будуть знайдені помилки або неточності, скасувати подачу заяви і повернутися до переліку проектів заяв, або подати заяву на розгляд Держгеонадр.

Підтверджую достовірність даних, наведених у заяві

Переглянути заяву Скасувати заяву Подати на розгляд

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2022 року № 836 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо користування надрами» внесені зміни, що враховують наслідки введення воєнного стану на території України, а саме:

задля унеможливлення здійснення господарської діяльності у сфері користування надрами підсанкційними особами в заяві на отримання спеціального дозволу на користування надрами зазначатиметься інформація,

що дає можливість встановити кінцевого бенефіціарного власника або обґрунтування причини його відсутності;

строки подання заяв на продовження дії спецдозволу, якщо кінцевий термін подачі заяви припадає на період дії воєнного стану, автоматично продовжуються на період дії воєнного стану та плюс три місяці;

строки дії дозволу та виконання Програми робіт, а також інші терміни, визначені спецдозволом та угодою, що закінчились у період дії воєнного стану, вважаються такими, що продовжили свою дію автоматично на цей період та плюс шість місяців;

строки дії дозволу та виконання Програми робіт, а також інші терміни, визначені спецдозволом та угодою, що були чинними у період дії воєнного стану, вважаються такими, що продовжили свою дію автоматично на цей період.

за заявою надрокористувачу надана окрема можливість продовжити граничні терміни виконання Програми робіт на період дії воєнного стану та плюс вісімнадцять місяців.

Також, у грудні 2022 року було прийнято закон №2805-Х, який набирає чинності 28 березня 2023 року та вносить зміни до Кодексу України про надра. Ці зміни стануть законодавчою основою для недопущення та виключення росіян зі сфери надрокористування.

Відповідно до положень статті 13 Кодексу України про надра (в редакції Закону України від 01 грудні 2022 року №2805-Х) для осіб, які певним чином пов'язані із державою, що визнана Верховною Радою України державою-агресором, доступ до українських надр заборонений.

Інформація щодо виданих суб'єктам господарювання спеціальних дозволів на користування надрами на території Кіровоградської області розміщена на офіційному вебсайті Державної служби геології та надр України, <https://www.geo.gov.ua> у розділі Надрокористування → Видані спецдозволи та угоди. Однак, у відповідності до вимог законодавства, на період дії воєнного стану відкритий доступ до цього розділу сайту обмежено.

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та за раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Орган державного геологічного контролю перевіряє:

- 1) виконання вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення;

- 2) виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень;
- 3) обґрунтованість застосування методик і технологій, якість, комплексність, ефективність робіт з геологічного вивчення надр;
- 4) виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр;
- 5) дотримання нормативів, правил та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами та угод про умови користування надрами;
- 6) повноту вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;
- 7) відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проєктам щодо проведення таких робіт;
- 8) використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невиправдані втрати корисних копалин або погіршення їх якості;
- 9) своєчасність та відповідність установленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;
- 10) дотримання під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;
- 11) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереження геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані для подальшого вивчення надр;
- 12) обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр;
- 13) своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявність спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;
- 14) повноту і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних та спільнозалегаючих корисних копалин, компонентів, що містяться в них, а також надання підприємствами та організаціями звітних балансів корисних копалин;
- 15) облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів;
- 16) ведення пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Орган державного геологічного контролю в межах своєї компетенції забезпечує вирішення інших питань щодо геологічного вивчення надр.

Орган державного геологічного контролю має право:

1) припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, що проводяться з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків;

2) зупиняти діяльність підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами;

3) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення недоліків і порушень під час геологічного вивчення надр.

Органу державного геологічного контролю відповідно до законодавства України може бути надано й інші права щодо запобігання і припинення порушень правил і норм геологічного вивчення надр.

Порядок здійснення державного геологічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Орган державного гірничого нагляду перевіряє:

1) повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва;

2) виконання вимог щодо охорони надр при встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатації родовищ корисних копалин;

3) правильність розробки родовищ корисних копалин;

4) повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;

5) додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованість і своєчасність їх списання;

6) додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин;

7) додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення більш повного вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції;

8) правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;

9) готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;

10) вирішення інших питань щодо нагляду за використанням та охороною надр в межах своєї компетенції.

Орган державного гірничого нагляду має право:

1) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень норм і правил ведення робіт під час геологічного вивчення надр, їх використання та охорони;

2) в порядку, встановленому законодавством України, припиняти роботи, пов'язані з користуванням надрами, у разі порушень відповідних норм і правил;

3) вимагати від користувачів надр обґрунтування списання запасів корисних копалин;

4) давати рекомендації щодо впровадження нових прогресивних технологій переробки мінеральної сировини.

Органу державного гірничого нагляду законодавством України може бути надано й інші права з метою запобігання порушенням законодавства про надра та їх припинення.

Порядок здійснення державного гірничого нагляду визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», постанови Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року № 1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», а також Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» протягом 2022 року введено обмеження на проведення планових перевірок.

Інформація у сфері надрокористування

Таблиця 7.4.1

№ з/п	Спеціальні дозволи користування надрами	За роками		
		2020	2021	2022*
1	Кількість виданих	1	8	-
2	Кількість анульованих	-	1	-

* - Інформація щодо виданих суб'єктам господарювання спеціальних дозволів на користування надрами, у тому числі анульованих, на території Кіровоградської області, розміщена на офіційному вебсайті Державної служби геології та надр України, <https://www.geo.gov.ua> у розділі Надрокористування → Видані спецдозволи та угоди. Однак, у відповідності до вимог законодавства, на період дії воєнного стану відкритий доступ до цього розділу сайту обмежено.

7.5 Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

Україна є державою з унікальною мінерально-сировинною базою. В надрах України виявлено значну кількість родовищ і проявів з різними видами мінеральної сировини, які мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин, на базі яких діють гірничодобувні, збагачувальні і переробні підприємства.

З метою забезпечення потреб національної економіки у мінеральних ресурсах за рахунок власного видобутку, зменшення залежності України від імпорту мінеральних ресурсів та збільшення експортного потенціалу країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку, Законом України від 21 квітня 2011 року № 3268-VI затверджено Загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року.

Пріоритетними напрямками розвитку мінерально-сировинної бази є:

- паливно-енергетичні ресурси,
- металічні корисні копалини,
- неметалічні корисні копалини,
- геологічні, еколого-геологічні та інші дослідження території України.

Галузь надрокористування регулюється водним кодексом України, земельним кодексом України, кодексом України про надра, гірничим законом України, Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», Законом України «Про видобування і переробку уранових руд», Законом України «Про нафту і газ» та іншими законами та нормативно-правовими актами.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів є Державна служба геології та надр України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів.

Міністерство екології та природних ресурсів розробляє та імплементує заходи, спрямовані на застосування кращих світових практик щодо підвищення рівня прозорості в сфері надрокористування, в тому числі в частині недискримінаційного доступу до користування надрами, впровадження електронного документообігу, раціонального використання надр та сталого розвитку, осучаснення та спрощення доступу до геологічної інформації, що надважливо для обороноздатності країни та відновлення її економіки.

8 ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Питання утворення відходів і поводження з ними є надзвичайно актуальними для Кіровоградської області. За статистичними даними (попередні дані) обсяг утворених відходів в області за 2022 рік становить 461,0 тис. тонн відходів, що на 5,53 % менше порівняно із 2021 роком (488,0 тис. тонн).

Вищевказані показники коригуються формою державного статистичного спостереження № 1-відход (річна), затвердженою Наказом державної служби статистики України від 19 червня 2020 року № 190, згідно з яким респонденти, які утворюють відходи, звітують за місцем реєстрації суб'єктів господарської діяльності.

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2022 році, найбільшу питому вагу склали тверді побутові відходи. На території Кіровоградської області немає жодного облаштованого полігону для зберігання відходів.

Зберігання та накопичення відходів, особливо I - III класів небезпеки, є джерелом тривалого негативного впливу на стан здоров'я людей і якість навколишнього середовища. Нераціональне використання ресурсів, застарілі технології й відсутність сфери вторинної переробки сприяють утворенню великих об'ємів відходів, зберігання яких потребує вилучення значних земельних ділянок.

*Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах за класами небезпеки у 2022 році**

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість
1	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у тому числі:	тис. т	70,9246
2	відходи I класу небезпеки	тис. т	0,0164
3	відходи II класу небезпеки	тис. т	0,2367
4	відходи III класу небезпеки	тис. т	0,4047
5	відходи IV класу небезпеки	тис. т	70,2668

* Відповідно до попередніх даних Державної служби статистики України.

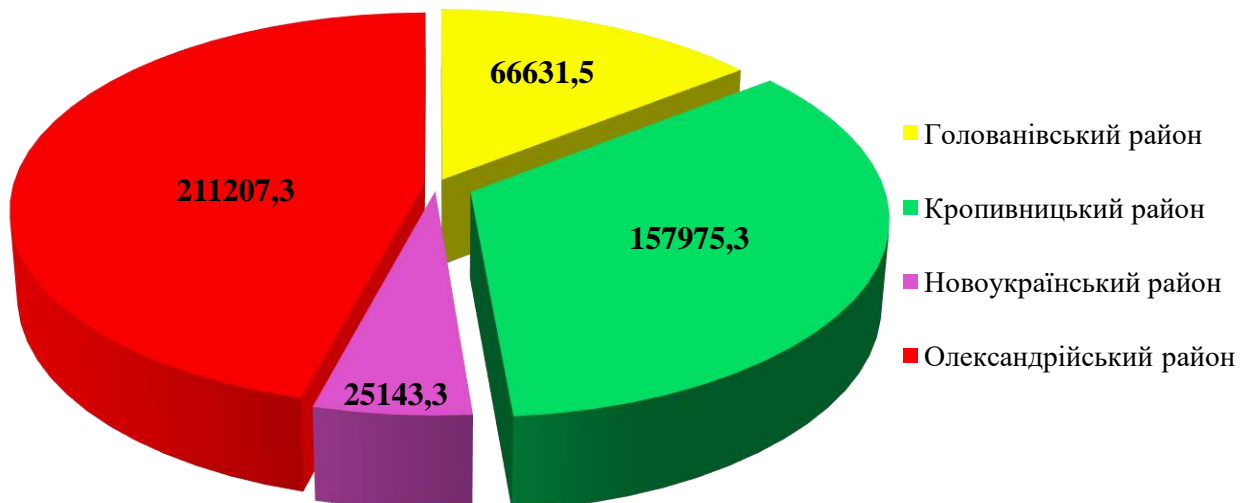
Утворення відходів по районах у 2022 році (попередні дані)

Таблиця 8.1.2

Адміністративно-територіальна одиниця	Загальні обсяги утворення відходів, т	У тому числі, т	
		від економічної діяльності	від домогосподарств
Кіровоградська область	460957,624	305946,542	155011,082
Голованівський район	66631,523	55116,887	11514,636
Кропивницький район	157975,371	57639,905	100335,466
Новоукраїнський район	25143,358	10206,282	14937,076
Олександрійський район	211207,372	182983,468	28223,904

Утворення відходів по районах у 2022 році (попередні дані), тис.т

Кіровоградська область

Діаграма 8.1.1

Підприємства - основні накопичувачі промислових відходів

Таблиця 8.1.3

№ з/п	Підприємства	Найменування відходу	Клас небезпеки	Накопичено відходів станом на початок звітнього періоду, т	Фактично утворилося відходів на підприємстві за 2022 рік (звітний), т	Накопичено відходів станом на кінець звітнього року, т	Місце накопичення відходів
1	ТОВ «ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Приютівка, вул. Центральна, буд. 15	Дефекат	4	1744,052	0	1744,052	Поля фільтрації*
2	ОКВП «ДНІПРО-КІРОВОГРАД» м. Кропивницький, вул. Соборна, буд. 19 А	Шлам від очищених вод стічних комунальних (міських)	4	24112,908	3822,173	27186,676	Майданчик для зберігання осаду каналізаційних очисних споруд*
3	ПП «ВІКТОР І К» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Власівка, вул. Висоцького, буд. 2	Лушпиння соняшникове	4	1382,635	25109,853	1382,635	-
4	КП «ТЕПЛОЕНЕРГЕТИК «КМР» м. Кропивницький, вул. Сергія Гришина, буд. 23/16	Шлам, що утворюється від освітлення води	4	1389,700	1644,620	1814,140	Відстійники шламу (вапняного)*
5	ТОВ «ГІДРОСЕНД» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Власівка, вул. Молодіжна, буд. 65	Лушпиння соняшникове	4	1754,877	31869,707	1508,482	-
		Відходи очищення насіння	4	1366,802	1823,964	2222,972	-

* Дані з паспорта місця видалення відходів.

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поведінки з відходами, які є одним із найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється відсутністю ефективної системи поведінки з відходами на рівні регіону, що зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення та призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Небезпечні відходи становлять особливу небезпеку для життя населення та стану навколишнього природного середовища. Через відсутність полігонів для видалення небезпечних відходів та фінансові труднощі щодо передачі відходів часто небезпечні відходи зберігають на території підприємств.

Динаміка основних показників поведінки з відходами I - IV класів небезпеки, тис.т

Таблиця 8.2.1

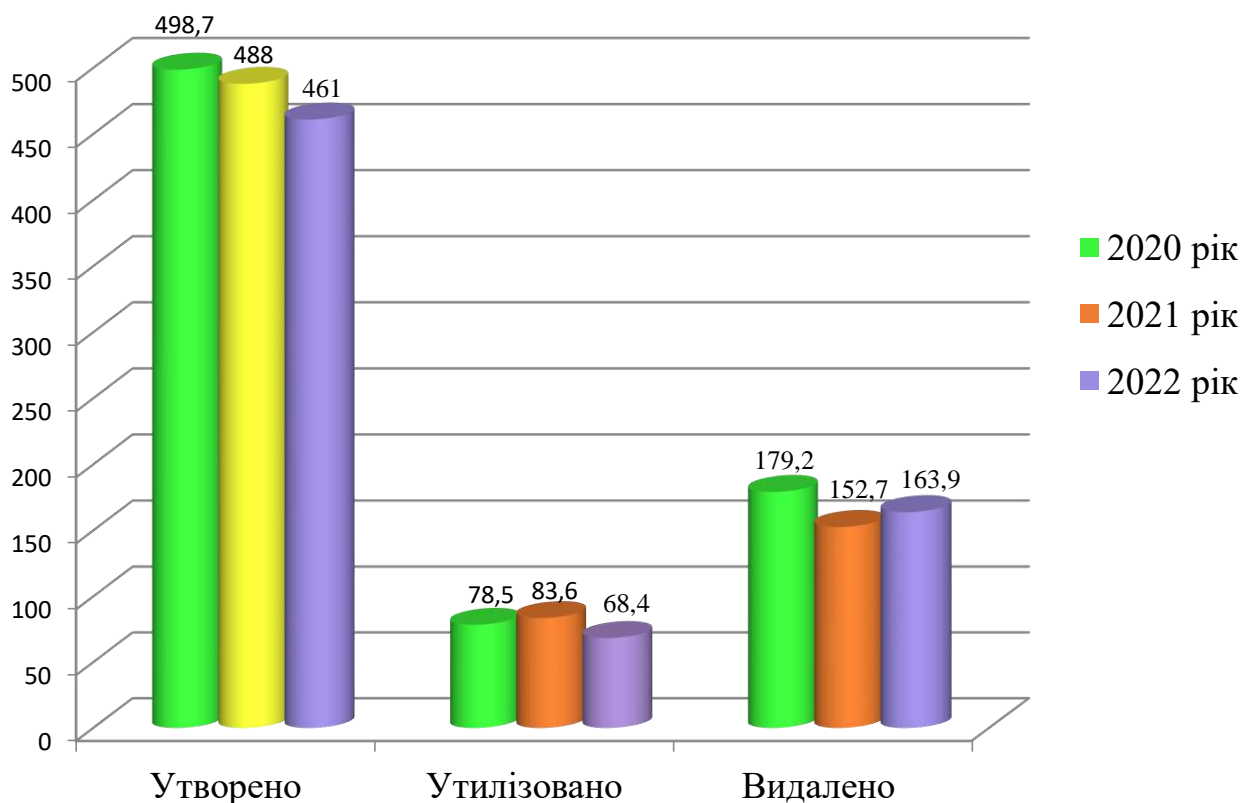
№ з/п	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік*
1	Утворено ¹	498,7	488,0	461,0
2	Одержано від інших підприємств	214,6	216,8	215,6
3	Спалено	52,9	46,5	43,5
3.1	у т.ч. з метою отримання енергії	52,4	46,0	43,2
4	Використано (утилізовано)	78,5	83,6	68,4
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	179,2	152,7	163,9
6	Передано іншим підприємствам	278,8	269,6	230,9
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0	0	0**
8	Наявність на кінець звітної року у сховищах організованого складування та на території підприємств	48,5	58,3	70,9

¹З урахуванням обсягів відходів, утворених у домогосподарствах.

* Попередні дані Головного управління статистики у Кіровоградській області;

** Розробка показника «Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок» Планом державних статистичних спостережень на 2022 рік не передбачена.

*Обсяг утворення та поводження з відходами
I - IV класів небезпеки, тис.т*

Діаграма 8.2.1

На території Кіровоградської області обліковано 402 сміттєзвалища. За результатами аналізу показників розвитку сфери поводження з побутовими відходами, проведеного на основі інвентаризацій місць видалення відходів, виконаних органами місцевого самоврядування та райдержадміністраціями, виявлено функціонування об'єктів сфери ТПВ з порушенням вимог діючого природоохоронного законодавства, а саме:

більшість сміттєзвалищ експлуатуються за відсутності щодо них проектно-кошторисної документації;

у населених пунктах області не здійснюється роздільне збирання відходів;

у сільських та селищних населених пунктах не визначаються обсяги відходів, які видаляються на сміттєзвалища;

не облаштовано під'їзні шляхи до сміттєзвалищ та дизбар'єри на в'їздах до них;

не обладнано системи контролю за станом підземних вод та ґрунтів;

відсутні системи збирання фільтрату та біогазу тощо.

Згідно інформації, наданої департаментом житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської облвійськкадміністрації кількість ТПВ, зібраних та перевезених у 2022 році спеціалізованими підприємствами становить 1,124 млн м³.

Кількість ТПВ, захоронених у 2022 році з врахуванням самовивозу населенням сільських населених пунктів, не охоплених централізованим вивезенням, переробкою і сортуванням корисних компонентів – 0,722 млн м³.

Загальна площа полігонів та звалищ складає 518,08 га.

На території сміттєзвалища твердих побутових відходів міста Кропивницького реалізовано проєкт «Будівництво комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів для виробництва електроенергії». Із початку другого півріччя 2019 року об'єкт експлуатується. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт/год. На даний час установка працює цілодобово, що забезпечує сміттєзвалище від самозаймань та забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2022 року вироблено 3,809 млн кВт електроенергії.

Кількість підприємств, що працюють у сфері поводження з ТПВ – 49 од., з них: 41 комунальне та 8 приватних. Кількість сміттєвозів – 78 од., з них комунальної власності – 64 од., зношеність спецавтотранспорту становить 56,2 %.

У 2022 році виконано заходів у сфері поводження з побутовими відходами на суму 14,243 млн грн, що на 54 % менше, ніж у 2021 році у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні та перерозподілом коштів місцевих бюджетів на першочергові цілі.

За рахунок цих коштів:

придбано спеціалізованої техніки - сміттєвозів: 2 од. вартістю 2,171 млн грн (місто Кропивницький) за кошти ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»;

проведено оновлення контейнерного парку на суму 5,19 млн грн:

придбано 603 спеціалізованих контейнерів для видалення твердих побутових відходів, у тому числі 6 од. для роздільного збирання; придбано для загального збирання громадами:

Бобринецькою – 12 од.,

Дмитрівською – 12 од.,

Кропивницькою – 530 од.,

Новомиргородською – 1 од.,

Побузькою – 30 од.,

Петрівською – 12 од.

та для роздільного збирання:

Бобринецькою – 6 од.;

облаштовано контейнерних бункерів закритого типу:

Кропивницькою – 16 од.;

здійснено утримання місць видалення відходів, створення паспортів полігонів та сміттєзвалищ, проведення ремонтних робіт наявного парку спецавтотранспорту, проведення лабораторних досліджень ґрунтів, повітря та води на територіях сміттєзвалищ, ліквідацію несанкціонованих сміттєзвалищ територіями на суму 6,44 млн грн.

Із загальної суми коштів, спрямованих на розвиток сфери поводження з твердими побутовими відходами з місцевих бюджетів витрачено – 5,159 млн грн, з інших джерел фінансування, у тому числі і за рахунок коштів підприємств – 9,084 млн грн.

Найбільші суми коштів на розвиток сфери поводження з ТПВ спрямовано по громадах:

Бобринецькій – 0,137 млн грн,
 Великосеверинівській – 0, 288 млн грн,
 Гайворонській – 0,390 млн грн,
 Голованівській – 0,153 млн грн,
 Долинській – 0,225 млн грн,
 Добровеличківській – 0,442 млн грн,
 Знам'янській – 0,186 млн грн,
 Катеринівській – 0,143 млн грн,
 Кропивницькій – 7,474 млн грн,
 Мар'янівській - 0,124 млн грн,
 Новомиргородській – 0,108 млн грн,
 Новоукраїнській – 1,095 млн грн,
 Олександрівській – 0,111 млн грн,
 Олександрійській – 0,550 млн грн,
 Побузькій – 0,859 млн грн,
 Петрівській – 0,437 млн грн,
 Світловодській – 0,350 млн грн,
 Смолінській – 0,196 млн грн.

Протягом року реалізовано послуг поводження з твердими побутовими відходами на суму 135,985 млн грн, з них: населенню – 100,019 млн грн (сплачено 81,5 %), бюджетним організаціям – 7,419 млн грн (сплачено 92,4 %).

На території області частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара), які постачаються до переробних підприємств. Збирання здійснюється із застосуванням спеціалізованих контейнерів.

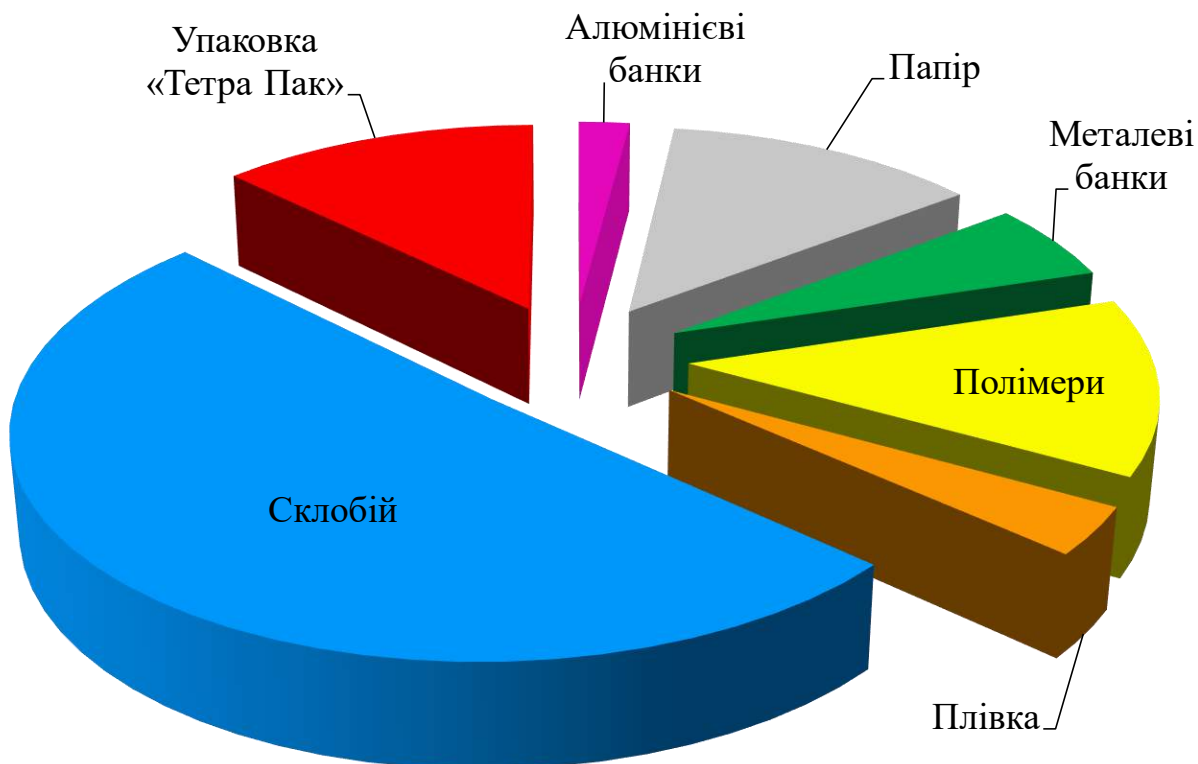
На територіях Благовіщенської, Голованівської, Гайворонської, Гурівської, Долинської, Дмитрівської, Знам'янської, Новоукраїнської, Новомиргородської, Онуфріївської, Олександрівської, Помічнської, Побузької, Петрівської, Пантаївської, Світловодської, Суботцівської, Смолінської громад частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара) із застосуванням спеціалізованих контейнерів.

Всього роздільним збиранням охоплено 35 населених пунктів області на територіях 19 громад. Для забезпечення роздільного збирання використовуються 1376 спеціалізованих контейнерів.

За кошти інвестора ТОВ «ЕКОСТАЙЛ» на території сміттєзвалища твердих побутових відходів міста Кропивницького встановлено сортувальну лінію з відбору вторинної сировини. За підсумками 2022 року обсяг відходів, направлених на сортувальні лінії, становить 72641 тонну, обсяг відсортованих відходів 6393 тонни, або 8,8 %, у тому числі розподіл за фракціями наступний:

алюмінієві банки – 0,1737 %, 126,1563 тонн;
папір – 1,0511 %, 763,5573 тонн;
металеві банки – 0,4693 %, 340,9003 тонн;
полімери – 1,0664 %, 774,616 тонн;
плівка – 0,2917 %, 420,3108 тонн;
склобій – 4,2367%, 3077,6127 тонн;
упаковка «ТетраПак» – 1,0559 %, 767,046 тонн.

Розподіл вторсировини по фракціях

Діаграма 8.2.2

На виконання доручень голови облдержадміністрації здійснюється моніторинг стану ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників, які утворюються на територіях населених пунктів області.

Протягом 2022 року ліквідовано 704 сезонних та стихійних несанкціонованих сміттєзвалищ, орієнтовним обсягом 0,0676 млн м³ побутових відходів, на виконання таких робіт використано 3,167 млн грн.

*Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів)
станом на 01 січня 2022 року**

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість сміттєзвалищ	Кількість паспортизованих МВВ внесених до обласного реєстру, од.
1	2	3	4
Сміттєзвалища			
Всього		402	308
1	Голованівський район:	91	63
	Вільшанська селищна ТГ	18	7
	Гайворонська міська ТГ	7	11
	Голованівська селищна ТГ	14	15
	Заваллівська селищна ТГ	5	5
	Перегонівська сільська ТГ	4	3
	Підвисоцька сільська ТГ	9	3
	Побузька селищна ТГ	4	4
	Благовіщенська міська ТГ	18	7
	Новоархангельська селищна ТГ	7	4
	Надлацька сільська ТГ	5	4
2	Кропивницький район:	157	121
	Бобринецька міська ТГ	-	1
	Кетрисанівська сільська ТГ	29	25
	Великосеверинівська сільська ТГ	4	2
	Гурівська сільська ТГ	7	7
	Катеринівська сільська ТГ	7	4
	Кропивницька міська ТГ (ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»)	1	1
	Первозванівська сільська ТГ	8	7
	Соколівська сільська ТГ	10	8
	Аджамська сільська ТГ	7	3
	Знам'янська міська ТГ	1	2
	Суботцівська сільська ТГ	6	2
	Дмитрівська сільська ТГ	4	1
	Долинська міська ТГ	13	12
	Олександрівська селищна ТГ	15	11
	Устинівська селищна ТГ	15	10
	Новгородківська селищна ТГ	13	12
	Компаніївська селищна ТГ	17	13
3	Новоукраїнський район:	84	64
	Новоукраїнська міська ТГ	6	6
	Ганнівська сільська ТГ	5	5
	Рівнянська сільська ТГ	7	7
	Глодоська сільська ТГ	4	4
	Добровеличківська селищна ТГ	12	5
	Помічнлянська міська ТГ	2	2
	Піщанобрудська сільська ТГ	7	5
Тишківська сільська ТГ	3	3	

1	2	3	4
	Злинська сільська ТГ	3	3
	Маловисківська міська ТГ	4	2
	Мар'янівська сільська ТГ	4	2
	Смолінська селищна ТГ	7	4
	Новомиргородська міська ТГ	20	16
4	Олександрійський район:	70	60
	Олександрійська міська ТГ	4	4
	Приютівська селищна ТГ	9	6
	Новопразька селищна ТГ	4	3
	Попельнастівська ТГ	11	9
	Пантаївська ТГ	2	1
	Світловодська міська ТГ	4	1
	Великоандрусівська сільська ТГ	8	5
	Онуфріївська селищна ТГ	13	13
	Петрівська селищна ТГ	15	18
Полігони			
	Всього	-	-
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Всього	-	-

* Інформація наведена відповідно до інвентаризації звалищ твердих побутових відходів, проведеної у 2016 році (без урахування місць видалення промислових відходів).

На підставі укладеної угоди між Міністерством екології та природних ресурсів України та ТОВ «С.І. Груп Консорт ЛТД» від 31 травня 2012 року № 14/7 усі наявні на території області непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати протягом 2012 року були вивезені за межі області з метою їх знешкодження. Роботи виконані за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів*

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року № 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленнями і Жовтого та Зеленого переліків відходів».

* Станом на серпень 2023 року інформація щодо транскордонного перевезення небезпечних відходів Державною службою статистики не надана.

8.4 Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами

Керуючись основними принципами державної політики у сфері поводження з відходами, загальна стратегія управління у сфері поводження з відходами базується на вирішенні таких основних завдань:

мінімізація кількості утворюваних відходів;

максимально можливе залучення відходів до господарського обігу, їх матеріально-енергетична утилізація як техногенної сировини;

пошук екологічно безпечних методів переробки відходів з найменшими економічними витратами;

організація ведення обліку утворення, обробки, знешкодження, утилізації та видалення відходів, їх паспортизації, створення та ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення відходів, реєстру місць видалення відходів.

Через електронну систему надання адміністративних послуг здійснюється реєстрація декларацій про відходи. Суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами мають можливість подати декларацію онлайн на відповідний сервіс або через центри надання адміністративних послуг.

За період з січня по травень 2022 року департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації зареєстровано 276 декларацій про відходи, з них 181 подано через електронну систему здійснення дозвільних процедур та 95 через центр надання адміністративних послуг.

За звітний період погоджено 253 технічних паспорти відходів для 32 підприємств. Також прийнято та розглянуто звіти з інвентаризації відходів виробництва 94 підприємств. Затверджено 6 реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та внесено зміни до 74 карт.

У 2022 році зареєстровано та внесено щорічні зміни до 53 паспортів місць видалення відходів.

Взаємодія департаменту екології та природних ресурсів з іншими державними органами у сфері поводження з відходами здійснюється шляхом надання пропозицій Міндовкілля, облдержадміністрації та інше щодо внесення змін до чинного законодавства про відходи, розробки загальнодержавних та регіональних програм поводження з відходами, погодження місць розміщення об'єктів поводження з відходами, створення інформаційно-аналітичних систем, банків даних про обсяги утворення, збирання, оброблення, утилізації та видалення відходів, їх паспортизації, створення і ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, місць видалення відходів, обміну інформацією з відповідними органами влади у сфері поводження з відходами та інше.

Для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів прийнята Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86.

Про виконання комплексного плану заходів з охорони навколишнього середовища у сфері поводження з відходами за 2022 рік

Таблиця 8.4.1

№ з/п	Найменування заходу	Термін виконання	Статус реалізації заходу
1	2	3	4
ТОВ «ОЕЗ ГРАДОЛІЯ»			
1	Забезпечити підприємство пакетом діючих нормативно-правових документів щодо поводження з відходами і постійно контролювати внесення змін до них	2022 рік	Виконано
2	Вчасно вносити зміни до наказу по підприємству щодо відповідальних осіб у сфері поводження з відходами	В разі потреби	Виконано
3	Не допускати змішування відходів, якщо це не передбачено існуючою технологією та ускладнює поводження з відходами	Постійно	Виконано
4	Забезпечувати повне збирання, належне зберігання та недопущення знищення і псування відходів, що мають ресурсну цінність та підлягають утилізації	Постійно	Виконано
5	Підвищувати професійну підготовку відповідальних осіб у сфері поводження з відходами	Протягом року по мірі надходження запрошення	Виконано
6	Приймати участь у семінарах з питань охорони довкілля	По мірі надходження запрошення	Виконано
7	Керівникам структурних підрозділів контролювати дотримання вимог природоохоронного законодавства при поводженні з відходами: не допускати зберігання відходів у несанкціонованих місцях; не допускати спалювання відходів; обладнати і підтримувати у належному стані місця тимчасового зберігання відходів	Постійно	Виконано
8	Провести аналіз виконання запланованих природоохоронних заходів, підвести підсумки	Грудень 2022 року	Виконано
9	Всі відходи зберігати в спеціально відведених місцях і своєчасно здавати на переробку	По мірі накопичення	Виконано
10	Не допускати попадання відходів у побутове сміття	Постійно	Виконано
11	Металобрухт та залізобетонні вироби складати у спеціально відведеному для цього майданчику з твердим покриттям та навісом	Постійно	Виконано
12	Не допускати перевищення ліміту на утворення відходів	Постійно	Виконано

1	2	3	4
13	Здавати звіти, стосовно відходів, точно в строк	Відповідно строків	Виконано
14	Не допускати засмічення території підприємства сміттям та відходами	Постійно	Виконано
ОКВП «ДНПРО-КІРОВОГРАД»			
1	Забезпечення мінімального утворення відходів, розширення їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливому впливу відходів на навколишнє природне середовище	Постійно	Виконується
2	Регулярна передача відходів, що мають ресурсну цінність, спеціалізованим підприємствам	1 раз/6 місяців	Виконується
3	Підготовка та надання в державне управління статистики звіту по формі №1-відходи «Поводження з відходами»	1 раз/рік	Виконується
4	Реконструкція цеху механічного зневоднення осаду стічних вод очисних споруд міста Кропивницького	2016-2022 роки	Знаходиться на стадії введення в експлуатацію
ТОВ «ПРИДНІПРОВСЬКИЙ ОЕЗ»			
1	Впроваджена та функціонує система екологічного менеджменту відповідно до міжнародного стандарту ISO 14001	Протягом 2022 року	Результативно функціонує
2	Діє Базова програма управління відходами	Протягом 2022 року	Виконуються вимоги Базової програми
3	Проведення щорічних навчань персоналу з питань поводження з відходами на підприємстві	Щороку	Протоколи за результатами тестування працівників
4	Утворені відходи збираються і тимчасово зберігаються у відповідних місцях, відповідно до виду та класу небезпеки відходів, до моменту передачі спеціалізованим підприємствам	Щокварталу/Щотижня/По мірі накопичення	Акти прийому-передачі по кожній операції переданих відходів
5	Заключено договори на передачу вторинної сировини (макулатура, ПЕТ та ін.)	По мірі накопичення	Акти прийому-передачі вторинної сировини
6	Зменшення кількості утворення відходів І класу шляхом заміни люмінесцентних ламп на світлодіодні	Протягом року	Зменшення кількості на 37,6 % у порівнянні з 2021 роком
ПРАТ «КРОПИВНИЦЬКИЙ ОЕЗ»			
1	Забезпечення актуалізації нормативно-правової документації щодо поводження з відходами, контроль актуальності	Щомісяця, до 5-го числа	Виконано (зміни фіксуються в Реєстрі документів зовнішнього походження)
2	Своєчасна організація та передача відходів для подальшого поводження організаціям, які мають відповідні дозволи (ліцензії) на виконання даних робіт	По мірі накопичення	Виконано (акти прийому-передачі по кожній операції переданих відходів)

1	2	3	4
3	Проведення щорічних навчань персоналу з питань поводження з відходами на підприємстві	Протягом I кварталу	Виконано (за результатами проходження працівниками електронного курсу навчання на порталі KernelHub)
4	Контроль забезпечення Базової програми управління відходами	Щомісяця	Виконано (акти перевірки)
5	Зменшення кількості утворення відходів I класу шляхом заміни люмінесцентних ламп на світлодіодні	Протягом року	Виконано (зменшення кількості утворених у 2022 році на 48 % в порівнянні з 2021 роком)
6	Контроль забезпечення роздільного збирання та недопущення змішування відходів, проведення моніторингу місць тимчасового зберігання відходів	Постійно	Виконано (порушень протягом звітного періоду не виявлено)
ПОСП «Вікторія»			
1	Зменшення утворення залишків відходів зернових культур за рахунок впровадження новітніх технологій очищення зерна	2017-2025 роки	Проведено технічне обслуговування та ремонт установки «ЗАВ – 10»
2	Запровадження новітніх технологій у сфері внесення і використання засобів захисту рослин, придбання сучасної агротехніки, пакувальних матеріалів	2020-2027 роки	Зменшена кількість пакувальних матеріалів для ХЗР, що підлягають утилізації (2021 рік - 380 кг, 2022 рік - 340 кг) при використанні нових зразків оприскувачів
3	Зменшити витрати паливно-мастильних матеріалів, підвищити термін експлуатації шин, строків служби акумуляторних батарей автотракторної техніки шляхом придбання нових економічних і високопродуктивних зразків	2017-2027 роки	При застосуванні комбайну та тракторів марки «Джон Дір», досягнуто - зменшення відходів масел моторних, трансмісійних та інших у 2022 році на 20% (з 310 кг у 2021 році до 250 кг у 2022 р). Після зняття з експлуатації малотоннажних автомобілів кількість відпрацьованих, пошкоджених шин, що

1	2	3	4
			підлягають утилізації зменшилася (відповідно – за 2021 рік - 600 кг, 2022 рік - 500 кг)
ПРАТ «ЦЕНТРАЛЬНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»			
1	Використання розкривних порід для будівництва господарських та технологічних доріг	Протягом 2022 року	Захід виконується у повному обсязі
2	Утримувати місця складування відходів I-IV класів небезпеки у відповідності до санітарних норм та правил	Протягом 2022 року	Захід виконано у повному обсязі. Згідно розробленого регламенту, постійно ведеться зберігання відходів I-IV класів небезпеки у спеціально відведених місцях
3	Вести повний облік утворення відходів. Окреме складування, збір, зберігання, рух утилізації та розміщення промислових відходів	Протягом 2022 року	Захід виконано у повному обсязі. Згідно розробленого регламенту, постійно ведеться роздільний збір, зберігання та розміщення відходів виробництва. Не допускалося змішування відходів у контейнерах для тимчасового зберігання
4	Не допускати втрат відходів виробництва, які мають сировинну цінність (брухт чорних та кольорових металів, макулатура, склобій, полімери, ГТВ, шини, конвеєрні стрічки та ін.)	Протягом 2022 року	Захід виконано у повному обсязі. Згідно розробленого регламенту, постійно ведеться роздільний збір, зберігання та розміщення відходів III-IV класів небезпеки
5	Проводити моніторинг навколишнього природного середовища в районах місць видалення відходів	Протягом 2022 року	Захід виконано у повному обсязі, із залученням ТОВ «Екотеплосервіс», згідно договору №323-42-04 від 24.03.2022р. Витрати зазначені за повний етап «Моніторинг»

9 ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Людство безжалісно черпає великі масштаби природного багатства. Безперервний розвиток науки, техніки та економіки має негативний вплив на навколишнє природне середовище. Нераціональне використання людиною природних ресурсів є нагальною проблемою сьогодення. За умов такої дисгармонії і нехтування вимог користування завдається шкода не тільки окремим країнам або народам, а й світу в цілому.

Відповідний вклад назад у навколишнє природне середовище зовсім мінімальний, так званий економічний дефіцит і соціальний дефіцит, який набув глобального характеру. Ситуація, яка існує зараз, не тішить. Адже вона несе серйозні наслідки для екосистеми.

Слід зазначити, що відповідальність за екологічну безпеку та стан навколишнього природного середовища стосується кожної держави і є невід'ємним структурним елементом національної безпеки в цілому.

Створення відповідних екологічних умов, які є гідними і комфортними як для людей, так і для живих організмів в цілому, є певною основою для реалізації національної безпеки. Для здійснення та забезпечення безпеки для своєї держави населення повинно бути здоровим, щоб у повній мірі використовувати і віддавати свої ресурси на благо. Забезпечення повноцінного існування та розвиток суспільства можливий за гідних умов навколишнього природного середовища. Вони включають в себе корисні продукти харчування, відповідний до континенту клімат, свіже повітря, чисту воду та довкілля. Якщо підтримувати всі ці аспекти на належному рівні, піклуватись й вдосконалювати кожен з них, тоді можна не турбуватися за майбутнє для себе й майбутнє покоління. В протилежному випадку, ігноруючи і так серйозні проблеми, можна втратити те, що ще тримається на плаву. Досягнути результатів можливо лише діючи колективно маючи спільну мету – безпечно навколишнє природне середовище.

У світовий океан щороку скидають близько 12 млн тонн пластику. Внаслідок, знижується рівень кисню у воді, а разом з цим, у деяких тропічних регіонах втрати кисню можуть становити до 40%. Це лише одна із тисячі нюансів у світовій екосистемі.

На національному рівні наша держава здійснює провідну роль у системі забезпечення безпеки, а охорона навколишнього природного середовища є одним з ключових положень української політики у сфері національної безпеки. Вона створює розгалужену законодавчу базу і виконавчі органи, підтримує силові структури на рівні, необхідному для виконання покладених на них завдань та функції створення системи попередження негативних наслідків екологічних та техногенних катастроф, забезпечує розвиток економіки, політично-соціальну стабільність, участь опозиційних партій, громадських

організацій, незалежних експертів у діяльності відповідних державних структур, що забезпечують безпеку та сталість розвитку суспільства України.

Державна система екологічної безпеки України – це поєднання всіх державних заходів (юридичних, економічних, технічних, гуманітарних, медичних, соціальних), спрямованих на підтримку рівноваги між її екосистемами та здійсненням на них як антропогенного, так і природного навантаження. Розвиток національної безпеки, з точки зору екологічної безпеки, що складається в нашій країні, має залежати від величини ризику щодо можливості виникнення природних та техногенних катастроф, а також від виникнення негативних процесів, що відбуваються поступово, але можуть спричинити негативні наслідки. Тому ефективній стратегії екологічної безпеки України має відповідати такий варіант розвитку суспільства, при якому практично виключається ризик виникнення катастроф та мінімальні витрати природних ресурсів.

Закон України «Про національну безпеку України» свідчить, що національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки

Кіровоградська область має досить високий показник антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище. Забруднюються води, повітря та ґрунти, стає збіднілим ландшафтне і біотичне різноманіття, що негативно впливає на живі організми. Природокористування у багатьох аспектах є нераціональним та екологічно незбалансованим.

Відповідно до рішення обласної комісії з питань техногенно – екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 20 грудня 2021 року № 33 затверджено перелік потенційно небезпечних об'єктів Кіровоградської області у кількості 552 одиниці, із них кількість хімічно небезпечних об'єктів складає – 19 одиниць.

До переліку екологічно небезпечних об'єктів, розташованих у Кіровоградській області, які фактично справляють значний негативний вплив на довкілля, належать такі підприємства:

ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» – накопичено 47160,280 тис. тонн відходів у хвостосховищі в балці «Щербаківська» Олександрійського району (вид економічної діяльності – добування уранової та торієвої руди, виробництво та переробка ядерного палива);

ТОВ «Побузський феронікелевий комбінат» – викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря складають 2023,954 тонн/рік (вид економічної діяльності – виробництво кольорових металів (нікелю));

Кіровоградське ВКГ ОКВП «Дніпро-Кіровоград» – скид 11,140 млн м³ стічних вод на рік (вид економічної діяльності – забір, очищення та скид стічних вод).

9.3 Радіаційна безпека

Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» визначено, що ядерна безпека – дотримання норм, правил, стандартів та умов використання ядерних матеріалів, що забезпечують радіаційну безпеку. В свою чергу, радіаційна безпека – дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки.

Радіаційна безпека персоналу, населення і оточуючого середовища вважається забезпеченою, якщо дотримуються основні принципи радіаційної безпеки (виправданості, оптимізації) і вимоги радіаційного захисту, встановлені діючими нормами радіаційної безпеки та санітарними правилами.

У Кіровоградській області ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств уранодобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (далі – ДП «Схід ГЗК»).

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах.

Шахти розташовані в Кіровоградській області – Ватутінське родовище в смт. Смоліному Новоукраїнського району; Мічурінське та Центральне родовище в с. Неопалимівці Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище в с. Олексіївці Новоукраїнського району.

Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГЗМ) підприємства в Жовтих Водах Дніпропетровської області.

Основним видом продукції, що випускається, є концентрат природного урану (закис-окис урану) і технічна сірчана кислота.

На балансі ДП «Схід ГЗК» є два хвостосховища наливного типу розташовані у балці «Щербаківська» Кіровоградської області та у кар'єрі бурих залізняків «КБЗ» у Дніпропетровській області.

Хвостосховище у балці «Щербаківська» експлуатується з 1959 року і призначено для видалення, складування та зберігання твердих відходів від переробки уранових руд (ВПУР), з загальною площею 614,9 га, у т.ч. під чашою 395,95 га уранових дамб і греблі.

З метою виключення необґрунтованого радіаційного впливу на населення та довкілля і контролю ефективності застосованих протирадіаційних заходів підприємство веде постійний радіаційний контроль за впливом зазначених вище об'єктів на стан навколишнього природного середовища на промислових майданчиках, у санітарно-захисних зонах і зонах спостереження цих об'єктів.

Радіаційний контроль здійснюють фізико-хімічні лабораторії (ФХЛ) шахт Смолінської, Новокостянтинівської та Інгульської, а також Центральна пилогазодозиметрична лабораторія (ЦПГДЛ), Центральна науково-дослідна лабораторія (ЦНДЛ) Геологорозвідувальної партії (ГРП) підприємства, а також сторонні організації на підставі договорів. Лабораторії атестовані на

проведення вимірювань у сфері поширення державного метрологічного нагляду. Періодичність вимірювань, а також перелік факторів, які контролюються, передбачено у річних планах, погоджених контролюючими органами та затверджених головним інженером підприємства.

Результати радіаційного моніторингу за об'єктами навколишнього природного середовища на території санітарно-захисних зон та зон спостереження підрозділів ДП «Схід ГЗК» наведено нижче.

Атмосферне повітря

Визначення рівноважної об'ємної активності (ЕРОА) радону-222 проводиться на основі спостережень за рівнем активності дочірніх продуктів розпаду (ДПР) радону у повітрі.

Новокостянтинівська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Новокостянтинівської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства, наведені в таблиці.

Рік	Об'єкти	Пил мг/м ³ сер.річні	Σα-акт Бк/м ³ х10 ⁻⁴ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/м ³ сер.річні	ЕРОАРn, Бк/м ³ сер.річні
2021	Проммайданчик	0,37	4,55	0,20	<0,00186	10,67
	СЗЗ	0,54	3,48	0,16	<0,00186	10,1
	ЗС	0,311	3,8	0,13	<0,00186	14,9
2022	Проммайданчик	<0,26	4,43	0,20	<0,00186	17,56
	СЗЗ	0,26	4,76	0,17	<0,00186	15,37
	ЗС	0,260	4,6	0,10	<0,00186	8,152

Смолінська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Смолінської шахти, виконані ЦПГД підприємства, наведені в таблиці

Рік	Об'єкти	Пил мг/м ³ сер.річні	Σα-акт Бк/м ³ х10 ⁻⁴ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/м ³ сер.річні	ЕРОАРn, Бк/м ³ сер.річні
2021	Проммайданчик	0,31	5,84	0,19	<0,00186	<5
	СЗЗ	0,268	3,53	0,12	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	13,3	0,14	<0,00186	<5
2022	Проммайданчик	0,60	5,51	0,74	-	19,1
	СЗЗ	0,36	4,2	0,19	-	8,9
	ЗС	0,32	3,51	0,17	-	6,3

Інгульська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Інгульської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства та ФХЛ Інгульської шахти, наведено в таблиці

Рік	Об'єкти	Пил мг/м ³ сер.річні	Σα-акт Бк/м ³ х10 ⁻⁴ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/м ³ сер.річні	ЕРОARn, Бк/м ³ сер.річні
2021	Проммайданчик	0,37	4,55	0,20	<0,00186	10,67
	СЗЗ	0,54	3,48	0,16	<0,00186	10,1
	ЗС	0,311	3,8	0,13	<0,00186	14,9
2022	Проммайданчик	<0,26	5,6	0,20	<0,00186	<5
	СЗЗ	<0,26	4,93	0,17	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	3,46	0,15	<0,00186	<5

Хвостосховище у балці «Щербаківська» ГМЗ

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо хвостосховища в балці «Щербаківська» ГМЗ виконані ЦПГДЛ відповідно до затвердженої Програми моніторингу навколишнього середовища. Результати досліджень атмосферного повітря навколо хвостосховища за 2022 рік наведено у таблиці.

№ з/п	Місце відбору проб	Атмосферне повітря		ПЕД мкЗв/год
		Пил, мг/м ³	ЕРО Арадону, Бк/м ³	
Границя санітарно-захисної зони (1000м)				
1	Границя за напрямком с. Ганнівка	<0,26	<5,0	0,13
2	Границя за напрямком с. Володимирівка	<0,26	<5,0	0,13
3	Границя за напрямком с. Козацьке	<0,26	<5,0	0,13
Зона спостереження				
4	с. Ганнівка вул. Леніна, 1	<0,26	<5,0	0,12
5	с. Володимирівка вул. Калініна, 2	<0,26	<5,0	0,12
6	с. Козацьке вул. Шкільна, 11/2	<0,26	<5,0	0,11
	Фонова	ГДК-0,5	-	0,10

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по підприємству за видами економічної діяльності

	Код за КВЕД-2010	Кількість викидів забруднюючих речовин					
		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
		тис. тонн	% до загально- го обсягу викидів	тис. тонн	% до загально- го обсягу викидів	тис. тонн	% до загал- ьного обсягу викидів
Усього	-	0,672744	100	0,623452	100	0,27527	100

1	2	3	4	5	6	7	8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	0,230802	34,31	0,158492	25,42	0,031047	11,28
у тому числі							
Добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів	-	0,230802	34,31	0,158492	25,42	0,031047	11,28
Переробна промисловість	С	0,229965	34,18	0,295511	47,4	0,170946	62,1
у тому числі							
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	-	0,229965	34,18	0,295511	47,4	0,170946	62,1

Земельні ресурси та ґрунти, рослинність і продукти харчування

Визначався вміст радіонуклідів ^{238}U , ^{232}Th , ^{226}Ra , ^{40}K , сумарна альфа- і бета- активність. Визначення вмісту радіонуклідів в ґрунтах проводили в лабораторії радіоспектрометрології та радіохімії ЦПГДЛ та ЦНДЛ.

Смолінська шахта

Промисловий майданчик гірничодобувного комплексу Смолінської шахти розташований на відстані 4 км від смт. Смоліне Новоукраїнського району Кіровоградської області.

Радіаційна обстановка на території Смолінської шахти, її СЗЗ та ЗС характеризується даними гамма-зйомки, що включає в себе вимір потужностей еквівалентної дози випромінювання над поверхнею землі.

Фонове значення потужності еквівалентної дози (далі – ПЕД) досліджуваної території дорівнює 0,11-0,17 мкЗв/год.

У межах СЗЗ (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) ПЕД гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,15- 0,23 мкЗв/годину.

На іншій території СЗЗ відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території бувшого відвалу пустих порід і забалансових руд- 0,13-0,63 мкЗв/год., на території ГЗК -0,08-0,23 мкЗв/год.

На території ЗС Смолінської шахти відзначаються рівні гамма-випромінювання в межах 0,09- 0,10 мкЗв/год.

Потужність дози гамма-випромінювання на території населених пунктів, що примикають до Смолінської шахти, становить:

- смт. Смоліне- від 0,11 до 0,15 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Березівка - від 0,12 до 0,17 мкЗв/год (у середньому 0,14 мкЗв/год).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Смолінської шахти в 2022 році

Місце відбору проб почвоґрунтів	Контрольовані параметри, фактори						
	Σα-акт Бк/кг	Σβ-акт Бк/кг	Питома активність, Бк/кг				
			⁴⁰ K	²²⁶ Ra	²³² Th	C _{эф}	Уран, мг/кг
Проммайданчик	1327,2	7348,9	527,85	80,86	38,99	176,8	1,85
СЗЗ	922,08	4403,1	553,0	49,46	37,49	164,9	1,20
Зона спостереження	554,14	2938,1	496,88	43,10	40,19	141,0	< 1,0
Фонові значення	658,0	-	546,9	22,32	35,11	114,7	<1,0

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС Смолінської шахти

№ п/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		max.	Ср.	Max.	Ср.	Фон
1	2	3	4	5	6	7
Харчові продукти						
1	⁴⁰ K, Бк/кг	-	-	50,00	52,00	191,4
2	²²⁶ Ra, Бк/кг	-	-	< 3,7	< 3,7	< 5
3	²³² Th, Бк/кг	-	-	5,22	5,06	-
4	C _{эф.} , Бк/кг	-	-	11,26	9,41	-
5	Σα-акт., Бк/кг	-	-	45,12	28,83	74,4
Рослинність						
1	⁴⁰ K, Бк/кг	570,0	427,2	742,4	-	-
2	²²⁶ Ra, Бк/кг	33,41	22,4	8,03	-	-
3	²³² Th, Бк/кг	61,43	19,90	13,3	-	-
4	C _{эф.} , Бк/кг	142,9	62,9	86,0	-	-
5	Σα-акт., Бк/кг	237,8	122,3	87,7	-	-

Інгульська шахта

Гірничодобувний комплекс Інгульської шахти заснований на базі розвіданих запасів Мічурінського й Центрального родовищ уранових руд.

У межах СЗЗ потужність експозиційної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,13- 0,25 мкЗв/год.

На території ЗС Інгульської та Центральної шахт значення потужності еквівалентної дози становлять 0,13-0,24 мкЗв/год, що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

с. Неопалимівка - від 0,17 до 0,18 мкЗв/год;

м. Кропивницький, р-н Велика Балка - від 0,14 до 0,19 мкЗв/год;

м. Кропивницький, р-н Завадівка - від 0,15 до 0,20 мкЗв/год.

У зв'язку з введенням воєнного стану у державі та виведенням підприємства у вимушений тимчасовий простій з першої зміни 24 лютого 2022 року наказом по підприємству від 24 лютого 2022 року № 64 та з 01 березня 2022 року наказом від 28 лютого 2022 року № 65 вимірювання значень потужності дози гамма-випромінювання у СЗЗ та ЗС у 2022 році не проводилося, тому результати вимірювань наведені за 2021 рік.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Інгульської шахти за 2022 рік

Рік	Місце відбору	Питома активність, Бк/кг				
		Σα-акт. сер.	⁴⁰ К сер.	²²⁶ Ra сер.	²³² Th сер.	С еф. сер.
Навколо шахти Інгульська						
2022	Проммайданчик	187,2	652,2	53,1	59,48/	243,6
	СЗЗ	131,37	549,2	34,95	37,95	124,4
	ЗС	108,13	496,38	24,16	31,69	100,2
Навколо шахти Центральна						
2022	СЗЗ	151,6	632,2	41,64	42,94	151,63
	ЗС	116,2	553,69	25,61	33,24	116,21

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС Інгульської шахти

№ п/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		мах.	ср.	мах.	ср.	фон
1	2	3	4	5	6	7
Рослинність						
1	⁴⁰ К, Бк/кг	598,0	221,6	603,1	420,8	-
2	²²⁶ Ra, Бк/кг	75,54	38,01	26,38	12,36	-
3	²³² Th, Бк/кг	29,72	20,05	26,34	6,33	-

Новокостянтинівська шахта

Гірничодобувне підприємство на базі Новокостянтинівського родовища розташовується в с. Олексіївка Новоукраїнського району Кіровоградської області.

У межах СЗЗ ПЕД гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-1,20 мкЗв/год, у середньому – 0,16 мкЗв/год.

На території ЗС шахти відзначаються рівні гамма-випромінювання в межах 0,11-0,16 мкЗв/год, що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Новоукраїнського району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території населених пунктів, що примикають до Новокостянтинівської шахти, становить:

- с. Лутківка – у середньому 0,14 мкЗв/год;
- с. Мануйлівка – у середньому 0,13 мкЗв/год;
- с. Олексіївка – у середньому 0,13 мкЗв/год.

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Результати лабораторно-інструментального контролю вмісту природних радіонуклідів в пробах ґрунту проммайданчика, санітарно-захисної зони та зони спостереження уранових об'єктів надано в таблицях.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Новокостянтинівської шахти за 2022 рік

Дата відбору	Місце відбору проб	Контрольовані параметри, фактори					
		Уран, мг/кг	$\Sigma\alpha$ -акт, Бк/кг	Питома активність, Бк/кг			
				^{40}K	^{226}Ra	^{232}Th	C еф.
2022 рік	Проммайданчик	1,2	806,14	602,48	41,14	37,18	141,0 2
2022 рік	СЗЗ	<1,0	585,8	550,10	27,07	32,75	117,3 8
2022 рік	Зона спостереження	<1,0	377,23	488,55	20,37	29,74	102,5
Фонові значення		<1,0	658,0	546,9	22,32	35,11	114,7

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС Новокостянтинівської шахти

№ п/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		max.	ср.	max.	ср.	фон
1	2	3	4	5	6	7
Харчові продукти						
1	^{40}K , Бк/кг	-	-	108,5	< 20	-
2	^{226}Ra , Бк/кг	-	-	9,32	6,68	-
3	^{232}Th , Бк/кг	-	-	9,7	5,42	-
4	C еф., Бк/кг	-	-	16,91	10,6	-
5	$\Sigma\alpha$ -акт., Бк/кг	-	-	609,1	107,9	-
Рослинність						
1	^{40}K , Бк/кг	672,1	534,85	101,3	47,1	-
2	^{226}Ra , Бк/кг	18,51	15,17	10,26	8,88	-
3	^{232}Th , Бк/кг	13,03	10,58	7,57	6,35	-
4	C еф., Бк/кг	85,2	74,8	23,10	20,25	-
5	$\Sigma\alpha$ -акт., Бк/кг	376,7	347,6	97,8	87,7	-

Хвостосховище в балці «Щербаківська»

Промисловий майданчик хвостосховища розташований у північній частині балки «Щербаківська», що є правою притокою річки Жовта, на відстані 1,5 км на південь від м. Жовті Води та на відстані 8 км на південь від ГМЗ.

На території СЗЗ, яка складає 1000м, рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,15-0,35 мкЗв/год, а на території найближчої житлової зони в межах природного радіаційного фону – 0,11-0,13 мкЗв/год.

У ЗС хвостосховища попадають с. Козацьке, с. Володимирівка, с. Ганнівка Олександрійського району та частина житлового сектора м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

- с. Ганнівка – від 0,11 до 0,15 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Козацьке – від 0,10 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,13 мкЗв/год);
- с. Володимирівка – від 0,11 до 0,14 мкЗв/год (у середньому 0,12 мкЗв/год);
- м. Жовті Води – від 0,11 до 0,18 мкЗв/год (у середньому 0,14 мкЗв/год).

Таким чином усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС хвостосховища перебувають у межах коливань природного фону.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС хвостосховища у балці «Щербаківська» за 2022 рік

Рік	Місце відбору	Питома активність, Бк/кг				
		$\Sigma\alpha$ -акт. сер./ макс.	^{40}K сер./ макс.	^{226}Ra сер./ макс.	^{232}Th сер./ макс.	С еф. сер./ макс.
<i>Хвостосховище «Щ»</i>						
2022	Проммайданчик	936,8/ 2421,4	815,8/1884,0	38,4/177,0	42,5/130,6	135,8/508,0
	СЗЗ	-	573,4±45,8	29,76±4,03	37,25±2,79	127,3±3,48
	ЗС (села, м. Жовті Води)	-	507,9±45,2	22,18±3,81	29,01±2,68	103,7±3,36

Результати радіаційного моніторингу рослинності та продуктів харчування в СЗЗ та ЗС хвостосховища в балці «Щербаківська»

№ п/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		max.	ср.	max.	ср.	фон
1	2	3	4	5	6	7
Рослинність						
1	^{40}K , Бк/кг	-	-	< 20,0	< 20,0	-
2	^{226}Ra , Бк/кг	-	-	6,88	3,7	-
3	^{232}Th , Бк/кг	-	-	7,63	5,2	-
5	$\Sigma\alpha$ -акт., Бк/кг	-	-	12,85	11,0	-

Водні ресурси

Водокористування та водовідведення

У 2022 році з природних джерел шахтами підприємства у басейні Південного Бугу забрано 5591,4 тис. м³ води, у тому числі 5373,1 тис. м³ шахтних вод.

У минулому році використано 272,2 тис. м³ зворотних вод, у т.ч 71,7 тис. м³ шахтних вод.

У системах оборотного та повторно–послідовного водопостачання налічувалось 2023,5 тис. м³ води.

Втрати при транспортуванні на власні потреби склали 19,1 тис. м³ води (0,34 % від забраної).

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

У 2022 році у поверхневі водні об'єкти Кіровоградської області шахтами підприємства (секція В - добувна промисловість і розроблення кар'єрів та секція Е – водопостачання, каналізація, поводження з відходами) скинуто 5332,0 тис. м³ стічних вод, у тому числі: забруднені складають 2486,9 тис. м³ (46,6 %), нормативно-очищені – 2845,1 тис. м³ (53,4 %).

*Порівняльні характеристики скидів зворотних (стічних) вод
за 2021 і 2022 роки*

Обсяги скинутих зворотних вод, тис. м ³	2021 рік	2022 рік
Усього	5639,4	5332,0
Забруднені	2640,1	2486,9
Без очищення	-	-
Нормативно-очищені	2999,3	2845,1
Недостатньо очищені	-	-
Нормативно-чисті без очистки	-	-
Не категоровані води	-	-
Потужність очисних споруд, тис. м ³ /рік	11464,9	11464,9

Скид забруднюючих речовин у розрізі видів діяльності за 2022 рік

Назва виду діяльності	Азот амонійний	БСК5	Завислі речовини	Залізо	Нафтопродукти	Нітрами	Нітриги	СПАР	Фосфати	ХСК
	т	т	т	кг	кг	т	т	кг	кг	т
[В] Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2,4	14,6	68,3	952,28	255,4	69,5	0,6	89,0	3569	130
[Е] Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,1	0,1	0,9	-	7,0	0,1	-	5,2	270,2	1

*Результати моніторингу якості води індивідуальних колодязів в зоні спостереження хвостосховища в балці
«Щербаківська» за 2022 рік (децентралізовані джерела водозабезпечення в населених пунктах)*

Місце відбору	Дата відбору	pH	SO ₄ ²⁻ мг/дм ³	NO ₃ ⁻ мг/дм ³	Сухий залишок мг/дм ³	U Бк/дм ³	Ra ^{226±U_{0,9}} 5 Бк/дм ³	Th ^{230±U_{0,95}} Бк/дм ³	Pb ^{210±U_{0,9}} 5 Бк/дм ³	Po ^{210±U_{0,9}} 5 Бк/дм ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
с. Ганнівка, вул.Олександрівська, 44, 42	2018	7,78	328	264	1664	1,96	0,083	0,057	0,091	0,054
	2019	7,85	458	286	2247	1,01	0,074	0,050	0,084	0,052
	2020	7,74	793	317	2662	1,63	0,065	0,052	0,080	0,050
	2021	7,55	469	240	2097	2,09	0,083	0,063	0,090	0,063
	2022	7,97	1347	822	4429	<0,2	0,085	0,059	0,104	0,063
с. Ганнівка, вул. Шевченка, 21	2018	7,74	1014	42	2687	2,15	0,067	0,044	0,076	0,044
	2019	7,49	880	1,07	2705	2,04	0,072	0,052	0,082	0,056
	2020	7,54	908	2,43	2764	нпв	0,058	0,040	0,065	0,040
	2021	7,63	887	1,59	2752	нвп	0,080	0,057	0,087	0,057
	2022	7,98	982	<0,5	2713	<0,2	0,066	0,041	0,074	0,037
с. Ганнівка, вул. Шевченка, 41	2018	8,01	889	374	2623	нпв	0,070	0,042	0,074	0,043
	2019	7,64	882	352	2609	0,902	0,064	0,049	0,071	0,042
	2020	7,88	647	326	2609	1,48	0,060	0,042	0,070	0,040
	2021	7,56	875	273	2554	нпв	0,060	0,043	0,070	0,047
	2022	8,06	1339	761	4409	<0,2	0,074	0,044	0,089	0,048
с. Володимирівка, вул. Ленина, 41	2018	7,80	923	232	2855	1,98	0,074	0,053	0,084	0,049
	2019	7,83	731	486	2758	1,76	0,072	0,053	0,082	0,053
	2020	7,84	683	492	2701	1,89	0,058	0,042	0,082	0,052
	2021	7,61	639	490	2601	0,102	0,073	0,057	0,083	0,053
	2022	8,19	742	532	2680	<0,2	0,078	0,059	0,092	0,055
с. Володимирівка, вул. Петровського, 1	2018	7,92	1211	205	2835	2,48	0,074	0,052	0,086	0,052
	2019	7,35	1248	186	2921	1,22	0,064	0,042	0,076	0,045
	2020	7,76	1189	184	3011	1,42	0,058	0,048	0,075	0,050
	2021	7,51	910	243	2944	1,70	0,073	0,047	0,077	0,053
	2022	7,93	1380	201	2979	1,49	0,059	0,041	0,066	0,037

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
с. Козацьке, вул. Терешкової, 6	2018	8,12	568	284	2132	2,79	0,076	0,059	0,088	0,057
	2019	7,91	712	224	2262	0,43	0,070	0,055	0,082	0,054
	2020	8,11	660	231	2211	2,26	0,072	0,052	0,082	0,055
	2021	8,26	642	205	2129	0,73	0,070	0,047	0,087	0,050
	2022	8,36	585	160	1830	<0,2	0,081	0,059	0,089	0,055
с.Козацьке, вул. Вишнева, 53	2018	7,81	780	342	3199	1,83	0,071	0,051	0,082	0,050
	2019	7,59	828	698	3902	0,327	0,067	0,045	0,074	0,044
	2020	7,98	543	465	2564	1,64	0,060	0,045	0,070	0,048
	2021	8,14	555	252	1424	нпв	0,067	0,050	0,070	0,047
	2022	8,56	578	233	2074	1,26	0,070	0,048	0,081	0,052
с.Козацьке, вул. Вишнева, 22	2018	8,04	482	259	1894	2,41	0,079	0,059	0,088	0,060
	2019	8,01	438	163	2012	1,17	0,074	0,052	0,082	0,053
	2020	8,0	608	153	2267	2,90	0,070	0,050	0,082	0,058
	2021	8,2	789	190	2328	2,49	0,067	0,050	0,077	0,050
	2022	8,65	588	221	2098	1,79	0,089	0,067	0,096	0,063
Норма для питної води з колодязів і каптажних джерел ДСанПіН 2.2.4-171-10		6,5-8,5	≤500	≤50	≤1500	≤1,0	≤1,0	≤1,0	≤0,5	≤0,2

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Новокостянтинівської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Мала Вись за 2022 рік

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/дм ³				Рік
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	
р. Мала Вись 500 м вище скиду	1,03	0,756	0,756	0,817	0,840
Місце скиду Випуск №2	5,57	4,56	2,02	5,43	4,39
р. Мала Вись 500 м нижче скиду	1,56	0,832	1,01	1,07	1,11

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Інгульської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Інгул за 2022 рік

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/дм ³				Рік
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	
р. Інгул 500 м вище скиду	1,04	0,76	0,756	0,711	0,817
Місце скиду Випуск №2	5,64	4,62	2,03	3,84	4,03
р. Інгул 500 м нижче скиду	1,57	0,84	1,02	1,95	1,34

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Смолінської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Кільчень за 2022 рік

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/дм ³				Рік
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	
р.Кільчень 500 м вище скиду	0,756	0,252	0,252	0,504	0,441
Місце скиду Випуск №2	4,79	3,756	2,772	4,28	3,90
р.Кільчень 500 м нижче скиду	1,76	1,26	1,01	1,51	1,38

За наведеними результатами досліджень наднормативного впливу на об'єкти довкілля та умови проживання населення, зумовленого діяльністю підрозділів підприємства, не виявлено.

Усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

За результатами контролю якості показників рівня вмісту природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у рослинності, ґрунтах і харчових продуктах у районі розташування уранових шахт та хвостосховища у балці «Щербаківська», перебувають на рівні природного фону.

Таким чином ці території відповідають встановленим радіоекологічним критеріям і вимогам.

Виробничі комплекси Смолінської, Інгульської і Новокостянтинівської шахт є основним джерелом техногенного впливу на поверхневі води прилеглої

території. Основним фактором техногенного впливу на поверхневі води є скид після очищення шахтних вод в р. Інгул, Кільтень по б. Курникова та Мала Вись. Скид здійснюється відповідно до затверджених гранично-допустимих скидів (ГДС). Внаслідок скиду підвищення у поверхневих водах вмісту радіоактивних компонентів не відбувається.

У всіх населених пунктах у воді джерел господарсько-питного водопостачання активність урану природного не перевищує рівні дії для природних радіонуклідів, визначених нормативами НРБУ-97.

Хвостосховище гідрометалургійного заводу (ГМЗ) у балці «Щербаківська» є місцем видалення відходів переробки уранових руд – «хвостів».

Конструкція хвостосховища та застосовувана технологія складування хвостів забезпечують безпечну експлуатацію споруди. Гідротехнічні споруди хвостового господарства, включаючи системи гідротранспорту та оборотного водопостачання, знаходяться у задовільному стані й забезпечують безаварійну експлуатацію хвостосховища і ГМЗ. Дренажні системи обох секцій хвостосховища працюють стабільно. Виклинювання фільтраційних вод на низовий схил огороджуючих дамб хвостосховища відсутні.

Вода, що надходить у хвостосховище, практично в повному об'ємі використовується системою водооборотного циклу на технологічні потреби ГМЗ.

Аналіз даних багаторічних спостережень за радіохімічним складом і властивостями річкової води, отриманих у системі моніторингу, не виявив впливи фільтраційних вод хвостосховища на якість річкових вод. Як показують результати аналізів річкової води, її радіохімічний склад в зоні потенційного впливу хвостосховища практично не зазнає змін.

Оскільки водооборотний цикл ГМЗ замкнутий, організовані скидання (випуски) забруднених стічних вод у водні об'єкти на площадці хвостосховища відсутні.

Роботи щодо радіаційно-екологічного моніторингу підприємства проводилися відповідно до вимог нормативних документів «Норми радіаційної безпеки України» (НРБУ-97), «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України» (ОСПЗРБУ-05) та нормативних документів з охорони атмосферного повітря.

Проведений протягом року радіоекологічний контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території СЗЗ й ЗС уранових шахт підприємства та хвостосховища у балці «Щербаківська» показав, що джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять негативного впливу на його якість. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновими значеннями.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території СЗЗ та ЗС уранових об'єктів підприємства наднормативного рівня впливу не виявлено.

Таким чином впроваджені підприємством протирадіаційні та природоохоронні заходи забезпечують дотримання нормативних рівнів впливу діяльності підрозділів на довкілля та на умови проживання населення.

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення області

Радіаційна безпека – стан захищеності теперішнього і майбутнього поколінь людей від шкідливого для їх здоров'я впливу іонізуючого випромінювання.

Стан радіоактивного забруднення області залежить від об'єктів виробничої діяльності підприємств уранодобувної промисловості.

Кіровоградська область має сировинну базу атомної енергетики – уранодобувну промисловість, яка включає три родовища уранової руди. Видобуток уранової руди здійснюється на трьох шахтах – Інгульській, Новокостянтинівській та Смолінській.

Державне підприємство «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах. Рудник Северинівський знаходиться на консервації. Шахти, які розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, смт. Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Смолінська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Смолінської шахти характеризуються наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території (на відстані 3-4 км від промислового майданчика шахти) становить 0,15 мкЗв/год.;

у межах санітарно-захисної зони (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,11- 0,30 мкЗв/годину.

На іншій території санітарно-захисної зони відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території колишнього відвалу пустих порід і забалансових руд – 0,11-0,5 мкЗв/год., на території ГЗК – 0,10-0,25 мкЗв/год.

У зоні спостереження (в житловій забудові) рівні гамма-випромінювання змінюються в межах 0,11-0,18 мкЗв/год.

Середнє значення об'ємної активності радону в атмосферному повітрі санітарно-захисної зони (далі – СЗЗ) і зони спостереження (далі – ЗС) становить

29,9±5,3 Бк/м³, що відповідає середнім значенням по Кіровоградській області (34 Бк/м³).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Інгульська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Інгульської та Центральної шахт характеризується наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Кіровоградського району (фонові), 2014 рік.» дорівнює 0,14-0,24 мкЗв/год.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,12-0,22 мкЗв/год.

На території зони спостереження Інгульської шахти значення потужності еквівалентної дози становить 0,12-0,23 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

Новокостянтинівська шахта

Фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території Новокостянтинівської шахти за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Маловисківського району Кіровоградської області (фонові), 2014 рік.» складає 0,11-0,17 мкЗв/год.

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Новокостянтинівської шахти характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,13 мкЗв/год.

Значення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання на автошляху шахта – виїзд на трасу Кропивницький – Умань становить 0,15-0,24 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахти Новокостянтинівська (с. Олексіївка, Лутківка, Мануйлівка) значення потужності еквівалентної дози становлять 0,10-0,24 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Новоукраїнського району.

На автошляхах, якими транспортується уранова руда, значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11-0,16 мкЗв/год.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Поводження з промисловими відходами, які є джерелами надмірного іонізуючого випромінювання, є вкрай актуальною темою для Кіровоградської області. Адже саме в цьому регіоні діють єдині, на рівні країни, уранові шахти, які здійснюють видобуток уранової руди. Шахти накопичують значні обсяги різноманітних відвалів.

Одними з найбільших суб'єктів, які забруднюють Кіровоградську область промисловими відходами, є шахти Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат». До підприємства входять три уранові шахти, три заводи та близько 20 допоміжних підрозділів. Всі шахти діють виключно на території Кіровоградської області.

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новоконстянтинівській шахтах. Шахти розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, смт. Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Відходи переробки уранових руд на ГМЗ зберігаються у ємності хвостосховища, розташованого в балці «Щербаківська» на території Петрівського району Кіровоградської області.

Структура утворення та накопичення відходів

Динаміка утворення відходів ВВУР/ППВУР на шахтах і ГМЗ підприємства наведена в таблиці.

№ п/п	Вид відходів	Одиниця виміру	Фактичне утворення		Очікуване утворення				
			2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2026 р.	2027 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Смолінська шахта									
1	Порожні породи і позабалансові руди	тонн	3 000	510	61000	61000	-	-	-
2	Відходи технології купного вилугування («хвости КВ»)	тонн	98 303	-	-	-	-	-	-
3	Відходи радіоактивно забрудненого металу	тонн	-	-	-	-	-	-	-
4	Кек фільтрування УОШВ	тонн	850	50	2000	2000	2000	900	900
Інгульська шахта									
1	Порожні породи і позабалансові руди	тонн	20 701	2 368	62500	62500	62500	62500	62500

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	Відходи радіоактивно забрудненого металу	тонн	-	-	-	-	-	-	-
3	Кек фільтрування УОШВ	тонн	2 076,25	278,0	2961,0	2961,0	2961,0	2961,0	2961,0
Новокосятинівська шахта									
1	Порожні породи і позабалансові руди	тонн	13 484	3 133	95000	95000	95000	95000	95000
2	Відходи радіоактивно забрудненого металу	тонн	-	-	-	-	-	-	-
3	Кек фільтрування УОШВ	тонн	46,894	16,765	598,0	598,0	598,0	598,0	598,0
Хвостосховище в балці «Щербаківська» ГМЗ									
1	Відходи переробки уранових руд	тонн	496664,0	149359,575	510000	510000	600000	600000	600000
2	Інші відходи, у т.ч. побутові і промислові відходи	тонн	2074,322	111,0138	2100,0	2100,0	2200,0	2200,0	2200,0

Обсяги утворення відходів за класифікаційними угрупованнями державного класифікатора відходів (ДК 005-96)

Найменування відходів за класифікаційними угрупованнями державного класифікатора відходів (ДК 005-96)	Код за ДК 005-96 (група, код)	Роки					
		2020		2021		2022	
		Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%	Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%	Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%
Усього		876,013835	100	766,955173	100	156,322723	100
відходи видобування та збагачення руд уранових і торієвих	A.6 12	866,68735	98,9	759,670605	99,1	155,433625	99,4
відходи виробництва хімікалій, продукції хімічної та волокна штучного	A.18 24	0,781531	0,09	0,498671	0,07	0,03483	0,02

Починаючи з 2025 року утворення відходів ВВУР/ППВУР на Смолінській шахті буде пов'язане з процесами зняття з експлуатації шахти відповідно до розробленого проекту та Державної цільової програми зняття з експлуатації уранового об'єкта на 2023-2027 роки.

Сортування відвальних порід Інгульської шахти із застосуванням установки радіометричної сепарації не проводилося. Застосоване обладнання і технологічна схема не дозволяють досягти запланованих обсягів та якості сортування, що зумовлено особливостями гранулометричного складу відвального матеріалу.

9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (Порядок).

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Визначення шкоди та збитків по цим показникам здійснюється відповідно до методик, затверджених відповідними наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів за поданням Держекоінспекції за погодженням з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Згідно з Порядком розроблено та затверджено відповідні методики розрахунку збитків, які набули чинності, а саме:

Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану;

Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди;

Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами;

Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях;

Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації. Для визначення факту заподіяння шкоди та збитків природно – заповідному фонду, а також їх масштаби встановлюються комісіями, створеними місцевими державними адміністраціями (на період воєнного стану – військовими адміністраціями).

9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки завдані внаслідок збройної агресії російської федерації у 2022 році:

- за забруднення ґрунтів площею 2829,72 м² та засмічення земельних ресурсів площею 55546,63 м² на загальну суму 4558716,653 тис. грн.

9.4.2 Втрати надр

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі - Порядок).

Відповідно до підпункту 10 пункту 2 вказаного порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрата надр, що включає втрати надр, завдані самовільним їх користуванням.

Основні показники, які оцінюються:

обсяг самовільного, зокрема незаконного, користування надрами;

збитки, завдані внаслідок самовільного користування надрами.

Визначення збитків від самовільного, зокрема незаконного, користування надрами здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держгеонадр за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальними за визначення збитків за наведеним показником є Держгеонадра.

9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих

Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі - Порядок).

Відповідно до підпункту 11 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком водні ресурси, що включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод.

Основні показники, які оцінюються:

збитки, заподіяні внаслідок забруднення та засмічення вод;

збитки, заподіяні внаслідок самовільного, зокрема незаконного, користування водними ресурсами;

збитки, заподіяні навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної (морської) економічної зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методик, затверджених наказами Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації у 2022 році:

- за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 146514,160 тис. грн.

9.4.5 Втрати лісового фонду

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі - Порядок).

Відповідно до підпункту 13 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрати лісового фонду, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати.

Основні показники, які оцінюються:

втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів;

втрати лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та неодержанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держлісагентства за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальним за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держлісагентство.

9.4.6 Збитки, завдані природно-заповідному фонду

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі - Порядок).

Відповідно до підпункту 14 пункту 2 вказаного порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком природно-заповідного фонду, що включає збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати.

Основним показником, який оцінюється, є збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

9.5 Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Екологічна безпека – ступінь захищеності територіального комплексу, екосистеми, людини (безпека життєдіяльності) від можливих екологічних уражень, визначається величиною екологічного ризику.

В Україні створена розгалужена система екологічного законодавства. Його вагомою складовою є нормативно-правові акти, які можна поділити на загальні та спеціальні. До загальних належать ті акти, що в основі регулюють суспільні відносини, які не становлять предмет екологічного права і містять лише окремі норми, що регулюють екологічні відносини. Спеціальні нормативно-правові акти - це акти, що спрямовані на регулювання екологічних відносин. За юридичною силою нормативно-правові акти традиційно поділяються на закони і підзаконні нормативно-правові акти.

Оснoву екологічного законодавства становить Конституція України, яка визначає засади правового регулювання охорони довкілля. Конституція України встановила право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування заподіяної шкоди, закріпила обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки. Конституція України встановлює й інші засади екологічного права, зокрема право власності на природні ресурси.

Охорона довкілля, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку країни. З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої та неживої природи, довкілля, захисту життя та здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням довкілля, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Чинне законодавство визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони довкілля в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Завданням законодавства про охорону довкілля є регулювання відносин у галузі охорони, використання та відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на довкілля, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історикокультурною спадщиною.

Центральне місце у системі екологічного законодавства, що регулює охорону навколишнього природного середовища як інтегрованого об'єкту, посідає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Екологічне законодавство закріплює можливість судового захисту порушених прав громадян внаслідок недотримання вимог екологічної безпеки. Не виключається і самозахист, при якому дії повинні бути правомірними, відповідати змісту та характеру правопорушення, не суперечити вимогам закону. Зокрема, в судових органах розглядаються справи щодо захисту права громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, справи про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення вимог і правил екологічної безпеки, а також справи про відмову від надання своєчасної, повної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища, а також про джерела забруднення, приховування випадків аварійного забруднення навколишнього природного середовища або фальсифікацію відомостей про стан екологічної обстановки чи захворюваності населення.

10 ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

До оголошення в країні військового стану у складі промислового комплексу області функціонувало понад 2200 підприємств, близько 360 з них формували по обсягам виробництва облікове коло і забезпечували майже 80 % обсягу промислового виробництва.

Руйнування виробничих потужностей в зоні активних бойових дій суттєво позначилися на зміні структури виробництва багатьох секторів промисловості. Заходи з релокації підприємств відбуваються в ситуативному форматі, без прогнозу зміни регіональних ринків збуту, міграції трудових ресурсів, навантаження на інженерні мережі, конкуренції, що не завжди відповідає інтересам мобілізаційної економіки.

Через воєнний стан, бойові дії, форс-мажорні обставини були порушені логістичні ланцюжки, що ускладнило як закупівлю сировини для виготовлення продукції, так і поставки готової продукції замовникам. Відбулося стрімке скорочення ринків збуту, девальвація гривні, ускладнився доступ до кредитних ресурсів, виникли проблеми з кадрами через мобілізацію. Як результат – багато підприємств були вимушені призупинити свою діяльність або навіть її згорнути.

Більшість промислових підприємств працюють із завантаженістю на 30-40 %. У зв'язку із цим зменшилися обсяги виробництва та обсяги реалізованої продукції. Діяльність підприємств по галузям і стан виробництва характеризує такий показник, як індекс промислової продукції, і в січні 2022 року він був досить високий 127,1 %.

Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітності.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

Тобто з 24 лютого 2022 року повна статистична звітність не оприлюднюється, тому реальну картину по підгалузях промисловості проаналізувати неможливо.

Надані органами статистики статистичні дані по неповному колу підприємств за січень-червень 2022 року наступні: індекс промислової продукції до аналогічного періоду минулого року склав 76,8 %, зокрема в добувній – 36,9 %; переробній промисловості – 83,4 %; постачання пару, газу, електроенергії – 90,2 %.

Підприємствами області у 2022 році реалізовано промислової продукції на суму 47,1 млрд. грн (2021 рік – 46,7 млрд. грн).

На основі поданої звітності (неповне коло підприємств) зменшення обсягів промислової продукції у 2022 році відбулося через зменшення виробництва у: добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 60,6 %; переробній промисловості – на 17,9 %, у тому числі: у харчовій промисловості – на 7,4 %, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри та інших матеріалів – на 26 %, виготовленні виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності – на 21,2 %, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції - на 23,9 %, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 54,1 %, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 39 %, машинобудуванні – на 41,4 %; постачанні електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря – на 8,3 %.

Зменшення відбулося в основному за рахунок підприємств добувної промисловості. Майже на рівні з минулим роком спрацювали підприємства переробної промисловості та підприємства, що надають послуги електро-, газо-водопостачання.

У період введення воєнного стану залишилися без замовлень такі підприємства добувної галузі як ПАТ «Кіровоградграніт», АТ «Гайворонський спецкар'єр», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Елгран», ПрАТ «Заваллівський графітовий комбінат» та інші.

Суттєво на роботу підприємств добувної галузі вплинув той факт, що три уранові шахти ДП «СхідГЗК» виведено в простій з січня 2022 року, починаючи з червня 2022 року припинено виплату 2/3 заробітної плати.

Складний фінансовий стан, блокування рахунків через кредиторську заборгованість підприємств, призвело до кризової ситуації на підприємстві.

З кінця жовтня 2022 року працюють дві шахти Новокосянтинівська та Інгульська, частково погашено заборгованість по заробітній платі.

Призупинив свою діяльність ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат». На проблеми у металургійному секторі вплинули проблеми з логістикою, дефіцитом робітничих та інженерних кадрів, перебої з постачанням електроенергії та падіння цін на продукцію на світових ринках.

Зокрема, через блокування морських портів виробники втратили доступ до частини ринків, а логістичні послуги виросли у ціні в 3-4 рази, що зробило продукцію неконкурентоздатною.

Через проблеми з енергопостачанням та можливістю виконання замовлень працюють неповний робочий тиждень підприємства сільськогосподарського машинобудування АТ «Гідросила», ТОВ ВКФ «Велта», АТ «Ельворті», ТОВ «АК «Фаворит», ПП «Виробнича компанія «Технополь» та інші.

У промисловості категорію підприємств, які працюють більш стабільно, формують підприємства машинобудівної, ливарної промисловості,

виробництва харчових продуктів, деревообробної, електротехнічної промисловості та виробництва електричної енергії.

Структура та обсяги промислового виробництва

Таблиця 10.1.1

Галузева структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами економічної діяльності	Структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) без ПДВ та акцизу, у % до всієї реалізованої продукції
Промисловість*	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,7
Переробна промисловість	70,5
з неї:	
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	48,2
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,3
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,6
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к
виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	1,6
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,3
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1,6
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	6,8
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	6,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	24,3
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,5

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області. Дані за видами промислової діяльності сформовані за функціональним принципом (по однорідних продуктах), з урахуванням уточнень підприємств станом на кінець лютого наступного за звітним роком на підставі місячних даних короткотермінової статистики промисловості.

к - Дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Окремі показники роботи промисловості

Таблиця 10.1.2

Показник	2020 р.*	2021 р. *	2022 р.*
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу, млн грн	34919,5	46697,9	47100,8
Індекс промислової продукції, %	102,2	81,7	76,0
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн	37684,9	51208,3	51650,1

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області. Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

10.2 Вплив на навколишнє середовище

Діяльність будь-яких підприємств пов'язана з виділенням забруднюючих речовин в атмосферне повітря, водоспоживанням та водовідведенням, утворенням відходів.

У 2022 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по регіону в порівнянні з попереднім 2021 роком, за даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, зменшився на 2,7 тис. т і становить 8,4 тис. т (попередні дані).

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства, що здійснюють виробництво металів (2023,954 т), виробництво олії і тваринних жирів (1204,563 т) та виробництво цукру (1140,373 т).

За даними Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України у 2022 році для потреб добувної промисловості забрано з поверхневих та підземних джерел 10,594 млн м³, обсяг скиду стічних вод склав 9,133 млн м³.

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Геологічне середовище є важливою частиною навколишнього середовища, з ним щільно пов'язані інші природні компоненти глобальної соціоекосистеми.

Геологічне середовище використовується людством у трьох напрямках:
як джерело мінеральної сировини, необхідної для народного господарства;
як місце нагромадження відходів виробництва.

Лише 10% мінеральної сировини, що людина добуває з надр планети, перетворюється на готову продукцію, решта 90% забруднює біосферу.

При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним інші компоненти біосфери: ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі та підземні води тощо. При цьому мають місце не лише процеси механічного руйнування та засмічення навколишнього середовища, але й його геохімічного забруднення. Адже хімічні елементи в товщі нашої планети розподілені нерівномірно. Живі організми пристосувалися до тих елементів, які найбільш поширені в приповерхневих шарах земної кори. Однак людська діяльність піднімає з глибин Землі величезні маси ендегенних мінералів, збагачених рідкісними для поверхні хімічними елементами – важкими металами, радіонуклідами тощо, навіть незначні концентрації яких небезпечні для живих організмів. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва відбувається концентрація цих шкідливих елементів на значних площах, що призводить до тяжких захворювань і навіть масової загибелі рослин, тварин і людей.

Кіровоградська область є єдиною в Україні, де здійснюється розробка уранових родовищ. ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» видобуває уранову руду на Центральному, Мічурінському родовищах (Кропивницький район) та Ватутінському і Новокостянтинівському (Новоукраїнський район). У результаті розробки вказаних родовищ відбувається забруднення промислових майданчиків та прилеглої території радіонуклідами природного походження на рівні, що перевищує фонові показники місцевості. Крім того, у результаті підземного видобування уранової руди формуються підземні порожнини та депресія підземних вод, які можуть спровокувати просідання об'єктів денної поверхні та підтоплення житлової забудови і сільськогосподарських угідь після припинення розробки родовищ.

У результаті діяльності добувних підприємств утворюються наступні види відходів:

пусті породи (знімаються або виймаються для отримання доступу до корисної копалини);

відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин;

тверді побутові відходи(виникають у ході повсякденної діяльності об'єкта видобутку);

небезпечні відходи (утворюються внаслідок використання небезпечних хімічних речовин, зберігання та використання нафтопродуктів тощо).

З вищезазначених видів відходів найбільші за обсягами утворення є пусті породи та відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин. Такі відходи найчастіше зберігаються у наземних сховищах, які можуть займати до половини площі, відведеної для видобутку корисних копалин. Основною вимогою до зберігання таких відходів є гарантія безпечного, стабільного та економічно вигідного їх зберігання з незначними ризиками для здоров'я і безпеки населення, а також прийнятно низьким соціальним і екологічним впливом у ході експлуатації та у період після закриття об'єкта.

Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псуєть навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом геологічне середовище порушується виїмками гірських порід (кар'єрами), площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, для пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно відкачують воду.

Крім того, в місцях розташування збагачувальних підприємств відбувається геохімічне забруднення навколишнього середовища. Тверді, рідкі та газоподібні відходи виробництва інтенсивно забруднюють на прилеглих територіях ґрунти, рослинність, поверхневі і підземні води та атмосферне повітря. Потужними джерелами забруднення навколишнього середовища виступають також гідровідстойники, шлаконакоплювачі тощо.

У зв'язку з широкомасштабним руйнуванням господарською діяльністю геологічного середовища все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. Воно полягає, з одного боку, у максимально повному вилученні і використанні мінеральної сировини при видобутку, збагаченні та переробці корисних копалин, а з другого – у зведенні до мінімуму шкоди, яку завдають ці процеси навколишньому середовищу.

Максимально повне використання мінеральної сировини може бути досягнуто застосуванням нових прогресивних технологій, які дозволятимуть комплексно використовувати родовища корисних копалин, максимально повно добувати з вміщуючих порід і покривних товщ корисні речовини, і, крім основного для даного родовища виду мінеральної сировини, добувати та використовувати супутні види. Іншим шляхом, що веде до тієї ж мети, є максимально повна утилізація залишкової породи, шлаків, шлаків та інших відходів гірничодобувної та переробної промисловості для потреб будівництва, сільського господарства тощо.

Щодо мінімізації шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

На місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничовидобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські виробки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокатками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише

після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо.

Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того, щоб уникнути осідання земель над підземними виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забутовувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні землі.

Для мінімізації шкоди підприємствами проводиться робота по недопущенню забруднення і засмічення земельних ресурсів, скид кар'єрних вод проводиться після їх очищення, здійснюється рекультивація порушених земель.

З цією метою перед початком розробки родовища підприємство проходить процедуру «Оцінка впливу на довкілля», в якій передбачено заходи по недопущенню погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств добувної промисловості та розроблення кар'єрів обсяг викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2022 році складає, а саме:

Таблиця 10.2.1.1

№ з/п	Види економічної діяльності	КВЕД	Всього, т	У % до 2021 року
1	Добування залізних руд	07.10	656,847	88,4
2	Добування уранових і торієвих руд	07.21	33,868	18,5
3	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, піску, крейди та глинистого сланцю	08.11	28,517	61,2
4	Добування піску, гравію, глини і каоліну	08.12	88,349	20,7
5	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	08.99	2,761	51,3

10.2.2 Металургійна промисловість

На сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу неможливо обійтися без кольорових металів, які є незамінними в машинобудуванні і

особливо широко використовуються в таких його галузях, як електронна, електротехнічна, приладобудівна та інші.

На території Кіровоградської області налічується 2 підприємства, які займаються металургійним виробництвом: ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат», ПрАТ «Металит».

ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» – єдине в Україні підприємство, що виробляє в промисловому масштабі феронікель з бідних окислених феронікелевих руд. Підприємство з потужностями прямої металургійної переробки (без збагачення і згрудкування) до 1,5 млн комплексних природно-легованих руд з отриманням до 100 тис. тонн на рік з різного складу феронікелю (сплав заліза з нікелем, хромом, кремнієм, міддю та інш.), у тому числі нікелю – від 7 до 20 тис. тонн на рік.

Власником Побузького феронікелевого комбінату є група компаній Solway Investment Group. Група веде свою діяльність з 2002 року і є приватною компанією, яка здійснює диверсифікований бізнес в гірничодобувній та металургійній індустріях. Ключові компанії групи зареєстровані в Швейцарії, Люксембурзі та на Мальті, 100 % статутного капіталу належить громадянам ЄС. Основні виробничі активи Solway сконцентровані в Північній Македонії, Гватемалі, Індонезії, Аргентині та Україні.

Підприємство є основним роботодавцем не тільки в найбільшому населеному пункті Голованівського району, але й у Кіровоградській області. На комбінаті працює понад 35 % населення селища Побузьке.

Підприємство динамічно розвивається, постійно удосконалює технології виробництва та вийшло на 7-е місце у світі з випуску нікелю та феронікелю.

З початком війни комбінат зіткнувся з ускладненням логістики. Блокування морських портів агресором, через які комбінат отримував необхідну сировину, призвело до того, що виробничі потужності комбінату не працюють на повну потужність.

Додаткових проблем додає і викликані агресією росії проти України глобальний економічний спад та енергетична криза, які вплинули на запит на готову продукцію комбінату на європейському ринку. Тому комбінат вимушений балансувати на межі зупинки печей.

Після російських атак на енергетичну систему України ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» був змушений призупинити роботу з 01 листопада 2022 року, проте підприємство та створений за його участі благодійний фонд «Розвиток Побужжя» все ж продовжують підтримувати Побузьку територіальну громаду та тимчасових переселенців на її території.

Незважаючи на простій, ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» – за погодженням з інвестором, міжнародною групою Solway, – продовжує виконувати соціальні зобов'язання з підтримання життєдіяльності Побузької громади. Однак, через вимушену зупинку комбінату, керівництву довелося дещо скоригувати соціальну програму, призупинивши реалізацію низки проєктів із розвитку інфраструктури смт Побузьке.

ПрАТ «Металит» (м. Кропивницький) працює на ринку з 2013 року і є одним із провідних металургійних підприємств України. Виготовляє чавунні заготовки шляхом використання методики лиття у піщано-глинисті форми, ця технологія дозволяє створювати деталі з високою якістю поверхні та точними розмірами. Чавунні відливки виготовляються для агропромислового комплексу, гідравлічних систем, автомобільного та залізничного транспорту.

Продукція ПрАТ «Металит» відповідає міжнародним стандартам якості, затребувана в Україні та експортується до Польщі та Естонії.

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

Хімічна промисловість області представлена 22 підприємствами, серед яких провідне місце займають ТОВ «Хімвіскпром», ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ «Прогрес-2010» та ТОВ «Герметик».

Завдяки використанню передових технологій виробництва та високоякісної сировини, продукція підприємств задовольняє потреби найвибагливіших споживачів та за багатьма показниками перебуває на рівні світових стандартів.

ТОВ «Кіровоградпостач» (м. Кропивницький) входить до складу компанії «Хімрезерв», яка заснована в 1996 році як компанія з виробництва змішаних розчинників для потреб хімічної промисловості України. Сформувалися дві виробничі ділянки: лакофарбовий завод і центральний виробничо-складський комплекс, де, крім центрального складу, планувалися цехи з виробництва гальмівних і охолоджуючих рідин, побутових розчинників, автохімії та автокосметики.

На базі старого заводу місцевої промисловості, на якому вироблялися тільки олійні фарби, у 2000 році була проведена повномасштабна модернізація. Було побудовано сучасне виробництво лакофарбових матеріалів, які найбільше користувалися попитом.

У нових цехах почали вироблятися пентафталеві емалі на основі алкідних лаків, швидковисихаючі нітроцелюлозні емалі на основі нітроцелюлози, різні ґрунтовки та просочувачі, меблеві і промислові лаки. Був побудований цех з виробництва вододисперсійних фарб на основі сучасних акрилових дисперсій. Запущено в експлуатацію цех синтезу напівфабрикатних алкідних лаків та смол.

Також на центральному виробничо-складському комплексі розпочато виробництво та фасування охолоджуючих рідин «Тосол», гальмівних рідин «Нева», «БСК», розчинників Р-647, 646.

Ємності для зберігання сировини повірені органами сертифікації та метрології і забезпечують надійне збереження навколишнього середовища від забруднення.

Також було створено і акредитовано хімічну лабораторію для проведення фізико-хімічних випробувань виробленої продукції та вхідного контролю сировини, що надходить на підприємство.

З 2003 року продукція підприємства сертифікована в системі УкрСЕПРО.

Компанія провела доукомплектацію цехів сучасним обладнанням, яке дозволило виробляти лакофарбові покриття за європейськими стандартами.

ТОВ «Хімвіскпром» (м. Олександрія) є виробником продукції на основі переробки бурого вугілля, зокрема: вуглелужні реагенти для буріння нафтогазових свердловин, модельні склади для точного литва на основі воску буровугільного, стимулятори росту рослин (гумати натрію та калію), ґрунтосуміші для теплиць. Їх продукція затребувана в Україні та експортується до Туркменістану, Узбекистану, Казахстану, Азербайджану, Ірану.

10.2.4 Харчова промисловість

Харчова промисловість - одна з провідних галузей промисловості області, яка забезпечує населення продуктами харчування та гарантує продовольчу безпеку держави.

Підприємства області мають вагомий вплив на обсяг виробництва харчових продуктів в Україні. Так питома вага у загальнодержавному виробництві: олії соняшникової – 14,8 %. Питома вага олії соняшникової у виробництві харчових продуктів по області складає 63,3 %.

На підприємствах області постійно оновлюється асортимент продукції, впроваджуються сучасні технології, виробляється понад 2 тисячі найменувань продуктів.

У 2022 році реалізовано харчових продуктів та напоїв на суму майже 22,7 млрд. грн. Питома вага продукції харчової промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції області становила 48,2 %.

10.3 Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

У широкому розумінні, екологізація виробництва – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технічних, управлінських та інших рішень, що дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів, поліпшувати чи зберігати якість природного середовища на локальному, регіональному і глобальному рівнях.

У соціально-економічному аспекті екологізація потребує переходу від витратного принципу (він включає ефективність не лише фінансово-ресурсних, а й природно-ресурсних витрат) до ресурсозберігаючих методів господарювання, відмови від екстенсивного розширеного споживання природних ресурсів, отримання максимуму корисності за умов мінімального використання сировини і незначного порушення балансу функціонування навколишнього середовища.

Отже, екологізація – це процес постійної і послідовної розробки та впровадження у процес виробництва нових технологічних і управлінських рішень, які дають можливість підвищувати ефективність використання природних ресурсів із збереженням чи поліпшенням якості довкілля.

Екологізація промислових підприємств – це складний та довготривалий процес, який потребує підтримки і стимулювання з боку держави.

Можливо виділити наступні основні напрямки екологізації виробництва:

- впровадження раціонального природокористування (заощадження природних ресурсів, економія витрат сировини, палива та енергії, використання нетрадиційних джерел енергії тощо);

- впровадження прогресивних технологій видобутку природної сировини, вдосконалення та модернізація технології виробництва (запровадження екологічної системи управління на підприємствах, застосування екологічного аудиту та екологічного маркування, екологічна стандартизація і сертифікація, створення та впровадження маловідходних і безвідходних виробництв, використання відходів в якості вторинної сировини у виробництві тощо);

- скорочення та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища (запровадження ефективних методів очищення промислових, комунальних стічних вод та викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, впровадження системи та технологій переробки відходів, використання нових більш безпечних видів сировини, капітальний ремонт, реконструкція очисних споруд та систем очищення викидів тощо);

- екологічно прийнятне розміщення і територіальна організація виробництва.

Основним забруднювачем навколишнього природного середовища є промисловість. Істотними чинниками негативного впливу на природні ресурси області є: викиди в атмосферу, скиди недостатньо очищених стічних вод, продукування та накопичення відходів.

На промислових підприємствах регіону реалізується низка інвестиційних проєктів з підвищення технологічного рівня виробництва, реконструкції і технічного переоснащення підприємств, впровадження сучасних енергоефективних технологій і обладнання та заходів щодо збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту товарів, робіт і послуг.

Основним джерелом фінансування капіталовкладень щодо зменшення впливу на довкілля є власні кошти підприємств.

Комплексною програмою охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затвердженою рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86, передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів.

У 2022 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 3586,2 тис. грн здійснювалася реалізація природоохоронних заходів з охорони водних ресурсів.

11 СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Кіровоградська область має значний потенціал для розвитку сільського господарства. У галузі створюється 25,2% валової доданої вартості.

Сільське господарство у Кіровоградській області є важливою складовою регіональної економіки, забезпечує продовольчу безпеку регіону, його потенціал створює сприятливі умови для регіонального розвитку.

Рослинництво залишається однією з основних галузей сільського господарства і є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку суспільства, а також опосередковує фінансово-економічне благополуччя аграрних товаровиробників.

У загальній структурі виробництва зернових і зернобобових та технічних культур переважають три основні сільськогосподарські культури – соняшник, кукурудза та пшениця.

Основними причинами домінування вказаних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах виступають висока оборотність інвестицій у рослинницькій галузі, висока прибутковість цих культур, особливо в останні роки, можливість застосування інтенсивних технологій, доступ крупного аграрного бізнесу на ринок продовольства, зокрема зовнішній.

В 2022 році відбулось зменшення виробництва валової продукції сільського господарства на 13,5 % порівняно з 2021 роком, причиною зменшення виробництва стали рекордні урожаї 2021 року та зменшення продуктивності сільськогосподарського виробництва внаслідок збройної агресії російської федерації.

Індекс сільськогосподарської продукції склав 86,5 % до 2021 року (2021 рік – 146,3% до 2020 року). Відбулося зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва – на 14,9 % та незначне збільшення в галузі тваринництва – на 1,8 %.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств склав 32,1 млрд. грн, у т.ч.: у рослинництві – 28,5 млрд. грн, тваринництві – 3,6 млрд. грн.

11.2 Вплив на навколишнє середовище

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50%. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами і програмувати умови одержання запланованого врожаю.

Протягом 2022 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 91,4 тис. тонн поживних речовин мінеральних добрив, що менше проти 2021 року на 42,4 тис. тонн, або на 31,7%, органічних добрив внесено 114,9 тис. тонн. Дані щодо внесення добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами наведені у таблиці 11.2.1.1.

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га		1204,1
1	2	3
1.	Мінеральні добрива :	
2.	Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	91,4
3.	у тому числі: азотних, тис. т	46,1
4.	фосфорних, тис. т	3,2
5.	калійних, тис. т	1,0
6.	Комплексні	41,1
7.	Удобрена площа під урожай, тис. га:	914,2
8.	% удобреної площі	86,8
9.	Внесено на 1 га уточненої посівної площі, кг	87
10.	у тому числі: азотних, кг	43,9
11.	фосфорних, кг	3,03
12.	калійних, кг	0,93
13.	Органічні добрива:	
14.	Всього внесено, тис. т	114,9
15.	Удобрена площа, тис. га	8,2
16.	% удобреної площі	0,8
17.	Внесено на 1 га уточненої посівної площі, т	0,109
18.	на 1 га удобреної площі, т	14

11.2.2 Використання пестицидів

Принципи застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів – діючих засобів у боротьбі з бур'янами та шкідниками – звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

Інформація про показник забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів Кіровоградської області за 2022 рік наведена в таблиці 11.2.2.1.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів у Кіровоградській області за 2022 рік

Таблиця 11.2.2.1

Район	Вид забруднювача	Площа, тис. га	Кількість проб, штук			Уміст ЗКП, мг/кг			ГДК, мг/кг	Населений пункт, господарство, де було виявлено перевищення ГДК
			проаналізовано	із них забруднено ЗКП	із вмістом вище ГДК	мінімальний	середній	максимальний		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Голованівський	ДДТ з метаболітами	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ГХЦГ сума ізомерів			-	-	-	-	-	-	-
	2,4-Д амінна сіль			-	-	-	-	-	-	-
Кропивницький	ДДТ з метаболітами	36,86	26	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Новоукраїнський	ДДТ з метаболітами	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ГХЦГ сума ізомерів			-	-	-	-	-	-	-
	2,4-Д амінна сіль			-	-	-	-	-	-	-
Олександрійський	ДДТ з метаболітами	7,64	6	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Усього	ДДТ з метаболітами	44,50	32	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

11.2.3 Зрошення та осушення земель

Кіровоградська область за кліматичними умовами відноситься до зони ризикованого землеробства. Це зумовлено недостатньою кількістю опадів та їх нерівномірним випаданням, що спричиняє довготривалі періоди посух. Тому застосування зрошення при вирощуванні сільськогосподарських культур дає можливість зменшувати залежність від несприятливих погодних умов, що відповідно підвищує врожайність культур та мінімізує загрозу втрати врожаю.

Зрошувані землі – це потенціал у збільшенні виробництва сільськогосподарських культур, що є гарантією продовольчої безпеки держави, який необхідно використовувати. Власники та користувачі земельних ділянок на меліорованих землях мають можливість використовувати даний потенціал в повній мірі, оскільки зрошувальні системи мають стабільне джерело зрошення, що для нашої області дуже актуально, оскільки область належить до регіону малозабезпеченого водними ресурсами.

Особливого значення набуває екологізація ряду виникаючих аспектів в умовах використання зрошення, серед яких засолення ґрунтів, їх ущільнення, заболочування, втрати гумусу і погіршення фізичних властивостей ґрунту, питання ощадливого використання води на полив.

З метою забезпечення раціонального використання земельних і водних ресурсів, виявлення причин їх незадовільного стану, своєчасного виконання меліоративних заходів по запобіганню деградації ґрунтів, охорони вод і земель від забруднення у Кіровоградській області здійснюється моніторинг зрошуваних земель.

У Кіровоградській області еколого-меліоративний моніторинг зрошуваних земель проводиться на площі 40690 га.

Під час екологічного моніторингу збирається інформація про стан зрошуваних та прилеглих до них земель, що дозволяє своєчасно виявити негативні процеси засолення та осолонцювання ґрунтів, підтоплення земель, поширення екзогенних процесів, та в подальшому розробити необхідні рекомендації і прогнози щодо попередження таких процесів на землях сільськогосподарського призначення.

Основними факторами, що впливають на стан зрошуваних земель, є глибина залягання рівнів ґрунтових вод, мінералізація ґрунтових вод при глибині їх залягання до двох метрів, якість поливної води (за агрономічними критеріями), ступінь засолення та солонцюватості ґрунтів.

Розподіл зрошуваних земель та прилеглих до зрошення територій за середньовеgetаційними значеннями глибини залягання рівнів ґрунтових вод у 2022 році наведено у таблиці 11.2.3.1.

Таблиця 11.2.3.1

Глибина залягання РГВ, м	Площа зрошуваних земель, га	Площа прилеглих до зрошення територій, га
1	2	3
РГВ<1,0	0	5
1,0<РГВ<1,5	0	10
1,5<РГВ<2,0	0	14
2,0<РГВ<3,0	0	44
РГВ>3,0	40690	4221

Розподіл зрошуваних земель за якістю зрошувальної води (за агрономічними критеріями станом на 01 січня 2023 року) наведено у таблиці 11.2.3.2.

Таблиця 11.2.3.2

Якість зрошувальної води (за агрономічними критеріями)	Площа (га)
1	2
Води обмежено придатні II класу, фізична площа, всього:	1236
за показниками через:	
небезпеку підлуження	1236
небезпеку вторинного засолення	0
небезпеку токсичного впливу на рослини	1236
небезпеку осолонцювання	0
Води непридатні для зрошення без попереднього поліпшення її якості	1649

Еколого-меліоративний стан зрошуваних земель визначається динамікою залягання рівнів ґрунтових вод, засоленістю та солонцюватістю ґрунтів, якістю зрошувальної води.

Вивчення засоленості та солонцюватості ґрунтів зони аерації, визначення площ зрошуваних земель із різними типами та ступенем засолення, солонцюватості ґрунтів, зміни властивостей ґрунтового покриву під впливом меліорації базується на основі матеріалів ґрунтово-сольових зйомок.

За даними ґрунтово-сольових зйомок за останні п'ять років на зрошуваних масивах області широко розповсюджені землі з незасоленими та несолонцюватими ґрунтами.

Оцінка еколого-меліоративного стану зрошуваних земель та прилеглих територій надається станом на 01 січня 2023 року наведена у таблиці 11.2.3.3.

Таблиця 11.2.3.3

Еколого-меліоративний стан	Зрошені землі, га	Прилеглі території, га
1	2	3
Сприятливий	39041	4221
Задовільний	1649	44
Несприятливий	0	29

У 2022 році у Кіровоградській області еколого-меліоративний стан на 96% зрошуваних земель оцінено як сприятливий, на 4% - як задовільний.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Тваринництво – невід’ємна споріднена з рослинництвом галузь, призначення якої – виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки і забезпечують можливість експорту.

Тваринництво області представлене такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво. Для галузі тваринництва 2022 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів’я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається також нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частку.

Індекс обсягу продукції тваринництва у 2022 році по Кіровоградській області склав 99,6% в усіх категоріях господарств, у тому числі: сільськогосподарських підприємствах – 104,5%.

В усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2023 року налічувалось 67,6 тис. голів великої рогатої худоби, у т.ч. корів – 41,3 тис. голів; свиней – 193,6 тис. голів; овець та кіз – 27,9 тис. голів; птиці усіх видів – 4385,8 тис. голів. За 2022 рік усіма категоріями господарств області реалізовано на забій 70,1 тис. т худоби та птиці живою вагою, вироблено 268,3 тис.т молока та 460,1 млн шт. яєць, а також 1 т вовни.

Продуктивність худоби і птиці на 01 січня 2023 року (сільськогосподарські підприємства)

Таблиця 11.2.4.1

	Одиниця виміру	2022 рік	2021 рік	2022 р до 2021 р +, -	в %
1	2	3	4	5	6
Надій на корову (на поч.р.)	кг	6545	6282	263	104,2
Яйценоскість на курку-нес.	штук	-	-	-	-
Середньодобові прирости:					
ВРХ	грам	-	-	-	-
Свиней	грам	-	-	-	-

*Виробництво продукції тваринництва
за всіма категоріями господарств на 01 січня 2023 року*

Таблиця 11.2.4.2

1	Одиниця виміру	2022 р.	2021 р.	2022 до 2021 року	
				. + . -	в %
1	2	3	4	5	6
1. Реалізація худоби і птиці живою вагою					
Всі категорії господарств	тис. т	70,1	70,9	-0,8	98,9
Сільгоспдприємства	тис. т	24,4	24,2	0,2	100,8
Питома вага	%	35	34	0	-
Господарства населення	тис. т	45,7	46,7	-1,0	97,9
Питома вага	%	65	66	0	-
2. Молоко					
Всі категорії господарств	тис. т	268,3	269,2	-0,9	99,7
Суспільний сектор	тис. т	65,7	63,2	2,5	104
Питома вага	%	24	23	0	-
Приватний сектор	тис. т	202,6	206	-3,4	98,3
Питома вага	%	76	77	0	-
3. Яйця					
Всі категорії господарств	млн шт.	460,1	468,8	-8,7	98,1
Суспільний сектор	млн шт.	8,2	8,4	-0,2	97,6
Питома вага	%	2	2	0	-
Приватний сектор	млн шт.	451,9	460,4	-8,5	98,2
Питома вага	%	98	98	0	-
4. Вовна*					
Всі категорії господарств	т.	1	1	0	100
Суспільний сектор	т.	к	к	0	-
Питома вага	%	-	-	0	-
Приватний сектор	т.	к	к	0	-
Питома вага	%	-	-	0	-

*- дані не оприлюднюються, на виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику», щодо конфіденційності статистичної інформації (к).

*Підсумки обліку поголів'я худоби та птиці
по всіх категоріях господарств станом на 01 січня 2023 року*

Таблиця 11.2.4.3

1	Одиниця виміру	2022 р.	2021 р.	2022 до 2021 року	
				. + . -	в %
1	2	3	4	5	6
1. Велика рогата худоба					
Всі категорії господарств	тис. гол.	67,6	70,1	-2,5	96,4
Суспільний сектор	тис. гол.	25,2	24,7	0,5	102,0
Питома вага, %	%	37	35	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	42,4	45,4	-3,0	93,4
Питома вага, %	%	63	65	0	-

1	2	3	4	5	6
2. в т. ч. Корови					
Всі категорії господарств	тис. гол.	41,3	42,7	-1,4	96,7
Суспільний сектор	тис. гол.	10,4	10,3	0,1	101
Питома вага, %	%	25	24	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	30,9	32,4	-1,5	95,4
Питома вага, %	%	75	76	0	-
3. Свині					
Всі категорії господарств	тис. гол.	193,6	195,9	-2,3	98,8
Суспільний сектор	тис. гол.	138,0	137,7	0,3	100,2
Питома вага, %	%	71	70	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	55,6	58,2	-2,6	95,5
Питома вага, %	%	29	30	0	-
4. Вівці і кози					
Всі категорії господарств	тис. гол.	27,9	28,3	-0,4	98,6
Суспільний сектор	тис. гол.	2,9	3	-0,1	96,7
Питома вага, %	%	10	11	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	25,0	25,3	-0,3	98,8
Питома вага, %	%	90	89	0	-
5. Птиця					
Всі категорії господарств	тис. гол.	4385,8	4501,5	-115,7	97,4
Суспільний сектор	тис. гол.	23,9	24,8	-0,9	96,4
Питома вага, %	%	1	1	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	4361,9	4476,7	-144,8	97,4
Питома вага, %	%	99	99	0	-

11.3 Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та цикли, адаптовані до місцевих умов, а не на використання ресурсів з несприятливими наслідками. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації та науку в інтересах спільного середовища і сприяє справедливим відносинам і хорошій якості життя для всіх учасників.

У 2018 році набув чинності Закон України № 2496-VIII «Про основні принципи і вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Під дію Закону потрапили такі галузі органічного виробництва:

- рослинництво, в тому числі вирощування насіння та розсади;
- тваринництво, до якого також віднесено птахівництво та бджільництво;
- вирощування грибів, у тому числі органічних дріжджів;
- розведення риби та інших видів аквакультури, вирощування морських водоростей;
- виробництво харчових продуктів, в тому числі виробництво вина;
- виготовлення кормів.

Поняття органічної продукції значно ширше, ніж вирощування рослин чи тварин без використання «хімії». Ведення органічного сільського господарства є частиною принципу сталого розвитку, в основі якого — мінімізація впливу людини на довкілля, гуманне ставлення до тварин та турбота про здоров'я споживачів.

Це означає, що фермери в процесі вирощування органічних рослин повинні:

- дотримуватися правил сівозміни, проводити обробку землі без порушень структури ґрунту;

- надавати перевагу органічному насінню та розсаді, адаптованим до місцевих кліматичних умов;

- повністю виключити застосування ГМО та опроміненого насіння;

- не використовувати органічні добрива й мінеральні азотні добрива, що під заборону;

- замість хімічних засобів захисту рослин та регуляторів росту використовувати насіння, стійке до шкідників та хвороб; застосовувати природні методи боротьби зі шкідниками; використовувати лише внесені до Переліку неорганічні засоби.

Органічне тваринництво теж має свої правила:

- використовуються лише органічні корми, частково допускаються корми перехідного періоду;

- жодних гормонів та стимуляторів росту, заборонено вживання антибіотиків (крім випадків деяких захворювань);

- вільний випас чи вигул тварин та пташок, примусове годування та утримання птахів у клітках заборонені.

Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (чорноземи, потужні сільськогосподарські підприємства, кліматичні умови). На світовому ринку спостерігається дефіцит органічної продукції, тому збут продукції за кордон має істотні перспективи. Завдяки цьому вітчизняне сільське господарство має суттєвий потенціал для покращення економічного, екологічного та соціального стану в Україні.

11.4 Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Екологізація є одним із важливих та перспективних напрямків розвитку сільського господарства регіону. Вона передбачає освоєння екологічних методів господарювання, які забезпечують розширене відтворення і збереження природних і антропогенних ресурсів за рахунок формування стійких агроеколого-економічних систем, спрямованих на збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної та якісної аграрної продукції на основі впровадження адаптивно-ландшафтних систем землеробства, раціонального залучення до господарського обороту і підвищення ефективності використання природних, матеріальних і трудових ресурсів сільської місцевості.

Одним із проблемних екологічних аспектів розвитку сільського господарства в Кіровоградській області є високий рівень розораності сільськогосподарських земель, значне зростання частки технічних культур в сівозміні. Розораність в області досягає 85%, тоді як площа під лісами, пасовищами є досить незначною.

Площа, удобрена у відсотках до усїєї уточненої посівної площі органічними добривами в Кіровоградській області в 2022 році склала лише 0,8% порівняно із 5% в середньому по державі, та 13,1% в сусідній Черкаській області. Також 90,2% уточнених посівних площ в області обробляється пестицидами, а сертифіковане органічне сільське господарство займає незначні площі.

12 ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії енергетики і довкілля набуває нових ознак, впливаючи на величезні території, більшість річок і озер, на атмосферу й гідросферу Землі. Ще більші масштаби розвитку енергопостачання й енергоспоживання в недалекому майбутньому зумовлюють подальше інтенсивне зростання їхніх впливів на всі компоненти природного довкілля в глобальному масштабі.

Останніми роками спостерігається підвищення концентрації CO₂ в атмосфері, наслідком чого є «парниковий ефект» – підвищення температури Землі. Окрім викидів CO₂, паливоспалювальні і теплоенергетичні установки виробляють викиди теплові (нагрітої води і газів), хімічні (оксиди сірки й азоту), золу і сажу, які зі збільшенням масштабу виробництва також створюють серйозні проблеми. Усунути або хоча б звести до мінімуму ці викиди можна тільки на підставі глибокого розуміння процесів перетворення енергії на всіх етапах, починаючи з видобутку первинних енергоресурсів і завершуючи використанням енергії споживачем у її кінцевому вигляді. Фактично екологія поставила людство перед необхідністю перейти до «безвідходного» енерговиробництва.

Іншою важливою стороною проблеми взаємодії енергетики і довкілля за нових умов є визначальна роль умов природного середовища в розв'язанні практичних завдань енергопостачання (вибір типу енергетичних установок і дислокації підприємств, вибір одиничних потужностей енергетичного устаткування й енергоресурсів, облік їхнього впливу на довкілля, застосування енергозберігаючих технологій і заходів та ін.).

12.1 Структура виробництва та використання енергії

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, відпуск енергії здійснювали теплоелектроцентралі, сонячні електростанції, гідроелектростанції та теплогенеруючі установки, котельні. У зв'язку з військовою агресією росії проти України за підтримки білорусі інформація стосовно виробництва, споживання енергії у 2022 році буде оприлюднено Головним управлінням статистики у Кіровоградській області після завершення терміну для подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Джерела постачання енергії у 2022 році*

Таблиця 12.1.1

	Установлена електрична потужність, тис.кВт	Обсяг відпуску електричної енергії, млн кВт·год	Установлена теплова потужність, Гкал/год	Обсяг відпуску теплової енергії, тис.Гкал
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Усього	18,46	335,689	1104,7	504,1
теплові електростанції	0	0	0	0
теплоелектроцентралі	15	15,4	184	77,8
сонячні електростанції	0,33853	294,241	0	0
гідроелектростанції, у тому числі:	0,7166	0	**	**
малі ГЕС	0,0162	21,303	**	**
<i>філія Крем ГЕС</i>	0,7004	0	**	**
теплогенеруючі установки, котельні	1,77	0,932	920,7	426,3
інші енергогенеруючі установки (ТОВ «ЛНК»)	0,635	3,813	0	0

*- за наявною інформацією.

**-показник не передбачено.

Стосовно інформації щодо використання теплоенергії та електроенергії за основними видами економічної діяльності за 2022 рік, то Головним управлінням статистики у Кіровоградській області відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Вирішення проблем зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів, ресурсозберігаючих технологій дає можливість сталого розвитку економіки області.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано

Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. Продовжується робота щодо «підключення» нових об'єктів до даної системи.

Станом на 01 січня 2023 року відповідно до Програми підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності» до Фонду подано 54 заявки від об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) Кіровоградської області, які передбачають комплексне утеплення будинків за Пакетом «Б» та планується реалізація масштабних проєктів, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинків. Загальна сума поданих заявок на сьогодні становить 872,58 млн грн, по 42 заявкам ОСББ отримали повністю або часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів. Загальна сума виплачених Грантових коштів ОСББ становить 67,16 млн грн.

Для зменшення фінансового навантаження на ОСББ, що впроваджують комплексні заходи з енергомодернізації житлових будинків, згідно з рішенням обласної ради від 30 листопада 2021 року №195 затверджено Програму підтримки енергомодернізації житлових будинків об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області на 2022-2023 роки, якою передбачено надання фінансової допомоги з обласного бюджету ОСББ, що є учасниками Програми Фонду енергоефективності «Енергодім» та уклали Грантову угоду з Фондом енергоефективності. Проте в умовах воєнного стану видатки обласного бюджету на виконання заходів з реалізації програми у 2022 році не передбачені.

Програма спільного фінансування та підтримки ОСББ діє на території м.Олександрії. Протягом 2022 року з місцевого бюджету Олександрійської міської ради компенсацію на впровадження енергозаходів отримали 3 ОСББ у сумі 300,65 тис.грн.

У січні-грудні 2022 року на 2 об'єктах бюджетної сфери встановлено котельні, які працюють на альтернативних видах палива, станом на 01 січня 2023 року з 2012 року такі котельні встановлено на 270 об'єктах області різної форми власності.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2022 року вироблено 3,812 млн кВт електроенергії.

12.3 Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

Електроенергетика України – це потужний, складний та багатогранний технологічний комплекс, метою якого є виробництво, передача і розподіл електроенергії між окремими споживачами.

Електроенергетична система, яка поєднує в собі різні типи електроенергетичних об'єктів, має значний різноплановий вплив на компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу, що розподіляється за наступними напрямками:

- забруднення повітря шкідливими речовинами та сполуками;
- викиди парникових газів, що сприяють глобальним змінам клімату;
- теплове забруднення навколишнього середовища;
- споживання великих обсягів кисню і води;

- зміна природного режиму водовикористання при спорудженні та експлуатації гідроелектростанцій, теплове та хімічне забруднення води, що споживається на електростанціях;

- зміна природного режиму землекористування при розміщенні електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та радіоактивні відходи;

- радіаційні, акустичні та електромагнітні впливи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на довкілля відбувається на всіх стадіях їх функціонування в електроенергетичній системі, починаючи з будівництва, під час експлуатації та виведення з роботи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на земельні ресурси узагальнено зводиться до:

- випадіння на поверхню у вигляді твердих частинок і рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, у тому числі кислот і кислотних окислів, металів і їх сполук, канцерогенних і радіоактивних речовин;

- складування продуктів спалювання твердих палив (зола, шлаки), продуктів продувок поверхонь нагрівання (сажа, зола), твердих і рідких радіоактивних відходів;

- зміни ландшафту при спорудженні різних електроенергетичних об'єктів, у тому числі вирубка лісів, вилучення із сільськогосподарського обігу орних земель, лугів;

- вилучення територій (під будівлі, ставки-охолоджувачі, канали, дороги тощо).

Фактори екологічного впливу електроенергетичних об'єктів розподілено на фактори безпосереднього впливу (прямої дії), пов'язані з функціонуванням об'єктів та електроенергетичної системи в цілому, та фактори опосередкованого впливу, обумовлені створенням умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання, утилізації відходів).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, у свою чергу, розподіляються на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики (наприклад, відчуження та механічні порушення земельних ресурсів), групові, характерні для типових груп об'єктів електроенергетики (наприклад, теплове та хімічне забруднення води при роботі ТЕС та АЕС, акустичний вплив при роботі обладнання), а також специфічні, властиві певним електроенергетичним об'єктам (наприклад, викиди забруднюючих речовин та парникових газів, утворення золівідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких та газоподібних радіоактивних відходів для АЕС).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, обсяги викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2022 році, становлять:

Таблиця 12.3.1

Вид економічної діяльності	КВЕД	Всього, тонн	У % до 2021 року
Всі види економічної діяльності		8 412,730	75,8
у тому числі:			
розподілення електроенергії	35.13	1,513	75,7
розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	35.22	2,716	100,0
постачання пари, гарячої води та кондиційного повітря	35.30	272,242	80,0

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

У світі відбувається стрімкий розвиток відновлювальної енергетики, що пов'язано з виснаженням запасів традиційних видів енергоресурсів, зростанням негативного впливу енергетики на навколишнє середовище, зростанням цін на традиційні енергоресурси, а також прагненням країн по всьому світу до енергетичної безпеки та незалежності.

Розвиток відновлювальної енергетики має величезне значення з огляду на подальшу долю людства, оскільки горючі корисні копалини, що є основою виробництва енергії на початку ХХІ ст., мають обмежені запаси, які рано чи пізно буде вичерпано.

Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі енергетичних потреб – це шлях до розумного використання природних ресурсів. Це піклування про здоров'я майбутніх поколінь і збереження червонокнижних рослин і тварин.

Область має значний потенціал щодо впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

У 2022 році на території області приватними домогосподарствами введено у дію 455 СЕС (розрахунково), потужністю 13,65 МВт, загальна кількість яких по області станом на 01 січня 2023 року – 2606 одиниць.

12.5 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Серед стратегічних та операційних завдань розвитку області важливе місце займають питання впровадження екологічних та енергозберігаючих технологій і розвиток нетрадиційних та відновлюваних джерел альтернативної енергетики.

Основні напрямки регіональної політики:

1) забезпечення реалізації заходів програми підтримки енергомодернізації житлових будинків об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області на 2022-2023 роки;

2) реалізація механізму енергосервісу для підвищення енергетичної ефективності будівель бюджетних установ, впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах комунальної та спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області;

3) підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів;

4) сприяння у реалізації проєктів щодо виробництва енергії з 36 нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій і обладнання;

5) використання інноваційних технічних, технологічних, організаційних рішень, створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проєктів у сфері енергозбереження та енергоефективності.

Стратегічні та програмні документи регіону націлені на забезпечення економії енергоресурсів за рахунок реалізації проєктів з енергоефективності та розвитку нетрадиційних відновлювальних джерел енергії. Ряд проєктів з енергоефективності реалізуються на рівні територіальних громад із залученням всіх можливих інвестиційних джерел.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. Продовжується робота щодо «підключення» нових об'єктів до даної системи.

Станом на 01 січня 2023 року відповідно до Програми підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності» до Фонду подано 54 заявки від об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) Кіровоградської області, які передбачають комплексне утеплення будинків за Пакетом «Б» та планується реалізація масштабних проєктів, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинків. Загальна сума поданих заявок на сьогодні становить 872,58 млн грн, по 42 заявкам ОСББ отримали повністю або часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів. Загальна сума виплачених Грантових коштів ОСББ становить 67,16 млн грн.

У січні-грудні 2022 року на 2 об'єктах бюджетної сфери встановлено котельні, які працюють на альтернативних видах палива, станом на 01 січня 2023 року з 2012 року такі котельні встановлено на 270 об'єктах області різної форми власності.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2022 року вироблено 3,812 млн кВт електроенергії.

13 ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1 Транспортна мережа області

Транспорт є важливою галуззю господарства, яка безпосередньо впливає на розвиток суспільства, умови життя та господарську діяльність людини, екологічний стан довкілля.

Кіровоградська область має досить розгалужену систему автомобільних доріг загального користування, з них:

державного значення – 38 доріг загальною протяжністю 2 тис. 51 км;
місцевого значення – 592 дороги, з яких 114 - це дороги обласного значення, 478 – районного значення, загальною протяжністю - 4 тис. 274 км;
вулиці та дороги комунальної власності - 11 тис. 400 км.

На території області існує широка автотранспортна маршрутна мережа, яка складає 292 маршрути, у тому числі: міських – 83; приміських – 104; міжміських внутрішньо-обласних – 105.

Перевезення пасажирів здійснюють 86 автоперевізників.

В м. Кропивницький здійснюються пасажирські перевезення за 36 автобусними маршрутами, на яких задіяно 206 одиниць транспортних засобів (12 автобусів комунальної форми власності та 194 іншої форми власності), перевезення здійснюють 8 перевізників; 10 тролейбусних маршрутів, на яких задіяно – 41 тролейбус.

В м. Знам'янка виконуються 6 маршрутів 9 транспортними засобами.

В м. Олександрія – 22 маршрути, 23 транспортні засоби.

В м. Світловодськ – 7 маршрутів, 24 транспортні засоби.

Органами місцевого самоврядування області, а саме: Бобринецькою, Новоукраїнською, Новомиргородською, Долинською міськими та Голованівською, Компаніївською, Петрівською селищними радами організовано перевезення пасажирів за 29 міськими (8) і приміськими (21) автобусними маршрутами загального користування, що не виходять за межі території однієї територіальної громади.

Автостанційні послуги на території області надають 15 автостанцій, з них - 13 належать ТОВ «К-Автотранс», 2 приватні (Помічна, Новоархангельськ).

Переважає більшість міжобласних маршрутів здійснювалася через Кропивницький АВ - 1, Олександрійську та Знам'янську автостанції.

Автостанційні послуги на території області надавали 15 автостанцій, з них - 13 належать ТОВ «К-Автотранс» (Кропивницька АВ-1 та АС-2, Олександрійська АС, Світловодська АС, Знам'янська АС, Долинська АС, Бобринецька АС, Новомиргородська АС, М.Висківська АС, Смолінська АС, Голованівська АС, Гайворонська АС, Побузька АС), 2 приватні (Помічна, Новоархангельськ).

Найбільші автопідприємства області: ПП «УРСА-ТРАНС», ПП «Олікс», ПрАТ «Світловодське АТП – 13507», ТОВ «КД-Транс», ТОВ «Моцний», ТОВ «Світ-Автолегіон».

Мережа автомобільних доріг та наявність різного виду транспорту створюють потенційні можливості для розвитку регіону, зокрема, нарощування транзитного потенціалу, обсягів перевезень вантажів і пасажирів, розвитку туристичної діяльності тощо. Разом із цим, технічний стан автомобільних доріг загального користування на території області, повільне оновлення рухомого складу транспорту, недостатнє охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів створюють обмеження для розвитку регіону через відсутність умов для швидкісного і комфортного руху на переважній більшості автомобільних доріг загального користування тощо.

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Довідково: Обласна державна адміністрація щороку отримувала інформацію щодо кількості вантажних та пасажирських перевезень області із офіційних даних Головного управління статистики у Кіровоградській області. Станом на серпень 2023 року така інформація Головним управлінням статистики у Кіровоградській області не оприлюднена.

За інформацією Головного управління статистики у Кіровоградській області, згідно з розділом X «Особливості проведення державного статистичного спостереження в умовах надзвичайних і непереборних обставин (зокрема, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні)» методологічних положень державних статистичних спостережень щодо діяльності підприємств наземного транспорту, якими визначено, що в період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення статистична інформація може не поширюватися, зважаючи на відсутність звітів та будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства, від респондентів згідно з положеннями підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Ураховуючи зазначене, обласна державна адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2022 рік у розділ 13.1.1 «Структура та обсяги транспортних перевезень». Інформація наведена за 2021 рік.

Вантажні перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.1

	Вантажооборот		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн т км	у % до 2020р.	тис.т	у % до 2020р.
Транспорт¹	25505,7	92,0	16069,6	147,3
Автомобільний ²	1035,6	158,9	9783,1	210,3
водний	к	–	к	–
авіаційний	к	к	к	к

¹ З урахуванням обсягів відправлених вантажів залізничним транспортом, за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням вантажних перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.
к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Пасажирські перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.2

	Пасажирооборот		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн пас.км	у % до 2020р.	тис.	у % до 2020р.
Транспорт¹	1570,6	133,3	51709,9	124,3
автомобільний ²	347,3	104,6	28734,3	113,0
водний	-	-	-	-
авіаційний	-	-	-	-
міський електротранспорт	115,0	144,6	21701,9	144,6
у тому числі тролейбусами	115,0	144,6	21701,9	144,6
метрополітенівський	–	–	–	–

¹ З урахуванням кількості відправлених пасажирів залізничним транспортом за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Пасажирський автомобільний транспорт – одна з важливих галузей сучасного господарства, невід'ємна частина транспортної системи України, яка задовольняє потреби населення у перевезеннях автомобільними транспортними засобами.

За даними департаменту інфраструктури обласної військової адміністрації, маршрутна мережа області складається із 292 автобусних маршрутів загального користування, з них:

міських – 83 (організатор перевезень – міські, селищні, сільські ради);

приміських – 104 (організатор перевезень – обласна державна адміністрація);

внутрішньообласних міжміських – 105 маршрутів.

Послуги з перевезення пасажирів за внутрішньообласними автобусними маршрутами загального користування, на яких організатором перевезень виступає обласна державна адміністрація надають 64 перевізники, з них 12 автопідприємств та 52 фізичні особи – підприємці.

Найбільші автопідприємства: ПП «Урса-Транс», ПП «Олікс», ПрАТ «Світловодське АТП -13507», ТОВ «КД-Транс», ТОВ «Моцний» та ТОВ «Світ-Автолегіон».

Склад парку автобусів, що здійснюють перевезення пасажирів на внутрішньообласних автобусних маршрутах загального користування, є різноманітними, середній вік транспортних засобів 10 років, пасажирських сидінь – від 14 до 45 місць.

В області працює 143 автобуси, які пристосовані для перевезення осіб з інвалідністю.

На території області автостанційні послуги пасажирам надають 14 автостанцій, з них 12 – належить ТОВ «К-Автотранс», 2 – фізичним особам – підприємцям.

Для покращення умов щодо належного обслуговування осіб з інвалідністю будівлі автостанції ТОВ «К-Автотранс» обладнані поручнями, пандусами, кнопками виклику працівника, інформаційними вказівниками, зручними касами продажу квитків, метрономами, розміщено інформаційні щити та електронні табло. Забезпечено позачергове обслуговування осіб з інвалідністю та супроводжуючих їх осіб у касах автовокзалу. Працівники, які надають допомогу особам з інвалідністю та іншим мало мобільним групам, пройшли відповідне навчання.

З метою належного забезпечення транспортними послугами осіб з обмеженими фізичними можливостями у м. Кропивницькому на маршрутах загального користування (міських) використовується спеціальний низькопідлоговий транспорт із висувними трапами для інвалідних візків, 20 автобусів великої пасажиромісткості, 15 автобусів середньої пасажиромісткості, 1 автобус середньої пасажиромісткості для перевезення дітей з обмеженими фізичними можливостями, 41 тролейбус, у тому числі 21 – з автономним ходом.

13.2 Вплив транспорту на навколишнє середовище

В Україні надзвичайно важливою є проблема забруднення довкілля від транспортної енергетики. Це безпосередньо вплив автомобільного, залізничного, авіаційного та водного транспорту.

Автотранспорт є основним джерелом забруднення атмосферного повітря. Автомобіль у середньому при згорянні 1 кг бензину використовує 15 кг повітря, зокрема 5,5 кг кисню. Тобто при пробігу 15 тис. км за рік кожен автомобіль спалює 2 т палива і близько 27-31 т повітря, кисню 4,5 т, тобто це приблизно у 50 разів більше за потреби людини. Приблизно при роботі одного автомобіля протягом року до атмосферного повітря потрапляє близько 200 різних сполук, у тому числі: оксиди вуглецю, свинцю, азоту, формальдегіди, зокрема домішки ароматичних вуглеводів, бенз(а)пірен, канцерогени, у тому числі й поверхнево-активні речовини, серед яких чимало мутагенів.

Забруднення атмосферного повітря автомобільним транспортом здійснюється трьома способами: проривом газів у картер двигуна й емісією шкідливих речовин у результаті випару палива в паливних баках, карбюраторах; емісією шкідливих речовин з відпрацьованими газами, а також у результаті витоків палива. Найголовнішим з цих трьох способів є другий, на його частку приходиться близько 2/3 шкідливих викидів від автомобільного транспорту в атмосферу.

Транспортна мережа доволі густа, кількість та активність автотранспорту в містах велика, й шкоду довкіллю вона завдає дуже відчутну. Основними причинами є – застарілі конструкції двигунів, використовуване паливо (бензин, а не газ чи інші, менш токсичні речовини).

Індустрія, що пов'язана з виробництвом, обслуговуванням та ремонтом автомобілів також спричиняє значну шкоду навколишньому середовищу. При виробництві та експлуатації автомобільного транспорту значної шкоди зазнають такі компоненти довкілля: ґрунти – основними забруднювачами є метали та їх сполуки; вода – забруднення проявляється у зміні фізичних та органолептичних властивостей (порушення прозорості, забарвлення, запаху, смаку), збільшення вмісту сульфатів, хлоридів, нітратів, токсичних важких металів, скорочення розчиненого у питній воді кисню, появі радіоактивних елементів; атмосферне повітря – забруднення відбувається внаслідок викидів забруднюючих речовин.

13.3 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

Транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях.

Найбільшим забрудником навколишнього природного середовища є автомобільний транспорт.

Аналіз заходів із зниженням токсичності відпрацьованих газів автомобілів дозволяє виділити такі основні напрями боротьби зі шкідливим впливом автотранспорту на довкілля:

- використання нових типів силового устаткування з мінімальним викидом шкідливих речовин;
- заміна і вдосконалення конструкції, робочих процесів, технології виробництва автомобілів з метою зниження токсичності відпрацьованих газів;
- застосування пристроїв очищення або нейтралізації відпрацьованих газів. Для автомобілів з бензиновими двигунами дуже ефективні каталітичні нейтралізатори потрійної дії, для дизельних автомобілів застосовують фільтри, які очищають відпрацьовані гази від сажі;

- використання альтернативного або зміна характеристик традиційного палива.

Для зменшення негативного впливу транспорту на навколишнє природне середовище необхідно:

1. Впровадити жорсткий контроль за дотриманням допустимих норм викидів в атмосферне повітря.
2. Встановити контроль за дотриманням екологічних норм при побудові та експлуатації транспортної інфраструктури.
3. Проводити постійний контроль за технічним станом автомобілів.
4. Вдосконалити конструкції паливної системи двигуна.
5. Використовувати більш якісні паливно-мастильні речовини, що мають меншу концентрацію домішок.

Вирішення екологічних проблем – це комплекс заходів, спрямованих на зниження токсичності автотранспорту. Реалізація багатьох з них в країні значно поліпшить екологічну обстановку.

Крім цього, з метою зменшення негативного впливу на навколишнє середовище створено автомобілі, що працюють на енергії електричних акумуляторів. Електромобіль – вид автомобіля, що на відміну від звичайних автомобілів з двигуном внутрішнього згорання приводиться до руху за допомогою одного або декількох електродвигунів з живленням від акумуляторів. Перевагами електромобілів виступають наступні характеристики: вони дешевші в утримуванні, так як не мають свічок запалювання, трансмісії, паливних фільтрів та не потребують заміни мастила; діапазон поїздки на одній зарядці в залежності від характеристик електромобіля коливається в межах від 135 км до 426 км; обслуговування коштує менше, а також при обслуговуванні можливо просто обміняти старий акумулятор на новий.

Електроавтомобіль є досить вигідною інвестицією. Даний автомобіль є досить екологічним транспортом, оскільки не здійснює викиду забруднюючих речовин у навколишнє середовище, є досить економним, тому що має у 2,5 рази менше комплектуючих деталей, а це означає, що він не потребує техобслуговування кожного року.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів, які мають електричні двигуни. За даними регіонального сервісного центру ГСЦ МВС в Кіровоградській області, за 2022 рік в області було зареєстровано 269 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2021 році – 110 таких транспортних засобів, у 2020 – 65 транспортних засіб.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1 Тенденції та характеристика споживання

Стале споживання – це використання товарів і послуг, що задовольняють основні потреби і підвищують якість життя з мінімальним використанням невідновлюваних природних ресурсів і з найменшою шкодою для навколишнього середовища.

Головною метою сталого розвитку є, насамперед, підвищення якості життя. Основними пріоритетами мають бути фізичне і моральне здоров'я суспільства, якісна питна вода, атмосферне повітря, безпечні продукти, товари і послуги, безпечні і комфортні умови життя, праці, навчання тощо.

У 2022 році на економічну ситуацію в області мало вплив повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну.

Наслідками воєнних дій в області стало припинення стабільної діяльності багатьох підприємств, порушення логістичних ланцюжків, втрата постачальників та ринків збуту продукції, відсутність сировини для реалізації продукції, відтік працездатного населення з ринку праці, в тому числі до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, за кордон тощо.

Військові дії негативно вплинули на умови життєдіяльності та добробут населення України, зокрема і області.

Індекс промислової продукції в області за 2022 рік склав 76 % порівняно з 2021 роком (2021 рік – 81,7 %).

На основі поданої звітності (неповне коло підприємств) зменшення обсягу промислової продукції у 2022 році відбулося через зменшення виробництва у:

добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 60,6 %;

переробній промисловості – на 17,9 %, у тому числі: у харчовій промисловості – на 7,4 %, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри та інших матеріалів – на 26 %, виготовленні виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності – на 21,2 %, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 23,9 %, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 54,1 %, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 39 %, машинобудуванні – на 41,4 %;

постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 8,3 %.

Разом з тим, підприємствами області у 2022 році реалізовано промислової продукції на суму 47,1 млрд. грн (2021 рік – 46,7 млрд. грн).

14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Місією Енергетичної стратегії України до 2050 року є створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії.

До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні.

Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість.

Енергетична стратегія базуватиметься на цільових показниках розвитку економіки у відповідності до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. А також на міжнародних зобов'язаннях, взятих Україною – в першу чергу, в рамках Угоди про Асоціацію України з ЄС та Паризької кліматичної угоди.

Цілями Енергетичної стратегії України 2050 є:

- досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності;
- максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі;
- оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури;
- підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі;
- всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків;
- забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності;
- розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. Продовжується робота щодо «підключення» нових об'єктів до даної системи.

Станом на 01 січня 2023 року відповідно до Програми підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності» до Фонду подано 54 заявки від об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) Кіровоградської області, які

передбачають комплексне утеплення будинків за Пакетом «Б» та планується реалізація масштабних проєктів, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинків. Загальна сума поданих заявок на сьогодні становить 872,58 млн грн, по 42 заявкам ОСББ отримали повністю або часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів. Загальна сума виплачених Грантових коштів ОСББ становить 67,16 млн грн.

Для зменшення фінансового навантаження на ОСББ, що впроваджують комплексні заходи з енергомодернізації житлових будинків, згідно з рішенням обласної ради від 30 листопада 2021 року № 195 затверджено Програму підтримки енергомодернізації житлових будинків об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області на 2022-2023 роки, якою передбачено надання фінансової допомоги з обласного бюджету ОСББ, що є учасниками Програми Фонду енергоефективності «Енергодім» та уклали Грантову угоду з Фондом енергоефективності. Проте, в умовах воєнного стану, видатки обласного бюджету на виконання заходів з реалізації програми у 2022 році не передбачені.

Програма спільного фінансування та підтримки ОСББ діє на території м.Олександрії. Протягом 2022 року з місцевого бюджету Олександрійської міської ради компенсацію на впровадження енергозаходів отримали 3 ОСББ у сумі 300,65 тис.грн.

У січні-грудні 2022 року на 2 об'єктах бюджетної сфери встановлено котельні, які працюють на альтернативних видах палива, станом на 01 січня 2023 року, з 2012 року такі котельні встановлено на 270 об'єктах області різної форми власності.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2022 року вироблено 3,812 млн кВт електроенергії.

15 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища у 2022 році здійснювалося з урахуванням наслідків воєнних дій та майбутніх економічних викликів.

Внаслідок повномасштабної російської агресії значно ускладнилися екологічні проблеми, що існували в регіоні та в цілому в Україні до її початку, еколого-безпекові ризики зростають. Повний обсяг збитків та шкоди довкіллю регіону, як і в цілому держави, залишається невідомим.

Активні воєнні дії, бомбардування та горіння об'єктів промисловості, енергетики, нафтобаз та лісів спричиняють утворення великих обсягів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, забруднення ґрунтів, утворення великої кількості відходів від воєнних дій.

Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища у 2022 році здійснювалося з урахуванням наслідків воєнних дій, майбутніх економічних викликів та у відповідності до вимог Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 № 695 та відповідно «Стратегії розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 12 березня 2020 року № 743 (далі-Стратегія).

Досягнення стратегічних цілей «Збереження екосистем та поліпшення екологічної інфраструктури» у 2022 році, визначених зазначеною Стратегією, здійснювалося в регіоні шляхом часткової реалізації таких оперативних цілей як розвиток екомережі та збереження біорізноманіття і зменшення екологічного навантаження на довкілля через виконання заходів «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами), та відповідних місцевих програм охорони довкілля.

15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

На території Кіровоградської області здійснюється реалізація екологічної політики відповідно до Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Вищезазначений Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Згідно статті 16 Конституції України, держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги, збереження генофонду українського народу тощо.

Департамент відповідно до Положення забезпечує реалізацію державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів.

До функцій належить вирішення таких питань, як регулювання використання природних ресурсів місцевого значення, визначення нормативів забруднення природного середовища; впровадження економічного механізму природокористування, проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля, проведення, розроблення програм, впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики, інформування населення та зацікавлених підприємств, установ та організацій з екологічних питань.

Упродовж 2022 року правова робота була спрямована на забезпечення дотримання принципів законності та верховенства права у всіх сферах діяльності, неухильне додержання та запобігання невиконанню вимог актів законодавства, інших нормативних документів, постійно проводилась правова підготовка працівників департаменту з актуальних тем, оперативно доводились до відома зміни у природоохоронному законодавстві.

15.3 Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) (далі – Держекоінспекція).

З метою поліпшення екологічного стану та посилення державного контролю за дотриманням вимог чинного природоохоронного законодавства на території області протягом 2022 року Держекоінспекцією проведено 798 ресурсних перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства на 165 об'єктах області.

За результатами здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства було складено 907 протоколів про адміністративні правопорушення.

За порушення вимог природоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 859 посадових осіб та громадян, загальна сума накладених штрафів становить 419,917 тис. грн, сума стягнутих штрафів складає 359,04 тис грн.

Протягом 2022 року на розгляд правоохоронних органів передано 58 матеріалів та відкрито 58 кримінальних проваджень. До органів прокуратури передано 3 матеріали на суму 1021,069 тис. грн. Загальна сума розрахованих

збитків протягом звітного періоду склала 28383,234 тис. грн (з яких нанесені невідновленими особами – 15252,727 тис. грн).

Протягом звітного періоду було пред'явлено 135 претензій на загальну суму 13130,507 тис. грн та відшкодовано державі 2961,985 тис. грн за пред'явлені 99 претензій.

Судовими органами було прийнято 3 рішення про тимчасову заборону (зупинення) діяльності суб'єктів господарювання.

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів, у тому числі по підземним водах

Протягом 2022 року Держекоінспекцією в області було проведено 46 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі та підземні води), а саме: 18 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі води) та 28 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (підземні води).

За звітний період складено 67 протоколів за порушення вимог водоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 67 осіб на загальну суму штрафів 13,821 тис. грн, стягнуто на користь держави 14,127 тис. грн.

Протягом 2021 року пред'явлено 75 претензій на загальну суму 6001,228 тис. грн. Сплачено у 2021 році збитки по претензіях та позовах на загальну суму 2552,114 тис. грн.

Протягом січня-грудня 2022 року пред'явлено 20 претензій на загальну суму 1725,906 тис. грн. Сплачено за січень – грудень 2022 року збитки по претензіях та позовах на загальну суму 2331,529 тис. грн.

Відповідно до Рішення Кіровоградського Окружного адміністративного суду від 19 жовтня 2022 року по справі № 340/11380/21 вирішено призупинити виконання робіт щодо забору підземної води зі свердловини та шахтних колодязів СВК «Нива-4», Голованівський район, с. Покотилове.

Контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом 2022 року Держекоінспекцією в області проведено 61 перевірку дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині охорони атмосферного повітря, за результатами яких складено 87 протоколів за порушення вимог природоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 86 осіб, загальна сума штрафів склала 12,240 тис. грн, стягнуто 11,968 тис. грн.

Розраховано та пред'явлено 10 претензій на загальну суму 1059,389 тис. грн.

Протягом січня-грудня 2022 року проведено інструментально-лабораторний контроль викидів забруднюючих речовин від стаціонарних

джерел забруднення на 10 підприємствах, відібрано 30 проб, виконано 124 визначення.

У 2022 році за зверненням інспекції винесено рішення про тимчасову заборону (зупинення) експлуатації джерел викидів:

1. СФГ Мельниченко В.О. (від 17.05.2022 № 340/11307/21).
2. ТОВ «Хімвіскпром» (від 30.05.2022 № 3640/8596/21).

Контроль у сфері поводження з відходами

Протягом 2022 року Держекоінспекцією в області проведено 115 перевірок у сфері поводження з відходами, із них 109 - планово, 6 - позапланово.

За порушення вимог Закону України «Про відходи» складено 293 протоколи про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 292 особи на загальну суму штрафів 119,170 тис. грн, з яких стягнуто 115,175 тис. грн.

Основні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – адмінкодексу), які застосовувались при виявленні правопорушень під час проведення перевірок:

ст. 82 КУпАП «Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення» складено 102 протоколи про адміністративне правопорушення, притягнуто до адміністративної відповідальності 102 особи; на загальну суму штрафів 96,118 тис. грн, з яких стягнуто 92,123 тис. грн.

ст. 82-1 КУпАП «Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів» складено 90 протоколів про адміністративне правопорушення, притягнуто до адмінвідповідальності 90 осіб, на загальну суму штрафів 10,778 тис. грн, з яких стягнуто 10,778 тис. грн.

ст. 82-4 КУпАП «Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу» складено 67 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 67 посадових осіб; на загальну суму штрафів 5,695 тис. грн, з яких стягнуто 5,015 тис. грн.

ст. 82-5 КУпАП «Порушення правил передачі відходів» складено 10 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 10 посадових осіб, на загальну суму штрафів 0,850 тис. грн, з яких стягнуто 0,850 тис. грн.

За ст. 83 «Порушення правил застосування пестицидів та агрохімікатів» складено 16 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 16 осіб, на загальну суму штрафів 3,009 тис. грн, з яких стягнуто 3,009 тис. грн.

За ст. 91-5 «Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» складено 1 протокол про адміністративне правопорушення, передано до суду.

За ст. 91-4 «Відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації» складено 2 протоколи про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 2 особи, на загальну суму штрафів 0,272 тис. грн, з яких стягнуто 0,272 тис. грн.

За ст. 188-5 «Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів» складено 5 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 5 осіб, на загальну суму штрафів 2,448 тис. грн, з яких стягнуто 2,108 тис. грн.

Протягом січня-грудня 2022 року фахівцями Держекоінспекції проведено 6 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами на території Кіровоградської області.

Контроль за охороною і використанням земель

Протягом 2022 року Держекоінспекцією в області у сфері охорони і використання земель здійснено 56 перевірок дотримання вимог земельного законодавства, із них 54 на землях водного фонду.

Протягом звітного періоду розраховано та пред'явлено 4 претензії на суму 192,495 тис. грн. Стягнуто 140,984 тис. грн за 6 претензій.

Передано до Олександрійської окружної прокуратури матеріали для здійснення можливих представницьких повноважень щодо відшкодування збитків, які заподіяні навколишньому природному середовищу внаслідок засмічення земельної ділянки побутовими відходами на суму 154,077 тис. грн на території Пантаївської селищної ради.

Контроль у сфері надрокористування

Протягом січня-грудня 2022 року перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині надрокористування не здійснювались.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 15.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2020	2021	2022
1	2	3		5	
1	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	624	678	165
2	Складено актів перевірок	од.	598	678	165

1	2	3	4	5	6
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	2382	3376	907
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	осіб/ тис. грн	2301/ 730,66	3263/ 1262,539	859/ 419,917
5	Стягнуто адміністративних штрафів	тис. грн	682,24	1200,336	359,04
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн	139/ 11797,58	261/ 18369,836	135/ 13130,507
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ тис.грн	103/ 4836,27	163/ 3410,001	99/ 2961,985
8	Кількість випадків тимчасового призупинення виробничої діяльності	од.	0	3	3
9	Кількість випадків перевищення встановлених екологічних нормативів	од.	7	101	14
9.1	на спеціальне водокористування	од.	22	1	5
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	22	72	5
9.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	0	15	5
9.3	Забруднення земель і ґрунтів	од.	3	13	4
10	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	2	7	0
11	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних впроваджень	од.	27	43	58

15.4 Виконання державних цільових екологічних програм

В області розроблено та діє три цільові екологічні програми, а саме: «Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (далі – Комплексна програма);

«Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони Кіровоградська», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273 (далі – програма моніторингу);

«Регіональна екологічна програма «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85 (далі – програма Ліси Кіровоградщини).

Метою Комплексної програми є охорона та поліпшення стану довкілля в області шляхом виконання заходів із зменшення викидів забруднюючих речовин

в атмосферне повітря, зниження обсягів скидів забруднюючих стічних вод у природні водні об'єкти, зменшення негативного впливу промислових і побутових відходів на довкілля, розвиток та збереження природно-заповідних територій та об'єктів регіону, проведення заходів з екологічної освіти, виховання та інформування населення про стан довкілля.

З метою вирішення визначених Комплексною програмою завдань у 2022 році передбачалася реалізація природоохоронних заходів на загальну суму 111 180,291 тис.грн., із яких за рахунок обласного бюджету на суму 24 371,0 тис.грн, державного бюджету на суму 35 445,251 тис.грн та власних коштів підприємств – на суму 51 364,04 тис. грн.

Реалізація завдань та заходів Комплексної програми у 2022 році здійснювалася за рахунок коштів обласного бюджету у сумі 3 586,2 тис.грн та власних коштів підприємства ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» у сумі 42 076 тис.грн.

Загалом на реалізацію заходів Комплексної програми у 2022 році використано 45 662,2 тис.грн на такі природоохоронні заходи:

реконструкція третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОП №1,2 ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» у сумі 40 832,0 тис.грн;

розробка проектної документації по реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОП № 3,4 ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» у сумі 1244,0 тис.грн;

реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальській, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області (коригування) у сумі 3 586,2 тис. грн.

Кошти з державного бюджету на реалізацію заходів Комплексної програми не виділялися.

Відповідно до Регіональної екологічної програми «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки» у 2022 році здійснювалася реалізація природоохоронних заходів лише за рахунок власних коштів лісгосподарських підприємств. Кошти з державного та обласного бюджетів на реалізацію природоохоронних заходів, передбачених Програмою «Ліси Кіровоградщини», не виділялися.

Заходи програми моніторингу у 2022 році не здійснювалися через відсутність фінансування.

15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (статті 20, 22) передбачено створення державної системи моніторингу довкілля (ДСМД) та проведення спостережень за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення. Виконання цих функцій покладено на

Міндовкілля та інші центральні органи виконавчої влади, які є суб'єктами державної системи моніторингу довкілля, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану довкілля.

Основні принципи функціонування ДСМД визначені у постанові Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля».

Система моніторингу довкілля – це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Обласна система моніторингу взаємодіє з державною системою моніторингу, яка, у свою чергу, є складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн.

В області діє система моніторингу довкілля регіонального рівня, у відповідності до Положення про систему моніторингу довкілля Кіровоградської області, яке затверджено розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 квітня 2019 року № 652-р.

Положення визначає основні завдання обласної системи моніторингу довкілля, суб'єкти системи та їх завдання, принципи організації та функціонування системи, взаємовідносини між суб'єктами моніторингу.

Функціонування обласної системи моніторингу довкілля дозволяє:

1) оперативно контролювати стан параметрів довкілля, виявляти причини підвищення рівня забруднення та його вплив на стан здоров'я населення;

2) зменшити витрати на усі технологічні процеси з обробки даних про стан навколишнього природного середовища за рахунок комплексної інтерпретації екоданих і адресного розподілу результатів обробки усім зацікавленим організаціям;

3) підвищити надійність і мінімізацію втрат інформації за рахунок автоматизації та застосування математичних засобів обробки інформації;

4) запобігти можливим соціально-економічним збиткам довкіллю за рахунок оперативного виявлення перевищення санітарно-гігієнічних та екологічних норм і прогнозування можливості виникнення небезпечних випадків забруднення природного комплексу, попереджати їх шляхом видачі відповідної інформації споживачам для прийняття попереджувальних організаційно-технічних заходів.

Суб'єкти моніторингу:

1) Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації;

2) Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області);

- 3) Головне управління ДСНС України у Кіровоградській області;
- 4) Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області;
- 5) Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології;
- 6) Головне управління Держгеокадастру у Кіровоградській області;
- 7) Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства;
- 8) Департамент житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної військової адміністрації;
- 9) Державна установа «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»;
- 10) Кіровоградська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»;
- 11) Державне підприємство «Кіровоградський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації»;
- 12) Дочірнє підприємство ПрАТ «НАК «Надра України» «Центрукргеологія»;
- 13) Головне управління статистики у Кіровоградській області.

Структура обласної системи моніторингу довкілля визначається видами екологічної та еколого значущої інформації, що надходить від суб'єктів моніторингу довкілля:

- 1) моніторингу поверхневих і підземних вод та джерел їх забруднення;
- 2) моніторингу атмосферного повітря та джерел викидів забруднюючих речовин;
- 3) моніторингу стану ґрунтів;
- 4) моніторингу складів хімічних засобів захисту рослин, агрохімікатів та місць видалення відходів;
- 5) моніторингу стану об'єктів природно-заповідного фонду.

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації організовує регіональний моніторинг навколишнього природного середовища, забезпечує функціонування державної системи моніторингу довкілля на регіональному рівні, здійснює координацію діяльності суб'єктів моніторингу довкілля, інформує суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля про результати регіонального моніторингу за проведеним аналізом первинної оперативної інформації про заплановані заходи щодо поліпшення стану окремих компонентів довкілля, результати контролю за їх впровадженням та дієвістю, пропозиції щодо пріоритетних напрямків функціонування регіональної системи моніторингу довкілля з питань, які потребують негайного вирішення і підлягають першочерговому виконанню з урахуванням пропозицій суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля.

Відповідно до вимог Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу», розроблено Програму державного моніторингу в галузі охорони

атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони «Кіровоградська». Програму затверджено рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273.

Запуск системи моніторингу забезпечить оперативний збір інформації та оцінку інформації про стан атмосферного повітря, що дасть можливість для прийняття ефективних управлінських рішень по забезпеченню контролю.

Важливим кроком було підписання Меморандуму про стратегічну співпрацю між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та громадською організацією «Фрі Ардуіно».

Кіровоградська обласна військова адміністрація офіційно долучилася до втілення міжнародного проєкту «Чисте повітря для України».

Документ передбачає співпрацю, спрямовану на захист навколишнього природного середовища від забруднення та дотримання основоположних свобод і прав людини на чисте та безпечне довкілля. Підписання Меморандуму дозволяє розширити можливості моніторингу стану повітря у Кропивницькому та області в цілому, щоб мешканці могли бачити у режимі онлайн, яким повітрям дихають.

З метою широкого інформування громадськості про стан довкілля, за результатами моніторингу навколишнього природного середовища в області, департаментом розроблено та видано Екологічний паспорт, Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища та іншу друковану продукцію, з якою можливо ознайомитись на вебсайті департаменту за посиланням: <http://ekolog.kr-admin.gov.ua>.

Мережа спостережень за станом навколишнього природного середовища

Таблиця 15.5.1

№ з/п	Суб'єкти моніторингу	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	ґрунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	1	*	2	*	*	*	60	*	*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області	*	*	21	*	*	*	*	*	*
3	Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології	5	*	14	*	*	*	*	*	*

**Суб'єкт моніторингу не здійснює спостереження за станом довкілля по даному напрямку.*

15.6 Оцінка впливу на довкілля

Процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД) запроваджено у 2017 році з метою наближення до європейських стандартів та практики, а саме контролю ступеня забруднення навколишнього середовища та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (Закон) встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Відповідно до вимог Закону здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, перелік видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають провести оцінку впливу на довкілля та отримати висновок, визначені частинами 2 та 3 статті 3 Закону.

Порядок проведення процедури з ОВД здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України:

від 13 грудня 2017 року № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»;

від 14 вересня 2020 року № 824 «Про внесення змін у додатки 2 і 3 до Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля».

Законом передбачено участь громадськості на всіх етапах оцінки впливу на довкілля. Громадське обговорення та слухання проводяться відповідно до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Проте відповідно до вимог пункту 2¹ статті 17 Закону громадське обговорення планованої діяльності тимчасово проводиться у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді), про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля та у звіті про громадське обговорення.

Протягом 2022 року департаментом екології та природних ресурсів видано 23 висновки з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності суб'єктам господарювання, а саме:

- зберігання палива – 8 процедур з ОВД;
- надрокористування – 5 процедур з ОВД;
- реконструкція та будівництво нових господарських будівель – 9 процедур з ОВД;
- розчистка русел річок та берегоукріплення – 1 процедура з ОВД.

15.7 Економічні засади природокористування

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Упродовж 2022 року економічний механізм природоохоронної діяльності не змінювався, основними його елементами залишалися:

сплата екологічного податку;
система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення природоохоронного законодавства.

Фактичні надходження екологічних платежів до спеціального фонду Кіровоградської області у 2022 році склали 37 761,9 тис. грн, у тому числі:

за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини – 28 161,1 тис. грн або 74,6% від загальних надходжень;

за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 4 563,8 тис. грн або 12,1% від загальних надходжень;

за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти – 2 597,2 тис. грн, або 6,8 % від загальних надходжень .

У 2022 році фактичні обсяги надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів від грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища у результаті господарської та іншої діяльності, склали 2 439,8 тис. грн, або 6,5% від загальних надходжень;

Сплата екологічного податку залишалася головним джерелом надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів (93,5% від загальних надходжень).

Інформація про виконання індикативних прогностичних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2022 році наведена у таблиці 15.7.1.1.

Інформація про виконання індикативних прогностичних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2022 році

Таблиця 15.7.1.1

Екологічний податок (крім радіоактивних відходів) (19010100, 19010200, 19010300)					Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності (24062100), тис. грн	
Річний індикативний прогностичний показник надходження за звітний рік (зазначається загальна річна сума за чотири квартали), тис. грн	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року), тис. грн				Плановий показник надходжень на рік (загальна сума за чотири квартали)	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року)
	Усього	у тому числі за:				
		викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (19010100)	скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкті (190102000)	розміщення відходів крім розміщення окремих видів класів відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях об'єктів господарювання (19010300)		
1	2	3	4	5	6	7
42 961,2	37761,9	4 563,8	2 597,2	28 161,1	742,5	2 439,8

Динаміка фактичних надходжень екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області у 2019-2022 роках наведена у таблиці 15.7.1.2

*Фактичні надходження екологічних платежів до фондів охорони
навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області
за 2019-2022 роки*

Таблиця 15.7.1.2

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн	у тому числі:	
		обласний бюджет, тис.грн	районні, міські, фонди об'єднаних територіальних громад, тис.грн
2019	44 373,4	23 749,6	20 623,8
2020	48 435,9	24 802,1	23 633,8
2021	47 898,7	25 465,1	22 433,3
2022	37 761,9	19 963,8	17 798,1

15.7.2 Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

Ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України, офіційну інформацію Головного управління статистики у Кіровоградській області щодо фактичних витрат підприємств, організацій та установ області на охорону навколишнього природного середовища у всіх секторах економіки у 2022 році буде оприлюднено відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», через три місяці після завершення дії цього закону.

У 2022 році кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (далі – екофонди) використовувалися з урахуванням вимог Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року №590 (із змінами), яким визначено, що Казначейство та органи Казначейства здійснюють платежі за дорученням клієнтів з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунку та в порядку черговості. Оплата робіт та послуг з реалізації більшості природоохоронних заходів відноситься до третьої черги оплати, крім виконання робіт з реконструкції споруд для очищення стічних вод, каналізаційних мереж і споруд, оплати послуг із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення та утилізації відпрацьованих побутових ламп розжарювання, які віднесені до другої черги оплати.

Крім того, у період дії воєнного стану з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України, забезпечення національної безпеки, заходів територіальної оборони, підтримки місцевої інфраструктури, соціального захисту населення обласні військові адміністрації можуть приймати рішення про передачу коштів із спеціального фонду місцевого бюджету (у тому числі і коштів фондів охорони навколишнього природного середовища) до загального

фонду місцевого бюджету (пункт 22⁵ розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України»).

За даними департаменту фінансів обласної військової адміністрації з місцевих бюджетів області на реалізацію природоохоронних заходів фактично проведено касових видатків на загальну суму 16 286,6 тис. грн.

Також було здійснено передачу коштів у сумі 3 586,2 тис.грн із спеціального фонду (обласного фонду охорони навколишнього природного середовища) до загального фонду обласного бюджету (табл.15.7.2.1).

Фактичне використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області, 2019-2022 роки

Таблиця 15.7.2.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн	В тому числі:	
		обласний фонд, тис.грн	районні, міські, об'єднані територіальні громади, тис.грн
1	2	3	4
2019	58 662,4	35 222,1	23 440,3
2020	36 967,5	14 447,0	22 520,5
2021	68 551,0	31 292,0	37 259,0
2022	16 286,6	3 586,2 (передано кошти до загального фонду обласного бюджету)	16 286,6

Відповідно до Переліку природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2022 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, затвердженого розпорядженням голови Кіровоградської обласної державної адміністрації від 03 лютого 2022 року № 51-р «Про передачу бюджетних призначень та затвердження переліку природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2022 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища», передбачалася реалізація 24 природоохоронних заходів та об'єктів на загальну суму 27 000,0 тис.грн, із яких було здійснено передачу коштів у сумі 4 000, тис.грн із спеціального фонду (обласного фонду охорони навколишнього природного середовища) до загального фонду обласного бюджету, спрямувавши їх на завершення робіт на природоохоронному об'єкті «Реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальській, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області (коригування)». На завершення цих робіт було використано 3 586,2 тис.грн.

Кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на будь-які інші природоохоронні заходи не використовувалися.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (сільських, селищних, міських територіальних громад) використовувалися переважно на заходи з поліпшення стану водних ресурсів та заходи з озеленення населених пунктів.

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Технічне регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

- нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);
- гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об’єктів, пов’язаних з історико-культурною спадщиною.

В Україні проводяться систематичні комплексні наукові дослідження навколишнього природного середовища та природних ресурсів з метою розробки наукових основ, їх охорони та раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов’язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Найважливішим засобом технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища та розв’язання екологічних проблем є програмно-цільове планування, розроблення та реалізація екологічних Державних цільових програм.

Технічне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме: збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірне використання невідновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем. Адміністративні інструменти технічного регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання невідновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

15.9 Державне регулювання природокористування

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації у відповідності до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інших нормативно-правових актів приймає участь у видачі дозвільно-погоджувальних документів, які підпадають під визначення документів дозвільного характеру.

Для управління в галузі раціонального природокористування спеціалістами Департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації забезпечувалося неухильне дотримання чинного законодавства при видачі дозвільних та погоджувальних документів.

Впродовж 2022 року суб'єктам господарювання області видано 159 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Відповідно до інвентаризації спеціально відведених місць розміщення побутових відходів (сміттєзвалищ), проведеної у 2016 році, на території області налічується 402 місця видалення твердих побутових відходів.

Станом на 31 грудня 2022 року паспортизовано та включено до обласного реєстру місць видалення відходів 308 звалищ твердих побутових відходів, що становить 76,6 % від загальної кількості сміттєзвалищ області.

Станом на 31 грудня 2022 року загальна кількість затверджених реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів – 234. Протягом 2022 року було внесено 53 зміни до реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів (у 2021 році загальна кількість затверджених реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів становила 228; у 2020 році – 224).

Через електронний сервіс Міндовкілля за період з січня по травень 2022 року розглянуто та зареєстровано 276 декларацій про відходи (у 2021 році – 346; у 2020 році – 376) для підприємств Кіровоградської області. З них 181 подано через електронну систему здійснення дозвільних процедур та 95 через центр надання адміністративних послуг.

Впродовж 2022 року було видано 1 дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

У звітному році розглянуто 19 документів щодо видачі зауважень і пропозицій до заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (СЕО), а також розглянуто 11 документів щодо видачі зауважень і пропозицій до проектів документів державного планування та звітів про СЕО (у 2021 році – 31 та 19 відповідно; у 2020 році – 23 та 12 відповідно).

В Єдиному Реєстрі з оцінки впливу на довкілля у 2022 році розпочато 15 (у 2021 році – 34) справ за поданими повідомленнями про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля. 4 з цих повідомлень обґрунтовано відхилено (2021 рік – 6), 11 справ оприлюднено. Видано 23 висновки з оцінки впливу на довкілля (2021 рік – 22) та 3 відмови. Здійснено 20 громадських обговорень (2021 рік – 25 громадських слухань) з врахуванням вимог законодавства про запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19.

15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища

Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики: - опрацюванням існуючих наукових знань та інформації на предмет їх прикладного використання для реалізації регіональної екологічної політики; - проведенням наукових пошуків за відповідними напрямками та науковим опрацюванням природоохоронних проектів.

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля здійснюють установи природоохоронного спрямування та наукові установи області. Крім того, підтримується співпраця з освітніми, державними та громадськими закладами.

В 2022 році науковцем за кошти Вільшанської селищної ради Голованівського району Кіровоградської області розроблено проект створення ландшафтного заказника місцевого значення «Джерело» (площею 51,1242 га) та наукове обґрунтування щодо доцільності створення даного заказника.

Природоохоронні заходи, в тому числі наукові дослідження, передбачені «Комплексною програмою охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки» в 2022 році не були здійснені, тому

що видатки місцевих бюджетів на реалізацію природоохоронних заходів не віднесені до першочергових видатків, визначених підпунктами 1 та 2 «Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року № 590 (із змінами).

15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

Громадська організація «Флора» є членом: Української гельсінської спілки з прав людини, коаліції громадських організацій, що працюють в інтересах дітей на території України «Права дитини в Україні», Української кліматичної мережі та асоціації «Енерго-Транспарентність».

Громадська організація «Флора» розвивається як інституція: регулярно проводить загальні збори та збори правління, а також зустрічі з партнерами.

Місія і напрямки діяльності

Захищаємо права – створюємо екологічно безпечне середовище для людини

Водне
питання

Екологічні
права

Радіаційна
ситуація

У 2022 році організація провела велику роботу у напрямку лобювання екологічних змін та продовжила працювати над зменшенням ризиків від уранодобувної промисловості.

Проаналізували регіональні та місцеві нормативні документи, які визначають напрямки розвитку територій та реалізації окремих аспектів державної та місцевої політики, на предмет врегулювання механізмів поводження з промисловими відходами.

Обговорення питання щодо врегулювання механізмів поводження з промисловими відходами

Розробили перелік рекомендацій щодо покращення системи управління промисловими відходами на регіональному та місцевому рівні. Актуалізовано необхідність розробки Регіонального плану управління відходами та підготовано пропозиції, що ґрунтуються на результатах аналітичного дослідження.

Визначили нормативно-правові та інституційні прогалини, що створюють простір для можливих зловживань у сфері поводження з промисловими відходами, які викладені у результатах аналітичного дослідження «Стан та перспективи управління промисловими відходами та викидами на регіональному рівні (на прикладі Кіровоградської та Харківської областей)».

Створили «Порадник» для органів влади, екоактивістів, небайдужих громадян, науковців, тобто для усіх, хто прагне мати доступ до чистої питної води, в якому висвітлили стан правління водними ресурсами, оцінили його. Провели моніторинг якості питної води, а також розробили дорожню карти управління водними ресурсами територіальної громади.

Екологічна інформація є важливим джерелом знань. Доступ до такої інформації дозволяє громадянськості відчувати себе в безпеці та приймати рішення щодо власного життя та життя відповідної громади. Саме тому

громадська організація «Флора» у своїй діяльності особливо звертає увагу на широке інформування жителів Кіровоградщини щодо стану навколишнього середовища, шляхів його покращення та способів мінімізації ризиків негативного впливу забруднення довкілля на здоров'я людини.

Громадська організація «Флора» постійно організовує різноманітні інформаційні та навчальні заходи (тренінги, семінари, вебінари, конференції, круглі столи, медіазаходи), де повідомляє актуальну експертну інформацію. Протягом 2022 року організація провела 16 навчальних заходів.

Війна змінила життя всіх. Болісно і назавжди. Організація «Флора» одна з перших відреагувала на виклики, які поставила війна: допомагали місцевим, військовим, налаштовували логістику, залучали міжнародних партнерів та підтримували населення.

З початком збройної агресії водні ресурси України стали цілями ворога. Виросли ризики зникнення центрального водопостачання. Тому основна

діяльність сфокусувалась на цьому напрямку – відшукали альтернативні джерела води, зробили електронну мапу криниць, щоб в разі нагальної потреби жителі Кіровоградщини завжди мали доступ до води.

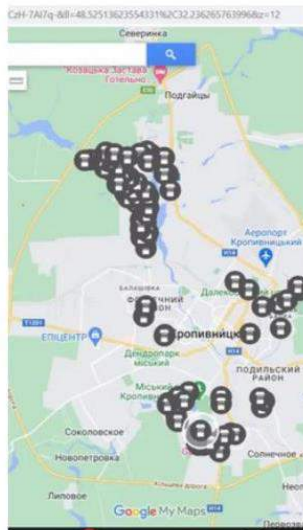
Крім глобальних проблем, таких як накопичення вуглецю та зумовлені цим зміни клімату, боротися з якими людство може лише об'єднавши зусилля глобальної мережі, уваги також потребують локальні екологічні проблеми регіонів, областей та окремих населених пунктів, вирішувати які можна силами місцевих громад у тісній співпраці органів місцевого самоврядування та активних жителів.

У 2022 громадська організація «Флора»:

- Розробила екологічну складову стратегії розвитку Первозванівської громади;
- Провела дослідження впливу шахти «Інгульська» на жителів сусідніх (Первозванівська та Кропивницька ТГ) громад;
- Проводила дослідження профілю Бобринецької громади в контексті водної безпеки; Досліджувала стан децентралізованих об'єктів водопостачання Бобринецької, Великосеверинівської, Компаніївської та Кропивницької громад;
- Мінімізувала можливість виникнення корупційних ризиків при поводженні з промисловими відходами та викидами, шляхом активної участі громадськості у формуванні ефективних, прозорих програм управління промисловими відходами у Кіровоградській та Харківській областях.

РЕАГУЄМО НА ВИКЛИКИ

Місія громадської організації «Флора» базується на захисті прав-екологічно безпечне середовище для людей!

Так, у рамках проєкту «Превенція водних ризиків в контексті війни та надзвичайних ситуацій у Кіровоградській області», було створено можливості для усунення небажаних ситуацій, пов'язаних з доступом до альтернативних джерел води, які стосуються найслабших (неповнолітні, школярі), найбільш ізольованих (стаціонарні хворі, люди, що живуть у сільській місцевості, особи похилого віку) та найбільш уразливих в тому числі людей, які змушені були покинути свої домівки і переїхати до нас з територій активних бойових дій.

Для створення даної мапи, було проаналізовано воду з-понад 30 криниць. Залучали місцевих жителів громад для інформування. Провели тренінги по картографуванню, на які запросили експертів. Випустили проморолик, щоб показати всю необхідність доступу до питної води.

Громадська організація «Флора» має свій незалежний аналітично-дослідницький відділ. І у 2022 році було поновлено його матеріально-технічну складову: придбали мобільну лабораторію для тестування води та 2 станції моніторингу якості повітря.

До складу лабораторії входять:

- смарт-фотометр;
- дозиметр-радіометр МКС-05; нітрат-тестер Greentest;
- тепловізор;
- 2 станції моніторингу якості повітря.

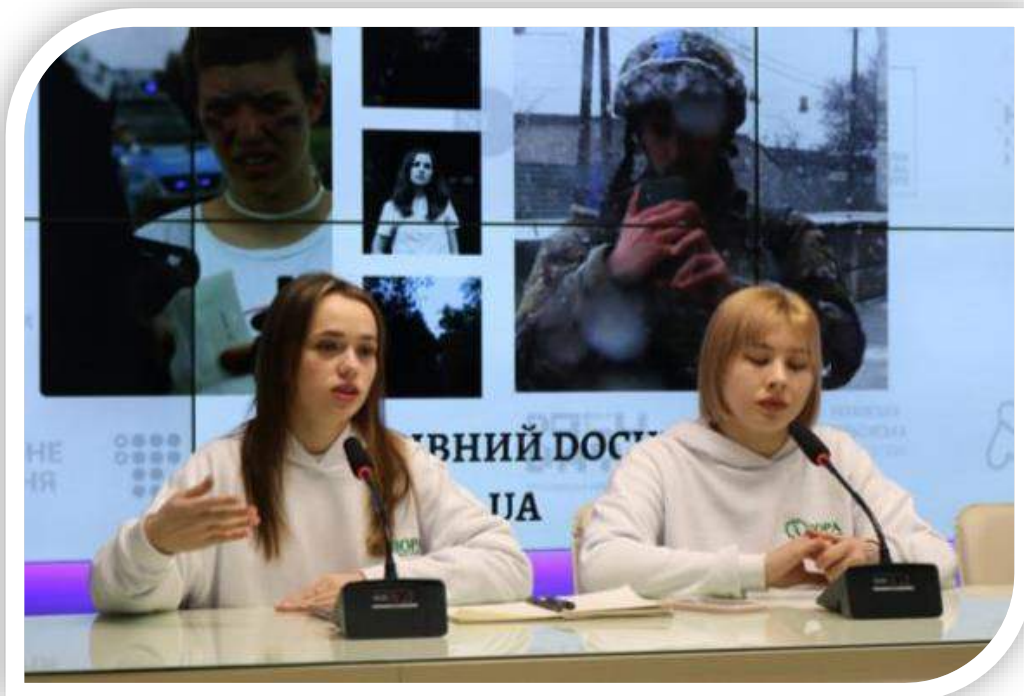

МОБІЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ

Громадська організація «Флора» провела 19-ий мандрівний міжнародний фестиваль документального кіно про права людини DOCUDAYS UA, показ кінострічок було проведено у 5 населених пунктах Кіровоградської області та у м. Кропивницькому.

**Міжнародний фестиваль документального кіно
про права людини DOCUDAYS UA**

Під час організації заходу, в той час як відбувався показ офлайн, вмикались сирени, які повідомляли про «Повітряну небезпеку», але глядачів це не налякало. Учасники перегляду переходили в безпечне місце і продовжували перегляд.

Коли проводили показ онлайн, відключали світло, але в той час були телефони й заряджені павербанки, тому перегляд завершався успішно.

Отже організація продовжує боротись на екологічному фронті країни, попри всі обставини в 2022 році.

Метою діяльності громадської організації «ЕКО ЛІГА ЦЕНТР» є: сприяння поліпшенню екологічної ситуації, формуванню нового природоохоронного світогляду, забезпеченню екологічних прав громадян міста та області; розширення участі громадськості у формуванні та реалізації національної

екологічної політики, внесення пропозицій до органів влади і управління з питань удосконалення природоохоронного законодавства; організація й проведення заходів інформаційно-просвітницького напрямку, спрямованих на забезпечення збалансованого природокористування, збереження довкілля та досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Діяльність громадських організацій вимагає від суспільства свідомості перенесення гуманного ставлення на все навколишнє середовище. Саме активна участь громадських організацій виступає головною силою у ствердженні основних принципів екологічної етики у життєдіяльності суспільства.

На території області діють 60 громадських екологічних організацій природоохоронного спрямування, які являють собою одну з найбільш оптимальних правових форм для допомоги громадянам у вирішенні їх спільних проблем, відстоюванні спільних інтересів у природоохоронній сфері діяльності.

*Громадські екологічні організації, що діють на території області
(загальнодержавні, місцеві)*

Таблиця 15.11.1

№ з/п	Назва організації	Юридична адреса, контактний телефон
1	2	3
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НАУКОВИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»	25002, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, Фортечний р-н, вул. Вокзальна, буд. 24, кв. 13.
2.	КІРОВОГРАДСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ ТА РИБАЛОК «НОВОЛУТКІВСЬКЕ»	Кіровоградська обл., Добровеличківський р-н, с. Новолутківка, вул. Молодіжна, 39
3.	НОВОУКРАЇНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК	27100, Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, м. Новоукраїнка, вул. Шевченка, 15
4.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ»	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н, м. Бобринець, пров. Набережний, будинок 12
5.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ГАЙВОРОНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК»	26300, Кіровоградська обл., Голованівський р-н, м. Гайворон, вул. Центральна, буд. 142/2А
6.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СВІТЛОВДСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК»	27500, Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, м. Світловодськ, вул. Гагаріна, буд. 14
7.	МАР'ЯНІВСЬКА МІСЦЕВА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДООХОРОННОГО НАПРЯМУ «СУДАК»	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н, м. Бобринець, вул. Першотравнева, 8
8.	ВІЛЬШАНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ ТА РИБАЛОК	26600, Кіровоградська обл., Вільшанський р-н, смт. Вільшанка, пров. Дорожний, будинок, 10
9.	ОНУФРІЇВСЬКЕ СЕЛИЩНЕ ГРОМАДСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ТОВАРИСТВО РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ СЕЛИЩА ОНУФРІЇВКА»	28100, Кіровоградська обл., Онуфріївський р., смт. Онуфріївка, вул. Комсомольська, 30

1	2	3
10.	БОБРИНЕЦЬКА РАЙОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛКИ БОБРИНЕЧЧИНИ»	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, Базарна площа 3
11.	ПРИРОДООХОРОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕРСЬКИЙ МИСЛИВСЬКИЙ КОЛЕКТИВ»	27542, Кіровоградська обл., Світловодський р-н, с. Озера, вул. Підлісна, буд. 1
12.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КОПАНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ»	26212, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н, с. Копанки
13.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛЕНІНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ»	26212, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н, с. Леніна, вул. Центральна, 1
14.	СМОЛІНСЬКА ГРОМАДСЬКА СПІЛКА РИБОЛОВІВ – ЛЮБИТЕЛІВ	26223, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., смт.Смоліне, вул. Козакова, 39
15.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДОБРОВІЛЬНЕ НЕЗАЛЕЖНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО «ЗЕЛЕНИЙ СВІТ»	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, пр.Соборний, буд. 51/1
16.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДРУЖБА-2013»	28001, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Кременчуцька, буд. 348
17.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НОВОМИРГОРОДСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК»	26000, Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, м. Новомиргород, вул. Горького, буд. 5
18.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛЮДИНА І ДОВКІЛЛЯ»	27400, Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. Фрунзе, буд. 81, квартира 13
19.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ ВАРВАРІВКАДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	28510, Кіровоградська обл., Долинський р-н, с. Варварівка, вул. 70 річчя Жовтня, буд. 35
20.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛІГА»	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Шевченка, буд. 20/24
21.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КРАСНИЙ КУТ»	25005, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, Ленінський р-н, вул. Тельмана, буд. 5, кв. 25
22.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО ЛІГА ЦЕНТР»	25013, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Пацаєва, буд. 5, корп. 3, кв. 61
23.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕЛЕНЕННЯ КРОПИВНИЦЬКИЙ»	25028, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, Фортечний р-н, вул. Пацаєва, буд. 8, корп. 1, кв. 82
24.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЯЛИЧ»	27544, Кіровоградська обл., Світловодський р-н, с.Іванівка, вул. Центральна, буд. 124
25.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «БЕРЕЗІВСЬКІ РИБАКИ СПОРТИВНОЇ ЛОВЛІ»	28001, Кіровоградська обл., м. Олександрія, пров. Гвардійський, буд. 2
26.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АЛЬБУЛА»	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, пров. Кримський, буд. 24
27.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МАЙБУТНЄ НАШОГО МІСТА»	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Приморська, буд. 70, кв. 50

1	2	3
28.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВОЙНІВСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ РИБАЛОК»	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Шахтарська, буд. 5, кв. 2
29.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАКИ ПЕТРОВЕ»	27450, Кіровоградська обл., Знам'янський р-н, с. Петрове, пров. Новий, буд. 6
30.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІЛКА РИБАЛОК С. ЛОЗУВАТА»	26442, Кіровоградська обл., Благовіщенський р-н, с. Дельфінове, пров. Миру, буд. 13
31.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕЛЕНЕННЯ»	25031, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Пацаєва, буд. 8, корп. 1, кв. 82
32.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЗЕЛЕНА УКРАЇНА»	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. В'ячеслава Чорновола, буд. 36 Б
33.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАКІВ СЕЛА ПАНЧЕВЕ»	26034, Кіровоградська обл., Новомиргородський р-н, с.Панчеве, вул.Широка, будинок 1
34.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПАВЛИСЬКІ РИБАЛКИ»	28110, Кіровоградська обл., Онуфріївський р-н, смт.Павлиш, вул.Садова, буд. 11
35.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК «ПІДВИСОЦЬКЕ»	26122, Кіровоградська обл., Новоархангельський р-н, с. Підвисоке, вул.Центральна, буд.2
36.	«ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН РИБАЛОК «САСІВСЬКИЙ РИБАЛКА»	28416, Кіровоградська обл., Кропивницький р-н, с. Сасівка, вул. Миру, буд. 35
37.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВЕСЕЛОКУТСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК-АМАТОРІВ»	27151, Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, с. Веселий Кут, вул. Лесі Українки, буд. 38
38.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО НАГЛЯД «УКРАЇНА»	27500, Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, м. Світловодськ, вул.Героїв України, буд. 50, офіс 2
39.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДругеЖиттяВР»	27656, Кіровоградська обл., Кропивницький р-н, с. Степове, Первозванівська ТГ, вул.Зоряна, буд. 7, кв. 2
40.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ «ЗОЛОТА РИБКА» С.БУКВАРКА»	27345, Кіровоградська обл., Кропивницький р-н, с.Букварка, вул. Молодіжна, буд. 8
41.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ»	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н, м.Бобринець, провул. Набережний, буд. 12
42.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА ВАРТА»	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Маланюка, 2
43.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ «БІОСВІТ»	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Леваневського, 2-б
44.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ «МОЛОДІЖНА ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА АСОЦІАЦІЯ «ЕКОСВІТ»	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, пров. Театральний, 8

1	2	3
45.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ВАРТА ПРИДНІПРОВ'Я»	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Героїв України, буд. 96, кімната 6
46.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОЮЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ»	25026, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Червонозорівська, 23Г, кв. 16
47.	НОВОАРХАНГЕЛЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ОСЕРЕДОК ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «СОЮЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ»	Кіровоградська обл., Новоархангельський р-н, смт. Новоархангельськ, вул. Максимчука, 6
48.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	26300, Кіровоградська обл., Гайворонський р-н, м. Гайворон, вул. Куйбишева, буд. 175
49.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ЦЕНТР ІННОВАЦІЙ У ПРИРОДООХОРОННІЙ СФЕРІ «ЕКОУКРАЇНА» ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «НАУКОВА УСТАНОВА «ЦИФРОВА АГЕНЦІЯ «Е-ЕКОЛОГІЯ»	26001, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, Подільський р-н, вул. Велика Перспективна, буд. 10-А, кв. 12
50.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н, с. Дібрівка, вул. Тельмана, буд. 15
51.	ГАЙВОРОНСЬКА РАЙОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»	Кіровоградська обл., Гайворонський р-н., м. Гайворон, вул. Воровського, 35 кв. 18
52.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ» КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ	25050, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, Кіровський р-н, Проспект Правди, буд. 70, кв. 433
53.	НЕЗАЛЕЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОНД СПРИЯННЯ ЮНЕСКО»	25006, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Острівська, буд. 2, корп. 2
54.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ ЩИТ»	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, Тімірязєва, 84-112
55.	КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР «ЕКЗАМПЕЙ» ПРИ КІРОВОГРАДСЬКОМУ КОЛЕГІУМІ	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Володарського, 25
56.	НОВГОРОДКІВСЬКА РАЙОННА ДИТЯЧА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИТЯЧО - ЮНАЦЬКИЙ ЦЕНТР «ПАРОСТОК»	Кіровоградська обл., Новгородківський р-н, с. Петрокорбівка, вул. Миру
57.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ КОЗАЦЬКИЙ КОРПУС «ДНІПРОВСЬКИЙ ВОВК»	27500, Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, м. Світловодськ, вул. Приморська, буд. 56, кв. 97
58.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ПРИРОДООХОРОННА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ШЕРИФИ» У КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ	25001, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Соборна, буд. 4
59.	НОВОУКРАЇНСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕКТИВИ»	Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н, м. Новоукраїнка, вул. Воровського, 57

1	2	3
60.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ М. УЛЬЯНОВКА»	Кіровоградська обл., Ульяновський р-н., м. Ульяновка, вул. Тітова, 45

15.12 Екологічна освіта та іфнормування

Проблеми екології в сучасному світі стали чи не найголовнішими після політичних. За останні роки ці проблеми вийшли за межі інтересів вузького кола спеціалістів-екологів на більш широкий загаль.

Європейський напрям розвитку України передбачає необхідність збалансованого вирішення соціальних та економічних завдань за умови збереження навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з пріоритетом екологічної складової. Такий підхід повинен базуватися на глибоких екологічних знаннях і підвищеній загальнолюдській свідомості.

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики України на період до 2030 року» впровадження освіти в інтересах збалансованого сталого розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві економічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості є одним із стратегічних завдань державної політики.

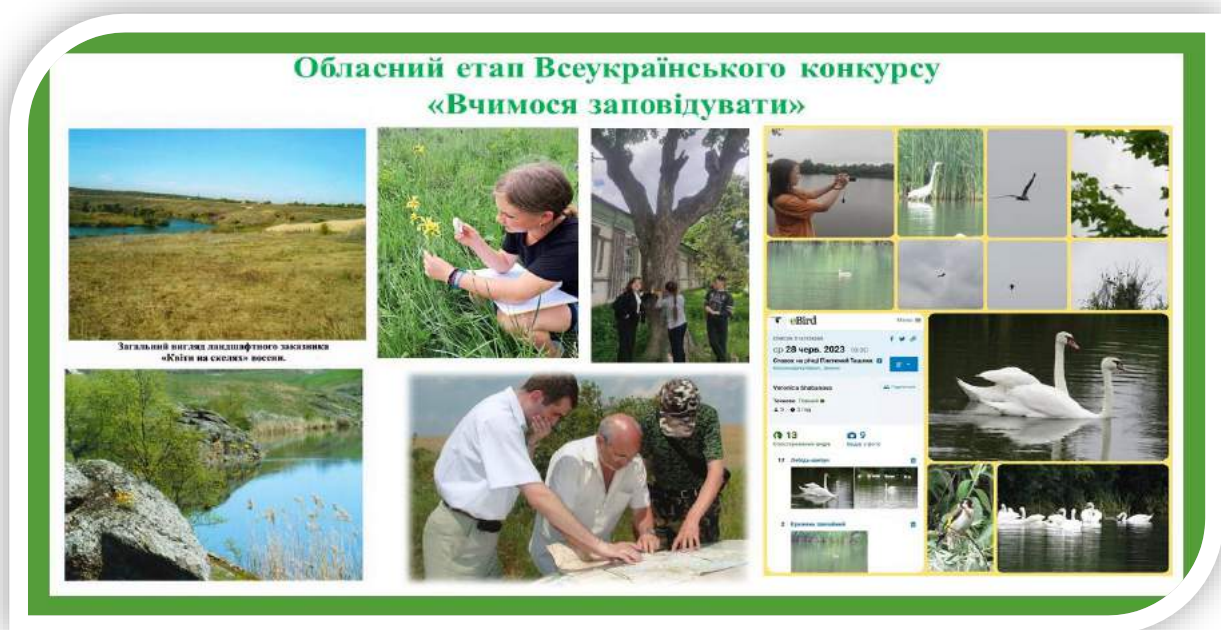
Таким чином, екологічна освіта повинна стати необхідною складовою гармонійного, економічного безпечного розвитку, та й підготовки фахівців з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України, які є головним важелем у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем нашої держави.

У 2022 році методична робота комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (далі – ОЦЕНТУМ) була спрямована на координацію діяльності 3 закладів: комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», Світловодської станції юних натуралістів, станції юних натуралістів комунального закладу «Торговицький ліцей ім. Є.Ф. Маланюка» (філія) Новоархангельської селищної ради та творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного спрямування, юнацьких секцій, заочних та очних біологічних шкіл, Малої академії наук тощо.

Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» провідною функцією системи позашкільної освіти є реалізація освітніх програм і освітніх послуг з метою задоволення освітніх потреб громадян, суспільства, держави. Сучасні тенденції розвитку еколого-натуралістичних позашкільних навчальних закладів передбачають не тільки співпрацю із загальноосвітніми школами, а також і соціальне партнерство з іншими навчальними закладами, об'єктами природно-заповідного фонду, громадськими організаціями, державними установами, музеями тощо.

В 2022 році діяльність комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» була направлена на удосконалення позашкільної освіти з еколого-натуралістичного спрямування в області, на реалізацію поставленої проблеми «Соціальне партнерство закладу позашкільної освіти як ресурс його розвитку».

З метою організації ефективного навчально-виховного процесу педагогічні працівники Кіровоградського ОЦЕНТУМ у 2022 році підготували методичні розробки та рекомендації: «Вирішення проблем екологічного та естетичного виховання учнів засобами флористичного мистецтва»; «Рослинний світ в символіці українського народу»; «Методика проведення занять-лекцій гуртків еколого-натуралістичного спрямування»; «Інструктивно-методичні поради до створення екологічної стежки»; «Вчимося досліджувати та охороняти природу»; «Екологічні ігри на заняттях гуртків еколого-натуралістичного спрямування».

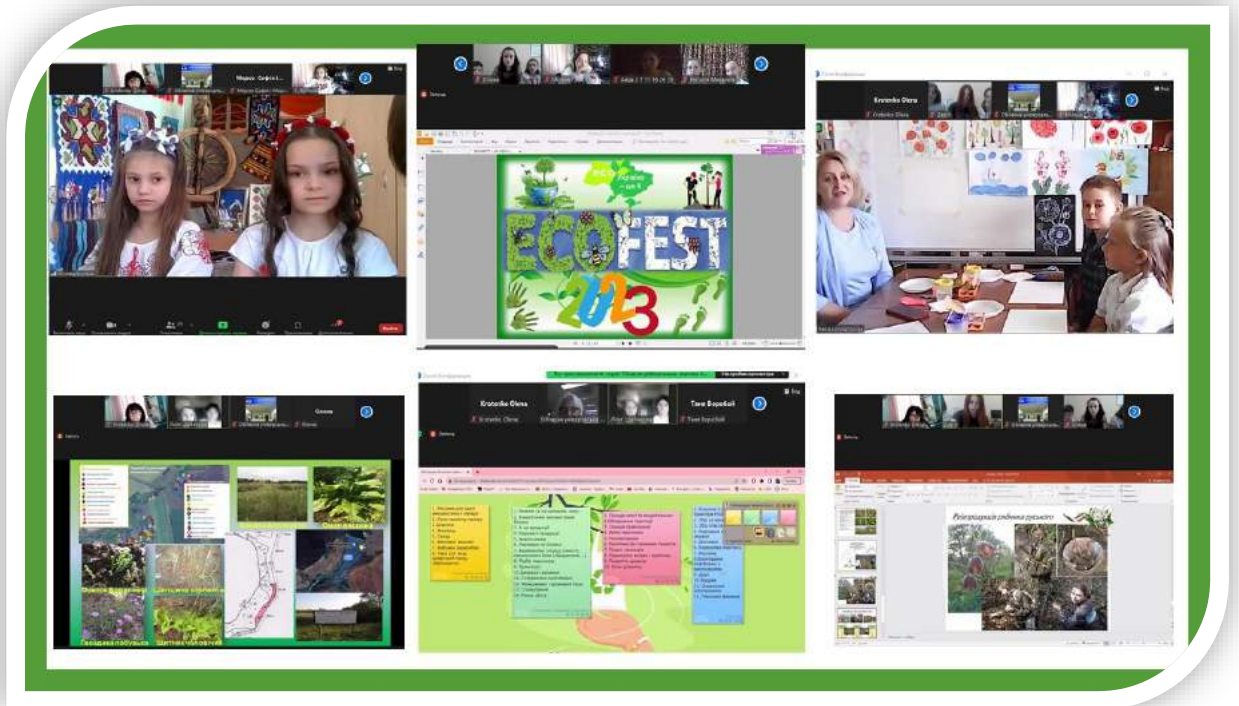
Багато років поспіль комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» є організатором і координатором природоохоронної роботи в місті та області. Одним із пріоритетних напрямів навчально-виховного процесу в закладі є еколого-натуралістичний, що передбачає оволодіння ґрунтовними знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості, набуття досвіду розв'язання екологічних проблем. Відповідно до спеціалізації закладу перед педагогами стоїть завдання не лише озброїти молодь сучасними знаннями, ідеями, технологіями, а й застосовуючи особистісний підхід, сформувати творчо розвинену особистість.

Реалізація цього завдання досягається залученням учнівської молоді до оздоровлення, дослідження довкілля, участі у Міжнародних, Всеукраїнських конкурсах, акціях, проєктах, форумах, виставках, фестивалях.

Так в 2022 році педагогічними працівниками було організовано та проведено 37 очно-заочних еколого-натуралістичних масових заходів. Понад 8000 школярів області взяли активну участь в обласних етапах Всеукраїнських дослідницьких, природоохоронних конкурсах: учнівських колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім», флористики та фітодизайну «Україна – єдина!», дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник»; «Ластівка міська – птах року 2022», «Мала річка моєї батьківщини», «Вчимося заповідувати», екологічний хакатон «Есо-Naskathon»; юннатівський природоохоронний рух «Зелена естафета»; біологічний форум учнівської та студентської молоді «Дотик природи»; зліт учнівських лісництв «Юні господарі землі»; винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного спрямування; юнацький фестиваль «В об'єктиві натураліста»; регіональних масових заходах (конкурс дитячої творчості «Свій голос віддаю на захист природи», зліт юних екологів Кіровоградщини «ЕсоFest – 2022», зліт аграрних трудових об'єднань «Тобі, Україно, наші знання та праця!», виставка «Новорічна композиція», «Український сувенір»; online-челенджах: День Довкілля, «Квітуй, Україно», «До Перемоги», «Лірики природи» та інші).

Найбільш масовими всеукраїнськими конкурсами, акціями, в яких учні і вихованці Кіровоградщини зайняли призові місця були: «Фото зона: Фауна моєї Батьківщини» (I місце – 18, II – 12, III – 11), виставка-конкурс «Український сувенір» (I місце – 5, II – 6, III – 6), «Новорічна композиція» (I місце – 6, II – 7, III – 3), «Ластівка міська – птах року 2022» (I місце – 7, II – 2, III – 3), інтернет-олімпіада «Крок до знань – 2022» (I місце – 5, III – 5), фінальний етап Всеукраїнського конкурсу винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного напрямку (для вікової категорії від 12 до 15 років включно) (I місце – 1, II – 2, III – 6); всеукраїнська виставка досягнень юних натуралістів «Виставковий павільйон НЕНЦ» в номінації «Рослинництво» (I місце – 1).

Заходи з екологічної тематики

Активними учасниками масових заходів була учнівська молодь та вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Бобринецької, Долинської, Кропивницької, Помічянської міських рад, Компаніївської, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської селищних рад, Глодоської, Злинської, Соколівської сільських рад та Кіровоградський ОЦЕНТУМ.

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» провів паспортизацію навчальних екологічних стежок. В закладах загальної середньої та позашкільної освіти їх налічується близько 45, більшість яких створені в межах заповідного фонду або ж на територіях, які пропонуються юними природоохоронцями для надання їм статусу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.

Заслужують на увагу організація роботи на екологічних стежках: «Парк Перемоги» Кіровоградського ОЦЕНТУМ, «Плетенний Ташлик» комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради, «Стежина здоров'я» Світловодської станції юних натуралістів, «Панські гори» Новомиргородського міського центру дитячої та юнацької творчості Новомиргородської міської ради Кіровоградської області, «Козацькими стежками» комунального закладу «Торговицький ліцей імені Є.Ф. Маланюка» Новоархангельської селищної ради Голованівського району Кіровоградської області та «Дуби-велетні Чорного лісу» Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей №2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, на яких проводиться ґрунтова пошукова робота з визначення тваринного і рослинного світу, впливу антропогенних факторів на природні рекреаційні зони.

Враховуючи важливість питання, Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та позашкільні заклади області надають широкі можливості для формування у гуртківців бажання до спостережень, досліджень, практично здійснюючи комплексний підхід до вивчення, охорони й примноження природних ресурсів.

Провідною ідеєю програм гуртків еколого-натуралістичного напрямку є ознайомлення вихованців з природними ресурсами України (регіону), з

територіями та об'єктами природно-заповідного фонду України, виявлення пам'яток природи, їх опис та організація охорони. Це має сприяти усвідомленню молоддю необхідності розбудови національної екологічної мережі та входження України до Європейської екомережі.

Збереження біотичного та ландшафтного різноманіття України та регіону в цілому є одним із напрямків природоохоронної діяльності. З цією метою Кіровоградський ОЦЕНТУМ проводить обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Вчимося заповідувати».

Вагомий внесок у справу місцевого природно-заповідного фонду Кіровоградської області зробили вихованці та керівники гуртків еколого-натуралістичного напрямку з творчого об'єднання учнівської молоді «Podoliainfarior» та «Юні охоронці природи» Благовіщенського центру дитячої та юнацької творчості Благовіщенської міської ради, керівники Сергій Головка (ландшафтні заказники місцевого значення «Гардова», «Гренівський», «Кам'яногірський») та Анастасія Христич (ландшафтний заказник місцевого значення «Скалки»), вихованці гуртка «Екологічне краєзнавство» Центру дитячої і юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради, керівник Антоніна Кравченко (ландшафтний заказник місцевого значення «Квіти на скелях»); громадська організація «Паросток» на базі Петрокорбівської філії комунального закладу «Верблюзький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – центр позашкільної освіти» Новгородківської селищної ради Кіровоградської області, керівник Анастасія Баланенко (ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Лебедина»).

За період з 2009-2022 роки в залежності від ситуації в державі та в області учнівською молоддю здійснювалися численні науково-пошукові експедиції, екскурсії, походи, метою яких було дослідження природних екосистем з подальшим надання їм статусу заповідних територій. Найкращих результатів у цій справі досягли вихованці творчого об'єднання учнівської молоді «Podoliainfarior» Благовіщенського центру дитячої та юнацької творчості Благовіщенської міської ради, керівник Сергій Головка. Юними природоохоронцями і на даний час проводиться еко-просвітницька та дослідницька робота, розроблено екскурсійні маршрути, науково-пізнавальні стежки на створених ландшафтних заказниках місцевого значення у Голованівському районі:

- ландшафтний заказник місцевого значення «Гардова», розташований на території Голованівського району Благовіщенської міської ради Кіровоградської області, неподалік Вільхове, площею 195,21 га, статус отриманий у 2013 році.

На території створеного ландшафтного заказника місцевого значення «Гардова» юні дослідники виділили наступні природні ядра: заплавні та яружно-крутосхилі геокомплекси долини р. Синиця з лужною та степовою рослинністю, подекуди заболочені, здебільшого заліснені, з кручами, виходами

на поверхню кристалічних порід, розвантаження підземних вод у вигляді джерел, струмків та сухих річищ; геокомплекси привододільної зони р. Синиця з виходами різноманітних гірських порід з домінуванням лучної та лучно-болотної рослинності; водні біоценози р. Синиця; геокомплекси Чапловуцького лісу із системою ярів та виходів кристалічних порід з вивітрюванням магматичних інтрузій.

Охоронний статус різного рівня мають 11 видів рослин. Серед них занесений до Червоної книги України горлиця весняна та 10 регіонально рідкісних видів: гіацинтник блідий (*Hyacinthella leucophaea*) леопольдія тонко квіткова (*Leopoldiatenui folia*), аїр тростиновий (*Acorus calamus*), мигдаль карликовий (*Prunus tenella*), мушка непомітна (*Muscarineg lectum*), оман високий (*Inula helenium*), чубатка Маршалла (*Corydalis marshalliana*), шипшина найболючіша (*Rosa spinosissima*), щитник чоловічий (*Dryopteris filix-mas*), щитник картузіанський (*Dryopteris carthusiana*);

- ландшафтний заказник місцевого значення «Гренівський», розташований у межах Голованівського району Благовіщенської міської ради Кіровоградської області біля села Гренівка (нині у складі с. Липове) та Кошаро-Олександрівка, загальною площею 208,53 га, статус отриманий у 2009 році. Створення даного заказника обумовлено необхідністю збереження багатого ландшафтного різноманіття в долинах р. Шведівка та Південний Буг.

Рослинність ландшафтного заказника відзначається високим ступенем флористичного та фітоценотичного багатства, а також великою кількістю видів, що занесені до охоронних списків різного рівня. Серед угруповань степової рослинності переважають фітоценози з домінуванням мушки непомітної (*Muscarineglectum*), конюшини альпійської (*Trifolium alpestre*) чебрицю Маршалла (*Thymus marschallianus*), звіробою звичайного (*Hypericum perforatum*), перстача сріблястого (*Potentilla argentea*) та ін.;

- ландшафтний заказник місцевого значення «Кам'яногірський», розташований у Кіровоградській області, між селами Синицівка, Кам'яний Брід та Шамраєве, загальною площею 293,13 га, статус отриманий у 2011 році.

Під час досліджень на території заказника виявлено локалітети 32 видів, що потребують охорони на різних рівнях. Серед них два види, занесених до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи: астрагал волохатоквітковий (*Astragalus galegiformis*), ковила пухнастолиста (*Stipa dasyphylla*). До Європейського червоного списку занесено один вид - астрагал волохатоквітковий (*Astragalus galegiformis*), 8 видів, занесених до Червоної книги України: астрагал волохатоквітковий (*Astragalus galegiformis*), ковила пухнастолиста (*Stipa dasyphylla*), ковила волосиста (*Stipa capillata*), ковила пірчаста (*Stipa dasyphylla*), ковила Лессінга (*Stipa lessingiana*), ірис понтичний (*Iris pontica* Zapal), сонлучний (*Pulsatilla*

pratensis), шафран сітчастий (*Crocus reticulatus*) і 17 видів рослин, які підлягають охороні на території Кіровоградської області.

Крім того у складі рослинності даної території виявлено чотири угруповання, які підлягають охороні відповідно до діючого видання Зеленої книги України: угруповання формації ковили волосистої (*Stipa capitatae*), угруповання формації ковили пірчастої (*Stipa pennatae*), угруповання формації ковили пухнастолистої (*Stipa dasphylla*).

Тут трапляються 2 види тварин, занесених до Червоної книги України: ксилокопа звичайна (бджола-тесляр) і ящірка зелена.

Під час експедицій по малих річках рідного краю юних екологів вразила особливою красою невелика ділянка по березі річки Чорний Ташлик з виходами на поверхню гранітів, рідкісною флорою та фауною.

Вихованці гуртка «Екологічне краєзнавство» Центру дитячої і юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради щорічно проводять науково-дослідницькі експедиції у ландшафтному заказнику місцевого значення «Квіти на скелях», який створений для збереження мальовничого крутого схилу долини річки Чорний Ташлик з виходами гранітів.

За ініціативи вихованців екологічного гуртка, завдяки співпраці з громадською організацією «Територія успіху», районними та обласними екологічними службами 26 травня 2010 року ландшафтний заказник місцевого значення «Квіти на скелях» набув статусу охоронний з площею 5,0 гектарів.

Юннатами на даному маршруті було визначено 12 видових об'єктів. Під час екскурсійного маршруту учні дізнаються про світ природи по берегах трьох голубих артерій міста, де знаходяться скелі – «Чудо-юдо риба кит» та оповита легендами «Скали плачу».

Щорічно юні екологи спостерігають за динамікою популяцій рослин степу. На схилі добре виявлений петрофітний (скельний) степ, у верхній частині зростають рослини справжніх ковилово-типчачових степів. В ландшафтному заказнику «Квіти на скелях» зустрічаються 5 видів рослин, що занесені до Червоної книги України: ковила волосиста (*Stipa capillata* L.), сон лучний (*Pulsatilla pratensis* L.), півники понтичні (*Iris pontica* Zapat.), астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.) До Європейського червоного списку: гвоздика бузька (*Dianthus hupanicus* Andr.) – ендемічний вид. Особливої охорони на території області потребують регіонально-рідкісні рослини: півники карликові (*Iris pumila* L.) та гіацинтик блідий (*Hyacinthella Pallasiana* Stev.).

Серед тваринного світу зустрічаються: ящірка прудка (*Lacerta agilis*), водяні вужі (*Natrix tessellata*), болотні черепахи (*Emys orbicularis*) та інші. Із представників рідкісної ентомофауни в заказнику можна зустріти: махаона (*Papilio machaon*), подалірію (*Iphiclides podalirius*), поліксену (*Zerynthia polyxena*), ксилокопу фіолетову (*Xylocopa violacea*).

Реалізуючи проєкт «Перлина петрофітного степу – ландшафтний заказник місцевого значення «Квіти на скелях», юні екологи проводять в заказнику природоохоронну та дослідницьку роботу. Тут була створена

локальна реінтродукційна мікропопуляція рябчика руського (*Fritillaria ruthenica* Wikstr.), що занесений до Червоної книги України, який раніше тут зростав, але був знищений жителями міста.

В результаті проведеної роботи вихованці створили кадастр рідкісних рослин та нанесли на карту-схему місця їх зростання, вивчили морфологічні та біологічні особливості малопоширених рослин петрофітного степу. Також продовжують науково-пошукову роботу щодо вивчення біоти водно-болотних угідь прилеглих територій.

Вихованці екологічної дитячої громадської організації «Паросток» Петрокорбівської філії комунального закладу «Верблюзький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – центр позашкільної освіти» Новгородківської селищної ради Кіровоградської області в результаті своїх досліджень створили ландшафтні заказники місцевого значення: «Лебедина балка», «Балка «Глибока», «Левади» (рішення Кіровоградської обласної ради від 19 грудня 2009 року № 600). Для проведення еко просвітницької роботи розробили екскурсійні маршрути та науково-пізнавальні стежки. Працюючи на маршруті, учні мають можливість прослідкувати за ходом природних процесів та явищ, як впливає діяльність людини на природу, проводити теоретичні і практичні заняття, здійснювати науково-дослідницьку роботу. Разом з цим проводиться пропагандистська робота щодо охорони природи, інформування про наявні на маршруті види рослин, пам'ятки природи.

Юннати у важкий для країни час не зупиняються на досягнутому та продовжують важливу справу у примноженні природних багатств рідного краю. Впродовж 2021-2022 років балка «Старі Обтоки» стала об'єктом дослідження для учнів Ганнівської філії комунального закладу «Боківський лицей Гурівської сільської ради», керівник Світлана Ситай. Учнями розроблена екологічна стежина «Старі Обтоки», яка у подальшому стане постійно діючим та ініціюючим природоохоронним об'єктом для проведення навчальних екскурсій, експедицій, польових практик, походів. Учні під час неодноразових походів з'ясували те, що балка розташована на південному заході від села Ганнівка Кропивницького району Кіровоградської області, на правому березі річки Бокова, правої притоки Інгульця (басейн Дніпра), її південна та східна межа балки прилягає до Гурівського лісу, а північна та західна частина межує з угіддями ПП «Агромир». Значна частина балки зайнята степовими оселещами, розміщеними на схилах балки, а також лісовими ділянками.

Під час проведення досліджень було вивчено вищі види судинних рослин балки, які представлені типовою степовою рослинністю, чагарниками та деревовидними видами. Структуру флори балки складають понад 50 домінуючих видів відділу Покритонасінні (*Magnoliophyta*), найбільшу частку становлять представники родини Злакові (*Poaceae*) – по схилах балки. З них, типовими представниками є пирій повзучий (*Elymus repens* L.), тонконіг

звичайний (*Poa trivialis* L.), типчак, або костриця валійська (*Festuca valesiaca*). Чагарники покривають низинну частину балки і представлені родинками: Розові (*Rosacea*), Жимолостеві (*Caprifoliaceae*), Бруслинові (*Celastraceae*). Верхів'я балки заліснена. Типовими представниками цієї території є – робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.), глід український (*Crataegus ucrainica*), маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia* L.).

В результаті досліджень експедиційною групою було виявлено 7 видів рослин, занесених до списків Червоної книги України, з них 1 – астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.), до Європейського Червоного списку, Світового Червоного списку – адоніс волзький (*Adonis wolgensis* StevenexDC.), шафран сітчастий (*Crocus reticulatus* Stevenex Adams), тюльпан дібровний (*Tulipa quercetorum* Kloko vet Zoz), ряска Буше (*Ornithogalum boucheanum* Kunth), астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall), ковила Лессінга (*Stipa lessingiana* (Trin&Rupr), ковила волосиста (*Stipa capillata* L.).

Вся робота учнів області щодо охорони і дослідження природи має на меті привернути увагу місцевих органів влади на необхідність дотримання правил природокористування та збереження і розширення природоохоронних територій.

Юні архітектори-екологи Кіровоградського ОЦЕНТУМ на базі комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради взяли участь у конкурсі учнівських архітектурних макетів «OSCAR». Учасники пройшли конкурсні випробування у Міжнародному архітектурному конкурсі «OSCAR» разом з учнями інших країн світу: Швейцарії, Франції, Німеччини, який був організований Європейським домом архітектури – Верхній Рейн у співпраці з Академією Страсбурга (Франція) та Архітектурною палатою Баден-Вюртемберг (Німеччина).

Темою конкурсу «OSCAR» 2022-2023 року було визнано – «Дерево, земля, солома: матеріали для будівництва».

Під час конкурсу юні екологи ознайомилися із світом архітектурного мистецтва, відвідуючи онлайн-зустрічі та заняття з архітекторами та художниками.

Учасники мали змогу досліджувати та експериментувати з використанням природних та біосировинних матеріалів у своєму макеті. Це була відмінна можливість відкрити для себе принципи екологічного дизайну та архітектури, розробляючи та втілюючи свій власний проєкт.

Вихованці реалізували проєкт «Еко-будинок «Землянка», який є чудовим прикладом, як давні методи будівництва можуть бути переглянуті та адаптовані до сучасних реалій. Згадуючи традиції наших предків, учні змогли створити концепцію оселі, яка є не лише екологічно-економічно ефективною, але й може бути використана для забезпечення тимчасового притулку в часи кризи. «Еко-будинок «Землянка» є ілюстрацією того, як можна використовувати природні ресурси, вторинні матеріали та альтернативні джерела енергії для створення

комфортного житла. Цей проєкт втілює ідеї сталого розвитку, екологічної свідомості та творчого підходу до вирішення актуальних проблем.

У 2022 році на Всеукраїнському конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного напрямку в категоріях «Біологія», «Екологічно безпечні технології та прикладна екологія», «Медицина», «Науки про Землю», «Охорона здоров'я» та «Сільськогосподарське дослідництво» Кіровоградську область представляла учнівська молодь закладів освіти Знам'янської міської ради, Глодоської та Злинської сільських рад.

З метою активізації роботи з учнівською молоддю щодо вирішення екологічних і природоохоронних проблем, залучення її до активної природоохоронної діяльності, формування екологічної свідомості та дбайливого ставлення до тварин Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки з 2011 року проводить Всеукраїнський конкурс дитячого малюнка «Зоологічна галерея». У 2022 році найкращі роботи презентували учасники з 21 області України. Загалом на розгляд оргкомітету було представлено понад 650 робіт. Кіровоградщину представляли 17 вихованців, з них 15 вибороли призові місця, вкотре довівши свою талановитість.

З метою формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі в результаті людської діяльності протягом навчального року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр

еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було організовано та проведено в заочному форматі обласний етап Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста – 2022» за темою «Дива природи. Явища навколо нас».

Тематика фестивалю оцінювалась у трьох номінаціях: «Фото», «Відео», «Анімація». Фестиваль об'єднав навколо себе більше сотні талановитих дітей, які не просто люблять фотографувати природу, але й хочуть показати іншим її яскраві, цікаві, дивні та найкрасивіші моменти.

Відповідно до плану роботи комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на 2021-2022 навчальний рік з березня по квітень 2022 року було проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу учнівської молоді «День зустрічі птахів». У ході конкурсу юними природолюбцями була проведена цілеспрямована дослідницька, практична та просвітницька робота з привабливання і охорони, поширення і збільшення чисельності та видового різноманіття перелітних птахів.

З 06 по 28 лютого 2022 року комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» з метою впровадження інноваційних підходів до організації екологічної освіти школярів, широкого охоплення учнівської молоді науково-дослідницькою роботою з еколого-натуралістичного напрямку в заочному форматі провів щорічний обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу».

У фінальному етапі обласного конкурсу взяли участь 61 учень закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кропивницької, Бобринецької, Знам'янської, Маловисківської, Олександрійської та Світловодської міських рад, Компаніївської та Олександрівської селищних рад, Гурівської, Дмитрівської, Кетрисанівської, Первозванівської, Злинської, Мар'янівської, Ганнівської, Глодоської, Рівненської, Великоандрусіївської та Попельнастівської сільських рад.

Учасники обласного заходу презентували свої дослідницько-експериментальні роботи в номінаціях: «Юний дослідник»; «Екологія та проблеми довкілля»; «Біологія»; «Охорона здоров'я»; «Ресурси енергозбереження»; «Сільськогосподарське дослідництво»; «Лісогосподарське дослідництво».

Австріцька Лілія, учениця 6-А класу Глодоського ліцею Глодоської сільської ради, керівник – Мохонько Анжела Анатоліївна в номінації «Сільськогосподарське дослідництво» посіла I місце з роботою «Продуктивність картоплі середньостиглих сортів «Слов'янка» та «Околиця» залежно від довжини паростків». Учениця, виконуючи науково-дослідницьку роботу дослідила вплив довжини проростків на процеси схожості, росту та розвитку культур, а також встановила закономірності між їх станом та продуктивністю досліджуваних сортів картоплі. Лілія розробила практичні рекомендації щодо підготовки садивного матеріалу бульби картоплі та презентувала їх під час місячника екології у Глодоському ліцеї, які поширили через Viber групи батьків та учнів.

Перемогу в номінації «Лісогосподарське дослідництво» посіла Бондаренко Вікторія, учениця 10 класу ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради Кіровоградської області, керівник – Гвоздик Ірина Вікторівна. Учениця працювала над науково-дослідницькою роботою «Оцінка стану життєвості деревних насаджень лісового масиву Знам'янського лісництва». Для виконання поставлених завдань була закладена ділянка 30×50 м з різним віком дерев, на якій визначався видовий і кількісний склад деревостанів, категорія та індексстан життєвості деревних насаджень. Результати дослідження були використані та презентовані під час навчального процесу в закладі освіти та працівникам лісового господарства.

В номінації «Охорона здоров'я» членами журі переможцем був визнаний Костюнін Ілля, учень 8 класу комунального закладу «Кущівська гімназія міської ради міста Кропивницького», керівник – Кожевник-Левкуліч Альона Володимирівна. Учень виконав ряд завдань при виконанні дослідницької роботи «Небезпечні компоненти шампунів. Вплив різних марок шампунів на волосся, шкіру голови, здоров'я та навколишнє середовище» та детально вивчив літературу, етикетки засобів по догляду за волоссям; провів соціологічне опитування та встановив найбільш популярні марки шампунів; визначив вплив різних зразків шампунів на шкіру голови, здоров'я та навколишнє середовище; визначив рН кожної марки шампуню; презентував рецепт приготування нешкідливого шампуню.

Крутов Ярослав, учень 8 класу Первозванівського ліцею Первозванівської сільської ради виборов перемогу в номінації «Біологія», керівник – Гореленко Інна Леонідівна. Під час дослідження учень вивчав проблеми впливу цифрових девайсів на стан зору здобувачів освіти та експериментально перевіряв ефективність застосування вправ за методиками відомих вчених і

стереозображень для покращення акомодації та профілактики захворювань очей.

У фінальному етапі обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу» в номінації «Ресурси енергозбереження» переможцем визнано Назаренка Андрія, вихованця гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради, керівник гуртка Полтавець Світлана Владиславівна. Переможець під час виконання конкурсної роботи «Вирощування Павловнії в домашніх умовах» вивчив біологічні особливості та технології вирощування біоенергетичної культури.

Активними учасниками фінального етапу обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу» стали учні комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради, керівник – Шабанова Лілія Сергіївна. В номінації «Екологія та проблеми довкілля» посіли I місце: Шабанова Вероніка з роботою «Вплив лісосмуг на мікроклімат Північного Степу України» та Чабан Ірина – «Цвітіння води як екологічна проблема малих річок України».

На Кіровоградщині протягом 2022 року у закладах загальної середньої освіти області працювало 249 шкільних парламентів, в закладах позашкільної освіти – 13 дитячих парламентів, які, крім основних завдань, вирішують питання екологічного напрямку.

В області найактивніше працюють парламенти на базах позашкільних центрів: центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради (координатор Білокоз Л.В.), комунального закладу «Петрівський центр дитячої та юнацької творчості» Петрівської селищної ради (координатор Дементьєва Н.В.), а на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» створено осередок дитячого екологічного парламенту, які відповідають Положенню про Всеукраїнську дитячу спілку «Дитячий екологічний парламент» (далі – ДЕП).

Екологічний парламент дітей та молоді Новоукраїнської об'єднаної територіальної громади є найкращим в області і має вагомі результати ДЕП. В центрі активно працює громадська організація – парламент дітей та молоді. Парламентарі підписали угоди та меморандуми з Новоукраїнською міською радою, регіональними та всеукраїнськими громадськими організаціями з якими реалізують соціальні та екологічні проекти. Юні екологи є членами комісії екології та здорового способу життя громадської організації.

Парламент дітей та молоді працює на базі Центру ініціатив молоді Новоукраїнської громади, має 26 депутатів, з них 4 – представники Кіровоградського обласного парламенту дітей.

Парламентарі намагаються адаптуватись до будь-яких ситуацій, адже важливо продовжувати свою діяльність навіть за умов існування нової реальності.

У практику Парламенту дітей та молоді Новоукраїнської громади було впроваджено проєкт «Менторство і волонтерство як дієві платформи розвитку учнівського самоврядування громади», реалізація якого розпочалась у 2022 році і триває на сьогодні.

Представники Парламенту дітей та молоді у літньому клубі «Нові українці» стали менторами у рамках ініціативи DESIDE Summer Clubs – «Ми вдома – в Україні». Майже півтора місяця парламентарі створювали не лише місце для відпочинку дітей громади і діток-гостей міста (ВПО), а й простір демократії та прав людей.

Протягом року юні екологи, члени парламенту дітей та молоді продовжили роботу над проєктом «Новоукраїнщина туристична». Адже проблемою Новоукраїнської громади є те, що екскурсійні об'єкти та маршрути мало досліджені та не розроблені. Вихованці екологічного гуртка старшої вікової групи підготували три екскурсійні маршрути: маршрут «Краса і біль Новоукраїнки» (показує красу і екологічні проблеми малих річок); маршрут «Новоукраїнка – хліборобський край» (знайомить з історичними пам'ятками, підприємствами, людьми, що прославили своєю працею наш край); маршрут «Заповідними стежками рідного краю» (який включає заповідну територію та має 12 видових об'єктів).

У співпраці з відділом культури і туризму виконавчого комітету Новоукраїнської міської ради підготовлено і видано буклети екскурсійних маршрутів.

У співпраці з громадською організацією «Чисте довкілля» гуртківці проводять акцію «Зробимо Україну чистою» в рамках Всеукраїнської акції. Юні парламентарі опановують нову для себе роль – агентів змін у місцевій громаді. Проведення екологічних акцій, робота над екологічними проєктами, висаджування дерев та квітів – це посильний вклад у зміну життя громади на краще.

Члени парламенту дітей Петрівської об'єднаної територіальної громади є активними учасниками Всеукраїнських та обласних заходів, конкурсів, фестивалів різного спрямування. Цікавим виявився досвід участі в експертній зустрічі до Дня екологічних знань за темою: «День екологічних знань, основи, які має знати кожен. Анонс проєкту соціальних та екологічних можливостей першого півріччя 2022 року». Гостями зустрічі були: Павло Бакунець, народний депутат України, член Комітету Верховної Ради з питань екології та природокористування; Світлана Бут, координаторка роботи Всеукраїнської мережі органів учнівського самоврядування; експерти Юлія Мархель, Олександра Муха, Дарина Скиба, які надали корисні поради щодо збереження й захисту довкілля та природних ресурсів України.

Сьогодні зрозуміло, що молодь має бути активним учасником як політичного життя, так і місцевого самоврядування.

Щорічно Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України у літній період проводить Всеукраїнський збір юних лідерів

«Дитячий екологічний парламент», на даний час у дистанційному форматі. Парламентарі області постійно відзначаються нагородами НЕНЦ за високі результати та інтерес до поглибленого вивчення природи, екологічно-свідому життєву позицію у Всеукраїнському зборі юних лідерів «Дитячий екологічний парламент».

Комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було проведено обласний конкурс «Свій голос віддаю на захист природи».

Конкурс проводився з метою формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі в результаті людської діяльності. За результатами конкурсу надруковано електронний збірник дитячих робіт «Свій голос віддає на захист природи», з яким можна ознайомитись на сайті osentym@ukr.net.

У 2022 році світ зіткнувся з однією з найбільших екологічних катастроф внаслідок війни, що триває в Україні. Конфлікт, який розпочався у 2014 році, має руйнівний вплив на навколишнє середовище та здоров'я народу.

Однією з найважливіших екологічних проблем в Україні під час війни стало забруднення повітря, води, ґрунту, знищення лісів і місць проживання диких тварин. Постійні бомбардування та обстріли лісів завдали значної шкоди екосистемі, і багато видів рослин і тварин були змушені покинути свої домівки.

У рамках тижня «Екологічних знань» вихованці гуртків Кіровоградського ОЦЕНТУМ ознайомились з видатними датами екологічного календаря: День горобця, День лісу, День водних ресурсів, Міжнародний зимовий облік птахів населених пунктів, Міжнародний День водно-болотних угідь, Всесвітній День Мігруючих птахів, Міжнародний День захоплення рослинами, Міжнародний День біорізноманіття, День охорони навколишнього природного середовища, Всесвітній день захисту тварин. Адже екологічна просвіта – один із шляхів повернути увагу до проблем довкілля, тому вивчаємо самі, інформуємо, знайомимо інших та перевіряємо знання! Вихованці створюють інформаційні відеоматеріали, анімації, постери, екореклами, листівки.

День екологічної освіти значимий не тільки для тих, хто займається екологічним просвітництвом і освітою, а й для всіх жителів нашої планети, мова йде про безпечне життя в майбутньому всіх нас. Прищеплення екологічної культури сьогодні – запорука збереження здоров'я майбутніх поколінь.

Відповідно розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 17 травня 2022 року № 94-од «Про організацію дозвілля та розвитку дітей влітку 2022 року» в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» був розроблений та затверджений календар заходів Кіровоградського ОЦЕНТУМ в рамках обласної акції «Літо – 2022: разом до Перемоги!».

З 01 червня по 25 серпня 2022 року для учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області відповідно плану роботи у

Кіровоградському ОЦЕНТУМ працювала Літня екологічна школа. Для змістовного дозвілля було організовано та проведено в дистанційному форматі: обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2022»; конкурс малюнків «Малюємо наше майбутнє»; online-квест «Подорож стежками здоров'я»; гру-подорож «Зелена аптека»; конкурс екологічного плакату «Земля на долоні»; конкурс флористики та фітодизайну «Моя мала Батьківщина»; онлайн-челенджі: «Тваринки мої друзі», «Квітуй, Україно», «Моя рідна домівка», «Свій голос віддаю на захист природи»; онлайн-челендж дитячого малюнку «Зоологічна галерея»; проєкт «Майстер-клас «Використання дикорослих рослин в харчуванні».

До заходів мали можливість долучитися учні, вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти не тільки Кіровоградської області, а й інших областей України.

Весь процес участі в online-конкурсах, челенджах, виставках супроводжували фото- або відео- світлини, розміщені їх на сторінках Facebook свого закладу з обов'язковим використанням відповідного хештегу. Заходи дали змогу дітям та дорослим відчути причетність до екологічних справ глобального масштабу на нашій планеті; вчили рости небайдужими, розумно задовольняти власні потреби, не зашкоджуючи довкіллю, розвивали бажання власноруч допомагати природі, користуватися практичними порадами по її збереженню.

Ефективності здійснення інформаційно-методичної діяльності в 2022 році сприяла робота сайту комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (<http://obl-cen.kr.sch.in.ua/>). Завдяки інформації, що постійно оновлювалася, педагогічний колектив мав можливість презентувати широкому колу громадськості власний досвід роботи, забезпечувати роботу віртуальних консультаційних пунктів для вихованців, батьків, педагогів.

У звітному році на сайті ОЦЕНТУМ постійно оновлювалася інформація за напрямками «Методичні матеріали», «Нормативні документи», «Програмне забезпечення». 156 повідомлень було розміщено у розділах сайту Центру «Анонси» та «Новини». Систематично висвітлювалася інформація про події в закладі на сторінці в соціальній мережі Facebook <https://www.facebook.com/ocentym> (121 повідомлення про масово-виховні заходи еколого-натуралістичного спрямування). Також 124 повідомлення було розміщено в Телеграм-каналі «Освітянський простір Кіровоградщини» (https://web.telegram.org/k/#@osvita_prostir_kir).

15.13 Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Кошти від міжнародних фінансових організацій для здійснення фінансування природоохоронних заходів та реалізації природоохоронних проєктів у 2022 році не надходили.

ВИСНОВКИ

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону побудоване на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів.

1 Основні чинники та критерії для визначення найважливіших екологічних проблем, у тому числі пов'язаних із:

1.1) Забрудненням атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту

Однією із важливих екологічних проблем регіону є забруднення атмосферного повітря викидами від промислових підприємств та автотранспорту.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами за 2022 рік становить 8,4 тис. т.

По області найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря надходить від ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат» (Голованівський район, смт Побузьке), за 2022 рік – 2023,954 т.

Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології ведуться постійні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на стаціонарних постах м. Кропивницького, м. Олександрії та м. Світловодська.

Суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини за 2022 рік отримано 159 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 26 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування та 133 об'єкти, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

З метою збереження, поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря, запобігання і зниження рівня його забруднення та впливу на нього хімічних, фізичних і біологічних забруднювачів необхідно здійснювати економічні (застосування підприємствами екологічних фільтрів, абсорберів для очищення повітря, раціоналізація процесів спалювання, створення безвідходних технологій виробництва), організаційні (створення санітарно-захисних зон для підприємств — джерел забруднення, озеленення і зонування населених місць, перехід на експлуатацію екологічного транспорту, впровадження «зелених» альтернатив), соціальні (контроль технічного стану транспортних засобів, складу палива; утилізація сміття) та законодавчі правові (розробка нормативів, стандартів, прийняття законів) заходи.

1.2) Забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2022 році було забрано 143,926 млн м³ води, що на 56,71 млн м³ або на 28,26% менше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 128,028 млн м³ та із підземних – 15,898 млн м³.

Використано всього свіжої води – 43,576 млн м³, в тому числі: на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 15,388 млн м³, виробничі – 24,99 млн м³, для потреб зрошення – 2,765 млн м³, на інші потреби – 0,433 млн м³. Втрачено води при транспортуванні - 9,735 млн м³.

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Значна частина недостатньо очищених стоків щорічно потрапляє у водні об'єкти та завдає їм незворотної шкоди.

В 2022 році загальне водовідведення по області склало 39,715 млн м³ води, в тому числі: 34,229 млн м³ – скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти, з них нормативно очищені – 3,385 млн м³, ті, що не потребують очистки – 13,546 млн м³ та 17,298 млн м³ - забруднених, недостатньо очищених вод, які склали 50,5% від загального обсягу водовідведення у поверхневі води.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів залишаються підприємства комунального господарства. Серед причин незадовільної роботи каналізаційних очисних споруд – їх перевантаженість або недовантаженість, зношеність обладнання та відсутність коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому.

1.3) Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

-скидання мінералізованих шахтних вод без очистки.

1.4) Забрудненням підземних водоносних горизонтів.

-наявність місць акумуляції комунальних і побутових відходів;
-сільськогосподарські та інші угіддя, на яких застосовуються добрива, пестициди та інші хімічні речовини;
-промислові майданчики підприємств, поля фільтрації, скважини та інші гірничі виробки.

1.5) Порушенням гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

До основних проблем у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів на території Кіровоградської області належать:

- недостатня забезпеченість місцевими водними ресурсами, їх запаси вдвічі менші, ніж в середньому в Україні. В області є населені пункти, що користуються привізною водою;
- зменшення обсягів доступних до використання водних ресурсів, обміління поверхневих водних об'єктів, вичерпання підземних вод;
- втрати земель та забруднення поверхневого питного водозабору через абразійні береги;
- ризики отримання збитків, завданих повеннями (паводками) чи посухами, що посилюються негативним впливом зміни клімату;
- «задовільний», «поганий» і «дуже поганий» екологічний стан більшості поверхневих водних масивів (екологічний потенціал штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод);
- відсутність встановлених меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон водних об'єктів, в зв'язку з дифузним забрудненням поверхневих водних об'єктів, пов'язаних з агропромисловою діяльністю;
- більша частина існуючих випусків зворотних стічних вод у поверхневі водні об'єкти потребує реконструкції або будівництва каналізаційних очисних споруд;
- недостатня забезпеченість споживачів централізованим водовідведенням обумовлює забруднення поверхневих водних об'єктів від дифузних джерел;
- гідроморфологічні зміни річок, висока зарегульованість та втрата природних дрен водних об'єктів.

1.6) Утилізацією відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

Відходи гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості складаються з небезпечних відходів, ресурсоцінних відходів і безпечних відходів.

За статистичними даними в Кіровоградській області обсяг утворених відходів за 2022 рік становив 461,0 тис. т відходів.

Основною проблемою, яка виникає у сфері поводження з побутовими відходами є відсутність системи збору, сортування та утилізації твердих побутових відходів, незадовільний стан звалищ твердих побутових відходів.

Звалища твердих побутових відходів у більшості населених пунктів області діють багато років. На усіх звалищах області не дотримується повний технологічний процес захоронення відходів, відсутнє їх сортування, що спричиняє забруднення довкілля. Майже усі звалища потребують невідкладної санації та рекультивації. Тому виникла необхідність створення сучасних технічно оснащених полігонів для сортування, захоронення твердих побутових відходів та запровадження механізмів їх збору, сортування, утилізації та захоронення.

Органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні недостатньо впроваджуються системи роздільного збирання побутових відходів та вилучення їх ресурсно-цінних компонентів і небезпечних складників, системи збирання, заготівлі й утилізації відходів як вторинної сировини. Крім того, з 01 січня 2018 року вступила в дію норма Закону України «Про відходи», згідно з якою заборонено захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів.

1.7) Вплив уранодобувної промисловості на навколишнє середовище

Кіровоградська область розташована у межах центральної частини Українського кристалічного щита, що обумовлює на її території значні запаси різних видів корисних копалин, у тому числі уранових руд.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану (83% від загальних запасів в Україні) та займає монопольне становище (100%) за його видобутком. Розвідано різною мірою (детально або попередньо) 16 родовищ, з яких розробляється чотири.

У Кіровоградській області ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств урановидобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (далі – ДП «СхідГЗК»). ДП «СхідГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новоконстянінівській шахтах. Шахти розташовані у Кіровоградській області (Ватутінське родовище в смт Смолиному Новоукраїнського району; Мічурінське та Центральне родовище в с. Неопалимівці Кіровоградського району; Новокостянтинівське родовище в с. Олексіївці Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовтих Водах Дніпропетровської області. Крім того, на території Олександрійського району в балці «Щербаківська» розташоване діюче сховище відходів переробки уранових руд, площею 269 га, в якому за період експлуатації (з 1959 року) накопичено близько 42,359 млн м³.

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження шахт відповідають коливанням природного радіаційного фонду території.

З метою безпечного зняття з експлуатації Смолінської шахти, запаси якої майже вичерпані, Міненерго розробляється проєкт Концепції Державної цільової екологічної програми зняття з експлуатації уранового об'єкта на 2023-2027 роки. Вказаною програмою буде передбачено здійснення заходів з її ліквідації, забезпечення екологічної безпеки і зниження рівня забруднення радіонуклідами природного походження до рівня, що не впливає на здоров'я людини та навколишнє природне середовище.

1.8) Проблемами природно-заповідного фонду.

Формування системи природно-заповідних територій є одним із пріоритетних напрямків заповідної справи. Метою є створення мережі природно-заповідних територій до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття та природних екосистем у цілому. В області постійно ведеться робота щодо організації заходів по заповіданню нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поряд з цим, існують питання, які потребують вирішення:

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам, а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- відмова відповідних організацій та державних органів надавати погодження на заповідання територій з огляду на корпоративний чи індивідуальний інтерес в приватизації цінних земельних ділянок;

- передача під охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- неузгодженість і недосконалість законодавства (земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування) у частині заповідної справи;

- складнощі щодо винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду через недостатнє фінансування робіт землевласників;

- відсутність фінансування на місцевому рівні та недостатнє фінансування на державному рівні для виконання заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, охорони та утримання існуючих об'єктів природно-заповідного фонду;

- недосконалість та недостатня якість земельної кадастрової документації.

Серед головних питань, які стримують розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, є великий відсоток розораності території області, який досягає 85%, що ускладнює процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

2. Аналіз найважливіших екологічних проблем

1) що вимагають вирішення на міжнародному рівні

1. Відсутність міжнародних інвестицій в галузі переробки та утилізації твердих побутових відходів.

2) проблеми загальнодержавного значення

1. Забруднення атмосфери викидами промислових підприємств та автотранспорту.

2. Забруднення водних об'єктів недостатньо очищеними стічними водами від комунальних господарств та промислових підприємств.

3. Забруднення навколишнього природного середовища твердими побутовими відходами.

4. Відсутність сучасних механізмів стосовно заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та безконтрольного використання земель для сільськогосподарського виробництва.

5. Виснаження та деградація землі внаслідок вирубки лісосмуг та недотримання сівозмін сільськими господарствами (виробниками).

6. Створення загальнодержавної комплексної системи моніторингу стану навколишнього природного середовища.

3) проблеми місцевого значення

1. Відсутність сучасних полігонів твердих побутових відходів в населених пунктах області або заводів з переробки твердих побутових відходів.

2. Перевищення середньорічних значень граничних рівнів або цільових показників та інформаційного перевищення або порогів небезпеки забруднюючих речовин у містах де розміщені пости спостережень, зокрема Кропивницький, Олександрія та Світловодськ.

3. Відсутність Регіонального плану управління відходами.

4) проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів

1. Покращення стану поводження з твердими побутовими відходами, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, впровадження роздільного збирання відходів від населення, рекультивація сміттєзвалищ, експлуатація яких недоцільна.

2. Еколого - просвітницьке виховання населення.

3. Будівництво нових або реконструкція існуючих очисних споруд.

4. Створення обласної електронної системи моніторингу.

3. Екологічні проблеми, спричинені збройною агресією проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі - Порядок).

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України (далі – Держекоінспекція) є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Відповідно до методик, які набули чинності, Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації у 2022 році:

- за забруднення ґрунтів площею 2829,72 м² та засмічення земельних ресурсів площею 55546,63 м² на загальну суму 4 558716,653 тис. грн;
 - за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 146514,160 тис. грн.
-